Riksdagens protokoll 1992/93:60

Torsdagen den 11 februari

Kl. 9.00–23.25

1 § Avsägelser

Förste vice talmannen meddelade att *Gudrun Schyman* (v) avsagt sig uppdraget att vara suppleant i socialutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

Förste vice talmannen meddelade att *Bertil Måbrink* (v) avsagt sig uppdraget att vara ledamot i den svenska delegationen till Gemensamma parlamentarikerkommittén EG-Sverige.

Kammaren biföll denna avsägelse.

2 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott

Förste vice talmannen meddelade att Vänsterpartiets riksdagsgrupp på grund av uppkomna vakanser anmält Berith Eriksson som suppleant i justitieutskottet och Elisabeth Persson som suppleant i lagutskottet efter John Andersson samt Eva Zetterberg som suppleant i socialutskottet efter Gudrun Schyman.

Förste vice talmannen förklarade valda till

suppleant i justitieutskottet
Berith Eriksson (v)

suppleant i lagutskottet
Elisabeth Persson (v)

suppleant i socialutskottet
Eva Zetterberg (v)

1 *Riksdagens protokoll 1992/93. Nr 60*

3 § Anmälan om ersättare för statsråd

Förste vice talmannen meddelade att *Sören Norrby* (fp) under tiden den 8 mars – den 31 maj i Karin Pilsäters ställe skulle tjänstgöra som ersättare för finansminister Anne Wibble.

4 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1992/93:125 till skatteutskottet

5 § Allmänpolitisk debatt
(forts. från prot. 59)

EG-frågor

Anf. 1 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Torsten Nilsson brukar framhålla att bara den som är säker i sina egna värderingar kan genomföra en bra förhandling. Då kan man driva sina viktigaste frågor strategiskt. Ger man upp något i en kompromiss så vet man vad det är man förlorar, och man gör det för att i stället flytta fram sina positioner på något annat område som man värderar högt.

Det här gäller självfallet i hög grad nu när Sverige står inför den kanske viktigaste förhandlingen i modern tid om ett medlemskap i EG. Det är naturligt om många människor känner osäkerhet inför det steg som ett medlemskap i en av de viktigaste internationella samarbetsorganisationerna i världen innebär. Konstigt vore det väl annars.

Samtidigt måste vi veta med oss vad det är vi själva står för inför ett medlemskap, vilka som är våra svenska värderingar och krav som vi skall hålla på i förhandlingen, men också vilka värderingar som vi har i vårt samhälle, där vi kan ha bidrag att ge i en större europeisk utveckling.

Vi socialdemokrater har lagt fast våra förhandlingskrav och strävat efter att vara tydliga i det dokument som presenterades för några veckor sedan. Vi har inte gått tomhänta till det jobbet på något vis. För ganska exakt ett år sedan väckte vi här i riksdagen en mycket omfattande partimotion om just Sveriges medlemskapsförhandlingar med EG, där riktlinjer drogs upp, områden utpekades och där vi också gav våra synpunkter på utvecklingen inom EG. Vi tog upp många av de frågor, t.ex. byråkratin, det s.k. demokratiska underskottet, som sedan dess också kommit att prägla EG:s egen utveckling i debatten i medlemsländerna.

De viktigaste av våra krav har regeringen fört fram till EG i förhandlingsöppningen i Bryssel för en vecka sedan. Vi kommer nu från socialdemokratins sida att mycket aktivt följa den förhandling som har inletts och verka för att våra krav i realiteten också kommer att prägla förhandlingarna.

Jag vill understryka att dessa krav verkligen är väsentliga för att Sverige

på ett framgångsrikt sätt skall kunna gå in i den europeiska gemenskapen. Det gäller att engagerat slåss för dem, och då får – jag vill understryka det – förhandlingen ta den tid som behövs. Det har varit alldeles för mycket diskussioner om "snabba" tidtabeller.

Det är naturligtvis bra om en förhandling går snabbt, men viktigare är att vi når resultat. Det måste vara förhandlingsmålen som får bestämma takten och tidpunkten för när vi skall kunna skriva under. Tar förhandlingen längre tid än regeringen från början tänkt sig, är det ingen katastrof om det innebär att vi också får ett bättre förhandlingsresultat.

Det gäller arbetsrätten. Maastricht har öppnat för kollektivavtal som en väg i EG. Nu gäller det att åstadkomma att den svenska och nordiska modellen fullt ut kan tillämpas i framtiden och att vi t.ex. skall kunna kräva att svenska kollektivavtal skall tillämpas redan från första dagen när utländska företag gör jobb i vårt land.

Det gäller utrikes- och säkerhetspolitiken. Sveriges militära alliansfrihet består; frågan om ett medlemskap i WEU saknar därför aktualitet för Sveriges del.

Det gäller den ekonomiska och monetära unionen. Ett ekonomisk-politiskt och monetärt samarbete i EG behövs och är viktigt inte minst för att ge ett litet land som Sverige den stabilitet i den ekonomiska omgivningen som är nödvändig för att det politiska systemet hos oss skall återfå domvärjo gentemot de globala marknadskrafter som huserat i orkanstyrka de senaste åren. Kapitalet rör sig fritt, klotet runt, dygnet runt. Då krävs ett politiskt samarbete för att tygla de stora marknaderna och för att möta spekulationer kring valuta och räntor.

Därför är det också viktigt att man inom EG lyckas i ambitionen att åstadkomma en fungerande ekonomisk och monetär union.

Tyvärr har det senaste årets lågkonjunktur och valutakriser visat på många oklarheter i den konstruktion man nu arbetar med. Det gäller rambetingelserna för den ekonomiska politiken, de s.k. konvergenskraven; det gäller tidtabellerna och det gäller det ännu inte uppklarade förhållandet mellan finanspolitik och sysselsättningsmål och penningpolitik och prisstabilitet inom ramen för denna union.

Vi bör därför inte i förhandlingarna utfästa oss mera än vad i realiteten medlemsländerna själva gör. Till frågan om ett svenskt deltagande i en gemensam valuta och centralbank – det som brukar kallas det tredje steget i EMU – skall vi förbehålla oss att ta slutlig ställning först när den slutliga utformningen av detta steg verkligen är klargjord inom EG. Under tiden fram till dess skall vi driva våra uppfattningar och ge konstruktiva bidrag för att ge den fulla sysselsättningen en viktig roll i den europeiska ekonomiska politiken.

Det gäller frågan om miljöskyddet, där vi utgående från EES-avtalet måste kräva att kunna bibehålla de miljökrav som vi lagt fast på sådana områden där vi kommit längre än EG. Det finns också inom EG – det visade sig också inte minst under EES-förhandlingarna – ett betydande intresse för svensk miljöpolitik. Därför bör vi naturligtvis också i en dialog med medlemsstaterna, redan under förhandlingsskedet, ta fram frågor där vi vill påverka utvecklingen för att lyfta hela EG när det gäller miljökrav.

EG:s miljökrav kritiseras i en del avseenden med rätta för att vara för svaga. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att EG är en av de mycket få organisationer i världen som har förpliktande bestämmelser. Där har EG en praktisk betydelse för att förbättra miljön i verkligheten som är överlägsen de flesta andra internationella överenskommelser.

Jämställdheten mellan män och kvinnor får inte försämras genom ett EG-medlemskap. Det finns ingenting som tyder på att vi vid förhandlingarna alls skulle tvingas att försämra våra regler. Tvärtom så har ju EG-bestämmelserna betytt skärpningar för medlemsländerna. Men skulle det ändå bli indirekta effekter som skulle drabba jämställdheten på något sätt, skall vi redan i förhandlingarna tala om att vi då kommer att kompensera sådana negativa effekter genom egna nationella insatser för jämställdheten.

Den stora västeuropeiska harmoniserade marknaden med 370 miljoner konsumenter måste ge konsumentpolitiken en ny och starkare dimension. Producenternas ökade rörelseutrymme måste mötas med bättre information till och skydd för konsumenterna.

I det sammanhanget kommer också jordbrukspolitiken och den konsumentinriktade livsmedelspolitiken in och den avreglering som vi genomför i Sverige. Vi måste ta med oss så mycket vi kan av denna när vi skall anpassa oss till EG:s regelsystem. Här kan vi klart förutse svårigheter på en del områden. Samtidigt reformeras ju emellertid EG:s jordbrukspolitik i samma riktning som vi i vårt land redan gått i. Det skulle underlätta lösningar för oss om man respekterar vår avreglering.

Den svenska offentlighetsprincipen – öppenhet, kritisk granskning, meddelarfrihet – är grundbultar i den svenska demokratin. Det måste fortsätta att vara så också i ett medlemskap i EG. Jag är för min del övertygad om att det är fullt möjligt att åstadkomma detta. EG har inget regelverk som motsäger det. Ändå kan det komma att uppstå en rad komplikationer när det gäller offentlighet i vårt land, sådant som slentrianmässigt skulle kunna hamna inom utrikessekretess när vi blir delaktiga i ett system där våra lagar förbereds såväl i vårt land som i ett gemenskapsorgan.

Jag tycker inte att de olika uttalanden som gjorts från regeringens sida på denna punkt har varit övertygande om på vilket sätt vi bäst främjar vår sak i förhandlingarna. Det pågår nu en viktig diskussion om offentlighetsprincipen, med olika uppfattningar hos debattörer av olika slag, myndighetsrepresentanter och experter.

Jag är övertygad om att det vore välgörande om vi i riksdagen genom riksdagens EG-delegation tog ett initiativ för att, i en stor offentlig utfrågning, belysa de problem för den svenska offentlighetsprincipen som kan komma att uppträda, om vi inte bevakar denna fråga både i förhandling med EG och i reformer av vår egen interna lagstiftning.

Jag kommer därför att föreslå EG-delegationen i riksdagen att en sådan offentlig utfrågning om offentlighetsprincipen och EG-förhandlingarna genomförs nu i vår.

Regionalpolitiken är slutligen ett förhandlingsområde av en litet annan karaktär än de övriga. Här gäller det att förhandla fram för EG:s räkning helt nya kriterier vid sidan av den som nu tillämpas för att ta hänsyn till våra långa avstånd, små befolkningar och därmed stora behov av samhällsservice,

kallt klimat osv. Det gäller att både kunna fortsätta en nationell regionalpolitik som inte är konkurrenssnedvridande och kunna få del av EG:s olika regionala fonder.

Vi har i vårt arbete med dessa frågor haft kontakt med våra partidistrikt i skogslänen. Inför den fortsatta förhandlingen är det av klar betydelse att de regioner i Sverige som är berörda själva bör få ta del av och ge synpunkter på den praktiska uppläggningen för att vi skall få ett bra resultat.

Är det nu realistiskt att åstadkomma ett förhandlingsresultat som på ett hyggligt sätt svarar mot dessa krav? Jag tror det, herr talman. Utvecklingen inom EG, särskilt efter höstens kriser och de beslut som man sedan lyckades samla sig till på toppmötet i Edinburgh, underlättar på olika sätt för oss att vara framgångsrika. Den nyttiga interna debatt som fördes förra året i många länder, Danmark, Frankrike, Tyskland osv., ledde fram till en rad beslut som för oss är av stor betydelse.

Edinburgh-toppmötet i december underströk medlemsländernas möjlighet att stärka sina nationella ambitioner i fråga om socialpolitik, konsumentskydd, miljöskydd och villkoren i arbetslivet. Toppmötet underströk också att den europeiska unionen tillåter och medger varje medlemsstat att föra en egen fördelningspolitik och en egen social välfärdspolitik.

Beslutet vid Edinburghmötet om större öppenhet i EG:s beslutsprocess har ju börjat att tillämpas av det danska ordförandeskapet redan sedan januari i år. Det är ett viktigt steg på det område som vi svenska socialdemokrater i vår partimotion förra året uttryckte som kanske det allra väsentligaste för EG att vitalisera. Det handlar om att minska byråkratin och om att öka delaktigheten hos medborgarna i EG:s inre liv och beslut.

Vi kan sålunda konstatera att många frågor, som är väsentliga för den svenska socialdemokratin och som också är centrala i vad man brukar kalla den nordiska modellen, nu faktiskt står högt på dagordningen i de europeiska diskussionerna och besluten.

Edinburghmötet tog också de första stegen till en nödvändig strategi för samarbete mellan medlemsstaterna för att bekämpa arbetslösheten – det gissel som är det värsta i Europa och där misslyckandena har varit stora – genom de nya investeringsprogrammen för att stärka Europas infrastruktur. Initiativet togs bl.a. av Delors. Det som har beslutats här är ett första men otillräckligt steg på den väg som stakats ut inte minst av det nya europeiska socialdemokratiska partiet, som preciserade sina krav på detta vid partiledarmötet inför Edinburghmötet.

Ändå kommer säkerligen många frågor att bli svåra under vår förhandling. Det är viktigt att regeringen visar öppenhet såväl mot riksdagen som mot allmänheten i den här processen, och att vi i riksdagens EG-delegation bereds praktiska möjligheter att från de olika partiernas sida framföra våra synpunkter och krav kontinuerligt till regeringen på ett sådant sätt att de kan prägla förhandlingarna.

I den svåra och djupa lågkonjunktur som nu råder i Europa är behovet av ett tätare politiskt samarbete inom EG kanske större än någonsin. Samtidigt gör just de dåliga tiderna det svårare för detta samarbete att komma till stånd. Risker finns för inåtvändhet, återfall i nationell konkurrens, social dumpning – som nu debatteras inte minst mellan Frankrike och England –,

protektionism osv. Den korta tidsrymd, som vi i realiteten har möjlighet att överblicka och att göra en bedömning av, tror jag är farlig. Men samtidigt är det just så att våra problem under den här farliga tiden så påtagligt visar behovet av ökat samarbete. Detta får inte bli det europeiska samarbetets moment 22. Det är heller inte någon ny problemställning i politiken; detta att politiska grupper och individer blandar samman en dålig ekonomisk utveckling och stora sociala problem med de samarbetsinitiativ som är till för att lösa dem.

Fackföreningsrörelsen hade inte historiskt kunnat bli en kraft i vårt samhälle om man inte hade klarat av att agitera och övertyga fattiga arbetande om behovet av solidaritet och gemensamt handlande i den misär som rådde på många håll vid industrialismens genombrott i vårt land. Den svenska politiken under 1930-talet hade inte kunnat bryta igenom med en strategi för full sysselsättning, om man inte just när tiderna var som mörkast och när arbetslösheten var som störst, förmått att lyfta blicken och att inse betydelsen och nödvändigheten av samverkan.

På samma sätt måste vi politiker handla nu, i vår agitation och i våra samtal med medborgarna inför 1990-talets europeiska verklighet.

Anf. 2 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Herr talman! Ulf Dinkelspiel sade i sitt öppningsanförande den 1 februari: "Freden är odelbar. Den grundläggande tanken bakom den europeiska gemenskapen är att stärka fred och säkerhet mellan alla Europas folk." Det är ett bra uttalande som jag ställer mig helt bakom. Sverige är förvisso en del av Europa. Vi har visserligen stått utanför de stora konflikterna i Europa under detta sekel, men längre tillbaka var vi sannerligen inte utan skuld. Det finns många skäl att gå med i den europeiska unionen, men att bidra till att stärka fred och säkerhet är ett av de allra tyngsta. Det är därför tillfredsställande att det råder en så stabil majoritet i riksdagen för ett medlemskap.

Europaministern sade också i sitt tal att den största utmaningen i Europa i dag är att bistå de östeuropeiska länderna i deras ansträngningar att säkra demokrati, social rättvisa och marknadsekonomi. Här är det för oss svenskar naturligt att rikta blickarna mot våra grannar i öster, dvs. de baltiska länderna. Ett sätt att hjälpa dem att nå dit de vill skulle kunna vara att förse dem med billig och miljövänlig energi. Nu får man till stor del sin el från kärnkraftverket i Ignalina. Ignalina, som är ryskbyggt och av samma typ som Tjernobylverket, är i ett miserabelt skick. Det behövs genomgripande förändringar för att uppnå acceptabel säkerhet. På grund av svårigheter med att bl.a. lösa frågan om ansvar och att få tillgång till dokumentation från tillverkaren, sker det för närvarande mycket litet förutom vissa provtagningar. Ignalina är även i hög grad vårt säkerhetsproblem, särskilt med tanke på att Ignalina ligger närmare de tätt befolkade områdena i Mellansverige än vad t.ex. Barsebäcksverket gör.

Vad kan vi då göra åt det? En lösning kan vara att dra en ny kabel över Östersjön och leverera den överskottsenergi som vi för närvarande har. Det finns även ett stort överskott i Norge. Dessutom kan kabeln till Tyskland, som snart blir färdig, användas som kompensation vid tillfälliga toppar. En kabel till t.ex. Lettland klarar ca 4 TWh per år, vilket motsvarar nästan en

av reaktorerna. En fortsättning av detta tänkande kan innehålla en motsvarande kabel över Finska viken. Hela projektet skulle ingå i en framtida tänkt Baltic Ring Cable, dvs. en förbindelse runt hela Östersjön. Sådana tankar ligger väl i överensstämmelse med t.ex. Vattenfalls långsiktiga strategi för energiförsörjningen i Östersjöområdet. De ligger även väl i linje med den nu genom EES-avtalet avreglerade energimarknaden i Europa.

Detta kan vara det snabbaste sättet att stänga Ignalina och att ge Baltikum säker och miljövänlig energi. Genom att använda svensk teknologi skapas dessutom en mängd arbetstillfällen både här och på andra sidan Östersjön.

Herr talman! Det finns några s.k. knäckfrågor i EG-förhandlingarna. En typisk sådan är jordbruksfrågan.

Svenskt jordbruk har länge levt i en starkt reglerad verklighet. Bönderna har anpassat sin produktion till regelverket, vilket har lett till att produktionen inte alltid har varit till landets bästa. Principiellt vill vi i Ny demokrati i stället göra bönderna självförsörjande, fria och bidragsoberoende. De förhållanden som gäller för andra små och medelstora företag bör således även gälla för jordbruket. Marknadsanpassning av volym och sortiment samt fri konkurrens på lika villkor är naturliga krav. 1990 års livsmedelspolitiska beslut var ett steg i denna riktning.

Inför de stundande medlemsförhandlingarna har situationen emellertid kraftigt förändrats. För att ge bönderna möjlighet till konkurrens på lika villkor redan vid EG-inträdet, dvs. 1995, instämmer vi i Europaministerns tal som anger att integrationen bör ske med ett minimum av avvikelser från den gemensamma jordbrukspolitiken. Det blir således nödvändigt att göra avsteg från tidigare beslut, fortsätta systemet med fasta inlösenpriser samt införa inkomststöd med bl.a. trädeskrav. Det blir också nödvändigt att bibehålla exportstöd i överensstämmelse med CAP.

Det finns dock några problem som inte har berörts i debatten om jordbruket och livsmedelspriserna. Om man läser en analys av livsmedelskostnaderna i Sverige, Storbritannien och Tyskland av Lantbrukets utredningsinstitut, finner man att 60,9 % av priset består av skatter och avgifter i Sverige, medan motsvarande siffra för Tyskland är 33,7 % och för Storbritannien 32,3 %.

Ovanpå detta har sedan svenska jordbrukare väsentligt högre kostnader på grund av miljö- och djurskyddsregler. Jag antar att ministern är medveten om detta, och jag ser fram emot en trovärdig förklaring till hur Sverige skall kunna kompensera ökad import med motsvarande export utan konkurrenssnedvridande bidrag. Jag tror att det är naivt att påstå att svenska livsmedel har så hög kvalitet att de automatiskt betingar ett högre pris.

En lösning kan naturligtvis vara att tricksa med skatterna, eftersom de fortfarande är en nationell angelägenhet. Är detta regeringens avsikt?

Herr talman! En annan typisk knäckfråga är miljön. Det är glädjande att man inom EG välkomnar Sverige, även som en booster, i det europeiska miljösamarbetet. Jag tycker också att det är glädjande att ministern så klart anger att de stora miljöproblemen är gränsöverskridande och därför måste lösas inom Gemenskapens ram. Även om utvecklingen går något långsammare i Sverige, betyder ett litet steg för 370 miljoner människor mer än ett stort steg för 8,5 miljoner, uttryckt i absoluta termer.

Medlemskapet ger otvivelaktigt Sverige stora möjligheter att direkt påverka miljöpolitiken i Europa. Vi sympatiserar med tanken att man skall ställa höga krav på miljöhänsyn. Vi instämmer även i att Sverige bör spela en pådrivande roll när det gäller regeln om högsta tillämpade ambitionsnivå. En gemensam hög nivå skulle ju ge lika villkor för alla företag. Det är nämligen enligt vår mening viktigt och nödvändigt att svenska företag kan konkurrera på lika villkor som övriga företag på den europeiska marknaden.

Det oroar mig däremot om Sverige, i sin iver att behålla sitt rykte som föregångare i miljöfrågor, ensidigt skärper skatter och miljöavgifter och därigenom jagar svenska företag ut ur landet. Skärpta krav kan accepteras, men de måste implementeras samtidigt i hela konkurrensområdet, dvs. inom Gemenskapen.

Om en skillnad i produktionskostnaderna ger upphov till att företag flyttar sin tillverkning, eller väljer att investera i länder eller områden där det blir ekonomiskt mer fördelaktigt, kan vi tappa hela fördelen av en förmodad snabbare ekonomisk tillväxt i vårt land. Och det vill väl ingen, antar jag. Följden kan i stället bli att vi exporterar nedsmutsningen till något annat land i Europa men importerar varorna. Det kan då i stället totalt sett bli en försämring.

En annan sak som har fått orimliga proportioner, men som egentligen är en skitsak, om uttrycket tillåts, är alkoholmonopolen. Jag delar inte majoritetens uppfattning att de måste behållas, men jag tänker inte nu och här argumentera mot dem av alkoholpolitiska skäl.

Jag vill i stället vända mig mot inställningen att monopol kan vara konkurrensneutrala. Det är principiellt en intressant fråga. Ordet i sig självt betyder ju diskriminering. Att påstå att monopol inte är diskriminerande är som att påstå att en cirkel inte är rund. Ingen tror väl på fullt allvar att ett inköpsmonopol klarar att hantera lika alla hugade spekulanter på den svenska marknaden. Små och stora leverantörer har ju så olika preferenser. Min gissning är att det allra första målet i EG-domstolen kommer upp omedelbart. En fransk vinexportör blir nekad tillträde till Sverige, trots att det finns köpare och säljare som kommit överens om en affär.

Jag tycker att det är litet förnedrande att stå med byxorna nere och istadigt behöva påstå att Vin & Sprit är konkurrensneutralt. Det vore mera rakt och rejält att avstå från en så befängd motivering och i stället ange det egentliga skälet, nämligen att vi förespråkar en restriktiv alkoholpolitik, därför att vi har omyndigförklarat svensken i detta avseende. Han klarar inte det som är självklart för alla andra i Europa. Det måste kännas besvärligt att behöva föra fram sådana tankar, speciellt för ministern som är moderat.

Herr talman! Det sista som jag vill beröra i mitt anförande är behovet av information till allmänheten. Under mina debatter och informationsaftnar om EG runt om i landet, har jag kommit till slutsatsen att behovet av information är gigantiskt. Det ankommer på alla partier och deras organisationer att sprida information om EG. Det förekommer alldeles för mycket vinklade eller felaktiga påståenden. Hur skall folk kunna ta ställning? Många säger att om de skulle fatta sitt beslut enbart mot bakgrund av vad som skrivs i pressen skulle de rösta nej. Jag ser därför fram mot en allsidig och neutral information till hushållen, av den typ som Europaministern beskrev under

den förra debatten – neutral information som är populär och lättläst, där fördelarna vägs mot nackdelarna och ger människorna själva tillgång till hela informationen och därmed gör det möjligt för dem att själva fatta ett rationellt beslut.

Många är rädda för t.ex. bristen på inflytande. Många är bekymrade för regionalpolitiken, överdrivet många detaljbestämmelser, neutraliteten, gemensam valuta, försvar och säkerhetssystem, polisen osv.

Det finns bara ett sätt att komma förbi detta problem, och det är att informera. När man har alla fakta i målet är valet enkelt. Ulf Dinkelspiel vet det. Jag vet det. Ingvar Carlsson vet det. Men vet Svensson det?

Anf. 3 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det känns givetvis litet underligt att vara den enda talaren i dagens debatt som ger uttryck för en del av de åsikter som har den starkaste ställningen i den svenska opinionen. Och detta skall nu ske också inför förhandlingarna med EG som har påbörjats.

Det inledningsanförande som hölls håller, såvitt jag kan begripa, dörren öppen för reträtter på samtliga de områden där krav har framförts.

Splittringen mellan politiskt etablissemang och folkopinion är inget unikt för Sverige. Opinionsmätningar och folkomröstningar i EG-området visar att skepticismen efter Maastrichtfördraget om vart Europa är på väg är utbredd i flera EG-länder.

Jag tillhör dem som ganska ofta är ute i landet och deltar i debatter om EG-frågan. Jag möter ingen som förnekar det utmärkta i att de stora länderna i Europa bedriver ett samarbete som syftar till att förhindra att de råkar i krig med varandra.

Men samtidigt vet man också att Sverige under lång tid just lyckats undvika krig genom att *inte* ingå i några allianser med stormakter i vårt närområde.

Man konstaterar också att den blodiga uppgörelsen i Jugoslavien inte har kunnat undvikas, trots att EG har funnits. Alltför få europeiska politiker lyssnade på dem som varnade för utvecklingen på Balkan när konflikten trappades upp.

Det finns också de som frågar om EG nu inte håller på att bygga upp en militär organisation som kan bli något helt annat än en fredsorganisation.

Inom ramen för det s.k. IEPG-samarbetet i Europa, bedrivs en verksamhet som går ut på att man i stort sett utan offentlig debatt skall stärka det militära samarbetet i syfte att öka EG/EU:s styrka också på militärteknologins och vapenhandelns område.

Brittiska forskare hävdar att det inom det västeuropeiska militära forsknings- och utvecklingsprojektet EUCLID, European Co-operation for the Long Term in Defense, drivs omkring 25 olika militära projekt. NATO har för sin del beslutat att detta IEPG-samarbete skall upplösas och att EUCLID-programmet ställs under WEU:s kontroll. WEU:s högkvarter skall flyttas från London till Bryssel, där både NATO och EG har sina högkvarter.

Man kan ju undra vad det är för en fredsorganisation som ägnar denna stora energi åt att under sekretess stärka sina positioner på militärteknologins och vapenhandelns område. Det finns anledning att ställa frågan om EG

verkligen är det stora fredsprojektet eller om andra mål nu håller på att komma in i bilden.

I en frispråkig intervju i Svenska Dagbladet i somras sade Willem van Eekelen, WEU:s generalsekreterare, att Sverige måste acceptera ett gemensamt försvar i Europa. Han förutsatte också att WEU och EU skulle smälta samman mot slutet av 90-talet.

Hela världen är WEU:s område för ingripanden, sade van Eekelen. När det gäller försvar av viktiga intressen som oljeleveranser från Persiska viken, skall WEU-styrkor i framtiden kunna gripa in.

Vilka möjligheter kommer Sverige att ha att stå utanför äventyrliga och oönskade militära projekt när man väl en gång gett sig in i leken?

Det är ju känt att enligt EG:s avi om Sverige sägs det att EG bör söka bindande försäkringar om att Sverige är berett att uppfylla sina förpliktelser på det försvarspolitiska området.

I den inledande artikeln J1 i Maastrichtbestämmelserna om utrikes- och säkerhetspolitiken slås följande fast:

"Medlemsstaterna skall aktivt och förbehållslöst stödja unionens utrikes- och säkerhetspolitik i en anda av lojalitet och ömsesidig solidaritet. De skall avstå från varje handling som strider mot unionens intressen."

Det står visserligen i artikel J8 att nödvändiga beslut för att definiera och genomföra den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken i princip skall vara enhälliga. Men samtidigt gjorde konferensen en särskild förklaring, att om vissa beslut i utrikes- och säkerhetspolitiken skall fattas enhälligt, skall medlemsstaterna försöka undvika att hindra ett enhälligt beslut. Det betyder alltså i klartext att minoriteten skall böja sig för majoriteten också i dessa frågor.

Om man har anslutit sig till ett sådant avtal, måste man rimligen vara så nära en militär allians att det endast är formaliteter som skiljer från ett medlemskap i Västeuropeiska unionen.

Jag vill framför allt fråga följande: Vilka undergörande argument skall den svenska regeringens företrädare använda för att hävda att svensk trupp inte skall delta i gemensamma aktioner? Särskilt Socialdemokraterna, här representerade av Mats Hellström, och Centern, här representerad av Pär Granstedt, bör ha ett bra och övertygande svar på den frågan, särskilt som de, som jag uppfattar det, har stått för tyngdpunkten i riksdagens formulering om alliansfrihet syftande till neutralitet i krig i vårt närområde.

Några avgörande skäl för att överge alliansfriheten syftande till neutralitet i krig, anser jag hittills inte har redovisats.

Enligt den svenska regeringsformens portalparagraf skall all offentlig makt i Sverige utgå från folket. Sverige har ett parlamentariskt styrelseskick, där den offentliga makten utövas under lagarna, och där riksdagen stiftar lag. Folkstyret utövas också genom den kommunala självstyrelsen.

Med ett EG/EU-medlemskap gäller detta bara om inte EG/EU har beslutat annorlunda. Riksdagen upphör därmed att vara ensam lagstiftare i landet. I EG/EU har kommissionen i det närmaste monopol på initiativrätten till motsvarigheten till våra lagar, och besluten fattas av Ministerrådet, ofta utan offentlighet.

EG:s motsvarighet till våra lagar står över den inhemska lagstiftningen.

Enligt domar utfärdade av EG-domstolen, kommer vår grundlag att bli en femterangslag under EG:s regelverk. Över våra grundlagar står EG-traktaterna, EG-förordningarna, EG-direktiven och EG-domstolens domar.

EG:s kommissionärer och EG-domstolens domare skall i sitt handlande vara helt oberoende av sina hemländers regeringar.

Hur offentlighetsprincipen och meddelarfriheten, som vi har ansett vara en hörnsten i det demokratiska systemet i Sverige, skall kunna bevaras vid ett EU-medlemskap har hittills inte kunnat redovisas. Om detta problem förs också en intensiv debatt i vårt land.

Inom ett växande fält av politiken kommer lagstiftningen vid ett medlemskap endast marginellt att kunna påverkas genom allmänna val i Sverige. Därmed kommer principen om att all offentlig makt i Sverige utgår från folket att förändras och få ett helt annat innehåll. I Sverige, lika väl som i andra medlemsländer, urholkas givetvis det nationella självbestämmandet, demokratin och parlamentarismen. Den s.k. euroskleros som vi talade om för 10–15 år sedan skall bekämpas. Det innebär naturligtvis att lokala och regionala folkopinioner samt nationella politiker, som ju anses utgöra bromsklossar för utvecklingen beträffande de fyra friheterna, skall få ett reducerat inflytande. Då är det orimligt att samtidigt påstå att folkstyret skall behållas intakt.

Ute i kommunerna i Sverige börjar nu oron växa. I Kommunförbundets skrivelse till regeringen inför medlemskapstalet den 2 februari kritiseras regeringen för ett odemokratiskt arbetssätt beträffande EES-avtalet. Kommunförbundet skriver: "Den pågående utredningen om statsförvaltningen och EG förutsätts särskilt överväga hur kommunernas möjligheter att delta i beredningsarbete och samrådsförfarande kan tillgodoses." Egentligen är det, tycker jag, otroligt att sådana självklarheter skall kunna utformas som påminnelser av det här slaget.

Det s.k. demokratiska underskottet är, förutom frågan om alliansfriheten, det viktigaste skälet till att vi nu säger nej till ett medlemskap i EG/EU.

Skulle de nuvarande förhållandena när det gäller folkmaktens utövande i EG radikalt ändras som ett resultat av den diskussion som pågår i Europa, kan en ny situation givetvis uppstå. Skulle också i övrigt helt andra förutsättningar uppstå i framtiden, kan givetvis frågan om en ny hållning till ett i vår konstitution reglerat samarbete i Europa uppkomma. Mer erfarenheter kan då också ha vunnits av ett omförhandlat EES-avtal eller av ett fortsatt frihandelsavtal och andra avtal i Europa. Vi anser att Sverige nu bäst bidrar till demokratiseringen av det europeiska samarbetet genom att stå utanför den europeiska unionen.

Slutligen, herr talman, några ord om den ekonomiska utvecklingen i EG och i vårt land.

Den ekonomiska politiken i EU har en starkt monetaristisk prägel. Hittillsvarande ekonomiska politik har lett till en ökande arbetslöshet. För närvarande rör det sig om en ökning med 1 miljon nya arbetslösa per år. Några ekonomer varnar för att det, om den här utvecklingen fortsätter, under de närmaste åren kan bli en ökning med 2 miljoner nya arbetslösa per år. En sådan ekonomisk politik är givetvis ohållbar. På den inre marknaden är det

stordriften och den ökade effektiviteten som skall stå för huvuddelen av tillväxten.

Enligt min mening fungerar detta enbart om de ökade resurserna i stor skala används till kampen mot arbetslösheten. Någon sådan politik finns för närvarande inte inom EG. Där är det de s.k. konvergensvillkoren som är de överordnade principerna och som skall bana väg för den monetära unionen.

Om alla EG-positiva profetior vore sanna, borde enskilda företag nu sprudla av optimism och investeringsvilja. I stället är det nedskärningar, varsel, avskedanden och konkurser som dominerar bilden. I del 1 på s. 32 i EES-propositionen redovisas att en marknad på mer än 12 miljarder kronor per dag eller 4 500 miljarder kronor per år öppnar sig för de svenska företagen i EG-området.

Det här utgör en del av de skönmålningar som ideligen görs av vårt förhållande till EG. Men frågan är hur stor del av denna upphandling som egentligen ligger ovanför de s.k. tröskelvärden som gör att man tvingas lägga ut anbud i hela EES-området. Det borde en handelsminister som Ulf Dinkelspiel veta. Hur stor del av den svenska marknaden kommer i själva verket att förloras till utländska företag?

I dag vet vi t.ex. beträffande den rälsproduktion som byggs upp i Luleå att produkterna förmodligen inte kommer att kunna säljas till Banverket i Sverige, utan man får försöka sälja någon annanstans. Banverket föredrar väl att göra sina inköp nere i Europa.

Finns det några bedömningar av dessa hot? Också det borde en handelsminister veta. En analys av EES-avtalets verkliga konsekvenser för landets näringsliv har väl regeringen gjort. Det vore tacknämligt om det gick att få en kort redogörelse för en sådan konsekvensanalys.

Anf. 4 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag reagerade när Bengt Hurtig tog upp den i och för sig viktiga och svåra frågan om EG-domstolens ställning. Det är givet att det är en av de frågor som vi vid ett medlemskap har skäl att noga bedöma. Det gäller bl.a. den suveränitet som vi ger ifrån oss.

Men man kan inte uttrycka sig på det sätt som Bengt Hurtig uttryckte sig på, om man vill göra anspråk på trovärdighet. Bengt Hurtig säger att den svenska grundlagen kommer på, om jag minns rätt, femte plats i rangordningen efter EG-regler o.d. Men då tror jag mig kunna konstatera att det med det sätt på vilket EG-domstolen arbetar, enligt de kriterier som man utgår från, inte alls förhåller sig på nämnda sätt. Just eftersom frågan om EG-domstolens ställning är en viktig och svår fråga för oss, besökte EES-utskottet i förrgår just EG-domstolen. Jag tror att jag vågar säga, och jag utgår då inte bara från det besöket utan också från tidigare gjorda studier av domstolens arbete, att det förhåller sig tvärtom. Skulle det vid en tvist som går vidare till EG-domstolen vara så, att en EG-regel så att säga står mot ett lands grundlag, vore det konstigt om EG-domstolen skulle döma till förmån för den här enkla EG-regeln och inte till förmån för de grundlagar som det är en av EG-domstolens uppgifter att hävda i fråga om rättighetssystemet i EG.

Den slutsatsen tror jag att man drar, om man studerar det sätt på vilket

EG-domstolen faktiskt arbetar. EG-domstolen har ju att ta hänsyn till rättstraditionerna i de olika länderna. Det finns inte någon sorts statiskt paket som är EG-rätt, så på den punkten har Bengt Hurtig definitivt fel.

Bengt Hurtig bygger upp sitt skräckscenario på försvarsområdet med utgångspunkt i falska citat. Det måste jag säga. Han bygger upp hela den här hotbilden – att vi tvingas in i någonting – på något som är direkt felciterat ur EG-kommissionens avi till Sverige, som inte alls handlar om att vi skall tvingas in i någon försvarsdimension.

Den tolkning som såväl vi som de flesta andra i Sverige har gjort av vad Maastrichtfördraget innebär – det tvingar alltså inte in någon i ett försvarssamarbete – bekräftas av det beslut som fattades i Edinburgh. Där klarläggs den saken mycket tydligt. Inget land tvingas alltså genom Maastricht in i ett försvarssamarbete. Detta klarläggs mycket tydligt och i allmängiltig form i det beslut som har specifik inriktning på Danmark.

Det är således med hjälp av felaktiga citat som Bengt Hurtig kan måla upp sin skräckvision. Vi i Sverige bestämmer dock själva om vår säkerhets- och försvarspolitik. Och Sverige kommer att fortsätta att självständigt besluta, också som medlem i EG, om vårt lands försvarspolitik.

Anf. 5 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag citerade ordagrant ur avisen i fråga. Där står det faktiskt: Kommissionen rekommenderar att man inom ramen för anslutningsförhandlingar bör söka särskilda och bindande försäkringar från Sverige angående landets politiska vilja och rättsliga kapacitet när det gäller att uppfylla sina förpliktelser på detta område.

För översättningen svarar Utrikesdepartementets handelsavdelning. Jag kan inte anse att detta citat på något sätt skulle vara vilseledande.

När det gäller situationen för den svenska lagstiftningen, och för övrigt gäller motsvarande också för andra länders lagstiftning, finns det en särskild grundlagsutredning som jobbar med de här frågorna. Vi hoppas naturligtvis att man skall lägga fram ett betänkande, där dessa frågor närmare analyseras. Vi får då anledning att återkomma till den debatten.

När det gäller en rad domar i EG-domstolen har faktiskt den nationella lagstiftningen satts ur spel, till många EG-politikers stora förvåning.

Anf. 6 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Först några ord beträffande citatet i Bengt Hurtigs huvudanförande. Det som Bengt Hurtig citerade i sitt inlägg nyss var dock – det kan var och en kontrollera mot vad vederbörande hört med egna öron och mot protokollet – något annat än det som han citerade i huvudanförandet, där han talade om att vi skall ha bindande försäkringar och försvarssamarbete och inte om bindande försäkringar, som man önskar från EG-kommissionens sida, om neutraliteten.

Bengt Hurtig vet säkert lika väl som alla andra att det han nyss citerade har bäring på Schweiz och Österrike. Man har i stort sett samma formuleringar när det gäller alla neutrala länder. Det har att göra med de speciella rättsliga förankringar som neutraliteten har i Österrike. Men det hindrar inte på något sätt Sverige att bibehålla sin militära alliansfrihet.

Anf. 7 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Min formulering var att det, med det system som man bygger upp i Maastrichtfördraget, kommer att bli ett moraliskt och politiskt dilemma för Sverige att säga nej när det verkligen blir fråga om någon typ av militär insats. Det dilemmat hamnar vi naturligtvis inte i om vi inte ansluter oss till Maastrichtfördraget.

Vad jag ställde en fråga om, och den har jag för övrigt inte fått något svar på, gällde: Hur kommer man inför en eventuell svensk socialdemokratisk regering att argumentera för att motivera att just svenska soldater i så fall skall stå utanför en eventuell militär aktion?

Förste vice talmannen anmälde att Mats Hellström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 8 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! För drygt en vecka sedan, den 1 februari, inleddes Sveriges förhandlingar om medlemskap med den europeiska gemenskapen. Jag hade då äran och glädjen att inför EG:s medlemsländer redovisa vilka utgångspunkter vi har för förhandlingarna med EG och vilka mål vi har ställt upp för förhandlingarna.

Det var en historisk dag. Jag kan gärna hålla med Mats Hellström om att vi därmed gick in i den kanske viktigaste förhandlingen för Sveriges del i modern tid. Därmed togs också ytterligare ett steg på vägen mot de mål som uppställdes i den regeringsförklaring som regeringen avgav vid sitt tillträde i oktober 1991, nämligen att föra Sverige fullt ut i det europeiska samarbetet genom ett svenskt medlemskap i EG. Det är ett mål som också riksdagen upprepade gånger har ställt sig bakom med en mycket stor majoritet.

Reaktionerna på det svenska anförandet i Bryssel var överlag mycket positiva. Som jag ser det är det en stor styrka att vi nu har lagt fast våra mål i förhandlingarna, och detta med mycket stor konkretion.

Vi har också angivit omistliga svenska värden, som vi inte avser att rucka på. Detta har skett i bred politisk enighet. Detta inger styrka, och det inger respekt hos våra förhandlingspartner.

Herr talman! Det gångna året har för svensk del inneburit både framgångar och besvikelser på integrationsfronten. Låt mig först säga några ord om EES-avtalet i det sammanhanget.

Det var en obestridlig och stor framgång när vi i maj förra året i Portugal kunde underteckna EES-avtalet. Därmed hade vi nått fram till en överenskommelse om det utan jämförelse största frihandelsavtalet och mycket mer. I praktiken rör det sig om ett deltagande i EG:s inre marknad, omfattande alla EG- och EFTA-länder, drygt 350 miljoner invånare.

Det var ett bakslag att det schweiziska folket sedan sade nej till EES-avtalet i en folkomröstning. Vi befinner oss nu i ett skede där vi måste göra de tekniska anpassningar av avtalet som är nödvändiga för att avtalet skall kunna träda i kraft utan Schweiz. Det arbetet pågår.

Vi har kommit långt i arbetet. Många frågor har lösts och ett förhandlingsprotokoll är i det närmaste klart. Men arbetet kompliceras av att vissa EG-länder begär kompensation för det bortfall som Schweiz utgör. Det är en

ståndpunkt som EFTA-länderna i gemen icke anser berättigad och en ståndpunkt som uppenbarligen också delas av många på EG-sidan.

Läget inger bekymmer. Det ligger fara i dröjsmål. Men jag har ändå förhoppningar om att vi inom den närmaste tiden skall kunna komma fram till en överenskommelse, så att avtalet skall kunna sättas i kraft under detta år. Siktet är fortsatt inställt på halvårsskiftet.

EES-avtalet är ett viktigt avtal i sig, men det är också ett viktigt avtal för Europa. I ett läge där integrationsarbetet har präglats av bakslag på andra håll, och Europa är konfronterat med en rad ekonomiska svårigheter, är det viktigt att vi gör framsteg på de fronter där framsteg ligger inom räckhåll. EES-avtalet vore en obestridlig framgång för det europeiska integrationsarbetet i stort.

Till frågan om medlemskap. Det var en stor framgång när Europeiska gemenskapen vid sitt toppmöte i Edinburgh i december öppnade vägen för en utvidgning av Gemenskapen, när man klart sade ja till förhandlingar med intresserade EFTA-länder om medlemskap.

Det är också en obestridlig framgång att vi nu har en gemensam tidtabell för förhandlingarna. Både EFTA-länderna och EG har siktet inställt på medlemskap 1995. Beslutet i Edinburgh visar också att det finns en grundläggande vilja att inte bara utvidga Gemenskapen, utan att också på så sätt stärka Gemenskapens inre samarbete och även göra Gemenskapen bättre skickad att klara de utmaningar som man möter på andra håll, i förhållande till Central- och Östeuropa och i förhållande till resten av världen.

Nu börjar det vardagsnära förhandlingsarbetet. Det kommer att vara mödosamt, och det kommer att vara tidskrävande. Men vi har goda utsikter, trots detta, att nå ett gott förhandlingsresultat.

För det första kommer vi väl förberedda till förhandlingarna genom ett omfattande förberedelsearbete internt och genom omfattande kontakter med EG-sidan.

För det andra har vi klart formulerat våra förhandlingsmål, och vi har gjort detta med konstruktiva bidrag från många håll, inte minst från socialdemokratiskt håll.

För det tredje skall vi slåss för våra intressen. Vi skall hårt bevaka att de förhandlingsmål som vi har uppställt kan uppnås i förhandlingarna. Nu står sakfrågorna i fokus.

Ambitionen är att komma fram till ett bra förhandlingsresultat, ett förhandlingsresultat som kan godkännas av det svenska folket i den folkomröstning som skall följa på avtalet. Det är där avgörandet ligger. Det är sist och slutligen det svenska folket som har att säga ja eller nej till svenskt medlemskap i EG/EU.

Herr talman! Förhandlingsmålen är förvisso viktiga. Som jag sade kommer vi att göra allt vi kan och vad som står i vår förmåga för att slå vakt om de intressen som vi har att bevaka i de förhandlingar som nu förestår. Men vi får för den skull inte glömma de långsiktiga målen: Vilket slags EG vill vi skapa? Vilket slags Europa vill vi medverka till att skapa? I mitt anförande i Bryssel förra veckan angav jag några hållpunkter för detta arbete. Låt mig nämna några av dem.

1. Att förverkliga visionen om ett enat Europa som lever i fred, välstånd och social rättvisa, som visar öppenhet för sina grannländers behov och som är medvetet om sitt internationella ansvar.

2. Att medverka i arbetet på att bygga upp en ny europeisk freds- och säkerhetsordning. Förutsättningarna för detta är i dag betydligt bättre än kanske någonsin tidigare under efterkrigstiden.

3. Att medverka i en europeisk union som är generös mot omvärlden. Central- och Östeuropa intar här en central plats. Det är en uppgift för EG-länderna, för de västeuropeiska länderna att på allt sätt bistå de central- och östeuropeiska länderna i deras utveckling mot demokrati och marknadsekonomi.

Det är också fråga om att visa öppenhet mot omvärlden i övrigt, att tillgodose utvecklingsländernas behov, att se till att handel och bistånd, miljö och utveckling går hand i hand i vår strävan att bekämpa fattigdomen och främja utvecklingen.

4. Vi måste också med gemensamma krafter bekämpa arbetslösheten och stimulera ekonomisk återhämtning. Det finns inga nationella lösningar på europeiska problem. Det gäller det ekonomiska området och det gäller många andra områden.

5. Vi vill medverka i arbetet att bygga en ekonomisk och monetär union.

Det senaste halvårets turbulens på valutamarknaderna har snarast understrukit vikten av ett förstärkt samarbete på det ekonomiska och monetära området. Det är fråga om en gradvis utveckling av samarbetet, en utveckling steg för steg. Ett slutligt svenskt ställningstagande avseende övergången från det andra till det tredje steget i den ekonomiska och monetära union som skisseras i unionsfördraget kommer att göras i ljuset av den fortsatta utvecklingen och i enlighet med bestämmelserna i unionsfördraget.

Så, herr talman, kan vi gå från område till område: miljö, regionalpolitik, jordbruk, sociala områden, för att bara nämna några. På alla dessa områden ökar behovet av internationellt samarbete. Sverige har en naturlig plats i den kretsen, inte minst för att kunna påverka utvecklingen i den omvärld som vi själva är så beroende av.

Herr talman! För att sammanfatta kan jag säga att jag ser fem centrala uppgifter ligga framför oss under de närmaste åren på den europeiska integrationspolitikens område.

För det första skall vi säkerställa EES-avtalets ikraftträdande. Detta är en fråga för de närmaste månaderna.

För det andra skall vi med utgångspunkt i de förhandlingsmål som redovisades i Bryssel den 1 februari uppnå ett gott resultat i förhandlingarna med EG om medlemskap.

För det tredje skall vi i samverkan med andra länder bistå de central- och östeuropeiska länderna i deras utveckling mot demokrati och marknadsekonomi.

För det fjärde skall vi forma en politik för framtiden som gör Sverige väl skickat att inta platserna och att agera pådrivande i Gemenskapens medlemskrets utifrån våra värderingar och utifrån våra intressen.

För det femte skall vi verka för en fortsatt bred parlamentarisk och med-

borgerlig uppslutning kring målen för vår Europapolitik. Jag tycker, inte minst från den synpunkten sett, att de inlägg som gjorts här i debatten i dag både från Socialdemokraterna och från Ny demokrati är uppmuntrande.

För det sjätte skall vi genom en bred och omfattande informationsverksamhet bidra till ökad information, ökad kunskap, ökat intresse och en intensivare debatt kring integrationsfrågorna. Informationsverksamheten kommer att intensifieras och särskilda konsekvensanalyser kommer att göras med sikte på att utvärdera fördelarna och nackdelarna med ett medlemskap.

Jag kan försäkra att regeringen för sin del inte kommer att spara några som helst ansträngningar för att förverkliga dessa mål. Vi kommer också fortlöpande här i riksdagen, i riksdagens olika organ och för allmänheten att så utförligt som någonsin är möjligt redovisa läget i och utgången av förhandlingarna, i linje med de svenska traditioner vi står för och i linje med den offentlighetsprincip som är en omistlig del av vårt svenska samhälle.

Herr talman! Frågan om svenskt medlemskap i EG/EU är en ödesfråga för Sverige. Därför krävs det också en nationell samling.

Anf. 9 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Ett av de områden där förhandlingen skall starta allra tidigast är jordbrukspolitiken. Om jag har förstått tidningarna rätt kommer jordbruksministern att fara till Bryssel nästa vecka. Vi har också i EG-delegationen fått en mer allmän föredragning av jordbruksministern om den förhandlingen.

Jag skulle vilja få min oklarhet röjd av Ulf Dinkelspiel på en viktig punkt. Vi socialdemokrater menar ju att vi skall se till att så mycket som möjligt av vår avreglering skall behållas i EG. I vissa avseenden går det inte, men när det gäller områden där vi har kommit i balans finns det inget skäl att gå in i en ny reglering – en reglering som avser att förhindra och motverka överskott.

Vad gäller mjölken har vi i Sverige kommit i balans genom vår avreglering. Varför skulle vi då gå in i en gårdskvotering? Det är ett system som har gisslat konsumenter och bönder utomlands, där man efter hand kapitaliserar mjölkkvotens värde i gårdarna. I Canada kostar mjölkkvoten åtta gånger mer än en ko. Detta är hopplösa system, som stänger ute ungdomar och andra.

Vi kan i stället säga att vi får ta ett nationellt produktionsutrymme, dvs. en nationell kvot. Så länge vi med marknadsmekanismerna håller oss i balans skall vi inte behöva gå in i ett snårigt, hopplöst system som många inom EG själva är utomordentligt förtvivlade över att en gång ha givit sig in i.

På denna punkt har vi inte fått något bra svar från jordbruksministern. Svaret har varit alltför allmänt hållet. Regeringen kräver heller inga kvoter i det tal vid förhandlingsöppningen som Ulf Dinkelspiel höll för någon vecka sedan i Bryssel. Det är bra, men hur kommer man nu att förhandla? Kommer man att ta till sig de krav som vi socialdemokrater har ställt om att försöka se till att vi får en viss erkänsla för den avreglering vi har genomfört? EG självt går ju i sin s.k. MacSharry-plan i samma riktning för att avreglera jordbruket. Då borde vi försöka se till att inte i onödan gå in i gammaldags

regleringar som vi har sluppit här hemma. Den konkreta frågan gäller på vilket sätt regeringen tänker förhandla om mjölken.

Anf. 10 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som Mats Hellström säger, att vi från svensk sida avser att så snart som möjligt bli en fullvärdig del av Gemenskapens jordbrukspolitik. Det är ett förhandlingsmål som vi har formulerat gemensamt. Det är också vår avsikt att under tiden fram till det att Sverige blir medlem av EG bevara de bästa inslagen i den svenska jordbrukspolitiken. Det gäller de inslag som siktar till att reducera överskott där överskott inte är påkallade och att minska kostnaderna för en missriktad jordbrukspolitik för det svenska samhället.

Jag vill gärna säga att jag känner mig ganska förvissad om att svenskt jordbruk är konkurrenskraftigt inom många sektorer på en utvidgad europeisk marknad. Det är inget självändamål att se till att vi inte har ett överskott inom alla sektorer när vi går in som medlem i EG. Det är viktigt att vi slår vakt om och helst utvecklar vår konkurrenskraft på de områden där vi är konkurrenskraftiga, för att dra fördel av den marknad som öppnas genom ett svenskt medlemskap i EG. Det kan gälla såväl jordbruket som livsmedelsindustrin.

Dessa principer kommer också att bli styrande för hur vi behandlar frågan om mjölkkvoter, frågan om trädesläggning och liknande frågor i förhandlingarna med EG. Det är vår avsikt att på alla sätt verka för att Sverige får tillgodoräkna sig fördelarna av de insatser som har gjorts för att effektivisera och rationalisera det svenska jordbruket, och för att nedbringa överskotten där de inte är påkallade.

Exakt hur detta skall göras – när det gäller mjölkkvoterna eller andra områden – får diskuteras vidare i förhandlingarna. Jag kan förutskicka att det i riksdagens EG-delegation kommer att föras fortsatta samtal med sikte på att redovisa exakt hur vi skall behandla frågan om kvoter och liknande. Detta görs i ljuset av de forsatta samtal som kommer att föras med EG under de närmaste månaderna. Den frågan återstår att i detalj reglera.

Anf. 11 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Jag tackar Ulf Dinkelspiel för svaret, men jag tycker inte att det var särskilt klarläggande när det gäller den stora och viktiga konkreta frågan. Mjölkproduktionen är en väsentlig del av det svenska jordbruket.

Italien har såvitt jag vet aldrig accepterat att över huvud taget gå in i CAP:s mjölkkvot. Man har inte brytt sig om att införa mjölkreglering. Vi skall kanske inte alltid tillämpa italienska modeller, men det visar att den gårdsreglering man har inom EG inte slaviskt måste följas för att EG:s system skall fungera.

Det kan fungera mycket väl om Sverige fortsätter sin avreglering, så länge vi klarar att med vanliga marknadsmekanismer, som fungerar på andra områden, hålla oss i balans.

Jag vill varna för att söka en uppläggning. Det har inte Ulf Dinkelspiel gjort i det här anförandet. Men det framkommer ibland från regeringens sida

i debatten att Sverige skulle gå med i EG med ett överskott, och därmed tror man att landet skulle komma in på en större marknad.

Sverige kommer inte att ha en chans att vara konkurrenskraftigt på enkla bulkvaror i EG. Det är en felsyn att tro att Sveige kan konkurrera med t.ex. vete på lång sikt. Det finns på sina håll gårdar i Skåne som kan det, och det är utmärkt – men det går inte i stort sett.

Sverige kan ha en möjlighet att konkurrera i EG med nischprodukter, dvs. förädlade livsmedel som bygger på starka miljö- och hälsokvaliteter. På alla andra områden där frihandeln har fungerat har Sverige gått från att exportera råvaror till att exportera förädlade varor. Det gäller på skogens område, järnets område osv. På jordbrukets område har regleringarna utgjort ett hinder.

Det är inte med råvaran, bulkvaran, utan med förädlade livsmedel som vi kommer att kunna konkurrera på den stora konsumentmarknaden i Europa. Jag hoppas att det verkligen blir regeringens inriktning.

Anf. 12 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! I det anförande jag höll i Bryssel den 1 februari sade jag, just med en sidoblick på vad som har gjorts inom ramen för det svenska reformprogrammet för jordbruket, att med utgångspunkt i jämförbara EG-åtgärder har det svenska programmet givit resultat i form av balans inom animaliesektorn samt minskat spannmålsöverskottet. Detta bör tillgodoräknas oss i förhandlingarna, t.ex. vid beräkningarna av basarealer för stödåtgärder och vid fördelningen av väl avpassade nationella produktionsvolymer för t.ex. mjölk. Villkoren för animaliesektorn i sin helhet kräver en grundlig genomgång.

Herr talman! Det är dessa mål som kommer att bli styrande för vår hantering av dessa frågor i förhandlingarna. Enligt min mening är den helt avgörande frågan hur vi på bästa sätt skall kunna nå de mål som vi har ställt upp inom olika sektorer, inte minst inom mjölksektorn. Vilka instrument som skall användas för att uppnå de målen är i och för sig viktiga men ändå av underordnad betydelse. Om vi är eniga om målen, Mats Hellström, tror jag också att vi under förhandlingarnas lopp skall kunna enas om medlen.

Anf. 13 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Vårt parti är i princip anhängare av frihandel och av att onödiga handelshinder skall avvecklas. Den delen av EES-avtalet har vi inte riktat någon avgörande kritik mot.

Vi diskuterar nu offentlig upphandling, och det är en viktig del av EES-avtalet. I propositionen om EES-avtalet, och för övrigt även i betänkandet, gavs det ett intryck av att en mycket stor marknad för svenska företag skulle öppnas ute i Europa. Jag förstår att man har räknat på den totala marknaden och inte på den marknad som ligger över tröskelvärdena. Man har inte heller redovisat vad konsekvenserna är för den svenska marknaden. Den kommer ju också att bli litet mer öppen, även om den tidigare har varit mer öppen än många andra marknader. Det borde ha varit intressant även för regeringen att bedöma den sammantagna effekten av denna öppning för det svenska näringslivet och de svenska företagen.

Om den offentliga upphandlingen totalt sett skall bli billigare i hela Europa – det talas om 10–20 % – måste också de totala intäkterna för företagen bli lägre. Då slås alltså företag ut, med påföljden ökad arbetslöshet osv., och åtgärder måste vidtas för att ta hand om det problemet. Det är inte säkert att marknaden i sig själv löser den typen av problem. Om problemen blir lösta uppstår samtidigt ökade kostnader i kommuner och för staten. Det beror dels på minskade skatteintäkter, dels på kostnaderna för arbetslösheten. Rimligt hade varit att någon typ av konsekvensanalys gjorts. Jag har inte fått svar på detta ännu.

Anf. 14 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Bengt Hurtig har tagit upp frågan om den offentliga upphandlingen. Han säger att den marknad som öppnas kommer inte att vara helt tillgänglig för utländska exportörer och konkurrenter. Det är alldeles riktigt. Det gäller i båda riktningarna. Erfarenheten säger i själva verket att det är en relativt begränsad del av den offentliga upphandlingen som kommer exportörer och producenter från andra länder till del. Det kommer att gälla på EG-marknaden och det kommer att gälla i vårt eget land.

Men därifrån till att säga att denna fråga kommer att ha en mindre betydelse eftersom den leder till lägre priser och att företag slås ut är att göra ett enormt hopp. Jag har helt enkelt svårt att hänga med i resonemanget. En av fördelarna med att öppna marknaderna är att man öppnar för konkurrens. Prisstegringarna hålls tillbaka, vilket kan medverka till lägre priser. Det skall vi som medborgare och konsumenter vara glada för.

Ja, det här kan leda till att företag slås ut. För det enskilda företaget är detta alltid en oerhörd belastning, inte minst för de anställda. Men alternativet att inte medverka till en internationell strukturrationalisering som gör att de mindre konkurrenskraftiga företagen slås ut och att de mera konkurrenskraftiga företagen får växa och expandera vore receptet att undergräva hela näringslivets konkurrenskraft.

Herr talman! Den stora styrkan i svensk ekonomi har varit att det svenska samhället, medborgarna och fackföreningsrörelsen har aktivt medverkat i och understött en strukturrationalisering. Jag kan försäkra att öppnandet av den offentliga upphandlingen kommer också att leda till en förbättrad ekonomisk struktur till förmån för konkurrenskraftiga producenter, konsumenter och medborgare.

Anf. 15 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är bra att sakfrågorna kommer i fokus. Ulf Dinkelspiel sade det också i inledningsanförandet.

Det är självfallet bra med lägre priser sett i ett isolerat perspektiv. Vi hoppas naturligtvis att något sådant skall komma alla skattebetalare till del. Sverige har, såvitt jag kan bedöma, en bra konkurrenskraft som har kunnat byggas upp under decenniernas lopp tack vare en bra hemmamarknad.

Nu kommer naturligtvis situationen att förändras. När priserna i den offentliga upphandlingen sjunker får naturligtvis den offentliga sektorn mer pengar över. Frågan är hur dessa pengar kommer att användas. Kommer de att användas för att sänka skatterna för höginkomsttagare, kommer de att

delas ut till företagen eller kommer de att användas till investeringar? Vilken typ av dynamiska effekter avregleringen kommer att få kommer att ha en avgörande betydelse. Regeringen har inte gjort någon konsekvensanalys av den typ jag efterlyser.

Anf. 16 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Först och främst konstaterar jag, till min stora tillfredsställelse, att nu erkänner Bengt Hurtig att öppnandet av den offentliga upphandlingen kommer att leda till viktiga välfärdsvinster.

Sedan tar Bengt Hurtig upp en helt annan fråga som knappast hör hemma i den här debatten, nämligen hur vi bäst skall utnyttja de vinster som vi kan få genom ett förstärkt ekonomiskt samarbete inom ramen för EES och i förlängningen genom ett medlemskap. Det har förvisso gjorts olika försök att göra beräkningar av konsekvenserna av ett EES-avtal. Det har gjorts i långtidsutredningen och i en mängd fristående studier i Sverige och i andra länder. Ett problem i sammanhanget är att det är mycket svårt att kvantifiera resultaten, inte att kvalificera dem.

Jag har icke sett någon studie som inte pekar på att EES kommer att leda till välfärdsvinster. Ett mått på detta var att man i en studie – jag har glömt exakt vilken det var, men det var en brittisk studie om jag inte missminner mig – pekade på välfärdsvinsterna. Ökningen av bruttonationalprodukten kunde beräknas bli 5 %.

Jag tror att man skall ta alla siffror av den här typen med en nypa salt. Men det är obestridligt att det kommer att leda till fördelar för ekonomin. Därmed borde vi kunna vara eniga om att vi från svensk sida på allt sätt bör medverka till en frigörelse av den offentliga upphandlingen till förmån för konsumenterna och för medborgarna.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 17 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att min uppfattning och Ulf Dinkelspiels uppfattning i stora stycken är gemensamma. Det är inte särskilt mycket som skiljer, förutom i fråga om alkoholmonopolen.

När det gäller jordbruket ställde jag en fråga om hur man skall lösa problemet med kostnadsdifferenser. I ett jordbruk av den typ som CAP innebär har bönderna ett fixerat pris för sin produkt. Det betyder att kostnaderna för att framställa produkten borde vara någorlunda likartade inom marknaderna. Annars är det en chimär att påstå att man har konkurrens på lika villkor. Jag skulle gärna vilja att Ulf Dinkelspiel kommenterade hur man har tänkt att lösa det problemet.

Jag konstaterar också med tillfredsställelse att arbetet med att ta fram material och information till hushållen fortgår. Jag vill ställa en konkret fråga. Vi i Ny demokrati har kraftigt betonat behovet av information direkt hem i brevlådan hos Svensson. Nu undrar jag: Håller ministerns tidigare uppfattning att en sådan här folder skall kunna skickas ut till hushållen redan under mars månad?

Anf. 18 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Christer Windén har ställt två frågor. Den första avser jordbrukspolitiken och hur vi skall göra för att anpassa kostnadsstrukturen så att svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri blir konkurrenskraftiga på den stora europeiska marknaden.

Herr talman! Det är min bestämda uppfattning att det svenska jordbruket redan nu är konkurrenskraftigt inom mycket väsentliga sektorer. Som en följd av den omstrukturering som sker kommer det att bli än konkurrenskraftigare på den europeiska marknaden. Det gäller framför allt spannmål. De priser som EG har är betydligt högre än priserna på den svenska marknaden. Jag tror också att detta kommer att gälla inom animaliesektorn, som har kommit i en relativt sett bättre ställning till följd av att den svenska kronan flyter. De utländska priserna har därmed relativt sett blivit högre.

Inom en del sektorer finns några skillnader. Regeringen söker nu på olika sätt verka för att minska kostnaderna för jordbruket framför allt genom borttagandet av importavgiften på fodermedel och proteinprodukter samt genom kostnadssänkningar på gödsel. Genom dessa åtgärder, en strukturrationalisering av jordbruket och inte minst genom andra effektiviseringar och besparingar räknar vi med att vi inom både jordbruket och livsmedelssektorn skall gå väl rustade in i ett framtida medlemskap i EG.

När det så gäller den andra frågan, som avsåg informationen, vill jag här bekräfta att min avsikt fortsatt är att informationsverksamheten i stort skall intensifieras. Vi skall lägga in en betydligt högre växel från den 1 mars.

I samband med detta är det vår avsikt att också distribuera en broschyr till alla svenska hushåll. Den skall redovisa grunddragen i EG:s utveckling och vad EES och EG står för, och inte minst stimulera till fortsatt sökande efter information. I detta sammanhang kan man peka på de olika instrument som regeringskansliet kommer att tillhandahålla för att så långt det är möjligt tillgodose dessa önskemål.

Anf. 19 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka ministern för svaret.

När det först gäller frågan om jordbruket vill jag förtydliga mig. Jag avsåg att jämföra kostnadsnivån, inte att jämföra inlösenpriserna mellan Sverige och EG. Där vet jag att det är en stor skillnad. Det gäller i stället produktionskostnaderna. Möjligheterna för bönderna att få lönsamhet i sin verksamhet ligger naturligtvis i att det finns en acceptabel skillnad mellan kostnaderna och intäkterna.

För det andra ser jag beträffande informationen med tillfredsställelse fram emot broschyren. Jag gläder mig åt att programmet kan hållas tidsmässigt.

Anf. 20 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! När det gäller kostnaderna inom jordbruket pekade jag på de åtgärder som vidtas för att minska kostnaderna för framför allt animalieproducenterna. Jag tror att borttagandet av införselavgiften på proteiner kommer att få en mycket stor betydelse i detta avseende. Det kommer att leda till minskade kostnader för en av de viktigaste ingångsvarorna i produktionen. På motsvarande sätt räknar jag med att kostnaderna för gödselmedel

också kommer att minska genom de borttagna avgifterna. Detta är en följd av den proposition som regeringen lade fram före årskiftet.

I fråga om informationen vill jag som tillägg till vad jag tidigare sade nämna att det förutom den broschyr som skall ut till alla hushåll öppnas telefonslussar. Det kommer att öppnas databanker som alla bibliotek i olika kommuner runt om i landet har tillgång till. Man skall så gott som omedelbart kunna få svar på olika frågor. Telefonslussarnas ambition är att i den mån man inte kan ge svar direkt ge ett svar inom 24 timmar. Dessutom kommer det att ordnas seminarier och andra aktiviteter kring enskilda frågor.

Till detta skall läggas de konsekvensanalyser av medlemskap som regeringen har intitierat. De tar sikte på en allmän samhällsekonomisk analys, utrikes- och säkerhetspolitiken, välfärden och jämställdheten. De omfattar även miljöområdet och den fråga som bl.a. har berörts i dagens debatt, nämligen suveräniteten och möjligheten att påverka samt frågan om medbestämmanderätt.

Detta är frågor som är intimt förknippade med frågan om hur vår demokrati fungerar och hur den bäst skall omsättas i ett vidare europeiskt sammanhang. Också dessa studier, som jag hoppas skall kunna föreligga före årets utgång, kommer att underlätta debatten och ett ställningstagande inför den svenska folkomröstning som – jag upprepar detta – blir avgörande för Sveriges del. Därmed görs hela EG-frågan till en ödesfråga för Sverige.

Anf. 21 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Folkpartiet är ett parti med en fastlagd Europapolitik och en klart och starkt uttalad önskan om ett svenskt medlemskap i Europeiska gemenskapen och i Europeiska unionen. Vi står bakom den svenska deklaration som avgavs i samband med förhandlingsstarten.

Jag har förstått att den deklarationen har tillkommit i samtal mellan de fyra regeringspartierna och Socialdemokraterna. Om varje parti självständigt hade fått utforma deklarationen hade den säkert sett annorlunda ut i vissa delar. Om Folkpartiet hade skrivit den självt, hade vi antagligen tryckt mer på kampen mot arbetslöshet, kampen för ökad jämställdhet mellan män och kvinnor och kanske uttalat mer om kulturens roll i det europeiska samarbetet än vad som nu finns med. Men vi finner deklarationen som sådan vara ett väl avvägt dokument och en lämplig svensk utgångspunkt för förhandlingarna med EG.

Herr talman! Jag är glad att Mats Hellström nu instämmer i det jag har sagt flera gånger här i kammaren, nämligen att förhandlingarna skall styras mer av möjligheten att få de riktiga resultaten än av en tidtabell. Inom riksdagens EG-delegation har förts samtal om hur vi skall lägga upp vårt arbete. Där har vi talat om att offentliga utfrågningar kan vara ett bra instrument. Som liberal känner jag det mycket angeläget att de frågor som handlar om offentlighet, tryckfrihet och personlig integritet blir ordentligt belysta. Liksom Mats Hellström ser jag gärna att vi ordnar en delegationsutfrågning i detta ämne.

Inom delegationen funderar vi på hur vi skall fördjupa våra kontakter med och inhämta kunskaper från olika delar av landet. Vi kommer säkert att inom en nära framtid ordna så att delar av delegationen besöker olika lands-

delar för att inhämta kunskaper om vad politiker, företagare, fackföreningsmän, jordbrukare och andra har för önskemål inför de nu startade förhandlingarna om medlemskap i Europeiska gemenskapen.

De av svenska folket valda medlemmarna av EG-delegationen har en mycket viktig uppgift i att lyssna till de önskemål som svenska medborgare i alla delar av landet och inom olika yrkesgrupper har när det gäller vad som bör uppnås i förhandlingarna med EG. Delegationen har också att bevaka att de svenska förhandlarna är väl medvetna om dessa önskemål och genomför förhandlingarna från den utgångspunkten.

Herr talman! Det fanns en något mörk underton i det Europaminister Dinkelspiel hade att säga om EES-avtalet och möjligheterna att få det förverkligat. Jag vill understryka att om det inte skulle lyckas, skulle det med all säkerhet innebära en försvagning av svensk ekonomi. Det skulle också leda till fortsatta svårigheter för svenskar, inte minst många ungdomar, att arbeta, praktisera och studera i Europa.

Jag har flera personer i min bekantskapskrets som hade kommit överens med olika arbetsgivare inom EG om att komma i gång med arbete och praktik och som i dag har fått avstå från det, eftersom EES-avtalet inte blev klart den 1 januari som vi hade hoppats tidigare. Det skulle naturligtvis vara än värre om avtalet över huvud taget aldrig kommer till stånd.

Jag vill här något beröra orsakerna till den tvehågsenhet, den tvekan och kanske ofta t.o.m. negativa inställning som många medborgare har till EG och integrationen. Först vill jag understryka att den tveksamheten finns också inom EG. Det finns ett intressant uttryck för detta i en bok som skrivits av en herre som heter Jean-Louis Boulanges. Boken heter Djävulen – är han europé?

Han talar där om den diabolisering av EG som pågår. Han understryker den avoghet och misstänksamhet som många också inom EG känner inför Gemenskapens olika organ. Ett uttryck för detta, menar han, var tanken på att det är någons slags komplott, en gigantisk plan, som skulle ligga bakom EG-institutionerna och uppbyggnaden av dem. Det skulle vara något slags strävan att ta över all samhällelig maktstruktur. Det skulle finnas något skumt med institutionerna.

Han säger att den här tendensen till demonisering av EG är ett utslag av att staten har drabbats av olika chocker därför att den egentligen inte längre har något klart avgränsat område att verka inom. Han pekar på Tjernobylkatastrofen som ett mycket påtagligt exempel på detta. De gränsöverskridande miljöproblem som den förorsakade visar på ett ökat behov av samarbete i integrerad överstatlig form.

Detta borde inte minst stämma till eftertanke hos miljövännerna. De om några borde stå upp för ett samarbete i överstatlig form för att hindra att något land i Europa utnyttjar sitt område för att tillåta industrier att avfall som via luft och vatten sprider sig till andra länder.

Han pekar också på att överstatligheten behövs för att komma till rätta med avarter inom multinationella företag och varuspekulation.

På ett sätt kan man säga att unionssträvandena syftar till att ta tillbaka någonting av det som går förlorat genom att nationalstaten inte längre är tillräcklig. De skall motverka förlusten av nationell suveränitet. Det är alltså

motsatsen till det som Karl-Erik Lagerlöf, en representant för nej-sidan, skriver att om församlingar i Bryssel och Strasbourg äger möjlighet att rösta ner våra representanter upphävs demokratin. Det kan faktiskt vara precis tvärtom. Demokratin kräver överstatliga beslut.

Herr talman! Vi i Sverige gör kanske själva – eller har gjort i alla fall – en del för att diabolisera Europeiska gemenskapen. Vi har alltför ofta gjort oss skyldiga till att i onödan ge uttryck för att reformer som i och för sig kan vara nödvändiga, men för många medborgare smärtsamma, tillkommit som ett led i en EG-anpassning. Vi måste se till att det blir slut med det. Vi får inte framställa EG som roten till nödvändiga, men för många besvärliga, förändringar i samhällsekonomin.

Det är väsentligt att regering och riksdag förpliktar sin inför både EG och svenska folket att arbeta för en fördjupad demokrati inom den europeiska unionen. Det innebär att vi vill stärka Europaparlamentet, men även de nationella parlamentens medverkan i integrationsprocessen. Att vi skall verka för ökad öppenhet och insyn innebär att offentlighetsprincipen inte bara skall gälla för Sverige. Vi skall söka se till att den även får gälla i övriga Europa.

Vi ställer oss bakom krav på en kraftfull miljöpolitik. Det innebär att vi också måste göra rent framför egen tröskel. Vi är inte bäst i alla avseenden. Tyskland har i många avseenden kommit längre i krav på miljön än vad Sverige har gjort.

Vi måste understryka att de ekonomiska vinsterna av samarbetet skall komma alla till del. Det skall omfatta Europeiska gemenskapen, men också fattiga länder utanför EG.

Vi bör särskilt framhålla att en hög permanent arbetslöshet inom en gemenskap i vilken Sverige ingår är fullständigt oacceptabel. Och vi bör starkt understryka att Sverige inom Europeiska unionen kommer att verka för att unionen river handelsmurar mot varor från Östeuropa och ger Östeuropa ett stöd som kan säkra en demokratisk, ekonomisk och ekologisk utveckling.

Jag är övertygad om, herr talman, att det är det bästa bidrag Sverige kan ge till freden i vår världsdel och i hela världen.

Anf. 22 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag tror att de här i Sverige som är kritiska till EG-medlemskapet inte betraktar EG:s institutioner som någon form av komplott. Det finns ju fullgoda beskrivningar av hur de har vuxit fram ur strävanden att lösa verkliga problem i Europa. Den framväxten har sina naturliga förklaringar.

Jag tycker att det var väsentligt det Hadar Cars sade, att skall man vinna någon framgång i argumentationen för Europa måste man klargöra hur vinsterna skall kunna komma alla till del. Det har nämligen inte varit så i Europa med den utveckling som skett hittills, med 40–50 miljoner människor som EG självt definierar som fattiga, i den meningen att de inte har råd med telefon, TV, en fullvärdig bostad, osv. EG står här inför gigantiska problem.

Svenska folket läser ju tidningar, som skriver mer och mer om EG. Häromveckan stod det i Dagens Nyheter att investmentbanken S.G. Warburg i London nu räknar med en tillväxt för hela EG på 0,6 %. Det är någonting annat än de 5 % som Ulf Dinkelspiel nyss talade om. Det skulle då vara un-

der det första året sedan den fria marknaden öppnat sig. Bara den operationen skulle enligt den svenska regeringen leda till 5,3 % tillväxt.

En ekonom vid den nämnda investmentbanken som heter George Magnus säger att en faktor "som bidragit till att dra ut på lågkonjunkturen är försöken att anpassa sig till Maastrichtfördragets krav på sänkt inflation och sänkta budgetunderskott. Det kräver åtstramningsåtgärder", säger han vidare, "som i detta läge blir en ytterligare broms på ekonomin."

George Magnus på S.G. Warburg räknar med att åtstramningsprogrammen i nio europeiska länder tillsammans åstadkommer en minuseffekt på 1,25 % av dessa länders BNP.

Kan detta resonemang, Hadar Cars, ha någon relevans för Sverige?

Professor Holger Schmieding, som säger sig vara en framstående liberal, refererades i gårdagens Dagens Nyheter. Han hävdar att Europa är på fel 42 väg: "Maastricht är en återvändsgränd."

På vad sätt skiljer sig denne liberal från Hadar Cars?

Anf. 23 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! En kritik jag har mot den europeiska gemenskapen är att den inte på ett tillfredsställande sätt har tagit itu med arbetslöshetsfrågorna. Man har ständigt framställt tillväxt som i stort sett det enda botemedlet för att komma till rätta med arbetslösheten.

Visst är det sant att när tillväxten har gått upp har arbetslösheten sjunkit. Men inte heller under perioder med hög tillväxt har arbetslösheten kommit ner i de siffror som kan anses vara tolerabla i ett välståndssamhälle.

Jag menar att Sverige har en viktig uppgift att fylla inom Europeiska gemenskapen för att tillsammans med andra länder medverka till att hitta de mekanismer som gör att arbetslösheten kan fördrivas till den spökkammare där den egentligen hör hemma.

En kritik jag har mot nej-sidan i den svenska EG-debatten, den som min meddebattör här representerar, är att den inte har förstått nödvändigheten av att samla länder till internationellt samarbete i överstatliga former för att komma till rätta med problem som inte kan lösas på nationell nivå.

Dit hör miljöproblemen. Dit hör också de problem som uppstår när företag och valutaspekulanter kan utnyttja olikheter länderna emellan för att göra vinster som inte står i överensstämmelse med gjorda insatser och inte heller bygger på en sund och fri konkurrens.

För att klara de sakerna måste man återställa makt åt de politiska instanserna, och det kan bara ske genom att man i former av överstatlighet skapar underlag för beslut där man över nationsgränserna kan komma till rätta med de problem som jag här pekat på.

Anf. 24 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Något tydligt svar fick jag väl inte på min fråga om på vad sätt den liberale professorn jag citerade skiljer sig från Hadar Cars.

Vi diskuterade 1970/71 vikten av det frihandelsavtal som då slöts. Då sades det att det skulle leda till katastrof om inte Sverige fick detta avtal. Nu visar det sig att det faktiskt är med andra delar av världen som handeln har

vuxit, nämligen Sydöstasien, Japan och USA, medan den legat relativt stilla gentemot Västeuropa.

Med de länder som vi har utökat vårt handelsutbyte med har vi alltså inte haft något frihandelsavtal. I själva verket har vi också haft tullar, medan vi systematiskt har fått arbeta bort tullarna gentemot länder i Europa på grund av frihandelsavtalet.

Så det verkar finnas andra företeelser som gör att vår utrikeshandel kan utvecklas än just samarbete med det som nu kallas för EG-området.

Anf. 25 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara erinra Bengt Hurtig om att över 75 % av Sveriges handel sker med Västeuropa och att ytterligare betydande delar av handeln sker med andra utvecklade delar av världen.

Dess bättre har flera länder, inte minst i Östasien, blivit mer och mer utvecklade genom att tillämpa marknadsekonomiska principer och skicka i väg kommunismen dit där den hör hemma. Det har inneburit att vår handel har ökat också med de delarna av världen.

Sedan tyckte inte Bengt Hurtig att jag svarade på hans första fråga. Jag anser att jag gjorde det. Jag sade att det behövs ett överstatligt samarbete bl.a. när det gäller att komma till rätta med de monetära spekulationerna. Det tyckte uppenbarligen inte den författare som Hurtig åberopade.

Jag är helt övertygad om att vi behöver ha en monetär union i Europa och att en sådan också kommer att växa fram, kanske inte på det sätt som är uttalat i Maastrichtfördraget utan på andra vägar. Det kan också komma att gå mycket snabbare genom att länder i centrala Europa – jag tänker i första hand på Tyskland och Frankrike, kanske tillsammans med Benelux och Danmark – kommer att ta de avgörande stegen. När de har gjort det, tror jag att Sverige, Storbritannien, Spanien och andra länder kommer att finna det förenligt med sina intressen att söka anslutning till en sådan monetär union.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 26 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! När vi nu har satt i gång en förhandlingsprocess, som vi hoppas skall kunna leda till ett svenskt medlemskap i EG/EU, gör vi det i insikten om att det finns en rad viktiga politiska frågor som vi inte kan lösa hemma i Sverige med nationella åtgärder utan som kräver gemensamma europeiska lösningar. Dit hör viktiga miljöfrågor. Vi kan inte med några politiska beslut i Sverige rädda våra skogar undan försurningsdöden, eftersom huvuddelen av det försurande nedfallet kommer från andra länder, till stor del just från EG-länderna. Det finns andra exempel på miljöfrågor som är beroende av kraftfulla gemensamma europeiska åtgärder för att nå sin lösning.

Detsamma gäller många ekonomiska frågor. Vi kan inte ensamma föra en aktiv konjunkturpolitik utan att samverka med våra viktigaste handelspartner. Vi kan inte ensamma sätta upp spelregler för de multinationella företa-

gen, utan att tillse att liknande spelregler finns också i andra länder i vår omgivning. Vi kan inte ensamma angripa de stora europeiska problem som har samband med frigörelsen i Östeuropa. Det krävs kraftfulla gemensamma europeiska insatser för att klara de ekonomiska och ekologiska problem som man där brottas med. Det här är några av många exempel på att nationalstaten i dag är för liten för att klara alla de problem som måste lösas.

Det är klart att EG, eller kanske EU, kommer att spela den avgörande rollen för att hantera den här typen av problem, alldeles oavsett om Sverige är medlem eller inte. Men det är också uppenbart att om Sverige vill delta i deras lösning och vill spela en aktiv roll vid hanteringen av de här problemen, måste vi vara med.

Samtidigt är det också uppenbart att vi måste väga vårt intresse av att vara med, och av att kunna utforma framtidens Europa inom ramen för ett EG/EU-samarbete, mot vårt behov av att tillgodose viktiga nationella krav. Det är det som gör förhandlingsprocessen så viktig. Det blir där som vi kan få klargjort i vilken mån de nationella intressena verkligen kan tillgodoses inom ramen för ett EG-medlemskap.

Jag tycker att det tal som statsrådet Dinkelspiel höll vid förhandlingsöppningen den 1 februari var en mycket bra presentation av de här angelägna svenska intressena och ett tydligt sätt att visa den vikt som vi lägger vid att de kan tillmötesgås på ett för oss tillfredsställande sätt.

Jag måste säga att jag blev litet förvånad när jag hörde Hadar Cars säga här för en stund sedan att Folkpartiet hade önskat en tydligare markering när det gäller kampen mot arbetslösheten, sociala frågor och jämställdhet. Jag är litet nyfiken på att höra vilka önskemål som Folkpartiet framfört men inte fått tillgodosedda. Jag tror nämligen att intresset för dessa områden är lika starkt hos andra partier. Jag nåddes inte av dessa uppgifter medan diskussionerna pågick.

Jag tycker alltså att vi har gjort tydliga markeringar. Går det att göra dem ännu tydligare under förhandlingsprocessens gång skall vi naturligtvis utnyttja de möjligheterna.

Jag ser också i innehållet i detta tal, och i den förhandlingsuppläggning som Sverige nu har, mönstret till en nordisk linje som jag tror är mycket betydelsefull. I denna nordiska linje innefattar jag naturligtvis dels de nordiska kandidatländerna, dels i viss mån också Danmark, som redan är ett medlemsland.

Till de viktigaste danska kraven i samband med förhandlingarna om en ny position inför en ny dansk folkomröstning hörde dels att man skall kunna stå utanför ett militärt samarbete i EG, dels att man inte skall vara tvungen att gå in under en gemensam valuta.

Den svenska positionen innebär att vi tydligt slår fast att den svenska alliansfriheten består och att vi inte heller har för avsikt att gå in i ett militärt samarbete. Vi förbehåller oss också friheten att själva ta ställning till frågan om en gemensam valuta, när den kan bli mera aktuell. Vi binder oss alltså inte för att gå in under en gemensam valuta.

Jag tycker att detta är viktiga markeringar av en gemensam nordisk hållning, och jag skulle kunna tänka mig att också andra nordiska kandidatländer har en liknande syn på dessa frågor. Dessutom har vi uppenbarligen

många viktiga gemensamma nordiska intressen att bevaka, dels i medlemskapsförhandlingarna, dels i en framtid när vi eventuellt allihopa är medlemmar i EG/EU.

En del har att göra med vår geografiska situation, och det är naturligtvis någonting som främst förenar, Sverige, Norge och Finland, nämligen behovet av att kunna föra en aktiv regionalpolitik. Jag skulle vilja säga att det behovet blir kanske ännu större när vi befinner oss i EG:s inre marknad. Det är då viktigt att tillse att de ekonomiska frukterna av detta samarbete verkligen kan fördelas väl över landet.

Vi har ett intresse av att kunna upprätthålla en mycket hög profil på miljöområdet och även av att kunna göra det i situationer – i några fall – där det skulle kunna uppfattas som handelshinder. Vi har gemensamma intressen och värderingar på det sociala fältet och på jämställdhetsområdet. Också här kan listan göras lång. Det är viktigt att vi här har ett nära samråd med de övriga nordiska kandidatländerna, men också med Danmark, som står oss nära värderingsmässigt i många av dessa frågor.

Jag ser alltså att vi har lagt en god grund för en gemensam nordisk hållning såväl i förhandlingsprocessen som vid ett framtida medlemskap.

Det blir naturligtvis en tuff uppgift för förhandlarna att få de här kraven tillgodosedda, men jag skulle vilja säga att de svenska förhandlarna har ett mycket starkt och bra stöd i den svenska opinionen. De svenska förhandlarna kommer verkligen att förhandla med ryggen mot väggen. Vi har en mycket kritisk hemmaopinion, och jag tror att det är lätt att förklara för motparten att om inte förhandlingsresultatet blir mycket övertygande, blir det inget slutresultat, dvs. inget svenskt medlemskap.

Förutsättningen för att folkomröstningen skall leda till ett positivt resultat är verkligen att man kan uppvisa ett förhandlingsresultat som övertygar svenska folket om att våra vitala intressen tillgodoses vid ett medlemskap. Det är naturligtvis en styrka för de svenska förhandlarna att ha den positionen gentemot EG.

Statsrådet Dinkelspiel betonade folkomröstningens roll i den här processen. Det är den som skall avgöra. Därför är det naturligtvis viktigt att svenska folket har möjligheter till ett självständigt ställningstagande. Vikten av en god information har betonats tidigare i debatten här, och jag vill bara understryka den.

Det kommer att genomföras ett analysarbete och ett utredningsarbete. Jag har förut framhållit och jag vill återigen betona vikten av att detta arbete blir verkligt trovärdigt, både för dem som har en positiv grundinställning till EG-medlemskap och för dem som har en kritisk och kanske negativ inställning.

Det är viktigt att redovisa konsekvenserna både av ett medlemskap och av de alternativ som står till buds om det inte blir ett medlemskap. Det finns en betydande sannolikhet för att det inte blir ett medlemskap, och vi måste då veta vad det innebär för Sverige. Det är viktigt att konsekvensbeskrivningarna verkligen uppfattas som sakliga och kan respekteras oavsett vilka grundvärderingar olika människor har.

Detta är en ödesfråga, säger statsrådet Dinkelspiel, och det är riktigt. Det är också en av de viktigaste demokratiska processer som vi har haft att han-

tera. Ett så här stort steg måste tas med hela svenska folkets, eller i varje fall en rejäl majoritets stöd om det skall kunna hålla för framtiden.

Anf. 27 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill erinra Pär Granstedt om att Mats Hellström fann det angeläget att för sin del understryka några saker som han tyckte borde ha funnits med i talet. Jag gjorde motsvarande markering för Folkpartiets del. Som jag sade i mitt anförande är det självklart att alla partier från sina utgångspunkter i viss utsträckning skulle ha formulerat sig annorlunda än den deklaration som är ett resultat av många människors i olika partier arbete för att få fram en bra deklaration. Vilka speciella frågor som jag tog fram och som Folkpartiet tog upp vid dessa diskussioner, kan jag dokumentera. Jag avstår dock att göra det till dess att jag skriver mina memoarer.

Det centrala i det jag sade är emellertid att Folkpartiet står bakom den deklaration som avgavs. Vi tycker att det är en bra utgångspunkt för de förhandlingar som nu förs. Jag tror att Pär Granstedt ibland har svårt att skilja på huvudsak och bisak.

Anf. 28 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag fäster mycket stort avseende vid allt Hadar Cars säger i sina inlägg i debatten. Om det framöver kommer att vara så att man inte skall fästa så stort avseende vid vissa delar av Hadar Cars inlägg, vore jag tacksam om det kunde markeras på något lämpligt sätt.

Jag tycker dock att det är viktigt om det är så att Folkpartiet hade önskat göra tydligare markeringar när det gäller så viktiga saker som kampen mot arbetslösheten, sociala frågor och jämställdhet men inte lyckats med det på grund av motstånd från andra partier. Det bekymrar mig ganska mycket.

Centern presenterade sina åsikter i ganska god tid. Vi påbörjade processen att framföra krav inför förhandlingarna genom det vi presenterade före jul. För vår del lade vi mycket stor vikt vid just de områden som Hadar Cars nämnde. Jag tycker att dessa krav blev ganska väl tillgodosedda i talet. Men om Folkpartiet hade haft några bra formuleringar som ytteligare hade kunnat markera den vikt som Sverige lägger på de här områdena, är jag tämligen övertygad om att det hade tagits emot med utsträckta händer av övriga partier. Jag tror inte att det finns några stora värderingsskillnader därvidlag.

Anf. 29 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Det är värdefullt att veta att inte ett ord från mina läppar går Pär Granstedt förlorat.

Vi kan ta jämställdhetsfrågan som ett exempel. Folkpartiet fäster mycket stor vikt vid denna fråga. Anförandet måste av nödvändighet hållas till ett begränsat antal sidor, och ändock kunde inte allting läsas upp i Bryssel. Man kan i ett sådant anförande inte bereda utrymme för allas önskemål i alla avseenden. Jämställdheten tas upp i en mening i talet, och vi har låtit oss nöja med det. Men vi hade ytterligare ett antal meningar som vi gärna hade velat ha med. Detsamma gäller för ett antal andra områden. Kulturen fick bara två ord.

Jag har förstått av Granstedt att Centerpartiet har framfört likartade upp-

fattningar. Det torde då finnas anledning till en gemensam förhoppning om att dessa frågor – även om de inte är så utförligt behandlade i anförandet som vi från vår sida hade önskat – ändå kommer att visas tillbörlig hänsyn när förhandlingarna är i gång.

Anf. 30 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Låt oss enas i denna förhoppning. Jag tror att vi har en samsyn när det gäller vikten av att slå vakt om jämställdheten.

Däremot har jag snarare uppfattat det som om anledningen till att jämställdhetsfrågan inte behandlas så utförligt i talet är att det inte är särskilt mycket i EG:s regelsystem som skulle vara ett hot mot jämställdheten i Sverige. Det är inte ett område där behovet av svenska undantag är särskilt stort. Jag tror att Hadar Cars delar min uppfattning att EG:s roll i Europa är positiv ur jämställdhetssynpunkt. EG spelar en pådrivande roll. Det enda fall jag känner till där vi har ansett oss tvungna till något slags anpassning på jämställdhetsområdet är en skärpning av vår likalönelagstiftning för att den skall stå i överensstämmelse med EG:s. Jag känner inte till att det skulle finnas något område där ett EG-medlemskap skulle kräva av oss att vi skulle sänka ambitionsnivån på jämställdhetsområdet. Jag trodde att detta var anledningen till att jämställdhetsfrågorna inte har fått så stort utrymme i det här talet.

Andre vice talmannen anmälde att Hadar Cars anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 31 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Pär Granstedt sade att det är nödvändigt att gå med i EG för att motverka kapitalets frihet. När vi kommer att uppfatta att detta är EG:s uppgift får vi kanske också ett annat intresse. Men tyvärr är det nog tvärtom. Det multinationella kapitalet driver på och försöker göra EG till ett instrument för sina intressen och har i stor utsträckning också gjort det.

EG-området omfattar ungefär 6 % av världens befolkning. Det multinationella kapitalet opererar faktiskt i hela världen.

Jag tänkte emellertid fråga Pär Granstedt om en helt annan sak. Både han och jag har varit engagerade i tredjevärldenfrågorna. Där finns en stark kritik mot utvecklingen av den rika världens handel. ACP-länderna tas ofta fram som exempel. De har starka förbindelser med EG och har det s.k. Lomé-avtalet. De har sett att EG:s import har minskat från 8,8 % av EG:s totala import 1962 till 4,5 % 1988. Det är nästan en halvering av den totala importen just från de länder med vilka man har särskilda avtal. Dessa avtal är också konstruerade så att när man i de fattiga länderna försöker höja förädlingsgraden, så ökar protektionismen från det rika Europa.

Hur bedömer Pär Granstedt den här handelspolitiken från EG:s sida?

Anf. 32 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag vet att Vänstern har sin speciella syn på EG. Men den skiljer sig väldigt mycket från den syn som många andra av EG:s kritiker har. En lika vanlig kritik mot EG är faktiskt att Gemenskapen styr det internatio-

nella kapitalet för mycket. Det gäller framför allt Maastrichtavtalet. När fru Thatcher kritiserar EG är det på grund av att EG-samarbetet och framför allt den europeiska unionen innebär att politikerna tar kommandot för mycket. När den liberala professorn som Bengt Hurtig citerade tidigare kritiserar EG, så är det på samma grund. Han kritserar inte EU utifrån Vänsterns värderingar, utan det är utifrån ultraliberala värderingar. EU begränsar det internationella kapitalets frihet.

Man kan konstatera att steget från den inre marknaden till EU egentligen innebär att politikerna i större utsträckning tar kommandot. Den inre marknaden som koncept är mycket inriktad på kapitalets frihet, medan Maastrichtavtalet däremot innebär att politikerna får större möjligheter att styra på det monetära området, det sociala området och miljöområdet, eftersom man inför majoritetsbeslut på dessa områden.

På det europeiska planet finns det egentligen bara en organisation som kan sätta upp ramar för det internationella kapitalet, och det är den europeiska unionen när den kommer till stånd. Detta motsätter sig Bengt Hurtig, Margaret Thatcher och en del ultraliberala ekonomer – fast av olika skäl.

Det är naturligtvis riktigt att EG/EU inte utgör hela världsmarknaden, och befolkningsmässigt är det litet. Men Bengt Hurtig vet naturligtvis lika väl som jag att de stora multinationella företagen inte räknar huvuden utan dollar.

Om man ser EG som en del av världsmarknaden är det mycket mera än 6 %. Det är en så viktig del att inget multinationellt företag kan bortse från EG och de krav man där ställer. Det går inte att nonchalera de ramar för verksamheten som man ställer i EU. Däremot kan man nonchalera vad Sverige säger.

När det gäller EU:s handel med tredje världen finns mycket att kritisera – liksom man kan kritisera mycket av Sveriges handelsvillkor mot tredje världen. Det finns betydande likheter. De länder som ingår i Lomé-avtalet kommer att få bättre villkor på den svenska marknaden om Sverige blir medlem än om Sverige står utanför. Trots detta skulle jag vilja se en betydligt generösare handelspolitik från EU/EG:s sida mot tredje världen. Det kan vi dock bara åstadkomma om vi själva är med och formar den handelspolitiken.

Anf. 33 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Kapitalets globala frihet innebär t.ex. att om det ställs för hårda miljökrav i EG så kan man flytta till Latinamerika eller någon annanstans. Skall verklig framgång nås i den typen av kamp måste organisationen vara global.

Det gäller naturligtvis också på en rad andra områden. Den spekulation som i dag riktas mot valutorna kommer vad jag kan förstå från stora bolag i USA. Det är möjligt att man kan komma upp på en högre nivå i försöken att kontrollera detta om man kommer fram till en monetär union. Men då får man andra stora problem, åtminstone så länge det är ett någorlunda ojämlikt kapitalistiskt system i Europa. Hittills har målet varit att slå vakt om kapitalets rörelsefrihet i själva Europa.

Anf. 34 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Bengt Hurtig har naturligtvis rätt i att om man vill nå den totala framgången skulle det behövas en världsunion på samma premisser som EU/EG på det europeiska planet. Men man får inte låta det bästa bli det godas fiende. Sätter man spelregler på ett europeiskt plan måste de multinationella företagen finna sig i dessa.

EU är också en så pass stark part att den kan vidta åtgärder om någon försöker ägna sig åt miljödumpning med bas någon annanstans.

Det finns möjligheter för EU att vidta åtgärder mot sådana företags import till EU, och det är man beredd att göra.

Det är helt klart att om man får till stånd gemensamma europeiska regler för hur multinationella företag skall uppträda ur miljösynpunkt, arbetsmiljösynpunkt osv. så måste de multinationella företagen finna sig i det. Däremot kan ett svenskt regelsystem nonchaleras. Det är den stora skillnaden.

Det här är ändå ett rätt kraftfullt sätt att reglera denna marknad, och det görs också. Visst är det sant som Bengt Hurtig säger, att kapitalets rörlighet är en viktig premiss i EG. Vi är redan en del av detta. Vi har avskaffat den reglering av kapitalexport som tidigare fanns. Men samtidigt drar man sig inte för att på olika sätt styra utvecklingen. Man gör det genom att ställa krav på miljöområdet och på det sociala området, men man gör det också genom en aktiv europeisk regionalpolitik. I denna har man mycket omfattande och målmedvetna program för att styra kapitalströmmarna till områden som man är angelägen om att utveckla.

Resultatet syns också. Det har lett till en mycket påtaglig positiv ekonomisk utveckling i EG:s periferi, i Spanien, Portugal, Irland osv.

Det handlar alltså inte om en fri marknad som rör sig utan styrning. Det finns en mycket påtaglig styrning genom åtgärder som EG vidtar. Det är samma typ av åtgärder som vi använder nationellt, nämligen regionalpolitiska styrmedel, stimulanser osv.

Inte heller i Sverige har de politiska partierna – möjligen med undantag av Vänstern – planer på att man politiskt skall besluta var investeringarna skall göras. Det måste beslutas av investerarna. Med regionalpolitiska insatser kan man göra det mera lockande att investera på vissa områden och mindre lockande på andra. På det sättet kan man i praktiken styra kapitalströmmarna, och det gör man som sagt i EG.

EG är alltså inte denna ultraliberala kapitalistiska organisation som Bengt Hurtig så gärna vill göra gällande.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 35 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! De flesta talare i dag inkl. mig själv har sagt att miljöproblemen i Europa är gränsöverskridande och av det skälet måste lösas på en gemensam nivå. En lämplig nivå är EG.

Pär Granstedt säger däremot också, som jag uppfattade honom, att Sverige måste gå i bräschen och på egen hand införa regler som gör oss till ett

föredöme för resten av Europa, även om detta skulle innebära handelshinder.

Just detta sista gör mig konfunderad. Menar Pär Granstedt med detta att han accepterar att svenska företag flyttar ut ur Sverige därför att de har en gynnsammare ekonomisk situation någon annanstans?

I så fall tycker jag vi har missat väldigt mycket av just det han själv talade om. Han tog exemplet med skogen och försurningen och sade att dessa problem måste lösas på en gemensam nivå.

Anf. 36 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att bena upp problemen här. Skall vi komma till rätta med en rad stora miljöproblem krävs internationella åtgärder. Men det innebär inte något hinder för enskilda länder att gå före och gå längre än andra.

Skall vi rädda våra skogar måste vi se till att man i hela Europa vidtar reningsåtgärder och minskar de försurande utsläppen. Men det är inget hinder för att Sverige kanske har litet mera långtgående reningsåtgärder och att vi renar våra avgaser litet mera än vad alla andra gör. Det är också ett positivt bidrag, och en del av utfallet är också lokalt.

Visst kan vi ha en högre profil i vår miljöpolitik än andra, samtidigt som vi försöker så att säga lyfta golvet så mycket som möjligt och se till att eftersläntarna kommer framåt.

Kravet på internationellt samarbete får aldrig komma i strid med kravet att vi själva skall ha högsta möjliga miljöprofil.

Det leder inte till att en stor ström av företag går ut ur Sverige. Det har vi erfarenhet av. Sverige har länge levt i en internationell marknad, och vi har länge haft högre miljökrav än många andra länder. Från svensk industri har betygats att detta många gånger har varit en konkurrensfördel. Det gör att Sverige ligger före i fråga om miljöteknik och miljöinvesteringar. Eftersom de andra länderna förr eller senare ändå kommer efter är detta i många fall t.o.m. ett övertag.

Självklart tvingas vi ta hänsyn till vad företagen kan bära i form av miljökrav och sådant, det kommer man aldrig ifrån. Men det finns goda möjligheter att ligga före på miljöområdet, och det skall vi naturligtvis göra även om vi går med i EG/EU.

Anf. 37 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag delar Pär Granstedts uppfattning att vi skall verka för att den högsta tillämpade nivån inom Europa skall vara bindande för alla länder. Jag har ingenting alls att invända mot detta. Men om vi har konkurrenssnedvridning på grund av regler som är baserade på ett slags önskan att klä på oss en tagelskjorta och sova på spikbädd därför att vi skall vara ett föredöme för resten av Europa, är det nog inte särskilt lyckat för vår del.

Vi accepterar stränga regler och höga miljöhänsyn för företagen. Men sådana regler måste implementeras samtidigt och vara gemensamma för hela det konkurrensutsatta området. Annars får vi sekundära problem. Det kan t.ex. hända att företag flyttar från Sverige och att vi importerar deras varor när vi har exporterat miljöproblemet.

Jag sade i mitt tal tidigare att ett litet steg för 370 miljoner människor kan i absoluta termer betyda mycket mera än ett stort steg för våra 8,5 miljoner invånare.

Därför menar jag att vi skall lägga större kraft på att verka för en högre ambitionsnivå gemensamt i Europa, även om det emellanåt skulle kosta att vi inte genomför så mycket i Sverige som vi kanske hade tänkt oss.

Anf. 38 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är möjligt att vår skjortsyn är litet olika. Jag uppfattar inte att god miljö är vare sig tagelskjorta eller spikbädd. För mig är god miljö en ganska angenäm dress att ikläda sig och värt en hel del för att främja miljön.

Även om vi deltar i ett internationellt samarbete, och även om miljöproblemen i stor utsträckning är internationella, är det givetvis också så att det vi gör för miljön här hemma har stor betydelse för oss som bor här hemma.

Våra möjligheter att främja små steg för 350 miljoner försämras inte om vi också tar några litet större steg för de 8,5 miljonerna i Sverige. Det finns ingen motsättning mellan arbetet att lyfta hela Europa tillsammans med andra och att gå före i Sverige.

När jag talade om att vi måste kunna ha högre miljökrav även om det i vissa fall innebär handelshinder, då tänkte jag framför allt på miljökrav på varor.

Får jag ta ett konkret exempel, som vi fått respekt för i EES-förhandlingarna och som jag tycker att vi måste få respekt för i medlemskapsförhandlingarna. Det är vårt asbestförbud. Man kan hävda att det är ett handelshinder, men det är ett oerhört viktigt miljö- och hälsokrav för svenska byggnadsarbetare att inte behöva arbeta med asbestprodukter.

Det är oerhört konkret. Tala om tagelskjorta! Att ha en tagelskjorta utvändigt kan vara obehagligt, men att ha en tagelskjorta invändigt genom att man andas in asbestfibrer innebär döden.

Det är självklart att vi skall ha den typen av särregler och särkrav på varor för att rädda svensk hälsa och för att rädda svensk miljö.

Anf. 39 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Herr talman! Kristdemokratin i Eruopa försöker sammanföra politiska intressen från olika samhällsgrupper genom att främja principen om enhet, koncensus. Här finns ett ständigt sökande efter balans mellan oppositionella krafter och försoning mellan olika principer.

Det är i denna anda som vetenskapsmän och politiker med kristdemokratiska värderingar har utvecklat målsättningen "den sociala marknadsekonomin". Den söker kombinera ekonomisk effektivitet med social rättvisa.

Den europeiska gemenskapens mål är att vara en modell för hur människor kan samverka för att nå frihet, rättvisa och broderskap.

Subsidiaritetsprincipen är ett uttalat politiskt mål. Den är ett uttryck för den gemensamma Europapolitikens uppgift, att stödja de enskilda nationerna i deras utveckling.

Europapolitiken får inte bygga på att makten skall centraliseras. Målsättningen måste i stället vara att åstadkomma en effektiv maktfördelning mel-

lan Gemenskapen och nationerna. I detta synsätt ligger en övertygelse om att främja närdemokrati och mångfald i Europa.

Vi har alla ett stort ansvar att bära, nämligen att den gemensamma Europapolitiken skall leda fram till ett medborgarnas Europa och inte till ett företagarnas Europa.

En av de kristdemokratiska visionerna när EG bildades var att säkra freden mellan länderna i ett krigshärjat Europa. Den ofred och nöd som i dag breder ut sig i vårt närområde visar på ett mycket påtagligt sätt att fredsarbetet nu har en än större aktualitet.

Fredsarbetet får inte begränsas till de nuvarande EG-staterna utan måste i ökad omfattning inkludera staterna i Nord- och Österuropa. Vi har i dag en historisk uppgift att se till att de österuropeiska länderna fortsätter att utvecklas i demokratisk riktning och att dessa länder också omfattas av en positiv ekonomisk tillväxt och en ökad materiell standard. EG bör bli ett instrument för att garantera en ekonomisk utveckling i de tidigare kommunistländerna.

Maastrichtfördraget är en viktig del för den europeiska gemenskapens utveckling av fredsarbetet. Det minskar risken att enskilda stater koncentrerar sig enbart på en nationalistisk utveckling, då nu det militära trycket från f.d. Sovjetunionen har förändrats.

Maastrichtfördraget slår fast att en gemensam försvars- och säkerhetspolitik syftar till ett gemensamt försvar. Genom ett deltagande i detta arbete kan vi i Sverige bättre värna våra intressen än om vi ställer oss utanför. Det måste dock tydligt slås fast att Sverige endast kan delta i sådan försvarspolitik som garanterar självständiga svenska beslut om eventuella militära insatser.

Kristdemokraterna i Europa är pådrivande i arbetet för fred, rättvisa och broderskap. Kristdemokratiska samhällspartiet, kds, är en del av den europeiska kristdemokratin!

Sveriges väg mot Europagemenskapen är inte en ny väg. Vi har samarbetat i decennier med frihandelsavtal och många andra överenskommelser för att vinna förtroende, utveckling och ekonomisk välfärd för alla parter.

EES-avtalet är ytterligare ett steg närmare Europa. Det är angeläget att det kommer i funktion den 30 juni 1993. EES-avtalet ger oss möjlighet att på ett ännu närmare sätt pröva Europagemenskapen utan att vi är medlemmar. Detta borde rimligen vara till glädje för både anhängare och motståndare till ett medlemskap i EG/EU.

Avtalet är så flexibelt att det kan, om vi så önskar, vara ett första steg till ett medlemskap. Men det kan också leva vidare på "egna ben", om vi inte blir medlemmar i Gemenskapen. Dessutom är avtalet uppsägningsbart.

Vår väg mot ökad Europakännedom tar nu ytterligare ett stort steg då vi genomför förhandlingsarbetet inför ett eventuellt medlemskap.

Det är angeläget för vårt land att vi får en fri och saklig information och debatt om de fördelar och nackdelar som finns med ett medlemskap i EG/EU, innan vi går till folkomröstningen 1994.

Varje medborgare bär ett mycket stort ansvar då det gäller att ta ställning till vilken relation vi skall ha till den europeiska gemenskapen, en gemenskap som kommer att omfatta allt fler länder i vår närmaste omvärld. Oavsett om det blir ett ja eller nej kommer det att innebära mycket stora konsekvenser för vårt land och folk – jämfört med nuläget.

De pågående förhandlingarna rymmer många frågor där det är angeläget att vinna gehör för de svenska ståndpunkterna. Låt mig nämna några som vi Kristdemokrater vill lyfta fram:

1. Offentlighetsprincipen och meddelarskyddet är värden som tillhör den svenska folksjälen och som måste prägla det offentliga livet också framgent. Ja, det bör göras klart att vi som EG/EU-medlemmar kommer att verka för en ökad öppenhet inom gemenskapens olika verksamhetsområden.

2. Miljöfrågorna kräver i många avseenden övernationella lösningar för att man skall nå bra resultat. Detta får inte hindra att Sverige skall kunna bibehålla och utveckla en högre ambition i miljövårdsfrågor i Sverige. Det bör vara ett intresse för hela Gemenskapen att något eller några länder är föregångare på området.

3. Frågorna kring kärnkraftssäkerheten måste bevakas så att Sverige kan behålla sitt nuvarande inflytande över hela hanteringen av material- och säkerhetsfrågorna. Den svenska kontrollen på detta område är av väsentlig betydelse inte minst vad avser risken för spridning av klyvbart material.

4. Den svenska alkoholpolitiken måste i avtalet godkännas som ett klart tillåtet medel för att ur social synpunkt och hälsosynpunkt nedbringa skadornas omfattning hos befolkningen.

Min erfarenhet från kontakter inom EG-domstolen är, att för att undantag som vi kräver i dessa och andra angelägna frågor från EG:s lagstiftning skall bli gällande måste vi nå fram till tydliga undantagsskrivningar i vårt avtal med EG-länderna – detta för att de skall hålla vid framtida tolkningar i EG-domstolen.

Det är ett stort steg för ett land att underordna sig en viss övernationell lagstiftning. Därför är det viktigt att konstatera på vilka områden som den övernationella lagstiftningen har sina ambitioner att nå likriktning och vad detta kan betyda för landet.

Man kan konstatera att EG/EU:s lagstiftningsambitioner inte ligger på de områden som kan äventyra Sveriges självständighet. Sverige kan fortsätta att utveckla sin politik för kultur, frihet, trosfrågor och solidaritet, dvs. de frågor som präglar och identifierar Sverige som nation.

Ambitionerna för EG/EU:s lagstiftning har sin tyngdpunkt i att lösa praktiska frågor kring handel, fri rörlighet, kommunikationer, ekonomi m.m.

Det är också viktigt att veta hur den verkliga lagtolkningen inom EG i dag sker. Den är sådan att den gemensamma lagstiftningens tolkning sker av EG-domstolen och är prejudicerande som riktlinjer för medlemsländernas domstolar. Men de nationella domstolarnas eget tolkningsutrymme är i praktiken betydande även efter en EG-dom.

Då vi skall bedöma värdet av den europeiska gemenskapen måste vi betrakta denna som en relation mellan stater. Vi kan inte betrakta medlemskapet som ett "paket" som man kan skärskåda utan och innan och därmed försäkra sig om innehållet. Nej, det handlar om huruvida vi har tilltro till att gå in i en relation mellan EG-länderna och Sverige – en relation vars värde vi kan påverka genom samarbete och utveckling tillsammans med övriga länder. Alternativet är att välja ett utanförskap.

Herr talman! Vi som svenska kristdemokrater är beredda att ta ett stort ansvar med hjälp av de kontakter som vi har haft och har med kristdemokra-

ter i Europa för att på ett öppet och ärligt sätt följa och bevaka den pågående förhandlingsprocessen och med god information och debatt underlätta för svenska folket att inför folkomröstningen 1994 fatta ett beslut med övertygelse.

Anf. 40 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag tycker att det var bra att Holger Gustafsson markerade alkoholfrågan. Jag hörde Alf Svensson på TV i går kväll. Han sade där att han ville begränsa tillgången på alkoholdrycker för människor med alkoholproblem. Om man inte lyckas i förhandlingarna kommer förmodligen den svenska alkoholpolitiken att falla samman, eftersom i så fall andra företag än Systembolaget kommer in på denna marknad och kanske även livsmedelsbutikerna får sälja alkoholdrycker. Förhandlingarna är viktiga.

Denna fråga har en utpräglat social karaktär, och den oroar många medborgare.

Det finns emellertid ett par andra frågor som hör till detta område men som Holger Gustafsson inte nämnde.

FN:s ekonomiska sociala råd, ECOSOC, har uppmärksammat proprostitutionslobbyns verksamhet i EG. ECOSOC anser att denna breder ut sig i Europa och verkar för en legalisering av prostitutionen. Denna lobby består framför allt av tyska och holländska organisationer. Det finns rapporter från kongresser och konferenser som den här typen av organisationer håller. De verkar för legalisering av eskortkönshandel, telefonsex, sado-masochistisk och homosexuell prostitution, osv. Vi vet också att EG-domstolen häromhösten slog fast att de prostituerade har rätt att marknadsföra sina tjänster över gränserna.

Den svenska forskaren Leif G W Persson har konstaterat att eftersom könshandeln inom EG blir både vanligare och mer samhälligt accepterad, så kan den bli ett problem för Sverige. Jag undrar vad kds har för uppfattning på det här området.

Narkotikan, är något som många socialarbetare känner stor oro för, dels på grund av den ökade rörligheten, dels på grund av den ökande argumentationen för legalisering. Fler och fler framträdande politiker, både på den liberala höger- som på den liberala vänsterkanten, medverkar till det. Vi har också i Sverige fått sådana här tendenser i organisationer där man i sin politiska ideologi inte ligger så långt ifrån Moderata samlingspartiet. Det har alltså börjat bli ett problem även här.

Jag skulle gärna vilja få höra Holger Gustafssons synpunkter på problemen med horeriet och knarket när det gäller anpassningen till EG.

Anf. 41 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! De problem som Bengt Hurtig nämner är inte mer typiska Europaproblem än de är typiska svenska problem. Naturligtvis har Bengt Hurtig rätt i att de här företeelserna kanske lättare kan förflytta sig över gränserna när friheten för varor och tjänster blir större över gränserna.

Möjligheterna att möta detta på är, förutom de möjligheter vi har i dag i vår politiska utövning, att samverka med övriga länder. De länder som vi ingår ett samarbete med har ju ändå samma intresse av att bekämpa de här

frågorna, precis vi själva. Vi skall inte bortse från möjligheten att få ökade medel till att bekämpa även dessa områden i den nya gemenskapen.

Jag tycker att det är fel att koppla ihop ett EG-medlemskap med att vi skulle öka riskerna. Vi kan också öka möjligheterna till samverkan när det gäller de här problemen.

Anf. 42 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Den som har rest ute i Europa inser att problemen med prostitution och narkotika är betydligt större i flera andra länder, än i Sverige. Liberalism är också betydligt större, och den liberalismen ökar både när det gäller narkotika och när det gäller prostitution. Vid ett medlemskap får vi därmed naturligtvis ökade svårigheter att hantera dessa problem, än om vi står utanför. Det trodde jag Holger Gustafsson kunde inse.

Kompetensen att ta uti med problemen i övriga Europa måste vi på alla sätt bidra till genom att stötta och uppmuntra. Men det kan vi naturligtvis göra genom det sociala och polisiära samarbetet, även om vi står utanför just ett medlemskap.

Anf. 43 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Skillnaden i min och Bengt Hurtigs inställning är att jag är mer optimistisk när det gäller möjligheterna att göra insatser mot de här områdena.

Som parti är vi kristdemokrater engagerade i det här arbetet i Sverige. Vi har också mycket goda kontakter i Europasamarbetet. Och jag är mer positiv till möjligheterna att kunna åstadkomma någonting.

Det är ju fråga om hur man skall närma sig EG-samarbetet. Skall vi göra det med misstänksamhet och räddhåga, eller skall vi se det som att vi har något att bidra med och att vi har möjligheter i det europeiska samarbetet att också åstadkomma en förändring? Vårt parti lutar sig mot den senare hållningen. Vi är alltså inte misstänksamma, utan vi tror på vår egen förmåga och på den samverkan som vi kan nå med övriga partier och organisationer i Europa.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Ekonomisk politik

Anf. 44 ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Jag vill från första början göra klart att jag har ett mycket bestämt syfte med den här debatten: jag vill undersöka om det finns förutsättningar här i riksdagen för en bred uppgörelse om en ny ekonomisk politik, som rejält kan pressa ned arbetslösheten.

Vi kan i dag, här i riksdagen, ge de besked som lägger grunden för en ny framtidstro hos medborgarna och i företagen. Vi kan visa att riksdagen kan fungera, inte som en plats för politiska trätor, utan som en plats för en politisk kraftsamling, som lyfter Sverige ur depression och pessimism.

Denna dag är en viktig dag för alla arbetslösa, som hoppas på ett nytt jobb och för alla företagare, som sliter med höga räntor och dålig avsättning. De kan med rätta ställa stora krav på oss. Låt oss visa oss värdiga det förtroende som vi har fått. Låt oss visa att vi kan åstadkomma resultat. Var och en vet att Sveriges största problem är den höga och stigande arbetslösheten. Den skapar otrygghet och gör att människor får känslan att de inte behövs. Den underminerar den enskildes ekonomi och statens finanser. Kan det vara så att den dramatiska försämringen i budgeten i själva verket är ett direkt uttryck för att den ekonomiska politiken har slagit fel och att den leder till arbetslöshet, i stället för att den förhindrar arbetslöshet?

Vad har regeringen för besked att ge alla oroliga medborgare? Hur skall ni lägga om politiken för att få stopp på ökningen av arbetslösheten?

I budgetpropositionen fanns inga sådana besked. Där saknades både analys, strategi och politik. Trots att det har gått fyra veckor sedan budgeten lades fram, kunde regeringen i gårdagens debatt inte ge några besked.

Det var egendomligt att se fyra borgerliga partiledare som helst inte ville tala om regeringens egen politik. Det var snarast fyra partiledare i opposition – mot oppositionen! Det var regeringen som steg för steg höll på att abdikera.

Jag hoppas att finansministern kan vara mera upplysande om det ekonomiska tillståndet, och jag skulle vilja be Anne Wibble om raka besked på två viktiga punkter:

1. Vad händer med arbetslösheten? Är det sant att bedömningarna i finansplanen redan är överspelade? Hur hög blir arbetslösheten – 6 %, 6,5 %, 7 %? Går vi samma öde till mötes som Finland?
2. Vad är förklaringen till att årets budgetunderskott har stigit från de 70 miljarder, som finansministern aviserade, till 198 miljarder? Och hur stort blir budgetunderskottet egentligen när året är slut? Kommer det att stanna vid 198 miljarder kronor, eller blir det långt över 200 miljarder? Vad är dagsnoteringen?

Jag är övertygad om att medborgarna är angelägna att få veta vad som händer både med arbetslösheten och statsfinanserna. Antagligen vill finansmarknaden och massmedia också få veta.

Jag vill hävda att det är här i riksdagen som vi nu måste ta initiativ och få i gång arbetet på en ny ekonomisk politik mot arbetslösheten. Vad som behövs är nya mål för politiken, en ny strategi och nya initiativ. Jag skall visa hur en sådan politik kan läggas upp.

För det första: det är nödvändigt att sätta kampen mot arbetslösheten i centrum för den ekonomiska politiken. Vi måste ha ambitionen att få ned arbetslösheten mot 3 % och för det måste vi få upp tillväxten till över 3 % per år. Samtidigt måste vi hävda en prisstabilitet på god europeisk nivå. Det är ett ambitiöst mål, som ställer stora krav på en aktiv ekonomisk politik och en bred uppslutning i hela det svenska samhället.

För det andra: det behövs en ny strategi, med en kraftfull stimulans för investeringar och produktion under 1993 – 1994, när den allmänna efterfrågan är svag, och det behövs samtidigt ett uthålligt program för att anpassa de offentliga utgifterna till inkomsterna under hela 1990-talet.

För det tredje: det behövs omfattande åtgärder över ett brett fält. Därför har vi lagt fram förslag i syfte att få fram upp till 190 000 nya arbets- och utbildningsplatser, bättre transportsystem samt tekniska och kommersiella framsteg i svenskt näringsliv.

Vi vill tidigarelägga angelägna och redan inplanerade investeringar i vägar, järnvägar och broar för 17 miljarder kronor. Det är nu dessa investeringar skall genomföras, så att vi har ett konkurrenskraftigt transportsystem för resten av 1990-talet.

Vi vill få i gång reparationer, ombyggnader och underhåll av bostäder och av offentliga lokaler för sammanlagt 8,5 miljarder kronor. Det är nu dessa åtgärder skall genomföras, inte under senare delen av 1990-talet, när näringslivets investeringar skall ta fart igen.

Vi vill lyfta utbildningsnivån och kompetensen i arbetslivet genom ett brett och långsiktigt program för yrkesutbildning och högre utbildning. Vi vill få fram 85 000 nya utbildningsplatser redan under det kommande läsåret. Det är nu denna utbildning skall genomföras, så att vi står väl rustade inför den internationella konkurrensen under 1990-talet.

Vi vill åstadkomma en snabb teknisk förnyelse genom ett kraftfullt program för att överföra ny teknologi till Sverige och en bred spridning av nya idéer, särskilt till de mindre och medelstora företagen. Det är nu dessa idéer behövs, när vi skall stärka den industriella och kommersiella basen.

Vi vill få till stånd en mera aktiv arbetsmarknadspolitik med en annan avvägning mellan kontantstöd och produktivt arbete. Sist men inte minst: vi vill ha en ekonomisk politik som snabbt bidrar till ett investeringsvänligt klimat.

Kan andra partier bidra med ytterligare åtgärder, som verkligen gör nytta mot arbetslösheten, är vi intresserade av det. Vi är öppna för en konstruktiv diskussion.

För det fjärde: Det behövs kloka beslut, men det behövs också snabba besked, om det skall gå att få i gång nya jobb och utbildningsplatser, så att det får en rejäl effekt mot arbetslösheten. Det behövs för de ungdomar som behöver få en utbildningsplats i höst, i stället för att gå ut i arbetslöshet. Det behövs för de bygg- och anläggningsarbetare som snabbt vill komma i gång med alla de jobb som väntar på att utföras.

Därför vill vi nu ha till stånd en snabbehandling av åtgärderna för arbete, utbildning och tillväxt. Vi tog i tisdags i riksdagens utskott initiativet till en kraftsamling mot arbetslösheten. Vi begär att riksdagen skall prioritera bland sina många arbetsuppgifter och ta kampen mot arbetslösheten med förtur. Detta är ett första och ett viktigt test på viljan i övriga partier att åstadkomma verkliga resultat.

För det femte: Det är nödvändigt att skapa klarhet om den statsfinansiella utvecklingen och med all kraft bekämpa det växande underskottet i statens finanser. Här måste regeringen lägga korten på bordet. Hur står det egentligen till? Hur kommer det sig att underskottet har ökat från 70 miljarder kronor till 198 miljarder, och vad blir det till slut? Hur ser sambandet ut mellan den sjunkande produktionen, den stigande arbetslösheten och det växande underskottet? Det måste finansministern öppet redovisa för riksdagen!

Regeringen talar mycket om att spara. Men den politik som nu bedrivs

innebär inte något sparande. Den innebär motsatsen. Den innebär ett slöseri med nationens viktigaste tillgång, människors vilja att arbeta och skapa. Därför behövs det en ny och bättre politik, en politik som ökar tillväxten och som på så sätt ger större skatteintäkter.

Men låt oss också vara helt klara över att det behövs både inkomstförstärkningar och utgiftsnedskärningar. Vi menar att det behövs ett samlat, långsiktigt och hållbart program för sunda statsfinanser.

När vi skall utforma ett sådant program ställs vi inför två mycket svåra avvägningsproblem. Det ena gäller effekterna på tillväxten. Det andra gäller effekterna på fördelningen av inkomster och välfärd.

Låt mig börja med tillväxten. Om man genomför utgiftsnedskärningar på fel sätt och vid fel tidpunkt, pressas efterfrågan ner. Därmed försvagas tillväxten. Vi får mindre resurser och kanske t.o.m. svagare statsfinanser, inte starkare. Erfarenheterna från Finland ger anledning till eftertanke.

Det pågår nu en livlig debatt bland ekonomerna om detta, och det kommer den allra närmaste tiden fram nya kalkyler och bedömningar, som vi har anledning att ta del av. Jag skulle vilja uppmana finansministern att lägga fram de kalkyler som måste finnas i Finansdepartementet om sambandet mellan efterfrågan och tillväxt. Det materialet behöver vi ha i riksdagen för att kunna fatta riktiga beslut.

Låt mig så gå över till fördelningsfrågan. Det är viktigt att ett program för sunda statsfinanser kan få brett stöd här i riksdagen och hos allmänheten. Därför måste ett sådant program vara utformat så att bördorna fördelas rättvist. Bördorna får inte ensidigt läggas på dem som är arbetslösa, sjuka och handikappade. Det är nödvändigt att alla som är friska och starka, har arbete och inkomster, får ta en stor del av bördorna.

Regeringens förslag uppfyller inte dessa krav. De är utmanande i sin brist på rättvisa och omtanke. Därför kan vi inte acceptera dem i den nuvarande utformningen. Vi är beredda att diskutera utgiftsnedskärningar med en annan utformning. Vi vill i det sammanhanget också diskutera hur de som har de bästa inkomsterna skall ta sin del av bördorna. Därför har vi aktualiserat en höjning av inkomstskatten som ett led i en rättvis fördelningspolitik.

För det sjätte: Det är inte bara riksdagen som måste fatta kloka beslut. Det som händer i avtalsrörelsen är just nu lika viktigt.

För två år sedan träffades stabiliseringsavtal över hela arbetsmarknaden. Det var en stor framgång. Avtalen har bidragit till att få ned inflationen och minska lönespridningen.

Den 1 april upphör avtalen. Vad som skall komma i stället vet vi inte.

De krav som vi här i riksdagen kan ställa är att avtalsförhandlingarna bedrivs på ett sådant sätt att de bidrar till stabilitet och långsiktighet. Allt tal om att Sverige nu skall överge kollektivavtal som grund för lönebildningen måste bestämt avvisas. Det är viktigt att undanröja risken för nya "huggsexor" och att se till att löneutvecklingen är förenlig med de samhällsekonomiska och fördelningsmässiga villkoren.

Jag vill hävda att avtalsrörelsen kan underlättas om riksdagen nu kan fatta beslut om en ny och långsiktig ekonomisk politik för arbete och tillväxt. Därför behövs det nu ett beslutsamt och parallellt arbete såväl i riksdagen som mellan parterna på arbetsmarknaden.

Herr talman! Jag har med denna inledning velat redovisa hur vi vill åstadkomma en ny ekonomisk politik för arbete och tillväxt. Vi riksdagsledamöter har ett stort ansvar, och vi kan här i dag ge de besked som lägger grunden för en ny tilltro till riksdagen och till en ny framtidstro i Sverige.

Jag vill därför uppmana finansministern att lägga korten på bordet om statsfinanser och arbetslöshet!

Låt oss här i riksdagen lägga prestigen åt sidan och skapa en bred majoritet för en ny ekonomisk politik!

Låt oss visa att riksdagen kan åstadkomma en politisk kraftsamling, som bidrar till att lyfta Sverige ur depression och pessimism!

Anf. 45 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Det var förhoppningsfulla tongångar från Allan Larsson. De liknar temat i mitt anförande, och jag hoppas verkligen att de kommer att räcka längre än vackra ord från den här talarstolen. Vi sitter i samma utskott, och Ny demokrati kommer där att bedriva en kraftfull politik. Om vi får gehör för den politiken, kan majoriteter skapas.

Krisen – det börjar bli ett slitet uttryck, men jag kan inte låta bli att inleda med den. Budgetunderskottet är 198 miljarder innevarande budgetår och beräknas bli 163 miljarder nästa år. Statsskulden är ofattbara 900 miljarder.

Samtidigt har vi i det här huset ansvaret för landet och framför allt för landets ekonomi. Vi är valda av svenska folket för att ta ansvar för hela landet. Tyvärr hindras detta mycket ofta av taktiska partipolitiska hänsynstaganden. Det vore skönt om vi kunde få något längre mandatperioder, så att man inte redan vid den här tidpunkten under mandatperioden börjar titta på nästa val. Jag tror att medvetenheten och krisinsikten hos våra väljare är större än hos genomsnittet i det här huset.

Vi har nu tagit del av regeringens budgetförslag. För innevarande år är en ytterligare besparing på 11,9 miljarder aktuell.

Det räcker inte ens till räntan på ökningen av statsskulden. Vem som helst förstår att detta inte går. Vi måste alltså ta betydligt kraftigare tag. Jag hoppas att det också finns något innehåll bakom det som Allan Larsson sade alldeles nyss.

Vårt parti har lagt fram förslag om en betydligt tuffare budget. Det kan synas vara litet runda svängar på en del håll. Det medges. Allt kanske inte är helt genomförbart – definitivt inte i det korta perspektivet. Men vi har ändå angivit så många riktiga detaljer, som verkligen kan värderas på ett mera seriöst sätt, vilket jag hoppas kommer att ske.

Jag kan bara nämna några. Vi föreslår en förändrad och, som vi tror, förbättrad familjepolitik som enligt våra beräkningar – vi har haft viss hjälp – skulle innebära en besparing i statskassan på 24 miljarder. Jag vill till viss mån reservera mig för siffrorna, eftersom vi inte har de resurser som t.ex. regeringen har för att göra beräkningar.

Jag hoppas verkligen att detta förslag blir seriöst bearbetat i Finansdepartementet.

Vi föreslår ett annat socialförsäkringssystem. Vi har ju i dag ett bedrövligt lapptäcke. Man får olika ersättningar beroende på varför man är frånvarande från sitt arbete.

Det är en synnerligen enkel och rimlig lösning att man har samma ersättningsnivå för alla system oavsett anledningen till frånvaron. Vi har lagt ersättningsnivån på 70 %. Vi är beredda att diskutera nivån, men bara genom att införa *en* nivå för alla system skulle man skapa enkelhet och ge möjlighet till stora besparingar. Vi har beräknat dessa besparingar till 17 miljarder.

Vi föreslår en omläggning av trafikförsäkringskostnaderna. Det är mera rimligt att de läggs på försäkringsbolagen. På så vis tvingas de att medverka till fler förebyggande åtgärder i trafiken. Det skulle bespara statskassan 6 miljarder.

Finansministern och andra som har läst vår motion vet att vi vill ha budgetförstärkningar som är betydligt kraftigare än så. Det finns element som kan vara svårare att beräkna, dessutom svårare att genomföra.

Ett annat problem i riksdagen är systemet för hur beslut fattas. Det sker ju, som alla här vet, genom att delfrågorna behandlas i 16 olika utskott. Helheten finns ingenstans. Den borde finnas i finansutskottet. Den skall förhoppningsvis finnas där i framtiden, när vi får ändra dessa regler.

Om jag har lyckats tolka riksdagsordningen på rätt sätt finns det inget hinder för att vi skall kunna ha den här överblicken i finansutskottet. Jag kommer verkligen att pröva det. Jag kommer att inbjuda till det.

I den situation som vi nu har kan vi inte hålla på att skrapa litet grand på ytan. Vi måste gå djupt in i systemen. Vi måste angripa transfereringssystemen.

Enligt vår uppfattning skall en god grundtrygghet ges för medborgarna. En sådan grundtrygghet kan ligga på en nivå på 70 %. Om man vill ha större ersättningar får man försäkra sig för det. Detta inbjuder dessutom till att man verkligen försöker att komma i arbete. Det kan låta litet cyniskt just i dessa dagar med den enorma arbetslöshet som vi har. Men vi skall förhoppningsvis se andra tider.

Det kan inte vara statens uppgift att försörja folket. Vi skall skapa en grundtrygghet. Låt oss göra det på ett enkelt och vettigt sätt. Låt oss dessutom ta tillfället i akt nu när vi har ett krismedvetande i hela landet som är större än det någonsin har varit – och förhoppningsvis någonsin mer kommer att bli. Låt oss utnyttja det. Låt oss vara lika kloka som Svensson ute i landet är. Jag har träffat mycket folk – precis som ni har gjort. Väldigt många efterlyser krafttag, att vi verkligen ser till att vända på utvecklingen. Det handlar ju om att ge signaler, inte minst mot marknaden.

Besluten bör vi fatta nu medan de kan fattas. Sedan skall vi lägga upp en förnuftig tidplan för att verkställa dem, så att vi inte gör det än värre i den lågkonjunktur som vi befinner oss i nu utan ser till att effekterna kommer när konjunkturen vänder. Det kommer att ge de rätta signalerna till marknaden, vilket säkert kommer att bidra till att på det sätt Anne Wibble vill ytterligare driva ner räntan. Vi har, som Anne Wibble vet, litet annan syn på hur man skulle kunna göra med räntan. Jag tycker att vi under de senaste dagarna har kunnat se tecken som tyder på att vi kanske inte har helt fel.

Det viktigaste är att räntan ytterligare sänks och inte hur. Det beror enormt mycket på de signaler som vi sänder ut från det här huset.

Det finns många andra saker att ta upp i debatten, men om vi inte tar de här greppen är debatten i stort sett meningslös. Vi måste för en gångs skull

göra det. Jag hoppas verkligen att det som har sagts om vad man vill göra verkligen också resulterar i handling. Jag hoppas att regeringen kommer att ge sina representanter i finansutskottet litet större svängrum, likaväl som jag hoppas att vårt största parti ger sina ledamöter det. Vi kan alltså ta greppet i utskottet. Rätt eller fel, men jag har konstaterat att det inte är några hinder för oss att se till helheten. Då kommer vi ifrån detta att hoppa från tuva till tuva.

Jag skulle vilja ställa några konkreta frågor. Till finansministern: Är finansministern beredd att medverka till betydligt större besparingar än vad regeringen nu föreslår? Jag skulle vara glad om jag kunde få svar på den frågan. Till Allan Larsson: Är Allan Larsson och Socialdemokraterna beredda att medverka till kraftigare besparingar? Är ni det, har vi möjlighet att göra det. Jag ber er titta noga och seriöst på de förslag som vi har lagt fram. Vi modifierar dem gärna i olika riktningar, men vi måste ta totalgreppet. Om ni inte är beredda att medverka, är ni i så fall beredda att motivera inför svenska folket varför ni inte vill medverka? Det här en debatt som måste ut i samhället, och vi måste visa korten på ett annat sätt. Vi måste visa upp vad det finns för möjligheter och se om vi kan enas kring dem.

Slutligen hoppas jag, herr talman, att vi inte skall tvingas till att medverka till att fälla regeringen.

Anf. 46 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! I ett upprop som representanter för alla riksdagspartier fick ta del av i går hävdades att "vi inte alls har levt över våra tillgångar". Hur kunde man påstå något sådant? Det går ju stick i stäv mot vad som sagts av ledande företrädare för både regering och opposition.

Enligt regeringens beräkningar producerar svenska folket i år varor och tjänster till ett värde av ungefär 5 000 kr per invånare mer än vad vi förbrukar. Företagen beräknas i år spara ca 100 miljarder kronor mer än vad de investerar. Hushållen sparar ungefär 60 miljarder kronor brutto. Det är sammantaget 20 000 kr per invånare mer i sparande än vad som totalt investeras, i privat regi. Detta sparandeöverskott svarar mot ett ungefär lika stort underskott i offentlig sektor. Totalt sett saknas det alltså inte pengar. Inte heller är den materiella standarden i det här landet genomsnittligt för låg. Det handlar i grunden om ett fördelningsproblem.

Om man tar ifrån oss som har månadsinkomster på nivån 30 000 kr en tusenlapp i månaden på det sätt vår ekonomiska motion innebär, kommer det i främsta rummet att gå ut över vårt sparande. Tänk igenom er egen privatekonomi, ärade ledamöter. Vad gör ni om ni inte får arvodesökningen i april eller om ni får höjd skatt? Jag vågar gissa att de flesta av oss inte ens har tid att konsumera för pengarna.

Om en arbetslös eller låginkomstpensionär däremot slipper lägre inkomster – som våra förslag också innebär, eftersom vi säger nej till det försämrade arbetslöshetsunderstödet och eftersom vi vill ha ökat pensionstillskott – kommer de i huvudsak att använda pengarna till konsumtion. Därmed ökar efterfrågan på konsumtionsvaror, och det ger arbete. Om fler får jobb betalas det in mer skatt till stat och kommun. En omfördelning kan alltså minska både arbetslösheten och budgetunderskottet.

Vi föreslår också ökade arbetsgivaravgifter och att dessa pengar används till ökade investeringar, ROT-program och andra åtgärder mot arbetslösheten. I genomsnitt innebär detta att vi tar pengar från exportföretag som tjänar femdubbelt mer på den låga kronkursen än vad arbetsgivaravgiftshöjningen kostar och som enligt vad finansministern påpekade i går använder denna lägre kronkurs till stor del till att öka sina vinster, i stället för att sänka priserna och höja sina marknadsandelar.

Enligt våra förslag vill vi använda pengarna till tidigarelagda statliga beställningar, till underhåll av t.ex. kommunala fastigheter, till utbildning m.m. Genom denna omfördelning kan vi minska arbetslösheten samtidigt som vi reducerar budgetunderskottet.

När vi började arbetet med vår finansmotion anlitade vi ett antal ekonomiska modellmakare. Jag vågar påstå att det handlar om de mest kvalificerade i det här landet. De räknade på budget- och sysselsättningseffekterna av våra förslag. I modellerna fanns inlagda också s.k. dynamiska effekter, eller multiplikatoreffekter, som man säger i de ekonomiska läroböckerna.

Ekonomer har arbetat med sådana här modeller under mycket lång tid. Erfarenheten visar att det är mycket svårt. Man vet inte hur lång tid det tar för de dynamiska effekterna att slå igenom. Man måste göra en mängd orealistiska antaganden om sambanden i ekonomin, t.ex. andelen konsumtion av en inkomstökning. Frågan är om de här modellerna skulle klara en rejäl test vid Konsumentverket.

Jag lyssnade på finansminister Wibble när hon försvarade sin finansplan på Nationalekonomiska föreningen. Hon redovisade där på ett ärligt sätt alla de felslagna prognoserna. Tyvärr märker man inte mycket av den självkritiken i finansplanen. Exempelvis efterlyser jag den kritik som professor Walter Korpi har riktat mot alla olika tillväxtdiagram som också förekommer i finansplanen, där man jämför tillväxten i Sverige långsiktigt med t.ex. EG:s. Walter Korpi har visat hur mycket man helt enkelt har ljugit med statistiken.

Man kan då, som Allan Larsson, undra om vi verkligen skall tro på siffrorna i finansplanen.

Bengt Westerberg sade i gårdagens debatt att han var ödmjuk. Det skulle vara intressant att höra om finansministern är villig att vara lika ödmjuk i dag och erkänna att man gjort grova felbedömningar och att det också nu finns en risk för att man gör grova felbedömningar i finansplanen.

En annan liksom Bengt Westerberg ödmjuk man – åtminstone om man jämför med hans partiledare – är Bo G Jenevall. Jag vill ställa en fråga till honom. Ian Wachtmeister sade i går att alla de 100 miljarder ni ville minska budgetunderskottet med inte kunde komma redan nästa budgetår, men minst 50 miljarder kunde ni operera bort. Hur skall det gå till? Ni har ju inte ett enda konkret förslag, bara krav på nya förslag från regeringen. Eller menar ni på fullt allvar att regeringen Bildt nu under våren skall kunna prestera förslag som gör att Invandrarverket bryter mot lagen och säger upp alla anställnings- och hyreskontrakt med omedelbar verkan, att daghemmen stängs den 1 juli med omedelbar verkan osv.? Och vad gör ni med alla dem som arbetar på flyktingförläggningar och blir arbetslösa, och vad gör ni med daghemspersonalen? Fixar Bert Karlsson jobb på Sommarland? Eller skall de få A-kassa eller socialbidrag? Hur finansierar ni i så fall det?

Bo G Jenevall sade häromdagen att man skulle uppfatta era förslag som signaler. I dag talar han om runda svängar. Jag skulle vilja få ett erkännande från er som är mera sansade i Ny demokrati att era förslag inte är allvarligt menade. Det är härförarna Wachtmeisters och Karlssons glada trumpetstötar: åt höger, åt höger, mer mat och mer galoscher åt alla sunda svenskar.

Med risk för att bli dödskysst av den samlade borgerligheten måste jag också säga några kritiska ord om den socialdemokratiska motionen. Jag skall börja med att erkänna att det fanns en tid då våra motioner var mer vidlyftiga än era. Men nu har ni passerat oss med god marginal. De felkalkyler som borgarna gjort är visserligen mycket större, men det kan inte vara någon bra ursäkt. Jag förutsätter att ni ställer, Allan Larsson, högre krav på er själva än på borgerligheten.

Vår kritik av s-motionen är inget självändamål. Vi vill också ha en konstruktiv debatt. Den syftar till att förbättra politiken. Men det måste finnas ett trovärdigt alternativ den dag regeringen abdikerar, vilket Allan Larsson förutspådde att den skulle kunna göra. Ni behöver en kritik från vänster för att ni skall skärpa er. Vi förväntar oss att också ni granskar våra förslag.

Inte ens de mest trosvissa anhängarna av keynesianska multiplikatormodeller kan tro på att det på lång sikt räcker med att finansiera mindre än en tredjedel av era förslag till utgiftsökningar. Det är ännu svårare att tro på att alla inkomst- och bidragseffekter av fler jobb skulle hinna falla ut redan under det kommande budgetåret. Om Allan Larsson hade varit kvar vid TV och där fått syn på en sådan borgerlig kalkyl eller en sådan vänsterpartikalkyl, är jag ganska säker på att han hade gjort ett elakt och ganska roligt inslag om det i TV.

Allan Larsson efterlyser från borgerligheten korten på bordet. Det kan jag också instämma i, men jag tycker att det är ett rimligt krav att också ni socialdemokrater lägger fram några fler av era kort, som t.ex. hur de långsiktiga besparingarna skall se ut.

Det långsiktiga problemet att minska det strukturella budgetunderskottet och att få ner arbetslösheten är oerhört svårt. Stora grupper har det mycket smärtsamt. Det finns en skrift från 70-talet som det socialdemokratiska kvinnoförbundet gav ut. Jag tror att den heter "Avliva myterna". I den pläderades bl.a. för sextimmarsdagen. På något sätt verkar det som att frågan om arbetstiderna har blivit något tabubelagd under senare tid.

Svenska folket förvärvsarbetar, om man räknar bort barn och ålderspensionärer, i genomsnitt 1 200 timmar per individ. Samma volym arbete skulle åstadkommas om alla arbetade sex timmar per vardag 40 veckor om året, dvs. med tre månaders semester. Det visar att det inte bara är fråga om den totala volymen arbete, utan att det också är en fråga om fördelning. Det har också visat sig att kvinnor jobbar tre timmar om dagen hemma, medan männen jobbar en timme om dagen. Man kan alltså genom en ren omfördelning om två timmar per individ åstadkomma samma volym arbete.

För att undvika tvåtredjedelssamhället kommer det att bli nödvändigt att fördela om arbetstiden. Det är också nödvändigt att långsiktigt operera bort det strukturella budgetunderskottet. Då räcker det inte att angripa fallskärmsavtalen och miljonärernas inkomster, hur angeläget det än är, utan

man måste också ge sig på de stora mellangrupperna. Det kommer att höras protester från väletablerade herrar i såväl SACO som TCO.

Jag läste med intresse Anders Isakssons bok "När pengarna är slut" och tyckte den var intressant. Vänsterpartiet är ju faktiskt det enda parti som i denna riksdag har lagt konkreta förslag på sänkta tak i socialförsäkringssystemen. Men jag tycker att det är obehagligt att konstatera att inte Isaksson med ett ord nämner de kapitalägare och höginkomsttagare som genom skatteplanering och smarta klipp har gjort sig mycket större rikedomar än de allra smartaste bidragsfifflarna.

De som uppvaktade oss från budkavlerörelsen i går talade om att man upplevde regeringens politik som att man straffade brottsoffren. Ni kommer inte att kunna förmå låginkomsttagarna att dra åt ett snäpp i svångremmen om inte höginkomsttagarna drar åt minst två.

Högern klarar inte den omfördelning som den framtida sparpolitiken kräver. Det måste formas en ny majoritet som klarar det. Vänsterpartiet vill i all ödmjukhet genom en konstruktiv diskussion bidra till att den kommer till stånd.

Anf. 47 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Tyvärr måste jag konstatera, trots att Johan Lönnroth är en noggrann man, att han tydligen inte har läst vår motion särskilt noga. Som jag angav från talarstolen finns det en del runda slängar, men det finns också många konkreta förslag till betydande belopp. Vi talar också om hur de skall genomföras. Beträffande tidsfaktorn tror jag däremot att jag i mitt anförande sade att vi inte har tagit ställning till den, beroende på vilka beslut som är möjliga att genomföra. Först då kan man uppskatta under vilket budgetår det inträffar. Man måste börja med att lägga förslagen.

Jag tycker att det från de övriga partiernas sida är ganska klent med besparingsförslagen. Vi har angett betydande besparingsmöjligheter med en stor variation av åtgärder. Det är för att lägga dessa på bordet för förnuftiga diskussioner i vilka förhoppningsvis också övriga partier deltar.

Vad jag i mitt anförande inte hann ta upp var bl.a. att under förutsättning att vi kan åtadkomma stora besparingar, föreslår vi även något som borde ligga varmt om hjärtat för Vänsterpartiet, nämligen sänkt matmoms ner till 9 %. Det skulle passa bra att just nu spä på stimulanserna litet grand, därför att de pengar som frigörs där kommer säkert att omedelbart konsumeras.

Tvärtemot vad Johan Lönnroth sade menar vi att vi har lagt ett antal konkreta förslag. Jag hoppas att även Johan Lönnroth kan ansluta sig till en förhoppningsvis djuplodande diskussion i finansutskottet.

Anf. 48 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag skall gärna föra djuplodande samtal med Bo G Jenevall, men jag efterlyser litet mer av konkreta besked. Hur mycket pengar, Bo G Jenevall, kommer ni att klara av att spara in nästa budgetår? Är det riktigt, som Ny demokratis partiledare Ian Wachtmeister säger, att era förslag innebär besparingar på 50 miljarder kronor? Då vill jag alltså veta vad det är för förslag som konkret leder till detta. Det räcker inte med dessa runda svängar eller signalerna. Det krävs faktiskt någorlunda handfasta förslag.

Självfallet finns det både oklarheter och siffror som vi inte är alldeles säkra på heller i Vänsterpartiets motioner. Men vi har faktiskt ett antal synnerligen konkreta förslag vad gäller nedskärningar av försvarsutgifter och av statlig administration. Vi sänker taket till sjukersättning till fem och ett halvt basbelopp. Men ni beställer bara förslag från regeringen. Hur kan ni tro att regeringen skall hinna prestera, utifrån era oerhört runda svängar, konkreta besparingsförslag på 50 miljarder nästa budgetår? Detta är rena och skära luftballonger.

Anf. 49 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Det är sorgligt att höra, som jag trodde, en förnuftig man som Johan Lönnroth komma med rena rama skära lögner. Vi har en mycket, mycket detaljerad motion. Den är ungefär fyra gånger så tjock som Vänsterpartiets motion. Vad som tyvärr av misstag saknas i motionen är en sammanställande tabell, som jag har här i min hand och som jag gärna skall överlämna sedan till Johan Lönnroth. Jag vill tillägga att det också är, vilket borde tilltala Vänsterpartiet och även Socialdemokraterna, en profil på de besparingar som föreslås på familjepolitikens område. Förslaget innebär att man trappar ner bidragen med början från gemensam inkomst på 300 000 och upp till 500 000, där inga bidrag utges över huvud taget. Jag tycker att Johan Lönnroths angrepp är beklagligt.

Jag vill också gärna svara på frågan om vad partiledaren har sagt. Jag kan inte finna att det i sig finns något fel i hans uttalanden. Tidsaspekten är ju helt avgörande. Men vi är framför allt beroende av vad ni övriga ledamöter här i kammaren kan stödja. Våra besparingsförslag får värde noll om de inte får något stöd. Om vi däremot skulle få fullständigt stöd för dem, hamnar vi i den storleksordning som nämndes. Vi är alltså beroende av det stöd vi kan få och är väldigt ödmjuka på den punkten, eftersom vi vet att om vi inte får något stöd så blir värdet noll. Det är därför omöjligt att med en siffra tala om vad det innebär.

Vi har också besparingsförslag på t.ex. försvarsområdet med 4 miljarder, vilket framgår av motionen. Men det skulle ta för långt tid att här gå in på alla detaljer, så jag förutsätter att Johan Lönnroth tar en ny läsning av vår motion.

Anf. 50 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag tror att jag har sett tabellen. Den visades i finansutskottet, och jag vill nog beteckna den som ett enda stort skämt. Vi kan ta exemplet med familjepolitiken. Ny demokrati vill i en av att-satserna i motionen att riksdagen skall ge regeringen till känna att man skall skrota allt stöd till barnomsorgen. Det är i princip innebörden.

Det är i huvudsak kommunerna som fattar beslut om barnomsorgen. Vad ni egentligen begär är att regeringen skall beordra alla kommunalråd, såväl borgerliga som socialdemokratiska, att omedelbart lägga fram ett förslag om att skrota i princip alla daghem i detta land. Det är möjligt att ni på allvar tror på det, men jag har svårt att tro det, därför att jag känner Bo G Jenevall som en ganska förnuftig människa.

Det här är, precis som Bo G Jenevall har sagt, en fråga om en signal, en

trumpetstöt, ägnad att signalera ut till opinionen och till massmedierna att ni vill ge er på den gamla familjepolitiken.

Jag tror t.o.m. att budgetunderskottet med era förslag, om vi andra verkligen tog dem på allvar, skulle öka kraftigt och inte minska.

Andre vice talmannen anmälde att Bo G Jenevall anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 51 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Den ekonomiska utvecklingen i Sverige har i dag både ljusa och mörka drag. Till den ljusa bilden hör de positiva rubriker som nu börjar smyga sig in bland de annars ganska dystra ekonomiska nyheterna. Svenska exportföretag som tar hem storordrar. Ericssons senaste storordrar från Japan är bara en i raden. Företag som planerar nyinvesteringar. Vi såg häromdagen att SCA planerar en investering i trakten av Timrå och Sundsvall. Bokslut från företag som visar ökade vinster. Sjunkande räntor på penningmarknaden.

Dessa ljusglimtar som visar på nya möjligheter till bättre tider blir faktiskt allt fler, och det är mycket glädjande.

Men den ekonomiska utvecklingen har också ett antal mycket mörka drag. Det värsta problemet är den höga arbetslösheten. Att inte få jobba när man vill, att inte få göra rätt för sig på en arbetsplats, det är den största orättvisan.

Därför är den ekonomiska politikens viktigaste uppgift att bekämpa arbetslösheten, att se till att Sverige får livskraftiga företag med nya och trygga jobb. För att detta skall lyckas krävs det framgång i kampen mot en ny pris- och lönekarusell. Vi vet nu alltför väl hur illa det går efter en period då inflationskampen sattes på undantag, som på 80-talet. Låga prisökningar är dessutom i sig en rättvisefråga, därför att höga prisökningar omfördelar miljardbelopp till småsparares och låginkomsttagares nackdel. Det är bra att Socialdemokraterna genom Allan Larsson i Riksbanksfullmäktige nu ställer upp på denna linje. För att lyckas i kampen mot arbetslösheten måste vi hata inflationen.

Att klara den uppgiften och ta till vara de möjligheter som finns ställer ganska höga krav på den ekonomiska politiken – krav på ansvarstagande och långsiktighet – inga utflykter i populism – krav på handlingskraft och krav på samförstånd och breda lösningar i denna riksdag.

Denna kamp mot arbetslösheten och uppgiften att skapa nya jobb har både långsiktiga och kortsiktiga inslag.

Den första delen är insatser för att skapa framtidstro och växtkraft i det svenska näringslivet. Detta är det enda sättet att åstadkomma nya riktiga och varaktiga jobb. Medlemskapet i EG, som har diskuterats på förmiddagen, har många icke-materiella fördelar, men det har också mycket stora materiella fördelar. Ett sådant medlemskap bidrar till att få investeringar till Sverige som ger jobb här hemma i stället för i andra länder. Detta långsiktiga tillväxtprogram handlar om att skapa ett allt bättre företagsklimat och att stärka förtroendet för den svenska ekonomin. De offentliga finansernas utveckling är central. Jag skall återkomma till det.

Detta arbete tar tid, därför att misstagen sedan tidigare var så stora. Det finns inga snabba lösningar på de djupa problem som 1980-talets osunda utveckling skapade.

Därför har den ekonomiska politiken också en kortsiktig del – insatser för att hjälpa de människor som blir arbetslösa. Det är viktigt att de stabiliseringspolitiska insatserna överensstämmer med den långsiktiga inriktningen. Om man skall åka från t.ex. Stockholm till Göteborg skall man inte börja med att sätta full fart mot Luleå. Då leder politiken fel. Genom den aktiva arbetsmarknadspolitiken motverkar vi långtidsarbetslöshet och utslagning. Genom att erbjuda arbetslösa människor utbildning eller praktik ger vi dem chansen att bygga upp sin kompetens och stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Det främjar och överensstämmer med vad som är bra även på lång sikt.

Långsiktigt är tillväxtpolitiken kärnan i kampen mot arbetslösheten. Sedan regeringsskiftet har vi bedrivit ett omfattande arbete för att återskapa tillväxtkraften i den svenska ekonomin. Detta arbete fortsätter.

Mycket stora satsningar för att bygga ut och rusta upp infrastrukturen har inletts. Jämfört med 1980-talets mycket låga investeringsvolym på det området, är det nu fråga om tredubblingar eller ännu mer. Att på detta sätt utnyttja lågkonjunkturen för att bygga för framtiden ger också kortsiktigt positiva effekter på sysselsättningen.

Vi genomför också ett mycket omfattande program för att bygga ut den högre utbildningen. Sedan regeringsskiftet har antalet utbildningsplatser ökat med över 18 000. Om några år kommer antalet studerande vid universitet och högskolor att vara 50 000 fler än under Socialdemokraternas tid.

De små och medelstora företagen står i centrum för regeringens politik. Det är nämligen där som de nya jobben och de nya möjligheterna måste komma. Därför har vi genomfört en rad strategiska förbättringar inkl. skattesänkningar för dessa företag. Nu går vi vidare. Från 1994 kommer egenföretagarna att få mer likvärdiga skattemässiga villkor för att investera och växa jämfört med aktiebolag. I väntan på detta ger vi vissa skattelättnader redan i år.

Jag noterade att Allan Larsson talade positivt om småföretagen. Jag förväntar mig därför ett positivt besked från Socialdemokraterna om att dessa skattesänkningar för de mindre företagen är mycket viktiga och att de kommer att bifallas även av Socialdemokraterna.

Varaktigt lägre räntor är en mycket viktig faktor. Det är nog den enskilda faktor som har störst betydelse för att öka tillväxten och pressa ned arbetslösheten. En förutsättning för lägre räntor är att omvärldens förtroende för den svenska ekonomin stärks. I detta sammanhang är de offentliga finansernas utveckling en helt avgörande faktor.

Låt mig tillägga att bankernas beteende är av ganska stor betydelse för en lägre räntenivå. Bankerna har sedan några år ganska kraftigt vidgat sina marginaler mellan in- och utlåningsräntor. Jag tycker att bankerna nu borde tänka om i fråga om detta. Det skulle vara ett konstruktivt bidrag till den ekonomiska utvecklingen i dag. Jag har hört resonemang om att lägre räntor från Riksbankens sida mer betraktas som en möjlighet att bara sänka inlåningsräntan, så att marginalen ökar ännu mer. Jag har sympati för att ban-

kerna vill tjäna pengar, men jag tror inte att de gör det på bästa sätt genom att ha en mycket bred och kanske ökad räntemarginal och genom att vara extremt restriktiva med utlåning – tvärtom. Det finns många företag som går bra, framför allt mindre företag, som vill investera. Det är nu dags för bankerna att långsiktigt driva sin politik så att dessa företag kan mötas av en fungerande kreditmarknad.

För att klara jobben måste vi få ned budgetunderskottet. Det har sagts av många här. Det är glädjande att åtminstone den verbala överensstämmelsen finns. Detta kräver fortsatta och mycket målmedvetna minskningar av de offentliga utgifterna.

Sedan regeringsskiftet har beslut fattats som innebär minskade offentliga utgifter på nära 70 miljarder kronor under de närmaste åren. Det är mycket glädjande att notera att alla nu tycker att det är viktigt att spara mera, vilket uppenbarligen måste tolkas som att alla redan fattade beslut är väldigt viktiga och bra och att de inte är i farozonen för att ändras. Nu driver vi arbetet med att sanera statsfinanserna vidare. I årets budgetproposition har vi föreslagit utgiftsminskningar på totalt ytterligare 15 miljarder kronor, varav 12 för nästa budgetår, det som ligger närmast framför oss.

Herr talman! Med denna politik kan vi vinna kampen mot arbetslösheten, men vi är ännu inte där. För att vi skall nå det målet måste långsiktigheten i politiken fullföljas. Vi har definitivt inte råd med felsteg i form av skadliga skattehöjningar eller ansvarslösa nej till besparingar.

Jag måste erkänna att jag tycker att det är uppseendeväckande att Socialdemokraternas ekonomiska motion nu innehåller så många och också stora sådana felsteg.

Allan Larsson påstod i sitt anförande att han står för en ny ekonomisk politik. Jag vill därför fråga: Vad är det för nytt med förslag om höjda marginalskatter? Vad är det för nytt med förslag om ökad offentlig konsumtion? Vad är det för nytt med förslag som höjer skatterna på jobb och produktion? Det är inte ett dugg nytt, utan det är gammal beprövad skåpmat, som bevisligen lett fel. Det är ingenting annat än en upprepning av 1970- och 1980-talens gamla misstag, samma misstag vilkas svåra konsekvenser vi nu upplever.

Jag skall ta upp marginalskatterna, för att nämna en fråga som engagerar mig mycket. Vi vet att de höga marginalskatterna var en viktig faktor bakom den överhettade spekulationsekonomin på 1980-talet. Själva syftet med den stora skattereformen var att vi en gång för alla skulle göra oss av med dessa skadligt höga marginalskatter. Alla löntagare skulle få minst hälften kvar.

Nu vill Socialdemokraterna genom höjda marginalskatter gå ifrån denna stora reform och återinföra dessa, som det hette, ruttna delar av det gamla genomruttna skattesystemet.

Jag vill göra fullständigt klart för kammarens ledamöter: Så blir det inte.

Socialdemokraterna säger sig vara beredda att stödja besparingar i samma storleksordning som regeringen dvs. 12 miljarder för nästa budgetår. Det låter utmärkt och bra. Men de säger samtidigt nej till regeringens förslag. Och några egna förslag till besparingar finns inte.

Det är faktiskt magstarkt i överkant när Allan Larsson, som representant för socialdemokratin och, förmodar jag, som författare till den ekonomiska motionen, begär att regeringen skall lägga korten på bordet. Våra förslag

finns. Det är era förslag som saknas. Allan Larsson mörkar på ett mycket otrevligt sätt. Han tycks tro att det är något slags bluffstopp som spelas här. Jag spelar inte kort med människors jobb som insats, Allan Larsson.

Bengt Westerberg frågade i går: Vilka besparingar har Socialdemokraterna? Ingvar Carlsson gav då inget svar för Socialdemokraternas räkning. Allan Larsson har nu fått ytterligare ett dygns betänketid. Jag upprepar frågan: Vilka besparingar vill ni föreslå? Ni kan inte smita från att ge beksed, Allan Larsson. Ni måste visa några kort, annars finns det inte något att tala om.

Allan Larssons anförande här i dag innehöll många vackra ord om allt trevligt som Socialdemokraternas s.k. ekonomiska politik skulle leda till. Men sanningen är att det inte är någon ekonomisk politik. I den största och svåraste frågan – hur man skall få bort det offentliga underskottet – saknar Socialdemokraterna förslag.

På ett annat område finns det däremot förslag i alldeles våldsamt vidlyftiga ordalag – tyvärr, det vill jag gärna säga, är det fullständigt orealistiska förslag. Allan Larsson lovar 190 000 nya jobb eller utbildningsplatser under nästa budgetår, till en kostnad, enligt motionen, av 1,6 miljarder kronor! Det blir knappt 8 500 kronor per plats. Varför vara så blygsam, Allan Larsson? Om det kostade så himla litet, skulle jag inte nöja mig med att minska arbetslösheten till 4,5 %. Jag skulle gå ner till 3 eller 2 %.

Allan Larsson vet att denna kalkyl är rena lurendrejeriet. Jag drar mig inte för att säga att det är fråga om ren populism. Förvisso finns det enskilda inslag som kan diskuteras, men det är falskt att lura 190 000 människor som saknar jobb och få dem att tro att de nästan genast kan få jobb eller utbildning utan att det kostar något.

Regeringen har, till skillnad från Socialdemokraterna, en sammanhållen ekonomisk politik med konkreta förslag till åtgärder – tillväxtfrämjande åtgärder och åtgärder för att sanera de offentliga finanserna.

Vår politik för tillväxt, ökad sysselsättning och sanerade statsfinanser hänger ihop och ger långsiktiga resultat. Vår budgetproposition visar att det finns en väg ut ur krisen.

Ansvaret för de beslut som kan föra oss vidare i fråga om denna lösning och ge de arbetslösa nytt hopp vilar nu på ledamöterna i denna riksdag. För att kunna gå vidare med en konstruktiv diskussion i riksdagen och dess utskott krävs det att Socialdemokraterna och andra talar om vilka förslag som finns.

Jag noterade, herr talman, att vid ett meningsutbyte mellan olika oppositionspartier tyckte alla att de andra oppositionspartierna bättre borde redovisa sina förslag. Det tycker jag är mycket intressant, och det leder fram till den naturliga slutsatsen att det finns en omgång fullständiga förslag, nämligen de förslag som regeringen har presenterat. Vill man vara med och resonera om några andra förslag, får man vara snäll och tala om vilka förslag det i så fall handlar om. Det är en direkt uppmaning till Allan Larsson.

Anf. 52 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Finansministern säger att det är bara regeringen som har konkreta förslag. Men då efterlyser jag den genomgång som Finansdeparte-

mentet rimligen har gjort av de olika oppositionspartiernas förslag. Jag vill alltså veta vad finansministern anser om de långsiktiga besparingsförslag som vi har lagt fram och som faktiskt är mer konkreta än regeringens. Exempelvis gäller det en sänkning beträffande taket i sjukersättningen.

Jag har en fråga om de fromma förhoppningar man har när det gäller bankerna, om att dessa skall minska skillnaderna mellan ut- och inlåningsräntor. Jag vill också fråga om gårdagens utspel gentemot exportföretagen. Tror finansministern att man lyssnar på framförd kritik? Kritik förekom ju också på 80-talet, efter 1982 års devalvering. Man sade att företagen inte borde ligga kvar med sina höga priser och ta ut ökade vinster och att de i stället borde sänka priserna, ta marknadsandelar och investera. Det gjorde inte företagen, trots alla fromma förmaningar från t.ex. Kjell-Olof Feldt.

Vad är det som får finansministern att tro att företagen och bankerna kommer att lyssna på finansministern när hon framför sina fromma förhoppningar? Är det inte bättre att lägga fram konkreta förslag som klarar eftervården efter devalveringen, som drar in övervinsterna till statskassan och ser till att pengarna kanaliseras vidare till riskkapital, till småföretag och till andra konkreta åtgärder som ger fler jobb?

Anf. 53 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Johan Lönnroth sade många intressanta saker. Särskilt fäste jag mig vid vad han sade i sitt huvudanförande, nämligen att även Socialdemokraterna måste visa sina kort för att det skall bli någon mening med den diskussion som alltid skall föras i riksdagens utskott och kammare. Jag tycker att det är angeläget att understryka detta. Det gläder mig att jag på denna punkt kan ha samma uppfattning som Johan Lönnroth.

Johan Lönnroth frågade: Vad får finansministern att tro att exportföretag, och för den delen också banker, nu skulle bete sig på ett enligt finansministerns uppfattning klokare sätt än tidigare?

Jo, jag tror att just det faktum att man betedde sig på ett annat sätt under 80-talet och att man såg att det inte fungerade så väldigt bra, borde mana – och det är ganska realistiskt att tro att det är så – till en viss ökad reflexion.

Jag tycker att det är angeläget att man när det gäller exportföretagen ser både till lönsamheten och till den långsiktiga marknadsandelsutvecklingen. Noterbart under senare tid har varit att man egentligen enbart sett till den första delen. Det finns säkert företag för vilka detta är det övergripande målet. Men jag menar att det är angeläget att också se till den långsiktiga marknadsandelsutvecklingen och att betrakta de förändringar och den nu mycket förbättrade konkurrenskraften som en möjlighet att på ett ganska klokt sätt göra en långsiktig investering i en bättre marknadsandels- och volymutveckling.

Johan Lönnroths tal om en sänkning av taket i sjukersättningen föranleder en motfråga. För att detta skall medföra någon förbättring från statsfinansiell synpunkt – jag förmodar att Johan Lönnroth inte bara är intresserad av minskade förmåner utan också av att det sker något positivt för t.ex. statsfinanserna – måste man sänka betalningen till sjukförsäkringen, därför att annars blir det i praktiken en mycket kraftig ökning av skatterna och av det som är speciellt skadligt i skatterna. Jag syftar då på det som kallas för skat-

tekil – eller marginalskatteeffekt, litet förenklat uttryckt. I så fall är det enbart ett tecken på en gammal vänsterpartistisk ståndpunkt, nämligen att det inte spelar någon roll om man utformar vare sig skatter eller socialförsäkringar så, att det lönar sig att jobba. På den punkten har jag en helt annan uppfattning.

Anf. 54 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Det är alls inte fråga om en vänsterpartistisk ståndpunkt. Vi anser att skatterna skall vara så utformade att det lönar sig att arbeta. Däremot skall det inte vara lönsamt att göra snabba klipp.

Den skattereform som Folkpartiet och Socialdemokraterna stod bakom gav inte de resultat som ni räknade med. Det borde finansministern i dag kunna erkänna. Det blev en mycket stor skattesänkning för höginkomsttagarna. Men skattesänkningen finansierades inte, och det är en av de grundläggande orsakerna till dagens gigantiska budgetunderskott.

Jag frågar igen: Hur ställer sig finansministern och regeringspartierna till de långsiktiga sparförslag som vi har lagt fram?

Inte heller ni har visat era kort vad gäller de långsiktiga besparingarna. Ni talar bara allmänt och gör runda svängar. Ni säger att ni skall minska det strukturella budgetunderskottet på 55 miljarder. Men det är mycket litet av tydliga förslag i era långsiktiga allmänna resonemang. Således uppvisar ni samma brist som den socialdemokratiska oppositionens förslag. Det är fråga om en mörkning av kort från både regeringens och Socialdemokraternas sida. Den grundläggande orsaken till detta är att ni förmodligen inser att ni, om ni skall lägga fram långsiktiga förslag, tvingas såväl höja skatterna för kapitalägare och höginkomsttagare som minska förmånerna för just de mer välbeställda för att kunna klara den grundtrygghet som jag tror att vi alla anser är nödvändig för dem som ligger längst ner på inkomstskalan.

Ni kommer inte att klara av det här sparprogrammet om ni inte är beredda att föra en starkare fördelningspolitik.

Anf. 55 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Mina ambitioner inom socialpolitiken sträcker sig något längre än till bara grundtryggheten. Eftersom det kommer att föras en särskild diskussion om detta senare på eftermiddagen lämnar jag den saken.

Låt mig påpeka för Johan Lönnroth att den underfinansiering av skattereformen som han nämnde *inte* handlar om att det har blivit en skevhet i relationerna mellan höginkomsttagare och låginkomsttagare. Den underfinansiering som det huvudsakligen handlar om består i att de dynamiska effekter som vi räknade med ännu icke har uppkommit. Det handlar alltså icke om en skevhet mellan den betalning, den finansiering, som människor med olika höga inkomster stod för. Den är fullt balanserad i det avseendet.

Det är dessutom anmärkningsvärt att de dynamiska effekterna på bl.a. arbetsutbud ännu icke har uppkommit. Jag är dock helt övertygad om att dessa kommer, *om* – nota bene! – vi inte förstör skattereformen genom att återgå till allt högre marginalskatter. Något sådant kommer inte vi att medverka till.

Det budgetförslag som jag lagt fram har två delar, som Johan Lönnroth

väl vet. Först och främst finns det ett mycket konkret och på varje punkt specificerat förslag för nästa budgetår, och det är det normala innehållet i en budgetproposition. Där är regeringen ganska ensam om att ha ett mycket tydligt förslag som angriper utgiftsutvecklingen. Vänsterpartiet har också ett förslag, men det leder huvudsakligen till ökade skatteintäkter och ökade skattesatser och står därför i strid med en långsiktig tillväxtpolitik.

Utöver detta normala innehåll i en budgetproposition har regeringen i år, av hänsyn till det angelägna i att visa ett längre tidsperspektiv vad gäller de offentliga finanserna, lagt fram ett program för en långsiktig sanering. Vi pekar på tre områden som kan beröras när det gäller att hantera de fortsatta utgiftsminskningar som krävs där.

Jag vill med bestämdhet påpeka att det inte finns något annat parti som har sagt annat än att det är mycket viktigt och bra med ett sådant långsiktigt saneringsprogram. Men något innehåll finns det inte. För flertalet partier, i varje fall för det största partiet i kammaren, finns det inte ens något konkret innehåll i det som gäller det närmaste budgetåret, än mindre det som gäller det femåriga saneringsprogrammet.

Andre vice talmannen anmälde att Johan Lönnroth anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 56 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är ganska anmärkningsvärt att höra regeringens finansminister stå i kammaren och tala om för oss att regeringens förslag är mer omfattande än våra motioner. Hur det är med det förhållandet borde Anne Wibble känna till från sin långa tid i opposition.

Jag tycker dessutom att det är ytterligt anmärkningsvärt att finansministern inte med ett ord kommenterar vår budgetmotion, som trots allt är ganska omfattande och innehåller en hel del förslag, samtidigt som regeringen är en minoritetsregering och faktiskt regerar på andras mandat.

Vi har ett med regeringen gemensamt synsätt i väldigt mycket, kanske t.o.m. i det allra mesta. Vi tycker att regeringen har gjort ett bra arbete i många avseenden. Men ni vet mycket väl att vi förordar kraftigare tag för att komma till rätta med problemen. Här har ni chansen att kunna genomdriva en mer kraftfull politik, och så kommenterar ni inte ens vår väckta motion i en debatt som handlar om detta.

Dessutom ställde jag faktiskt två konkreta frågor, och jag vill väldigt gärna ha svar på de frågorna.

Anf. 57 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag skall gärna kommentera Ny demokratis förslag, naturligtvis inte alla, men några som Bo Jenevall själv nämnde i sitt inledningsanförande. Han pekade särskilt på de familjepolitiska förslagen, som enligt honom skulle spara i runda tal 24 miljarder kronor, möjligen med litet osäkerhetsmarginal.

Till att börja med tror jag att man skall ta de siffrorna med en mycket stor nypa salt. Men förslagen har en helt avgörande nackdel, som gör att de är betydligt mindre intressanta än beloppet kunde indikera. De strider nämli-

gen mot det synsätt som jag tycker är oerhört viktigt, och som jag tror att flertalet människor omhuldar, nämligen att kvinnor och män har lika värde och bör ha samma möjligheter på arbetsmarknaden och möjligheten att förena hemarbete med förvärvsarbete. Om de förslag som Ny demokrati har lagt fram genomfördes skulle de omintetgöra för den halva av befolkningen som består av kvinnor – om de inte är mycket rika från början – att förena förvärvsarbete med familj och barn.

Vi vet alla att detta i princip gäller både män och kvinnor, men traditionen visar alltför starkt att det kommer att bli kvinnorna som drivs tillbaka till hemmet. Jag tycker att detta vore helt galet från en rent värderingsmässig utgångspunkt. Det vore också, Bo Jenevall, mycket galet av rent ekonomiska skäl.

Jag förmodar att Bo Jenevall också tycker att det är ganska bra att flickor och unga kvinnor får utbildning. Om man har en familjepolitik som nära nog omintetgör möjligheten för kvinnor att förvärvsarbeta, får inte samhället någon avkastning på de utbildningsinsatser som har erbjudits flickorna. Det skulle vara utomordentligt oklokt. Det är ett problem som har tagits upp av Långtidsutredningen, där man just pekar på den familjepolitik som gör det möjligt att förena hemarbete med förvärvsarbete som en mycket positiv sak för Sverige.

Det finns förvisso stora förbättringar att göra inom familjepolitiken. Det pågår också ett mycket starkt utvecklingsarbete för att bl.a. öka valfriheten. Men den inriktning som Bo Jenevall föreslår på det området strider mot värderingar och ekonomisk klokhet.

Anf. 58 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Vi skall inte föra en familjepolitisk debatt. Den kommer senare. Jag vill bara konstatera att finansministern uppenbarligen inte har läst vårt förslag. Jag vill påpeka att det är ett av ett tjugotal olika förslag vi lägger fram, med varierande besparingsmöjligheter.

Jag vill återknyta mer till den viktiga och övergripande frågan: Är regeringen villig att föra en seriös diskussion för att ytterligare hjälpa till att nedbringa det strukturella budgetunderskottet, eller tänker regeringen försöka att hoppa från tuva till tuva för att få igenom vårt förslag och låtsas som om vi inte existerar?

Jag har fortfarande inte fått svar på mina två frågor, vilket jag upprepar.

Anf. 59 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Bo Jenevall, jag har läst förslagen i de familjepolitiska avsnitten alltför väl. Det är det som är det besvärliga från Bo Jenevalls utgångspunkt.

Jag tycker att det finns en del konstruktiva ansatser i Ny demokratis olika ekonomiska motioner. Men jag reagerar mycket häftigt mot att de påstås ge så väldigt stora effekter, som tyvärr inte visar sig vara hållbara.

Nu frågar Bo Jenevall om regeringen är intresserad av att diskutera och spara mer på olika sätt. Jag hade ett 15 minuter, möjligen 16 minuter långt anförande som gick ut på att jag tycker att det är angeläget att få en diskussion till stånd. Jag tycker att det vore mer angeläget för stabiliteten i politi-

ken att få en konstruktiv diskussion med Socialdemokraterna. Men jag tycker inte att det finns någon anledning att utesluta vare sig Ny demokrati eller Vänsterpartiet från de diskussioner som skall föras i riksdagens utskott. Så har heller inte skett vid något tidigare tillfälle. Det är ett naturligt inslag i riksdagsarbetet att de partier som sitter i riksdagens utskott deltar i arbetet där. Man tar fram och diskuterar sina olika förslag. Det finns inte någon sådan omöjlighet.

Andre vice talmannen anmälde att Bo G Jenevall anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 60 ALLAN LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag hade stora förhoppningar på finansministern. Jag hade väntat mig att Anne Wibble skulle försöka fylla tomrummet efter de här fyra musketörerna som vi hörde i går, som gick i opposition mot oppositionen.

Men finansministern var en besvikelse och tycks närmast ha försökt tävla med Carl Bildt om att kunna använda så många kraftuttryck som möjligt för att dölja regeringens egna problem. Jag måste få ställa frågan, Anne Wibble: Hur känns det att stå här i riksdagen och tala om bluffstopp och lurendrejeri, efter att ha lagt fram en budget som har slagit fel med 130 miljarder kronor, 333 miljoner kronor per dag? Var det bluffstopp förra året när budgeten lades fram?

Kan Anne Wibble säga vad som är dagsnoteringen när det gäller statsfinanserna för innevarande budgetår? Gäller de siffror som fanns i budgetpropositionen, eller var det också bluffstopp? Hur ser regeringens eget sparprogram ut? Ni började ju med att öka arbetslösheten med flera tiotusental personer. Är det sparande? Nej, finansministern, det är slöseri.

Bara sedan budgeten lades fram den 11 januari – på en månad – har 10 000 fler människor blivit arbetslösa i Sverige. Detta är motsatsen till sparande. Detta är slöseri.

Hur ser ert sparprogram ut i övrigt? Här nämns 45 miljarder under de närmaste fyra åren. Vad innehåller det? Är det Moderaternas nya partiprogram som ligger som en tickande bomb där? Eller är det Centerns attacker mot standardtryggheten som ni har baserat det på? I så fall, vart har Bengt Westerbergs engagerade uppslutning kring den generella välfärdspolitiken och inkomsttrygghetsprincipen tagit vägen?

De åtgärder som skall vidtas under det kommande året måste vara i samklang med det långsiktiga programmet. Därför har finansministern ett ansvar för att visa vad sparprogrammet innehåller.

Hur ser Finansdepartementets kalkyler ut när det gäller sambandet mellan utgiftsnedskärning i budgeten, efterfrågeläge, produktion och tillväxt i svensk ekonomi? Kommer finansministern att låta publicera de kalkylerna? Det kommer, som väl är, material från annat håll den närmaste tiden. Men det skulle vara mycket värdefullt om även Finansdepartementets material fanns tillgängligt.

Det är bra att vi har en gemensam uppfattning om behovet av att bekämpa inflationen. Men just för att det finns ett ambitiöst mål på det området måste

det också finnas ambitiösa mål när det gäller tillväxt och sysselsättning. Utan det blir den ekonomiska politiken låghalt.

Anf. 61 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Jag skall försöka beta av några av Allan Larssons frågor i hopp om att också få svar på några av mina egna.

En fråga han hade i sitt anförande var: Skall det bli som i Finland i fråga om arbetslösheten? Svaret är nej.

En fråga som han upprepade nu igen var: Vad är förklaringen till att budgetunderskottet har blivit mycket större än vad som redovisades för ett år sedan?

Svaret är mycket enkelt. Jag trodde möjligen att Allan Larsson hade läst det i finansplanen. Det går ju bra att läsa om det där, som komplettering till de två förklaringar som jag vill ge som huvudskäl.

Utlandskonjunkturen har blivit betydligt sämre under 1992 än vad någon trodde, inkl. Allan Larsson själv och alla övriga prognosmakare i detta land och även i andra länder. Samma sak ser man i OECD-prognoser och liknande.

Särskilt störande var naturligtvis de stora problemen på valutamarknaden under hösten. Ett ytterligare skäl, som är litet specifikt för Sverige, är en allmän underskattning av effekterna av finanskrisen på den reala ekonomin i Sverige. Jag menar inte att jag inte förstår att det är komplicerat. Jag menar att man på det stadiet i Sverige hade ett alltför dåligt grepp om sambandet mellan de finansiella problemen och den reala ekonomins utveckling. På det området har nu kunskapsgrunden blivit betydligt bättre.

Jag gick tillbaka för att se vilket material som fanns samlat vid t.ex. regeringsskiftet om de finansiella problemen. Det var nästan det första ärende som mötte mig i Finansdepartementet. Det var en aning beklämmande att upptäcka att det just inte fanns någonting.

Det är en brist som jag tror att Allan Larsson och jag har gemensamt. Ingen av oss förstod vidden av och djupet i den finansiella krisen. Vi står på bättre grund nu.

Låt mig peka på ett av de problem där jag hävdar att vi, inte minst från Folkpartiets sida, var betydligt mer klarsynta: arbetslöshetsutvecklingen. Vi drev valrörelse på temat att det fanns en mycket allvarlig risk för en arbetslöshetsbomb, ett faktum som Allan Larsson förnekade. Den felslagna prognosen borde bekymra Allan Larsson en aning.

Anf. 62 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Finansministern försöker smita ifrån det faktum att regeringen tillkom därför att den lovade att minsann inte sitta med armarna i kors och se arbetslösheten öka. Det skulle bli en regering som kunde behärska den ekonomiska utvecklingen, skapa arbeten och pressa ned arbetslösheten. Det har blivit tvärtom. Varje ny prognos som regeringen har lagt fram har visat att det har blivit sämre.

1993 skulle bli ett år med tillväxt. Det sade ni i januari, och det sade ni fortfarande när vi behandlade budgeten i våras. Det blir ett år med minskad

produktion, sjunkande sysselsättning och växande arbetslöshet. Den svenska ekonomin blir fattigare.

Vad är det för fel på en ekonomisk politik som på detta sätt gör att produktionen minskar och att statsfinanserna försämras?

Ni säger att ni har minskat de offentliga utgifterna. Ja, men samtidigt är det så, att de offentliga utgifterna aldrig har stigit så snabbt som de i varje fall gör i innevarande års budget. Inte någon gång under 80-talet steg utgifterna i den takt som de nu gör. Vad är det för fel på en politik som får de här resultaten?

Ni säger att ni skall vinna kampen mot arbetslösheten och att det inte skall bli som i Finland. Då måste Anne Wibble förklara för mig vad det är för skillnad på den politik som den borgerliga regeringen här i Sverige bedriver och den politik som den borgerliga regeringen i Finland bedriver? Hur kan vi få till stånd en god ekonomisk utveckling i detta land med en politik som hittills har misslyckats så kapitalt?

Vad är det för fel på att ta initiativ till att få i gång investeringar, reparationer, ombyggnad och underhåll? Vad är det för fel på att få fram fler platser vid högre utbildningar och resurser för forskning och utveckling?

Är initiativ bara fina och acceptabla när de kommer fram via regeringen, och fel när de kommer från oppositionen eller från andra i samhället som deltar i debatten?

Varför skulle det vara fel att satsa på sådant i Sverige, när just den politiken nu är på väg att genomföras i USA och i Japan, och när det börjar tas initiativ i Europa? Sverige hamnar på efterkälken med regeringens ekonomiska politik.

Anf. 63 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Allan Larsson glömde – hoppas jag – att svara på frågan om vilka besparingar han avser att föreslå för det närmast kommande budgetåret, det som börjar om mindre än fem månader.

Det är inget fel alls, Allan Larsson, i att satsa på att komma ifrån den misslyckade politik i fråga om infrastrukturinvesteringar och utbildningspolitik som ni drev under 80-talet. Vi började i själva verket med detta så fort regeringsskiftet ägt rum. Jag beskrev utförligt den omfattande utbyggnad av väg- och järnvägsinvesteringar och av utbildning och forskning som redan har i gångsatts.

Låt mig med viss förnöjsamhet säga att det känns litet egenartat att bli anklagad för att sitta med armarna i kors. Den vanliga anklagelsen från Socialdemokraterna brukar annars vara att vi är alltför handlingskraftiga vad gäller att begränsa de offentliga utgifterna. Ni får välja vilken linje som skall föras.

Jag menar att det är mycket viktigt att utföra ett långsiktigt arbete med att förbättra och förändra och i någon mening minska de offentliga utgifterna. Det är viktigt för att vi skall kunna ha en varaktig tillväxt i det privata näringslivet i det här landet. Det föranleder mig att åter, som en bas för diskussioner, fråga vilka besparingar Allan Larsson tycker det är angeläget att genomföra.

I Allan Larssons replik lät det ju nästan som om han tyckte att det skulle

vara fel att lägga fram några utgiftsminskningsförslag alls för budgetåret 1993/94. Det strider mot det som står i motionen och mot det som Ingvar Carlsson sade i går. Jag hoppas att Allan Larsson tar tillbaka det.

Det känns föga meningsfullt att diskutera den ekonominska politikens uppläggning med Allan Larsson när hans konkreta förslag innebär att man förstör skattereformen och att man återgår till höjda marginalskatter, allmän skattehöjningspolitik och till en politik som innebär en expansion av den offentliga sektorn. Därtill ger man falska förespeglingar inom arbetsmarknadspolitiken och mörklägger helt det svåra men centrala område som utgiftspolitiken utgör.

Allan Larsson kan inte smita ifrån att ge besked på denna punkt. Vilka besparingar har Socialdemokraterna i bakfickan?

Talmannen anmälde att Allan Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 64 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! I en artikel i Aftonbladet i förra veckan ställde Allan Larsson frågan: "Har Sverige någon regering?" Man häpnar. Antingen lever Socialdemokraternas ekonomiske talesman i en skenvärld, eller också agerar han med enastående fräckhet utifrån den gamla parollen: anfall är bästa försvar.

För det kan inte råda något tvivel om att regeringen genomfört stora delar av sitt program – till avsevärd förargelse för Allan Larsson, som vill vara den som ställer och styr. Årets budgetproposition innehåller en lång rad förslag i syfte att fullfölja arbetet på att återupprätta Sverige som tillväxt- och välfärdsnation.

Men hur är det egentligen ställt med det stora oppositionspartiet? Den ekonomiska partimotionen innehåller många allmänna och välmenande fraser, alldeles som i Allan Larssons anförande nyss. Man lovar att minska arbetslösheten genom inrättande av mest utbildningsplatser till nästan ingen kostnad alls. Frågan inställer sig naturligtvis varför man, när det ändå är så enkelt och billigt, nöjer sig med att reducera den öppna arbetslösheten med två procentenheter nästa budgetår. Varför inte satsa dubbelt så mycket, om det nu ändå knappt kostar något?

Det område där annars viss precisering sker är föga oväntat i fråga om skattehöjningar. Löneskatten skall skärpas med cirka en procentenhet nästa år, och därefter planeras fortsatta höjningar. Det framstår dock som ett något originellt sätt att motverka arbetslöshet.

Men inte ens på skatteområdet är beslutsamheten särskilt stor. Det påstås i motionen att Socialdemokraterna i höstas skulle ha föreslagit att skattehöjningar på konsumtion och bensin skulle senareläggas ett år. Men det skedde faktiskt aldrig. Några sådana yrkanden framställdes inte vare sig motionsvägen eller i utskottet.

Nu talas det på samma sätt vagt om behovet av att höja inkomstskatten över brytpunkten i skatteskalan. Men något förslag presenteras inte, utan man begär att regeringen skall ordna med ett sådant.

Än mer kraftlösa är Socialdemokraterna när det gäller att spara på statens utgifter. Visserligen säger man sig vara beredd att medverka till utgiftsminsk-

ningar på sammanlagt ca 12 miljarder kronor nästa budgetår, dvs. samma omfattning som regeringen föreslagit. Men samtliga de besparingar som regeringen förordar avvisas. Socialdemokraterna klarar sedan inte att redovisa några alternativa utgiftsminskningar utan begär att regeringen skall svara för den saken.

Det är fräckt så man baxnar! Gör tankeexperimentet att vi moderater under den socialdemokratiska regeringsperioden skulle ha försökt att komma undan lika lätt. Då godkändes ingen besparing i alternativbudgeten utan att den var redovisad som ett sänkt anslagsyrkande med kläm och allt. Finansdepartementets räknemästare lade ner stor möda på att bevisa att den av oss framräknade utgiftsminskningen kanske inte till sista miljonen skulle kunna inträffa redan det närmaste budgetåret. Men Socialdemokraterna tror sig kunna få respekt för ett budgetalternativ, där de inte kan redogöra för en enda krona av de besparingar på nära 12 miljarder de vill tillgodoräkna sig!

Min slutsats blir att det stora oppositionspartiet när det gäller den ekonomiska politiken inte är regeringsdugligt. Det saknas här ett hållfast budgetalternativ på samma sätt som det i den andra stora framtidsfrågan i svensk politik, medlemskapet i EG, inte finns en klar partiståndpunkt.

Kanske vi ändå får trösta oss med att när det gäller beskrivningen av Sveriges ekonomiska problem, så råder det ingen större skillnad mellan den socialdemokratiska synen och regeringens. Jag noterar t.o.m. med viss förvåning en antydan till självkritik, när det medges försummelser under 1980-talet i fråga om infrastruktur samt utbildning och forskning. I åtskilliga år kritiserade jag från denna talarstol den socialdemokratiska regeringen för att låta investeringar i och underhåll av infrastrukturen trängas ut från de offentliga budgetarna av ökade transfereringar och konsumtion. Nu erkänns detta i just dessa ordalag i partimotionen.

Jag undrar just när vi moderater skall få ett erkännande även i den fråga som jag likaledes i många års debatter aktualiserat här i kammaren, nämligen att Sverige halkar efter övriga industriländer i välfärdsutveckling. Det betecknades närmast som landsförräderi när jag påvisade att Sverige, som i flera årtionden efter andra världskriget tillhört de allra rikaste länderna i världen tillsammans med USA och Schweiz, med full fart var på väg utför i den internationella välfärdsligan.

Häromdagen kom så den färskaste statistiken, som avser 1991. Jag betonar detta årtal, eftersom det inte kan göras gällande att skulden ligger hos den nuvarande regeringen. Under sitt sista regeringsår lyckades Socialdemokraterna föra ner Sverige till fjortonde plats, när man mäter bruttonationalprodukt per invånare, jämfört med åttonde plats året innan. Före oss finns nu inte bara Danmark och Norge utan även t.ex. Frankrike och Italien. Vi ligger numera klart under genomsnittet för industriländerna, och efter deprecieringen hamnar vi under EG-genomsnittet och har snart bara låginkomstländer som Spanien och Irland bakom oss.

Det råder inga tvivel om att situationen är allvarlig och att det krävs kraftag inte bara av politiker utan av medborgare i allmänhet för att vända utvecklingen rätt igen. En positiv tolkning av bristen på konkreta förslag och ställningstaganden i Socialdemokraternas ekonomisk-politiska motion skulle kunna vara att den utgör ett tyst erkännande av att det inte finns så

mycket att välja på – att den väg regeringen anvisar är den enda som går att beträda. Huvudinslagen i den borgerliga regeringens politik ligger fast. Det gäller att sanera de offentliga finanserna, att sänka skatterna, särskilt de som skadar produktionen, och att avreglera ekonomin, vidare inte minst att reformera, individualisera och i vissa delar privatisera de stora transfereringssystemen.

Fru talman! Övergången till rörlig växelkurs innebär att vi har förlorat ett viktigt vapen mot inflationen. Det visar bl.a. den räntepopulism som nu breder ut sig. Visst är det angeläget med en lägre räntenivå. Men det går inte att bara besluta om den. Då blir resultatet lätt det motsatta.

Penningpolitiken kan bara påverka räntan på korta lån. Den långa räntan bestäms av marknaden och styrs av dess inflationsförväntningar. Om Riksbanken skulle besluta att kraftigt sätta ned den korta räntan, medför denna sänkning av priset på svenska pengar att kronan faller i värde. Därmed stiger importpriserna. Samtidigt förbättras det redan gynnsamma läget för svensk exportindustri. De ökade devalveringsvinsterna i företagen i förening med importprisstegringen ger argument för höjda löner. Enligt mönstret från 1980-talet överförs sedan denna löneglidning till den skyddade sektorn av arbetsmarknaden. Inflationen tar ytterligare fart.

Detta hot är inte så avlägset som dagens låga aktivitet i ekonomin kan ge anledning att tro. Marknaden reagerar blixtsnabbt på den ökade inflationsrisken, och den långa räntan stiger. Men därmed blir läget sämre i stället för bättre. Det är ju den långa räntan som bestämmer människors boendekostnader och företagens vilja till de investeringar som behövs för framtida tillväxt och välfärd.

Vi skall alltså arbeta för att få ned räntan. Det är enskilt den viktigaste åtgärden för att få ordning på Sveriges ekonomi just nu. Men den korta räntan kan inte sänkas mer eller snabbare än att vi undgår bakslag på den långa sidan. För en allmän sänkning av räntenivån krävs ökad tilltro till inte bara Riksbankens utan även riksdagens beslutsamhet att bekämpa inflationen. Det hänger på den finanspolitik som vi kan komma överens om i kammaren.

Slutsatsen blir, fru talman, att regering och riksdag, liksom kommuner och landsting, måste inrikta sig på att minska de offentliga utgifterna, sänka skatterna och avreglera ekonomin. Om Socialdemokraterna inte kan samla sig till förslag i dessa avseenden, får den borgerliga sidan klara det på egen hand.

Anf. 65 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag ville gå upp i replik därför att Lars Tobisson upprepar påståendena om att den svenska välfärden har halkat efter välfärden inom EG osv. Lars Tobisson vet mycket väl att dessa rankinglistor över BNP per invånare växlar snabbt med både konjunktur och valutakurser. Det är i och för sig riktigt att när den svenska kronan faller så drastiskt halkar Sverige snabbt ner i tabellerna.

Walter Korpi har visat att om man ser långsiktigt på siffrorna och räknar absoluta förändringar i BNP per invånare i kronor eller dollar, är det inte någon större skillnad mellan utvecklingen i Sverige sedan 60-talet och EG-genomsnittet. Det handlar helt enkelt om att utgångsläget är annorlunda för

olika länder. Sverige har legat långt före tidigare. Generellt gäller att det alltid inträffar något slags återhämtningseffekt för de länder som har legat i topp tidigare.

Lars Tobisson talade om de korta och långa räntorna. Jag har med mig ett litet citat från Industriförbundets konjunkturrapport som är så färsk som från den 28 januari. Man skriver så här: "Den finska erfarenheten är ett utmärkt exempel på att det inte går att skapa förtroende för en deflationsekonomi genom höga korträntor. I stället för att skapa förtroende undergräver de höga räntorna ekonomin med stigande arbetslöshet, växande problem i den finansiella sektorn och stigande budgetunderskott som följd – – – Sverige ligger något efter Finland i den nedåtgående spiral som penningpolitiken skapar. Vi måste utnyttja detta till att bryta oss ur spiralen genom en rejäl lättnad i penningpolitiken. Att en stor del av dagens problem beror på tidigare synder får inte göra oss till flaggellanter."

Vad säger Lars Tobisson? Är Lars Tobisson en flaggellant?

Anf. 66 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Lars Tobissons uppgift är att försvara regeringens politik. Det är verkligen inte någon lätt och avundsvärd uppgift. Jag förstår att Lars Tobisson väljer taktiken att anfall är bästa försvar. Jag måste nog ändå återföra honom litet grand till ordningen och något visa på trovärdigheten i Lars Tobissons påståenden och framträdanden.

Jag har tagit fram vad Lars Tobisson sade i den debatt som vi hade när riksdagen beslutade om den budget som nu löper. Då sade Lars Tobisson att utvecklingen "– – – vittnar om ett ökat förtroende för vår ekonomiska politik och kan ses som ett förebud om att en nedgång i räntenivån är på väg, åtminstone jämfört med omvärlden". Detta var i juni 1992. Sedan hade vi en höst där räntorna var uppe i 500 %. Lars Tobisson kommer efter det hit och gör anspråk på att vara den som kan tala om hur den ekonomiska utvecklingen blir.

Det finns mer intressant att läsa. Jag rekommenderar de borgerliga partiernas regeringsledamöter att läsa tidigare protokoll. På tal om statsfinanserna står följande: "På kort sikt – med dagens låga ekonomiska aktivitet och obetydliga kostnadstryck – bedömer jag inte budgetunderskottet som något allvarligt problem. Att nu strama åt den ekonomiska politiken för att minska underskottet skulle bara leda till ytterligare ökad arbetslöshet." Detta var Lars Tobisson i juni i fjol.

Vad skall man säga om Lars Tobisson efter detta? Jag tycker att Lars Tobisson skall ge ett principiellt riktigt besked i den fråga som upptar så många. Vad är det för besparingspolitik som regeringen bedriver? Hur kan ni åstadkomma besparingar genom att låta ännu fler människor gå arbetslösa? Är det verkligen besparingar? Det är 10 000 fler arbetslösa enbart sedan budgeten kom.

Vad är det som ligger i dessa 45 miljarder framöver? Är det den politik som Moderaterna lade fram i sitt nya partiprogram? Är det den politik som Centern har gått ut med när man motionerar om grundtrygghet? Eller är det den politik som Folkpartiet och Bengt Westerberg står för? Jag begär inte att Lars Tobisson i detalj skall tala om vad det är, men vi kan väl få veta vilket

av dessa tre spår som skall prägla besparingsprogrammet. Det är utomordentligt intressant för oss som här i riksdagen skall ta ställning till era förslag. Det kan ni väl visa, ni som har så goda förutsättningar att bedöma utvecklingen, vilket Lars Tobisson demonstrerade med sitt inlägg i juni.

Anf. 67 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! När det gäller Sveriges ekonomiska utveckling vill jag först understryka att den statistik jag åberopar är från 1991. Nedgången från åttonde till fjortonde plats skedde alltså före deprecieringen. Att det sedan blev ännu värre är ju uppenbart.

Allan Larsson menar att det skulle vara en svår uppgift att försvara regeringens politik. Nej då, det är inte någon svår uppgift. Det är en lätt uppgift. Den är naturligtvis oerhört mycket lättare än att försvara den socialdemokratiska ekonomiska politiken, eftersom den inte finns. Den är inte redovisad. Många har nu frågat: Var finns de besparingar som ni tänker er att genomföra och som ni har tillgodoräknat för bortåt 12 miljarder? Det frågades i debatten i går, och Anne Wibble har gång på gång frågat detta.

Jag tror inte att jag skall plåga Allan Larsson med den frågan. Det är alldeles uppenbart så, att det inte finns någon hemlig sparplan. Det finns bara detta tomrum. Det är väl inte alltid jag tycker synd om Allan Larsson. Men jag måste säga att jag beklagar situationen att kanske innerst inne förstå de ekonomiska sambanden och nödvändigheten av att i detta läge få fram besparingar inom de offentliga utgifterna men sedan inte kunna få gehör för detta och inte få sitt eget parti med sig. Han tvingas att stå här och försöka gå till anfall och tala om att andra inte sköter sig när Socialdemokraterna inte klarar det elementära att själva redovisa vilka förslag till besparingar de avser att lägga fram.

Sedan ställde Allan Larsson frågan: Vad är det för besparingar ni skall göra? Är det riktigt att göra det på ett sätt som ökar arbetslösheten? Men, Allan Larsson, ni har ju själva sagt att ni skall spara lika mycket. Det är bara det att ni inte vill tala om hur. Hur skall Allan Larsson spara på ett sätt som kanske t.o.m. begränsar arbetslösheten? Kan vi få veta det?

Jag är faktiskt litet indignerad över detta uppträdande. Under hela 80-talet, när vi var i opposition, var det ett räknande och ett millimeterjusterande av våra besparingsförslag då man försökte bevisa att de inte fungerade. Vid det senaste tillfället hittade Allan Larsson på att vi hade räknat fel på 50 miljarder. Till det resultatet kom han genom att summera de budgetförsvagningar som fanns i de olika borgerliga motionerna och att sedan saldera de budgetförstärkningar som fanns, dvs. endast räkna det som vi hade gemensamt. Detta är en fullkomligt orimlig kalkyl.

Jag påminner om detta för att kontrastera mot dagens situation, där Socialdemokraterna tror sig kunna tillgodoräkna besparingar på 12 miljarder och inte har redovisat en enda krona.

Anf. 68 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Den fråga som jag vill ställa till Lars Tobisson är: Gäller det uttalande som Lars Tobisson gjorde i juni om att ytterligare åtstramningar för att minska underskottet bara skulle leda till ökad arbetslöshet? Var det

rätt då och fel nu, eller var det fel då och rätt nu? Hur är det egentligen? Kan vi få veta var Lars Tobisson befinner sig och hans syn på dessa samband i statsfinanserna?

Lars Tobisson och tidigare Anne Wibble har här förtvivlat vädjat om att få stöd för sina förslag – inte dem som gäller tillväxt och sysselsättning, de finns ju inte, utan enbart dem som gäller detta område, nämligen utgiftsnedskärningar. Stöd för en sådan ekonomisk politik kan man inte kommendera fram. Det gör man sig förtjänt av, och det på flera olika sätt.

Ett är att uppfylla de överenskommelser som man tidigare har träffat. Den regering som Lars Tobisson har till uppgift att stödja har icke uppfyllt de överenskommelser som vi träffade i höstas. Hade vi haft mer tid till vårt förfogande skulle jag vara mer utförlig på den punkten. Det finns en lång rad punkter där regeringen uppenbarligen försöker bryta överenskommelsen.

Skall man få stöd för en stram finanspolitik måste det också finnas en tillväxtpolitik som skapar nya resurser. Vi ser i land efter land vad som händer när arbetslösheten växer. Ett tredje villkor är att åtstramningsåtgärderna är infogade i ett sammanhang där det finns rättvisa och omtanke om människor, och det gör det inte i er politik. Ni måste ändå tala om hur det är, Lars Tobisson.

Är det Moderaternas nya partiprogram som ligger under den sten som ni har i finansplanen om de kommande besparingsprogrammen? Är det Centerns politik med grundtrygghet, dvs. angreppet mot standardtryggheten, eller är det Bengt Westerbergs politik? Jag begär inte att ni skall ta fram siffror och visa på enskildheter. Det är fråga om själva principen, tanken. Vem är det som har avgått med segern i den maktkamp som uppenbarligen pågår i regeringen?

Det måste väl Lars Tobisson, som sitter med vid regeringssammanträden och allmän beredning, kunna ge oss en liten uppfattning om. Jag tror att både allmänheten och massmedia är mycket intresserade av att få veta hur det står till.

Anf. 69 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Allan Larsson förutsätter att det pågår en maktkamp. Jag förstår det, efter hans egna erfarenheter som leder till de resultat som vi har sett i motionen.

Låt mig bara säga att det inte finns något nytt partiprogram. Det finns ett förslag till partiprogram hos Moderaterna som kommer att behandlas och bestämmas vid partistämman i november i år.

Jag trodde att det var alldeles solklart vad regeringen arbetar efter. Det är regeringsförklaringen från förra året och från året dessförinnan. Det är programmet för regeringen.

Sedan hade Allan Larsson vänligheten att erinra om förutsägelser som jag gjorde i somras. Jag tycker inte att det är så mycket fel på dem. Vi har haft en period orsakad av internationell valutaoro där räntorna har varit 500 %. Jag vet inte om Allan Larsson förutsåg det. Vi kan däremot konstatera att räntorna, liksom inflationen, nu är på väg ner till låga tal. Jag är utomordentligt angelägen om att det består. Det var därför jag ägnade tid i mitt anförande åt att bemöta den räntepopulism som jag inte påstår att Allan Larsson

har gjort sig skyldig till, men som breder ut sig. Den förekommer t.ex. även i Industriförbundet. Jag tycker att det är angeläget att stävja den.

När det gäller frågan om åtstramning, och att jag inte menade att det skulle behövas någon ytterligare åtstramning, har regeringen inte företagit någon åtstramning utöver vad Socialdemokraterna själva varit med om att rösta igenom här i kammaren. När vi nu säger att vi vill spara ytterligare 12 miljarder, säger Socialdemokraterna att det vill de också göra, men inte så som regeringen har föreslagit, utan de vill att vi skall komma med andra förslag. Det är tydligen regeringen som skall hålla i förslagsställandet här.

Det är litet konstigt att höra Allan Larsson säga: "Här står Lars Tobisson, liksom tidigare Anne Wibble, och vädjar om stöd för sina förslag." Jag kan inte påminna mig att jag har gjort det. Jag har efterlyst besked om Allan Larssons förslag. Det kan han inte ge. Han har inga. Det finns ingen ekonomisk politik i det socialdemokratiska partiet. Det är oroväckande med hänsyn till att ni gör anspråk på att kunna ta över och föra en klokare politik här i Sverige. Ni måste upp till bevis på den punkten.

Om ni kommer med förslag till besparingar som vi kan överväga, skall vi resonera. Men sitt inte och tjuvhåll på alla korten och kräv av oss att vi först lägger fram en giv. Sedan säger ni att ni inte gillar de korten och att vi skall komma med nästa uppsättning. Det behöver vi inte göra. Vi för vår egen politik, om ni inte är beredda att medverka.

Talmannen anmälde att Allan Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 70 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en enkel fråga till borgerlighetens ankare i finansutskottet, Lars Tobisson. Han sade många kloka ord om räntan som jag kan hålla med om. Han sade ordagrant: "Det krävs en ökad tilltro i finanspolitiken för att ytterligare få ner räntan." Jag delar den uppfattningen.

Min fråga är om vi kommer att få en meningsfull diskussion i finansutskottet, med början på tisdag, när det gäller att analysera alla förslag som har lagts på bordet för att försöka åstadkomma ytterligare strukturella grepp på budgeten.

Anf. 71 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Ja, Bo G Jenevall, vi skall naturligtvis se till att det kan bli en meningsfull diskussion om kloka förslag som har lagts fram på det här området. En första förutsättning är att det läggs fram några förslag. Det har alltså inte Socialdemokraterna gjort. Det kan inte bli mycket till meningsutbyte där.

Däremot har Ny demokrati lagt fram en del förslag. Jag vet inte om det är ofint att påminna om dem, men jag tror att vi direkt kan utesluta några av dem. Det gäller t.ex. tanken att vi skulle förstatliga bankerna genom att låta staten köpa utestående aktier i bankföretag. Likaså tror jag att vi kan lägga föreställningen att vi skulle kunna nå resultat genom att införa ett allmänt lönestopp åt sidan. Jag är litet förvånad över att se detta utslag av planhushållning, av ren kommandoekonomi, i Ny demokratis planer.

När det gäller övriga saker vill jag påminna om att i den mån man försöker att göra uppgörelser mellan oppositionspartierna, blir det faktiskt till det sämre. Det ryktas ju nu om att man är överens om att ge ökade statsbidrag till kommunerna för byggändamål. Det är inte precis en ansvarsfull och stram finanspolitik.

Om det är så, Bo G Jenevall, att man är intresserad av att få i gång statliga byggen, hur kan det då komma sig att Ny demokrati och Socialdemokraterna tillsammans med Vänsterpartiet lär ha enats i försvarsutskottet om att avbryta viktiga byggen av statliga militära anläggningar? Det kan inte gärna vara ett drag mot arbetslösheten.

Anf. 72 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Fru talman! Jag vet inte hur jag skall tolka svaret. Jag tolkar det kanske tyvärr som att det kommer att fortsätta på samma sätt som tidigare, nämligen utan meningsfulla diskussioner.

Jag kan inte låta bli att kommentera förslagen som till synes kan verka socialistiska. Så är dock icke fallet. Vi har talat om att en bland många möjligheter är att tillfälligt överta en del av bankernas aktier för att hindra dem från att hantera det på ett felaktigt sätt. Det är ingalunda fråga om ett statligt övertagande, utan dessa aktier skulle sedan väldigt snabbt placeras i andra och bättre händer.

Lönestopp är ett ord som jag personligen inte heller tycker så mycket om. Tidigare i debatten har vi sagt – och jag vill gärna understryka det – att det är en prolongering av gällande avtal med hänsyn till den ekonomiska situationen. Det är kanske något annat.

Jag vill ändå inte släppa tilltron till att vi skall kunna få en meningsfull debatt. Det är mycket allvarligt om den uteblir.

Anf. 73 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Ta inte mitt inlägg här som ett tecken på att vi inte kan föra en meningsfull debatt, Bo G Jenevall. Jag hoppades bara att vi kunde städa undan några egendomliga inslag i Ny demokratis partimotion. Den innehåller förslag. Jag tar upp dem till diskussion.

Jag kan inte få det till annat än att om staten skall förvärva aktier i banker, är det en socialisering av bankväsendet. Sedan kan man säga att den är tillfällig, men tyvärr har vi varit ute för att sådana saker kan dra ut på tiden. Vår strävan är naturligtvis att rädda bankväsendet, men att i det längsta undvika att staten skall behöva överta banker. Det trodde jag kanske var Ny demokratis linje också.

Bo G Jenevall ber om ursäkt för ordet lönestopp, men det finns faktiskt i motionen. Om prolongeringen skall beordras av oss politiker, är det likafullt ett lönestopp.

Jag är överraskad över detta. Jag trodde att ni hade en tilltro till de fria marknaderna. Att då tillgripa prisreglering på arbetskraft – vi menar att den skall få sin prissättning på en fri marknad – är för mig alldeles obegripligt. Det stämmer inte. Vi måste ta undan sådana principiellt viktiga avsteg från marknadsekonomin om det skall gå att resonera om en samsyn mellan Ny demokrati och regeringspartierna.

Bo G Jenevall kommenterade inte detta med det motsägelsefulla uppträdandet när det gäller byggstimulanser. Å ena sidan talar ni allmänt för ökade statsbidrag till kommunerna som de skall använda för byggändamål och samtidigt blockerar ni ett av riksdagen redan fattat beslut om byggnation i Halmstad och Kristinehamn för militära ändamål. Jag får det faktiskt inte att gå ihop riktigt. Vi fortsätter den här debatten i finansutskottet.

Talmannen anmälde att Bo G Jenevall anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 74 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Socialdemokraterna, som bär huvudansvaret för 1980-talets spekulationsekonomi, drev in Sverige i den svåraste krisen sedan andra världskriget. Vi är alla förlorare i 80-talets kölvatten. Alla, ung eller gammal, 30-talist eller 70-talist, glesbygdsbo eller storstadsbo, får nu en sämre välfärd.

Men trots de ekonomiska problemen får vi inte lamslås av pessimism och hemfalla åt grubbleri. Vi lever faktiskt i möjligheternas tid. Redan nu ser vi flera positiva tecken. Räntorna sjunker, aktiekurserna stiger, exportindustrin vinner nya marknader, konkurrenskraften förbättras och näringslivets investeringsvilja är på väg tillbaka. 1993 kan bli ett spårbyte i ekonomin.

Jag tror på Sverige och på möjligheterna att vända stagnation till utveckling. I min vision för resten av 90-talet ser jag oanade möjligheter för vårt land.

Först och främst måste vi förstås skapa politisk stabilitet och bredast möjliga lösningar i det här huset för att skapa uthållig ekonomisk utveckling. Politiskt käbbel leder ingenstans. Den ekonomiska politiken måste inriktas på samförstånd och långsiktiga lösningar. Det är i alla fall min ambition, som ordförande i finansutskottet.

I mitt och Centerns 90-tal vill jag prioritera åtgärder som ger ekonomisk tillväxt, livskraftiga företag, nya arbetstillfällen, bättre utbildningsmöjligheter, rättvis fördelning av välfärden och livskraft i hela landet.

För det första måste lägre räntor eftersträvas, men vi måste också förtjäna dem. Det är en viktig förutsättning för att tillväxten skall utvecklas positivt. Räntorna har glädjande nog gått ned de senaste dagarna. Det är en viktig etapp, men den måste följas av ytterligare steg. Räntesänkningen måste bli bestående, vilket förutsätter en stram finans- och penningpolitik.

För det andra måste en låg inflation säkerställas. Det är en av förutsättningarna för att få varaktig tillväxt. Hög inflation medför att inkomster och förmögenheter omfördelas på ett godtyckligt sätt och leder till fördelningspolitiska orättvisor. Det var vad som hände under 1980-talet.

Mitt tredje mål är insatser för att skapa expansion i näringslivet. Men då behövs förändringar i de offentliga utgiftssystemen, strategiska skattesänkningar och ökade resurser till forskning, utbildning och infrastruktur.

Jag vill se industriinvesteringar med blå-gula förtecken. Näringspolitiken måste vara inriktad på utveckling. Fortsatta satsningar på småföretagssektorn lägger grunden för Sverige som Europas bästa småföretagarland.

Som finansministern tidigare sade, måste skatter och avgifter sänkas för

egenföretagare och fåmansföretag till en med övriga företag likvärdig nivå. Därför avvisar jag bestämt Socialdemokraternas ständigt återkommande tal och förslag om högre arbetsgivaravgifter.

Genom omfattande satsningar på infrastruktur och miljövänliga kommunikationer skapar vi tillväxt och ett stabilt samhälle som kan möta konkurrensen från omvärlden. Det är därför bra att regeringens ambitionsnivå för infrastruktursatsningar är väsentligt högre än vad Socialdemokraterna mäktade med under 1980-talets högkonjunkturår.

Mitt fjärde mål är att arbetslinjen skall försvaras.

En av de absolut viktigaste uppgifterna är att ge ungdomarna tron på framtiden. Det kan vi göra genom att ge dem arbetslivserfarenhet och höja deras kompetens. Vi kan inte acceptera att ungdomar mellan 18 och 25 år slås ut innan de knappt hunnit börja sitt yrkesverksamma liv. Ökade resurser till ungdomspraktikplatser står därför högt på dagordningen.

Inom byggsektorn måste vi ta vara på den lediga kapacitet som finns för att genomföra renoveringar, reparationer och ombyggnationer. Därför är det viktigt att få i gång den typen av åtgärder.

Mitt femte mål är en fortsatt förnyelse av offentlig verksamhet och av transfereringssystemen. När vi vill förändra transfereringssystemen är det ingen attack mot välfärdssamhället, utan det handlar om rättvisa och om att skapa nya möjligheter. Vi måste genomföra förändringar som syftar till en förstärkt grundtrygghet för alla.

Bördorna av den ekonomiska krisen måste fördelas rättvist. Det är inte rättvist att friska personer skall kunna dra sig tillbaka innan de uppnått ordinarie pensionsålder och få betalt av skattebetalarna. Därför är förändringen av delpensionen nödvändig. Genom samordning av olika försäkringssystem och en ny pensionsreform skapar vi vinster och ett rättvisare system för framtiden.

I dag inleds kvinnokonventet. Det är viktigt att understryka att jämställdhetsfrågorna och kvinnornas roll måste uppmärksammas i förändringsprocessen. Kvinnorna får inte bli lågkonjunkturens stötdämpare!

Fru talman! För att få balans i budgeten, pressa ned budgetunderskottet och statsskulden måste vi prioritera hårt, spara och ompröva.

Socialdemokraterna ansluter sig, som vi har hört tidigare i dag, till regeringens sparmål men avvisar de konkreta åtgärderna. I stället begär de nya förslag från regeringen. Det är, milt uttryckt, ett underligt förhållningssätt. Jag tolkar det så att Socialdemokraterna inte har mod eller ork att ange inom vilka områden besparingarna skall ske.

Jag hade hoppats att Allan Larsson, sedan han varit utomlands och kommit hem utvilad och solbränd till arbetet under allmänna motionstiden, skulle ha möjlighet att i dagens debatt göra en närmare precisering av hur Socialdemokraterna avser att utforma besparingarna. Så min fråga till Allan Larsson är: Inom vilka områden bör besparingarna ske? Vad vill ni? Vill ni över huvud taget någonting?

Socialdemokraterna vill inte att de som arbetar skall bidra med högre avgifter till arbetslöshetsförsäkringen. De vill inte heller samordna ersättningsnivåerna i olika försäkringssystem. Vad vill ni egentligen? Även ni socialdemokrater måste se väljarna i ögonen och tala om vad ni vill göra. Att huka

eller stoppa huvudet i sanden är inte att ta ansvar. Strutspolitik håller inte, när verkligheten kräver besked och ansvar.

Jag tycker att den socialdemokratiska motionen, som skulle handla om ekonomisk politik, i långa stycken är en debattartikel, inte ett heltäckande budgetförslag. Allan Larsson skriver ofta och gärna debattartiklar, som han dessutom per EP skickar för kännedom till sina partivänner, inte utan problem ibland. Jag tycker att den socialdemokratiska motionen är en debattartikel, men debattartiklar räcker inte i Sveriges riksdag. Här krävs det konkretare besked.

I den här debatten har Allan Larsson flera gånger tagit upp frågan om varför budgetunderskottet har förändrats. Det finns faktiskt förklaringar till det. Vi har kostnader för Bankakuten som Allan Larsson delvis har medverkat till. Kostnaderna för flyktingar har ökat, likaså kostnaderna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, räntan på statsskulden, osv.

Dessutom har vi i dag ett ökat hushållssparande. Människorna sätter in pengar på banken i stället för att konsumera. Eftersom de inte konsumerar, blir det inte heller momsintäkter.

Eftersom Allan Larsson tagit upp frågan om budgetunderskottets förändringar, vill jag fråga honom: Har det varit fel att satsa pengar för att rädda bankerna, att rädda insättarnas pengar? Har det varit fel att satsa pengar till flyktingmottagandet? Har det varit fel att satsa pengar på arbetsmarknadspolitiska åtgärder? Har det varit fel att vi har fått ett system som gör att människorna sparar mer?

Jag tolkar Allan Larssons tidigare inlägg i debatten så att han anser att detta har varit fel. Jag måste säga att jag tycker att det är besynnerligt. Jag trodde att vi var överens om att vi skall ta fram de pengar som behövs för att hjälpa flyktingar, för att få fram arbetsmarknadspolitiska åtgärder, för att betala de ränteutgifter som vi har iklätt oss ansvar för.

Socialdemokraterna föreslår en höjning av arbetsgivaravgiften. Jag måste säga att det är fel väg. Det förbättrar inte företagens konkurrenskraft.

Till sist, fru talman! En av de absolut största utgiftsposterna i budgeten de närmaste åren kommer att vara stödet till bankerna på grund av deras kreditförluster. Det är resultatet av att bankerna under ett antal år tävlade med varandra om högsta möjliga utlåning till lägsta möjliga säkerhet.

Det är självklart nödvändigt att genom statliga insatser klara betalningssystemet. Vi skall skydda spararnas pengar, men vi måste också noggrant pröva varenda begäran om pengar. Bankstödsnämnden får inte bli en bankernas bankomat!

Det är också viktigt att vi tvättar den byk som följt i spåren på 1980-talets kasinoekonomi. Jag tycker att det är stötande med de generösa avgångsvederlagen och fallskärmsavtalen och också de inslag av brottslig verksamhet som tycks ha förekommit inom bankväsendet. Vi måste se till att vi återställer förtroendet för det svenska banksystemet.

Anf. 75 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! För några veckor sedan åstadkomms ganska mycket buller från Centerpartiet och Olof Johansson i frågan om en värnskatt. Olof Jo-

hansson talade också i går om de ökade inkomstklyftor som vuxit fram i Sverige på senare tid.

Jag skulle vilja fråga Per-Ola Eriksson: Vad har ni gjort i regeringen för att få igenom detta centerpartistiska förslag? Är det sant, som Bengt Westerberg sade i går, att frågan föll på att Folkpartiet hade lovat Socialdemokraterna att hålla skatteuppgörelsen? Accepterade ni i så fall det argumentet, nu när tydligen också Socialdemokraterna kan tänka sig att höja statsskatten för höginkomsttagare?

Jag har en fråga till, och den gäller en intervju med Per-Ola Eriksson i Aftonbladet för någon månad sedan. Den handlade om det litet märkliga inslag i regeringens förslag som består i att man inte vill ha någon kompensation för deprecieringens priseffekt på basbeloppsanknutna förmåner. Aftonbladets reporter hade konstaterat att denna åtgärd inte föreslogs vad gällde t.ex. brytpunkten, som ju också är basbeloppsanknuten. I det sammanhanget ville man inte ta bort denna priseffekt. Det är en åtgärd som ensidigt drabbar människor med låga inkomster.

Vad tänker Per-Ola Eriksson göra åt detta? Enligt intervjun var Per-Ola Eriksson både förvånad och litet upprörd över denna sneda inkomstfördelningseffekt.

Anf. 76 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Fru talman! Det var upplyftande att höra vår ordförandes positiva framtoning. Han talade om möjligheter, breda lösningar, satsningar osv. Jag tycker att det låter trevligt.

Även Per-Ola Eriksson efterlyste de besparingsförslag som inte finns från Socialdemokraternas sida, utan att med ett enda ord kommentera det tjugofemtal besparingsförslag som vi har lagt fram. Jag skall inte gå närmare in på dem här, men jag vill med en dåres envishet även för Per-Ola Eriksson upprepa min fråga: Kommer vår ordförande att medverka till att vi med begynnelse på tisdag får en ordentlig, saklig och genomgripande diskussion av de förslag som är lagda på bordet?

Anf. 77 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Vi fortsätter på tisdag behandlingen av såväl motionerna från oppositionen som regeringens proposition. I det arbetet skall vi pröva alla förslag. Jag konstaterar att Ny demokrati har mera konkreta förslag än Socialdemokraterna, låt vara att de kanske inte alltid håller i slutänden.

Men som vanligt skall alla förslag prövas, och vi skall se om det finns möjlighet att hitta varandra på denna punkt. Kanske finns det också möjlighet att komma fram till andra lösningar. Men varje förslag som ligger i utskotten, såväl i finansutskottet som i andra utskott, skall självfallet prövas.

Anf. 78 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Fru talman! Jag vill komplettera detta med att förslagen i så fall får prövas med litet större eftertanke. Vi måste gemensamt åstadkomma större besparingar än de som regeringen har föreslagit. Jag vill allvarligt understryka att vi måste komma fram till resultat.

Anf. 79 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vet att Bo G Jenevall och Ny demokrati är mycket förtjusta i besparingar. Det märkte vi under valrörelsen, då man staplade upp ölbackar på varandra osv. Men man klarar inte svensk ekonomi bara med besparingar, utan det krävs också en hel del andra åtgärder för att stimulera ekonomin, strukturera om och finna förutsättningar för att få tillräckliga ekonomiska förutsättningar.

Satsningar på näringslivet, de mindre företagen, infrastruktur osv. skall vara aktiva medel för att bekämpa arbetslösheten och skapa livskraft och goda levnadsförhållanden i alla delar av landet. I det arbetet är Bo G Jenevall liksom alla andra i finansutskottet välkommen att delta.

Talmannen anmälde att Bo G Jenevall anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 80 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Finansutskottets ordförande räknade upp ett antal angelägna ändamål och utgifter och ställde frågor till mig om detta. Mycket av det som Per-Ola Eriksson tog upp hänger samman med att ekonomin inte har utvecklats som den skall. Vi har ingen tillväxt, utan produktionen krymper. Detta får två effekter: dels måste staten ta på sig ansvaret för t.ex. arbetsmarknadspolitik och kontantstöd, dels minskar inkomsterna. Det är ju detta som ger upphov till underskotten.

Har inte Per-Ola Eriksson förstått sambandet mellan den ekonomiska politiken och underskottet i statens finanser? Det trodde jag var en central insikt hos finansutskottets ordförande, men så är det faktiskt inte.

Jag skulle vidare vilja ställa ett par frågor till Per-Ola Eriksson. Vi tycker att det är angeläget att få i gång reparationer, ombyggnader och tillbyggnader. Vi har tagit ett initiativ i riksdagens utskott, ett brett initiativ för att få tidigarelägga behandlingen av de åtgärder som gäller arbete, tillväxt och utbildning. Det är sådant som skulle kunna ge jobb ganska snabbt, inte minst när det gäller reparation och ombyggnad.

Min fråga till Per-Ola Eriksson är: Vill finansutskottets ordförande medverka till att vi får en tidigareläggning av detta och till att vi kan få i gång de initierade åtgärderna när det gäller reparation och ombyggnad?

Jag tror att detta skulle kunna ge rätt mycket jobb, inte bara i Norrbotten utan också i andra delar av landet. Det är en konkret fråga. Kan vi komma i gång med ett konstruktivt arbete, där vi får en mycket bred uppslutning i finansutskottet och i riksdagen i övrigt?

Sedan vill jag fråga om besparingsprogrammet. Jag har nu ställt frågor till Anne Wibble och Lars Tobisson, men inte fått något besked. Det föreligger nu ett mycket omfattande program för tiden framöver. Jag har bara ställt den enkla frågan: Är det Moderaternas principer i förslaget till partiprogram eller är det de principer som Centern har motionerat om, dvs. attacken mot standardtryggheten i försäkringssystemet, som ligger bakom detta? Vart tar i så fall Bengt Westerbergs plädering för den generella välfärdspolitiken vägen? Vilken väg är det som gäller?

Det är oerhört betydelsefullt för oss i oppositionen att få veta vad som

egentligen ligger runt hörnet när regeringen kommer med sina förslag. Vi måste få en uppfattning om detta när vi utformar våra förslag. Ni kan inte mörka beträffande de stora tagen på detta område, där det uppenbarligen finns tre olika vägar att gå.

Vidare en sista fråga till Per-Ola Eriksson, som ju har nära till vårt grannland Finland: Vad är det för skillnad på den politik som man bedriver i Finland och den politik som bedrivs här i Sverige?

Anf. 81 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Vi har i går under partiledardebatten liksom hittills i dag under debatten om ekonomin efterlyst Socialdemokraternas konkreta förslag för budgetåret 1993/94. Detta vägrar Allan Larsson liksom i går Ingvar Carlsson att svara på. Ni står utan förslag. Ni mörkar och vill inte tala om för väljarna på vilka områden ni vill spara eller hur ni vill klara underskottet i statens finanser. Jag tycker att det är både fegt och inte särskilt hederligt.

Ni har presenterat en partimotion som mer är att likna vid en debattartikel. Jag tycker att Allan Larsson, som har en replik mot mig kvar i denna debatt, skall passa på tillfället att tala om på vilka områden man är beredd att spara när det gäller budgetåret 1993/94. I så fall kan vi diskutera fortsättningen. Men ni vill ju över huvud taget inte visa era kort.

Det ökade underskottet i budgeten, Allan Larsson, hänger samman med flera faktorer. Jag nämnde några exempel: kostnaderna för bankakuten, bankstödet – Allan Larsson har varit pådrivande i denna fråga –, flyktingarna, arbetsmarknadspolitiken, de ökade utgifterna för räntebidragen m.m. Samtidigt har vi ett strukturellt underskott till följd av att vi har ett felaktigt system i transfereringssystemet. Detta får betydande effekter, även i en lågkonjunktur.

Socialdemokraterna gör inte en fullständig analys. Ni för också ett dubbelspel. Ni har ibland ett besked här i riksdagen och ett annat ute i landet. Ni försöker inbilla folk att ni har mera pengar att röra er med än vad regeringspartierna har. Detta är fel.

Avslutningsvis vill jag ta upp välfärdssystemet. Jag tror att Allan Larsson och Socialdemokraterna skall vara mycket försiktiga med att anklaga Centern för att göra en attack mot standardtryggheten. Under årens lopp har ni medverkat till att skapa ett försäkringssystem som medför att väldigt många människor står utanför. Många människor får i dag inte arbetslöshetsersättning, och många får inte heller del av stödet till barnomsorgen. Jag skulle kunna fortsätta uppräkningen. Det finns många människor som inte är inne i ATP-systemet. Det är bara de som har folkpension och pensionstillskott. Vi vill värna om dessa mycket svaga grupper, men där har ni ingenting att ge.

Anf. 82 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Det förslag som regeringen har lagt fram när det gäller det kommande budgetåret, Per-Ola Eriksson, lägger bördorna ensidigt på dem som är arbetslösa, sjuka eller handikappade. Det är en fördelningssyn och en fördelningspolitik som vi inte kan acceptera. Vi har sagt att vi är beredda att medverka i konstruktiva diskussioner om vad som behöver göras på kort

och på lång sikt. En viktig utgångspunkt skall då vara att man skall ha en fördelning som gör att alla får vara med och att man skall ta hänsyn till vilka som har de bästa möjligheterna att bära bördorna. Var står Centern, Per-Ola Eriksson, när det gäller frågan om inkomstbeskattningen? Tänker ni utfärda fribrev för dem som har det bäst ställt i samhället så att de inte behöver vara med och bära några bördor? Tänker ni lägga alla bördor på dem som är arbetslösa, sjuka och handikappade?

Det viktiga för jobben och statsfinanserna är att vår ekonomi kommer i gång, att människor får arbeta, skapa och producera så att vi får tillväxt i ekonomin. Därför är det oerhört angeläget att vi snabbt får fatta de beslut som kan ge en startsignal för mycket av detta – investeringar, utbildning m.m. Vill Per-Ola Eriksson medverka till sådana beslut? Vill Centern vara med i en bred uppgörelse om ett program för reparationer, ombyggnad och tillbyggnad som snabbt ger jobb runt om i landet? Det skulle verkligen vara en insats för att hela landet skall leva.

Anf. 83 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! I går ställde fyra partiledare frågor till Socialdemokraterna om deras inställning till konkreta sparförslag. Finansministern, Lars Tobisson och jag har ställt frågor. Under hela tiden har Allan Larsson inte haft ett enda svar att ge.

Socialdemokraterna har däremot en partimotion, som jag har sagt snarast är en debattartikel. Men det är delvis också någon form av diskussionspromemoria. I partimotionen för ni ett resonemang om tänkbara åtgärder, men ni lägger inte fram några förslag. Ni har sagt att ni vill öka skattebördan för de människor som har inkomster vid brytpunkten, men ni har inte lagt fram några förslag. Ni vill ha en diskussion i frågan utan att lägga fram några konkreta förslag. Skall jag tolka det så att ni har en bild som ni visar upp utåt för allmänheten, i de socialdemokratiska föreningarna och på de socialdemokratiska ledarsidorna, men att ni inte har lagt fram några förslag i riksdagen?

Jag kan vara överens med Allan Larsson om att vi måste eftersträva en rättvis fördelningspolitik. Centern är mer än något annat parti intresserat av att skapa rättvisa mellan olika inkomstgrupper. Denna rättvisa kan skapas på olika sätt. Jag tycker inte att det var särskilt bra för låglönegrupperna när Socialdemokraterna under krisuppgörelsen drev fram en höjning av matskatten. Vilka drabbades? Jo, låglönegrupperna drabbades hårdare än andra. Vilka drabbade de höga arbetsgivaravgifterna? Jo, småföretagarna, och det slår mot sysselsättningen.

Jag delar Allan Larssons uppfattning att vi måste ha tillväxt i ekonomin. Vi måste se till att vi flyttar resurser från den sektor som skulle kunna avvara resurser för att främja investeringar, främja småföretag och satsa på infrastruktur. Vi är intresserade av breda uppgörelser, även när det gäller att få fram resurser till reparation, ombyggnad och tillbyggnad. Men vi måste se över vilka projekt som skall sättas i gång. Sådana svepande formuleringar som Allan Larsson ibland kommer med håller inte. Det gäller att se till att vi får fram de ekonomiska resurserna. Vi är intresserade av det, och det är samtliga regeringspartier. Det är möjligt att vi kan mötas på denna punkt.

Det har sagts att man skall prioritera arbetet i riksdagen för att få fram

åtgärder för att bekämpa arbetslösheten. Det är precis detta vi håller på med. Den promemoria som ni har lagt på olika utskotts bord innehåller egentligen bara utåtriktad kosmetika. Den är inte till för att hitta något nytt arbetssätt i riksdagen. Vi arbetar redan på det sättet.

Anf. 84 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Fru talman! Den ekonomiska festen är slut, och det är dags att röja upp. Det är ett otacksamt, men nödvändigt, jobb för att det skall bli ordning och reda igen. Det invanda och självklara är inte lika självklart när det skall ställas till rätta. Man måste pröva sig fram i en ny ekonomisk verklighet såväl nationellt som internationellt. Innan vi går närmare in på röjningsarbetet kan det vara bra med en liten utblick för att få litet perspektiv på sakernas tillstånd.

Det går inte att jämföra våra inhemska problem med de problem som vi kan finna i våra grannländer österut, till följd av situationen i f.d. Jugoslavien eller på grund av den ofattbara nöd som i vissa afrikanska områden mer är regel än undantag. När vi skall bedöma och hantera våra egna problem, så kan det vara nyttigt att lyfta blicken något över den svenska horisonten. Det ger, om inte annat, perspektiv.

Efter 20 år av oansvarig ekonomisk politik har verkligheten hunnit ifatt oss och avslöjat de grundläggande problemen i svensk ekonomi. Det är ett avslöjande som innebär att ett omtänkande och ett nytänkande är nödvändigt. Denna insikt har alla, utom Socialdemokraterna, kommit till. Socialdemokraterna fortsätter som tidigare och låtsas som om ingenting har hänt. Det har framkommit pinsamt tydligt i denna debatt.

Allan Larsson kommer kanske ihåg att Kjell-Olof Feldt i sin "Alla dessa dagar" bl.a. beskriver läget före valet 1982. Han skriver: Men därtill kom att krisbekämpningens reella innehåll inte fick blottläggas så långt att det rubbade bilden av socialdemokratin som partiet med de goda gåvorna.

Tio år senare är Socialdemokraterna tillbaka på samma punkt. Tomhänta möter de i dag samma problem som i 1980-talets början.

Att Socialdemokraterna har svårt att lära och att förstå är deras s.k. skuggbudget ett praktexempel på. Däri återfinns som vanligt förslag om höjda skatter och höjda arbetsgivaravgifter men inga konkretioner när det gäller besparingar. Att Johan Lönnroth från Vänsterpartiet framstår som realist i förhållande till Socialdemokraterna säger egentligen allt. Socialdemokraternas ekonomiska politik kan i dag liknas vid en ost full av hål. Ju mer man hyvlar i osten, desto större blir hålen.

Det handlar om att inte tala om hur man tänkt sig att det skall bli med de tidigare beslutade indragningarna från kommunerna. Där saknas 7,5 miljarder. Det handlar om besparingarna i nuvarande budgetförslag på nära 12 miljarder, där man inte anger någonting.

Det vore ändå intressant att på någon punkt få veta hur man tänkt sig fylla de här hålen. Man kanske kan göra den tolkningen att Socialdemokraterna nu accepterar indragningen från kommunerna. Allan Larsson får väl rätta mig om jag har fel på den punkten.

Det regeringen nu gör är nödvändigt för att på sikt kunna värna om tryggheten för och omsorgen om de gamla och sjuka och för att kunna skapa re-

surser för angelägna satsningar, exempelvis på det familjepolitiska och det miljöpolitiska området.

En annan aspekt är att det inte kan betraktas som god etik att vältra budgetunderskottet och våra skulder vidare till barn och barnbarn. De skall inte behöva betala för felgreppen under 1970- och 1980-talen.

Fru talman! Vi som nu är politiker har ansvaret att röja upp efter 1980-talets ekonomiska fest, som bl.a. resulterat i finans- och industrikris samt en rekordhög arbetslöshet. För att få ned arbetslösheten och komma till rätta med ansträngda hushållsekonomier måste man sänka räntan.

Detta kan bara förtjänas genom en ekonomiskpolitiskt trovärdig strategi för besparingar i statens utgifter. Regeringen har lagt fram ett sådant program. Man kan givetvis diskutera delar i detta, men för att få en diskussion måste det finnas en motpart. Det vore därför intressant om vi på åtminstone någon punkt kunde få en motreaktion från Socialdemokraterna.

Vi har inte lyckats få det hittills, och jag har inga illusioner nu heller.

Kristdemokraterna och hela regeringen anser att det är dags för gamla och beprövade vägar, som skapat vårt välstånd: arbete, sparande och investeringar. Men vad vill Socialdemokraterna, och vilket trovärdigt besparingsprogram har ni?

Ytterligare ett konkret förslag utöver det batteri av åtgärder regeringen föreslagit är att få fart på reparations-, ombyggnads- och tillbyggnadsarbeten inom byggsektorn, s.k. ROT-åtgärder.

Finansdepartementet har, kanske genom ett förbiseende, föreslagit att det s.k. RBF-stödet skall slopas. Det tycker jag är olyckligt. Blir effekterna som jag befarar är det samhällsekonomiskt och mänskligt slöseri. Att utföra byggarbeten nu är samhällsekonomiskt billigt, eftersom extra arbeten i princip utförs av byggnadsarbetare som annars uppbär arbetslöshetsunderstöd. Det finns därför all anledning att nu fundera över reglerna för ROT-program och söka nya vägar för ROT-insatser inom kommunal verksamhet, som skolor, sjukhem, ålderdomshem osv.

Ett kraftfullt ROT-program är ett sätt att dämpa arbetslösheten. Regeringens åtgärder för att dämpa effekterna av Socialdemokraternas misslyckade 1980-talspolitik är för övrigt mycket kraftfulla. Det är en satsning med nära 30 miljarder i aktiva arbetsmarknadsåtgärder och 20 nya miljarder på infrastruktur. Högst prioriteras insatser för arbetslösa ungdomar och insatser mot långtidsarbetslöshet.

Eftersom min huvuduppgift här i riksdagen, fru talman, är förlagd till jordbruksutskottet, vill jag ta tillfället i denna debatt att något förundra mig över att Finansdepartementet haft så svårt att se de stora problem som svenskt lantbruk står mitt uppe i och som kommer att förvärras ytterligare om vi inte får en EG-anpassning av konkurrensförutsättningarna.

I ett läge då vi redan har hög arbetslöshet kan rimligtvis varken regeringen eller oppositionen riskera att utslagningen av jordbruksföretag med sidonäringar ökar, med än mer arbetslöshet och avfolkning av landsbygden som följd.

Här krävs nu klarsyn och rättvisa villkor för svenska jordbrukare. Att så skall bli har finansministern ett stort ansvar för.

Fru talman! Svenska folket har säkerligen mycket klart för sig att den eko-

nomiska festen är slut och att vi nu alla måste hjälpas åt med att få svensk ekonomi på fötter igen. Det som retar många i dag är givetvis den politik som fördes på 1980-talet som lett fram till den här situationen. En viktig del i den politiken var skattereformen. Det visar sig nu att skattekonstruktörerna – Socialdemokraterna och Folkpartiet – gjorde räknefel som innebär ytterligare hål i statskassan, som nu måste fyllas igen av alla, samtidigt som framför allt höginkomstagare fått en skattelättnad genom denna skattereform.

Jag skulle vilja avsluta med att ställa en fråga till såväl Allan Larsson som Anne Wibble: Om skattereformens finansiering inte var så väl avvägd som konstruktörerna hävdade, har ni i dag några förslag om hur denna brist skall täckas?

Anf. 85 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Viljan att debattera med mig och Vänsterpartiet verkar vara tämligen sval i denna kammare. Man får väl hoppas att det inte är en ny uppgörelse över blockgränserna på gång att man inte skall prata med oss. Jag är inte på något sätt sur över detta. Jag fortsätter gärna samtal i enrum med olika ledamöter från andra partier.

Dan Ericsson i Kolmården tycker att jag är en realist, åtminstone är jag mer realistisk än Socialdemokraterna. Det berömmet tar jag tacksamt emot. Jag vill fråga Dan Ericsson om ett par saker.

Stefan Attefall och Göran Hägglund, Dan Ericssons partikamrater, skriver i Dagens Nyheter i dag att de är besvikna på att regeringen inte har följt riksdagens maning att lägga fram förslag till ROT-program nu i budgetpropositionen.

Eftersom Göran Hägglund och Stefan Attefall rimligen talar för kds förutsätter jag att detta betyder att kds kommer att stödja de förslag som finns, bl.a. från Vänsterpartiet, om att finansiera just nya ROT-program och att de förslagen skall läggas fram mycket snabbt.

Jag vill alltså fråga Dan Ericsson: Är detta riktigt? Det betyder alltså att kds kommer att bryta sig ut från regeringssamarbetet på denna punkt.

Den andra frågan handlar om värnskatten. Dan Ericsson talar om god etik, och samtidigt tar han upp de stora globala orättvisorna. Det är faktiskt så att den sittande regeringen, i vilken kds ingår, har fått igenom förslag som innebär mycket starka neddragningar i biståndet. Samtidigt kommer EG-medlemskapet och även EES-avtalet att kosta svenska skattebetalare mycket pengar.

Jag vill fråga Dan Ericsson: Är det verkligen förenligt med god etik att man genomför denna kraftiga omfördelning från fattiga till rika länder?

Det är också så att värnskatten eller solidaritetsskatten som vi talar om är just en moralisk och etisk skatt som jag trodde att kds med sina värderingar i grunden hade samma synsätt som vi på. Varför kan kds inte stödja tanken på en värn- eller solidaritetsskatt?

Anf. 86 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Fru talman! Jag har också debattlust, så jag tar gärna en diskussion med Johan Lönnroth, eftersom det tydligen är andra som inte vill ta diskussion med mig.

Johan Lönnroth ställer sin första fråga om ROT-insatser och artikeln i Dagens Nyheter i dag. Den får ses som ett inlägg i debatten och exempel på hur man skulle kunna stimulera fram kraftfulla insatser för reparation, ombyggnad och tillbyggnad. I artikeln fanns några exempel på hur man skulle kunna göra.

Som jag sade i mitt anförande är förhoppningen att man i utskottet skall kunna diskutera dessa frågor och försöka väga olika förslag för att komma framåt. Jag ser alltså denna artikel som ett inlägg i debatten.

När det gäller värnskatten har jag själv i ett sammanhang föreslagit regeringen att snabbutreda frågan, vilka konsekvenser en tillfällig värnskatt skulle kunna ha, om det blir negativt totalt för samhällsekonomin och vad resurserna skulle kunna användas till.

Jag menar att om man skall kunna diskutera någonting i den här vägen måste det kombineras med insatser som är direkt riktade för att få ner arbetslösheten. Lämpligen skall skatten också riktas till de grupper som har de högsta inkomsterna. Det är alltså från dem skatten skall hämtas.

Jag har inte fått något besked från regeringen i den här frågan, och vi får väl se hur debatten kommer att gå framöver.

Detta förslag, som jag har tagit fram i ett annat sammanhang, skiljer sig ju ganska radikalt från det som socialdemokraterna har föreslagit, nämligen kontinuerligt höjda marginalskatter. Det skulle emellertid vara intressant att från Finansdepartementet få ett svar på min fråga vad skattereformen har inneburit. Den har ju medfört litet större hål i statsbudgeten. Har man några förslag om hur just denna del skall täckas? Den frågan hänger ju delvis samman med diskussionen om en värnskatt.

Anf. 87 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Det är i och för sig bra att Dan Ericsson i Kolmården vill ha utredningar från regeringen. Men nu ligger det förslag på riksdagens bord om en värnskatt eller solidaritetsskatt, som skulle tillföra statskassan pengar. Jag är ganska övertygad om att inte bara vi i Vänsterpartiet utan även Socialdemokraterna är villiga att diskutera hur man närmare skall utforma denna skatt.

Att man kryper bakom krav på utredningar av regeringen känns därför faktiskt litet avslaget. Det vore väl rimligare om Dan Ericsson försökte övertyga sitt eget parti om att man bör samtala med de partier som faktiskt lägger fram konkreta förslag på detta område.

Anf. 88 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Fru talman! En utgångspunkt för den diskussionen skulle kunna vara just hur konstruktörerna bakom skattereformen har tänkt sig att täcka de underskott som nu uppstår på grund av att skattereformen faktiskt var ofinansierad. Ett sådant underlag skulle jag vilja ta del av för att sedan kunna fortsätta den här debatten om värnskatten.

(forts. 7 §)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 14.22 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.30, då regeringsinformationen skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30.

6 § Information från regeringen om de svensk-ryska förbindelserna

Anf. 89 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Utvecklingen i Ryssland är av central säkerhetspolitisk betydelse för Sverige liksom för utvecklingen i Europa i dess helhet.

Ser vi på de stora uppgifter som vi står inför i Europa under 1990-talet, så borde det stå klart att den viktigaste och svåraste av dessa är att hantera alla de problem, spänningar och hot som kommunismen och det sovjetiska imperiet lämnat efter sig.

I allt väsentligt måste detta göras av de berörda länderna själva, och den demokratiska utveckling som vi ser i merparten av dem ger också gott hopp på denna punkt. Men därtill kommer, att det är svårt att se någon varaktig och stabil lösning på alla dessa problem, som inte bygger på en allt närmare samverkan mellan alla Europas länder. Samverkanslinjen i den europeiska politiken är viktigare än någonsin.

Detta gäller inte minst i relationen till det Ryssland som nu söker sin väg mot demokrati och marknadsekonomi. En allt närmare samverkan mellan detta Ryssland och övriga europeiska nationer är av största betydelse för att kunna bygga en varaktig europeisk freds- och samarbetsordning.

Utvecklingen i Ryssland är av stor betydelse för Europa i dess helhet. Att den är av särskild betydelse för Sverige och för norra Europa behöver knappast särskilt påpekas. Det är i norra Europa som Ryssland nu möter Västeuropa. Och utvecklingen i Ryssland har alltid varit och kommer alltid att vara av stor säkerhetspolitisk betydelse för oss.

En omläggning av den ryska politiken, bort från dess nuvarande inriktning på samarbete med väst och i riktning mot ett nationalistiskt hävdande av förmenta ryska intressen i närområdena, skulle omedelbart riskera att få negativa effekter på utvecklingen, inte minst, i vår del av Europa.

Inte minst mot denna bakgrund har vi ett mycket starkt intresse av att nu utveckla relationerna till Ryssland. Att på olika områden stärka kontakterna mellan våra båda samhällen är att ge ett bidrag till den långsiktiga demokratisering av Ryssland som också vi har ett så starkt intresse av.

Förbindelserna mellan Sverige och Ryssland har under senare år inte varit påfallande intensiva. Till detta har det funnits naturliga och delvis oundvikliga orsaker.

Så länge det sovjetiska systemet bestod, med dess interna repression och

dess externa politik, fanns det uppenbara begränsningar för möjligheterna att aktivt utveckla relationerna mellan de svenska och de ryska samhällena.

Till detta kom, att relationerna mellan Sverige och Sovjetunionen belastades, dels av de problem kring Raoul Wallenbergs öde, de försvunna fartygen och den nedskjutna DC 3:an som hade sina rötter långt tillbaka i tiden, dels av de problem med ubåtskränkningar som uppträtt under senare tid. Såväl 1981 som 1982 riktade de dåvarande svenska regeringarna mycket allvarliga diplomatiska protester till Sovjetunionen.

Med den politiska omvandling som skett under senare år, och då i all synnerhet sedan slutet av 1991, har emellertid förutsättningarna för relationerna mellan Sverige och Ryssland börjat att förändras. Med ett Ryssland som kastat av sig kommunismens och imperialismens bördor, och som utvecklas mot demokrati och marknadsekonomi, skapas helt nya och bättre förutsättningar för ett fruktbärande samarbete mellan våra länder.

Det officiella besök som jag under förra veckan avlade i Moskva, S:t Petersburg och Novgorod på inbjudan av president Jeltsin hade som sitt främsta syfte att lägga en ny grund för förbindelserna. Det var det fösta officiella besök en svensk statsminister någonsin avlagt i Ryssland.

Under detta besök undertecknade president Jeltsin och jag en gemensam politisk deklaration om våra förbindelser på en rad områden. Detta är för svensk del ett stort steg som jag tidigare inte skulle ha varit beredd att ta, och deklarationen är ett tydligt tecken på den vikt som vi nu fäster vid att utveckla Sveriges förbindelser med Ryssland.

Deklarationen spänner över ett vitt fält av frågor och berör en rad områden där Sverige och Ryssland kan öka sitt samarbete. Till de områden som särskilt lyfts fram hör bl.a. kärnsäkerheten, det regionala samarbetet och de ekonomiska frågorna.

Förutsättningen för att kunna blicka framåt och utveckla nya och bredare förbindelser är samtidigt att de frågor som historiskt har belastat våra förbindelser finner sin lösning. Såväl i deklarationen som i mina överläggningar med president Jeltsin kom detta till uttryck. Från rysk sida uttalade man en tydlig vilja att nu nå fram till ytterligare klarlägganden om Raoul Wallenbergs öde och om vad som kan ha hänt med DC 3-flygplanets och de försvunna fartygens besättningar. Ett konkret och förtroendefullt samarbete har nu inletts i dessa fall.

Ubåtsfrågorna har under lång tid varit ett dominerande inslag i de svensk-sovjetiska förbindelserna. De ökade möjligheter att nå klarhet också i dessa frågor, som ett demokratiskt Ryssland borde kunna skapa, har gjort det meningsfullt att inleda en dialog med Moskva om dem. Genom de samtal på expertnivå som förts under det senaste året har ett antal konkreta resultat kunnat nås, och detta kom också till klart uttryck i deklarationen: "Parterna är tillfredsställda med förloppet av diskussionerna på expertnivå om problemet med utländska undervattensbåtar på svenskt territorialvatten. Även om slutsatser i alla avseenden ej har nåtts i detta arbete, så har experterna kommit till den slutsatsen att aktivitet av undervattensfarkoster ägt rum i svenska inre vatten. Parterna kommer att fortsätta det inledda arbetet med målet att slutgiltigt få klarhet i detta problem. Deras avsikt är att därigenom söka

stärka freden och säkerheten i Östersjöområdet samt att öka förtroendet mellan staterna."

Fru talman! Dessa formuleringar i vad som närmast kan liknas vid stenskrift uttrycker två för svensk säkerhetspolitik och för de svensk-ryska förbindelserna betydelsefulla konstateranden.

Tack vare den tekniskt mycket kvalificerade nivå som expertsamtalen förts på, har man från ryska sidan för det första accepterat att främmande ubåtar utöver S-363 – i vår debatt benämnd som U-137 – faktiskt har kränkt svenska vatten. Efter detta kan inte längre någon officiell representant för Ryssland med någon trovärdighet raljera över svensk "periskopsjuka" och avfärda de undervattenskränkningar som de svenska militära myndigheterna konstaterat. Därmed har vi fått ett viktigt fundament för den forsatta dialogen i frågan.

För det andra kan vi nu vara säkra på att den politiska ledningen i Ryssland understödjer vår strävan att nå full klarhet i denna fråga. Detta framgår såväl av att president Jeltsin själv skrivit under de ord jag citerade som av vad han sade till mig under våra överläggningar och dessutom upprepade inför massmedia. På högsta politiska nivå är man i dag angelägen om att frågan finner sin lösning, och man har utfäst sig att gemensamt med oss söka sanningen.

President Jeltsin var på denna punkt fullständigt tydlig och uppmanade mig uttryckligen att hälsa till Sveriges riksdag och folk att såväl han som regeringen i Ryssland nu var inställda på att finna sanningen i denna fråga. Det är detta jag nu gör, genom denna information till riksdagen.

Det finns därför i dag bättre förutsättningar än någonsin tidigare för att vi inom en rimlig framtid skall kunna säga att inte heller ubåtsfrågan längre utgör en belastning för de svensk-ryska förbindelserna. Med gemensamma ansträngningar att finna sanningen kan den snarast bli ett tecken på hur våra relationer utvecklas i positiv riktning. Av alldeles avgörande betydelse är självfallet att kränkningarna upphör.

Jag får också konstatera att de samtal om Baltikum som jag hade både med president Jeltsin och i det ryska parlamentets utrikesutskott ger anledning till viss optimism. Visserligen finns det av lätt insedda skäl skillnader i synsätten. Men vi var generellt eniga om hur problemen i de rysk-baltiska förbindelserna bäst borde lösas och då, inte minst, genom en fortsatt dialog mellan de berörda parterna och genom att vid behov utnyttja ESK:s och andra internationella organisationers möjligheter.

Mot bakgrund av de tydliga framsteg som jag här har redovisat beträffande några för Sverige viktiga förutsättningar för våra förbindelser med Ryssland, var det både naturligt och fruktbart att under besöket till stor del koncentrera sig på framtiden.

I de samtal jag hade med president Jeltsin och utrikesminister Kozyrev, och även med premiärminister Tjernomyrdin, var därför vårt framtida samarbete det viktigaste diskussionsämnet. Under besöken i S:t Petersburg och Novgorod var frågan helt dominerande. Det var för övrigt mycket glädjande att kunna konstatera att man numera på lokal och regional nivå förefaller att ha kommit i gång med att ta initiativ av olika slag för att med egen kraft

påskynda övergången till marknadsekonomi. Jag fick ett tydligt intryck av att dynamik och framtidstro nu börjar prägla situationen lokalt.

Det särskilda samarbetsprogram med tonvikt på nordvästra Ryssland som regeringen föreslagit i budgetpropositionen väckte mycket stor uppskattning på rysk sida, i Moskva såväl som i S:t Petersburg och Novgorod. Likaså uttalade man sitt tydliga gillande över förslaget om en kreditgarantiram för Baltikum och Ryssland. Tillsammans med bl.a. det handelsavtal som jag undertecknade i Moskva och det investeringsskyddsavtal som vi för närvarande förhandlar om med Ryssland, räknar båda sidor nu med att dessa insatser skall kunna ge våra förbindelser ett nytt, positivt innehåll i linje med vad som kommer till uttryck i den gemensamma deklarationen.

När statsrådet Dinkelspiel om en dryg månad besöker Ryssland tillsammans med en svensk affärsmannadelegation, hoppas jag att vi skall kunna se fler konkreta exempel på denna utveckling. Under besöket slöts också ett miljösamarbetsavtal som bör kunna bidra till att påskynda det praktiska samarbetet. Konkret har vi i detta sammanhang kommit en bit på väg, inte minst på kärnsäkerhetsområdet, där bl.a. SKI nu bistår aktivt med att bygga upp en oberoende rysk kärnkraftinspektion.

Till de viktiga bilaterala frågor som jag också tog upp med de ryska ledarna hör de tendenser som vi ser till ökad illegal människosmuggling. Jag underströk den oro som vi känner på svensk sida och framhöll att vi vill ha ett samarbete med de ryska myndigheterna för att bekämpa denna verksamhet. Jag betonade att det inte kan ligga i vare sig Rysslands eller Sveriges intresse att denna trafik kan fortsätta.

Fru talman! Låt mig avslutningsvis sammanfatta att vi numera kan sägas ha lagt grunden för goda och framåtblickande förbindelser med vårt demokratiska grannland Ryssland. Allt tyder i dag på att relationerna bör kunna utvecklas ganska snabbt i positiv riktning. Den ryska politiska ledningen har nu tydligt förklarat att den delar dessa förhoppningar och målsättningar.

Självfallet måste vi inse att den politiska och ekonomiska omvandlingen av Ryssland kommer att ta sin tid, och att de svårigheter och problem de gångna sju decennierna lämnat efter sig är så stora, att vi alls inte kan utesluta också allvarliga bakslag och problem i reformprocessen.

Även om det är min övertygelse att det inte finns någon väg tillbaka, och att de krafter som talar om en återgång till auktoritärt styre inte kommer att lyckas i sina mörka avsikter, finns det dock anledning att slå fast att det är den ömsesidiga grunden av uppslutning kring demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi som utgör förutsättningen för vårt samarbetes utveckling.

Min resa och den deklaration som undertecknades var betydelsefulla. Men låt oss bara se det som en början. Vi bör alla – som partier, som enskilt politiskt engagerade och som riksdag – nu göra vårt till för att utveckla relationerna till det nya och demokratiska Ryssland.

Anf. 90 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag vill först uttrycka en uppskattning av den redovisning som statsministern har gjort inför kammaren av sina erfarenheter från Rysslands-

besöket. Det är utan tvivel en viktig milstolpe i de svensk-ryska förbindelserna.

En av de viktigaste säkerhetspolitiska frågorna för oss, som är av aktuell karaktär, måste vara den fortsatta ryska, förutvarande sovjetiska, truppnärvaron i Baltikum. Det framgick av statsministerns redovisning att den frågan var uppe i diskussionerna, och statsministern uttryckte det så att "vi var generellt eniga". Men jag misstänker att enigheten kanske inte var så stor när det började bli tal om specifika frågor, därför att det är helt uppenbart att det för närvarande föreligger stora svårigheter i diskussionerna mellan framför allt Estland och Lettland och Ryssland om formerna för trupptillbakadragandet. Vi vet att det finns en betydande oro i de baltiska staterna, i synnerhet i dessa två stater, för denna process.

Därför skulle det vara värdefullt att få höra litet mer om på vad sätt statsministern fick tillfälle att uttrycka den svenska otåligheten över de här svårigheterna och långsamheten i processen, samt om statsministern fick några signaler från rysk sida om att man var beredd att påskynda processen.

Anf. 91 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Det är alldeles riktigt att denna fråga var uppe. Jag erinrade president Jeltsin om att jag vid det tidigare tillfället då vi träffades, dvs. vid ESK-mötet i Helsingfors, hade haft farhågor för att den frågan skulle kunna utvecklas på ett sådant sätt att den blev en akut konfliktfråga mellan Ryssland och de tre baltiska staterna. Jag sade också att det som hade inträffat sedan dess var att jag hade ändrat den bedömningen, åtminstone nu. Det har inletts ett tillbakadragande, som fortskrider, om än icke utan svårigheter, som Pär Granstedt påpekar.

Jag uttryckte en svensk otålighet när det gällde det faktum att man ännu icke har slutit några formella avtal med Estland och Lettland på denna punkt. Ett formellt avtal finns med Litauen. Sådana avtal bör komma till stånd.

Jag är dock tämligen övertygad om att det, med den takt som uttåget nu har, finns förutsättningar att avsluta den absoluta merparten av uttåget inom tidsramar som bör uppfattas som rimliga, också från estnisk och lettisk utgångspunkt.

Vi förde också självfallet vissa diskussioner om de sociala problemen i Ryssland, som detta är förknippat med. Den här typen av stora förbandsomflyttningar leder till politiska och sociala reaktioner. Om jag inte missminner mig, försökte jag informera – Jeltsin eller Kozyrev – om de problem som vi har i denna kammare med LV 4 i Ystad, som framstår som tämligen marginella i förhållande till den omflyttning av hundratusentals människor som det här handlar om.

Jag hade också möjlighet att föra en kortare diskussion i detta ärende med den kommenderande generalen, överbefälhavaren för Leningrads militärområde, som redogjorde för att han hade 13 000 officersfamiljer som var utan bostäder. Vi kommer att se vilka möjligheter som kan finnas att hjälpa till på den punkten från svensk sida.

Anf. 92 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag hoppas att den optimistiska ton som statsministern ger uttryck för kommer att verifieras. Visst finns det flera positiva signaler, men samtidigt har det också funnits tendenser från rysk sida att vilja använda den här truppnärvaron som ett sätt att utöva inflytande i inrikespolitiska frågor i de baltiska staterna. Det har naturligtvis främst handlat om den ryska minoritetens ställning. Även om man kan ha många synpunkter på frågan om den ryska minoritetens rättigheter i Estland och Lettland, är det naturligtvis inte acceptabelt att en annan makts truppnärvaro skall vara ett argument i debatten.

Jag skulle vilja ställa en kompletterande fråga: Kom de här frågorna upp? Kunde statsministern försäkra sig om att Ryssland inte skulle försöka utnyttja sin truppnärvaro i Baltikum som ett sätt att utöva inflytande inrikespolitiskt i de här länderna under den tid trupperna finns kvar?

Anf. 93 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Den dominerande delen av våra diskussioner om Baltikum – och Baltikum var den dominerande delen av våra utrikespolitiska diskussioner – handlade om de ryska befolkningsgruppernas rättigheter i dessa länder. Där finns en rysk oro. Om jag inte missminner mig, gav jag för ungefär ett år sedan här i kammaren en information, då vi diskuterade situationen i Estland, Lettland och Litauen och där jag gav uttryck för en svensk syn.
Det är ungefärligen den svenska syn som jag redovisade i Moskva.

Vi accepterar över huvud taget ingen koppling mellan denna fråga och truppfrågan. Sedan är det mitt intryck – men kan inte vara mycket mer än så – att den ryska militären är inställd på att dra sig tillbaka, kanske med undantag av någon enstaka installation av s.k. strategisk karaktär. I dessa fall vill man måhända ha relativt långa övergångsarrangemang. Men det finns ett ryskt militärt intresse av att göra ett relativt snabbt tillbakadragande.

Detta har att göra med att man vill konsolidera de stridskrafter som man vill ha kvar. Man vill inte tillåta dem att driva omkring i områden där man inte riktigt har kontroll över dem.

I rysknationalistiska grupperingar, som driver den typ av kampanj gentemot Baltikum som Pär Granstedt antyder, finns det däremot en tendens att göra denna koppling. Ibland finns det signaler som tyder på att den ryska ledningen går i den riktningen. Ibland görs det mycket tydligt att den ser detta som två separata frågor. Men den svenska uppfattningen gjordes mycket tydlig.

Anf. 94 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Jag tackar statsministern för rapporten från ett positivt besök i det nygamla Ryssland. Jag vill gratulera statsministern till att ryssarna inte längre avfärdar våra bevis på undervattensverksamhet som periskopsjuka. Men tyvärr har vi inte kommit särskilt mycket närmare frågan om ubåtarnas nationalitet.

Statsministern deltog ju personligen i ubåtsjakten i september och kom till

slutsatsen att det handlade om en rysk ubåt. Detta har nu inte bekräftats av våra militära experter.

Min första fråga är därför om statsministern har fått några ytterligare informationer som talar för att det i september verkligen handlade om en rysk ubåt.

Min andra mycket korta fråga är om det inte kunde vara bra att parallellt med de fortsatta expertsamtalen tillsätta en civil oberoende ubåtskommission, som kan ge den svenska allmänheten en utvärdering av allt detta som har skett i ubåtsfrågan och som har stört de svensk–ryska relationerna under 80-talet.

Anf. 95 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tackar Sture Ericson för gratulationen. Gratulationer har inte varit så vanligt förekommande, så jag tar tacksamt emot den.

Det jag sade i september var väl inte riktigt det som Sture Ericson redovisade. Jag sade att misstankar riktades åt ett visst håll.

Dessa misstankar är självfallet väl kända i Moskva. När jag framförde dem uppfattades de väl inte som påfallande sensationella vare sig av president Jeltsin eller av utrikesminister Kozyrev. De torde ha inrapporterats under en lång följd av år, och de har inte riktigt samma nyhetsvärde där som de ibland har här.

Att redovisa de indikationer som faktiskt kan förekomma är väl en sak för överbefälhavaren. Han har ännu inte kommit med sin årsrapport om kränkningarna 1992. Den är på gång, och den kommer inom kort att på ett sammanträde redovisas inför Utrikesnämnden.

Om ÖB då väljer att inför Utrikesnämnden ha den syn som Sture Ericson säger är den riktiga, eller om han har en mer nyanserad bild på dessa frågor återstår att se.

Anf. 96 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Eftersom statsministern blir så glad när man gratulerar honom vill jag lyckönska honom till en intressant rapport. Det var en optimistisk rapport.

Det finns ju många som känner oro för den galopperande inflationen, den sjunkande produktiviteten – produktionen – och den tilltagande laglösheten. Därför tog jag fasta på statsministerns ord om att utvecklingen i Ryssland präglas av dynamik och framtidstro. Det är positivt och trevligt att höra.

Jag förstår att statsministern har fört samtal om Europa och säkert också om relationerna mellan Ryssland och den europeiska gemenskapen. Det vore intressant att höra om det framkom någonting om Rysslands långsiktiga mål.

Många av länderna som tidigare var starkt beroende av Sovjetunionen söker sig nu som medlemmar till den europeiska gemenskapen. Det förs redan en diskussion om i vilken mån man kan tänka sig att Ryssland någon gång skall kunna bli medlem av den europeiska gemenskapen.

I det perspektivet, utan att kräva några detaljer från statsministerns samtal, vore det intressant att höra om det framkom någonting om den nuva-

rande ryska regeringens långsiktiga strävanden när det gäller Rysslands relationer till den europeiska gemenskapen.

Anf. 97 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag redogjorde översiktligt för det faktum att vi nyligen hade inlett förhandlingar om medlemskap med EG. Det möttes mycket positivt, och det ledde till att president Jeltsin sade att Rysslands långsiktiga strävan är att söka sig i samma riktning. Han var intresserad av den svenska inställningen när det gäller Rysslands möjlighet att närma sig det europeiska samarbetet.

Jag underströk, som vi i olika sammanhang gemensamt har sagt, att vi, som förhoppningsvis kommande medlem av den europeiska unionen, ser det som en viktig uppgift att verka för att denna öppnas för nya medlemmar – de demokratiska länderna i Central- och Östeuropa.

Det var uppenbart att man från Rysslands sida ser Sverige som ett viktigt land när det gäller att underlätta Rysslands integration med det övriga europeiska samarbetet.

Anf. 98 GUSTAF VON ESSEN (m):

Fru talman! Ett område som har uppmärksammats internationellt under det senaste året är tillståndet för den ryska grundforskningen.

President Mitterrand har ju tagit ett initiativ på området genom att i samverkan med andra industriländer bilda en fond för att försöka rädda rysk grundforskning och göra insatser därvidlag.

Jag vet att det även från svensk sida görs vissa insatser på området. Sverige borde ju ha mycket goda möjligheter att öka och utveckla dessa insatser till båtnad för resp. vetenskapssamhällen.

Togs denna fråga upp under statsministerns besök, och har regeringen intresse i övrigt av att öka insatserna för att rädda grundforskningen i det forna Sovjet, speciellt i Ryssland?

Anf. 99 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Den frågan togs inte explicit upp under detta besök, men den har varit föremål för diskussion i tidigare sammanhang.

Den var bl.a. påtagligt aktuell när jag för ungefär ett år sedan var i Washington. Då diskuterades den faktiskt mot bakgrund av det då pågående arbetet – som vi var och fortfarande är mycket involverade i – med att sätta upp ett internationellt vetenskapligt forskningsnätverk, eller forskningscentrum, i Moskva för att framför allt ta hand om ryska forskare och tekniker inom det nukleära området.

Det sker ju en väldig neddragning av hela den militärindustriella apparaten i Ryssland – f.d. Sovjetunionen. Det finns ett mycket starkt intresse både att tillgodogöra sig den vetenskapliga och tekniska kompetens som har utvecklats och att förhindra att den emigrerar – just i det här fallet är det speciellt allvarligt – till länder som kan tänkas utnyttja den för syften som vi inte är märkbart intresserade av.

I detta arbete har Sverige konkret gått in med pengar, och jag tror också

att vi kommer att besätta en av styrelseplatserna i det här internationella vetenskapliga centrumet.

Här finns en möjlighet för svenskt näringsliv, som ännu inte har uppmärksammats fullt ut. Detta Ryssland är ett land där det finns cirka tio miljoner väl utbildade tekniker. Det finns en miljon människor som har en akademisk examen.

Även om det finns ett ganska stort antal doktorer i marxism-leninism, som jag tror att vi i det här sammanhanget kan bortse ifrån, finns det i detta land en kompetens och ett kunnande, framför allt på de naturvetenskapliga områdena, som vi har all anledning att försöka tillvarata för egen del, och vi har all anledning att se till att de kommer till en mera produktiv användning än vad som tidigare har varit fallet.

Anf. 100 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag hade också tänkt att ställa en fråga om vetenskapsmän med kunskaper på kärnvapenområdet. Hade man i Ryssland uppfattningen att man ändå inte hade något slags kontroll över detta?

Jag vill också veta om frågan om kärnvapenproven togs upp? Det berör ju också Sverige om man sätter i gång att testa kärnvapen igen i Novaya Zemlja. Det vore mycket negativt även för vår del.

Anf. 101 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Låt mig till en början säga en sak som jag glömde att säga tidigare men som jag tycker tillhör kammarens protokoll, att i min delegation ingick också riksdagsman Daniel Tarschys i sin egenskap av utrikesutskottets ordförande. Jag tyckte att det fanns anledning att vid en betydelsefull resa som denna ha en markant närvaro av en representant för det tunga riksdagsutskottet, som har att handlägga dessa frågor. Till detta kommer det faktum att Daniel Tarschys har en akademisk bakgrund när det gäller Ryssland och talar det ryska språket med väsentligt större talang än vad jag någonsin lär komma i närheten av. Jag kan nämligen ingenting.

Så till Ingela Mårtenssons fråga. Mitt intryck är att de berörda ryska myndigheterna anser att de har läget när det gäller kärnvapenteknik under kontroll. Men det går inte att utesluta att man i enstaka fall kan se att den ena eller den andra personen avviker till ett visst land, vilket de ryska myndigheterna vill förhindra.

Det är värt att notera att den ryska underrättelsetjänsten, f.d. externa KGB, numera SVR, veckan innan jag kom dit publicerade en omfattande sammanställning av icke-spridningsfrågor, där man bedömde olika s.k. tröskelländer. Såvitt jag kan förstå grundar sig den sammanställningen inte bara på de informationer som den ryska underrättelsetjänsten besitter utan också på de informationer som man nu får genom det samarbete som sker mellan olika underrättelsetjänster på detta område. Att detta publiceras visar både den omsorg som man har på den här punkten och det samarbete som nu håller på att utvecklas mellan olika länder för att förhindra spridning.

Det är också mitt intryck från de svenska tekniker och företagsledare som har varit i de f.d. slutna städerna, och som ju har haft det fulla ansvaret för konstruktion och tillverkning av kärnvapen, att situationen är ungefärligen

sådan. Jag säger detta utan att på något sätt slappa av i vaksamheten. Jag har intrycket att de ryska myndigheterna är vaksamma.

När det gäller kärnvapenprov var inte frågan uppe under mina samtal.

Anf. 102 BJÖRN VON DER ESCH (m):

Fru talman! Statsministern nämnde de sociala och ekonomiska svårigheterna i Ryssland. Med anledning därav vill jag fråga: Framkom det någonting under besöket som indikerar att man i Ryssland befarar en starkt ökad utvandring från Ryssland inom den närmaste tiden?

Anf. 103 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Detta är en inte minst i pressen ofta diskuterad fråga. Min bedömning har hela tiden varit – jag har ingen anledning att mot bakgrund av det jag har upplevt under de samtal som fördes under mitt besök ändra den – att farhågorna på den punkten är överdrivna. Man kan naturligtvis hamna i ett läge – jag ser inget sådant läge framför mig – teoretiskt att man skulle gå mot ett inbördeskrig. Då är man i ett annat läge. Jag ser i och för sig inga sannolikheter för det, men rent teoretiskt är det möjligt. Då är det ett annat läge.

I övrigt är det nog så att det ryska folket har en kärlek till den egna jorden, den egna kulturen och den egna atmosfären, som gör att de genom historien icke har tillhört de folk som gett sig i väg när omständigheterna har varit svåra. Vi kan t.ex. gå tillbaka till de årtionden då repressionen var som hårdast i Sovjetunionen gentemot intellektuella, konstnärer och författare. Vi skall komma ihåg att de intellektuella från Polen, Tjeckoslovakien och Ungern flydde till Paris, London eller New York och med glädje utvecklade sin kultur där, men den ryska regimen satte sina intellektuella på ett flygplan till västerlandet när den skulle straffa dem. Även under de hårdaste av omständigheter ville de ofta stanna kvar i sitt Ryssland.

Jag vill inte göra detta till en allmän teori om olika folks attityder, men jag tror att farhågorna för stora ryska massutvandringar är relativt överdrivna.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Allmänpolitisk debatt

(forts. från 5 §)

Ekonomisk politik
(forts.)

Anf. 104 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! I talarstolen är det i varje fall litet lättare att efterträda statsministern.

Ekonomisk politik är för mig inget mål i sig. Ekonomisk politik skall vara ett medel, ett instrument, för att man skall kunna åstadkomma någonting.

Man kan kanske säga att ekonomisk politik är till för att man skall ha ordning och reda i portmonnän.

Det är viktigt att diskutera varför budgetunderskottet i år blir omkring 200 miljarder, att finansministerns prognos för nästa år är 162 miljarder. Min prognos för nästa år är 200 miljarder. Det är viktigt att diskutera varför statsskulden i år kommer att bryta igenom 1 000-miljardersvallen, att räntan på statsskulden med rasande fart är på väg mot 100 miljarder, att tillväxten för tredje året i följd blir negativ. Men, fru talman, den viktigaste frågan är ändå arbetslösheten. Jag är den förste att stryka under – det är därför jag tog upp det – att frågorna om tillväxt, efterfrågan, budgetunderskott och arbetslöshet hör ihop som, för att ta en bild, mina just nu knäppta händer. De påverkar varandra.

Före statsministerns information till riksdagen hade företrädare för finansutskottet och finansministern en upplysande debatt. Jag hade hoppats kunna säga "bra", men jag måste använda ett annat ord. Jag tycker att debatten var olycksbådande.

Stöddigheten är tillbaka. Enda vägen gäller. Det är bara tjuvhålla och bluffstopp som användes som tillmäle. Den främsta exponenten för detta var, inte förvånansvärt, Lars Tobisson. Men det smärtar mig att säga att finansministern också var åt det hållet. Det bådar inte gott för det arbete som riksdagen har att utföra.

Fru talman! Hemma i Sjuhäradsbygden känner jag väldigt många människor. Varenda gång jag är hemma så "snackar" vi – jag säger faktiskt medvetet "snacka" – politik, i dess vidaste mening, när vi träffas på olika arbetsplatser, på möten och konferenser, inte minst i affärerna och på Stora Torget. Men jag har också andra kontakter, kalla det gärna min egen lilla "referensgrupp". Det är en sju åtta personer som brukar ringa till mig och som jag brukar ringa till. Det är partivänner till mig, det är politiska motståndare och sådana som jag faktiskt inte vet var de hör hemma på den partipolitiska skalan. Inför denna debatt har vi haft ett antal samtal. Jag vill gärna ha det som en utgångspunkt.

I juni förra året hade vi en ekonomisk-politisk debatt här i kammaren. Jag frågade då Folkpartiets företrädare vad det var för fel om en arbetslös murare, som jag hade talat med, fick arbeta med att bygga en personalbyggnad på Borås kommuns nya deponi, deponi är detsamma som avstjälpningsplats – inom parentes den bästa i landet. Då fick jag höra av Folkpartiets representant att det var risk för att räntan skulle gå upp om muraren fick göra det. Jag förstod aldrig det sambandet. Det skall bli intressant att höra om dagens folkpartirepresentant på ett bättre sätt kan förklara för mig, även om det inte är så väldigt viktigt för mig men för muraren, varför räntan går upp om han får bygga en personalbyggnad. Med intresse skall jag lyssna till min värderade kollegas Carl-Johan Wilsons förklaring till detta samband.

Muraren är fortfarande arbetslös förresten. Nu riskerar hans fru att också bli arbetslös. Hon arbetar inom sjukvården. Mannen brukar nu följa minstingen, som är på lågstadiet, till skolan. Då har han noterat att skolan faktiskt borde rustas upp. Inte så att skolan faller ihop, sådana skolor har vi inte i Borås, men en del borde göras. Han säger nu till mig: "Jag kan inte begripa varför jag skall ha 598 spänn" – han säger "spänn" – "för att inte göra nånting

när jag kunde vara med och reparera skolan, där min lille grabb går? Kan du begripa det?", säger han. Nej, säger jag, det kan jag inte. Jag förstår det inte.

Om jag mycket hårt försöker sammanfatta vad medlemmarna i min egen lilla "referensgrupp" säger till mig om tillståndet i vårt land, så blir det i rubrikform, eller kanske i telegramstil.

Det måste väl vara fel att människor som inte vill något hellre än arbeta inte får göra det, när det finns saker som behöver göras. Självklart skall den som är arbetslös ha A-kassa så att hon eller han klarar sin egen och familjens försörjning. Men vore det inte bättre att använda de pengar som nu går till passivt kontantstöd till att få något uträttat? frågar man mig. Jaha, vad svarar man på det? Det går inte att köra med att det finns regler osv. Då säger man: Men det borde väl riksdagen kunna ändra.

Vi måste hitta något system som gör att människor som vill och kan arbeta får bidrag till sin egen försörjning och blir skattebetalare i stället för, som de själva säger, bidragstagare.

Herr talman! Jag kan inte förstå varför vårt land skulle bli rikare om färre arbetar. Det måste i rimlighetens namn vara tvärtom. Om fler arbetar blir vårt land rikare. Det är bra för både budgetunderskott och tillväxt.

Anf. 105 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Herr talman! Det finns många bedömningar av det samlade fastighetsvärdet. Det lägsta som jag har hört är ca 1 500 miljarder. Låt oss leka med den siffran. Den kan jämföras med det samlade börsvärdet som är ca 500 miljarder. Däri ingår också en mängd fastigheter. När det handlar om så ofattbara belopp och när känsligheten är så stor är det självklart att felaktiga politiska signaler kan stjälpa hela lasset. Fastighetsmarknaden kan jämföras med en koloss på lerfötter som inte får ramla. Från den senaste tiden har vi dystra erfarenheter.

Marknaden diskuterar varje liten förändring blixtsnabbt. Låt oss anta att det samlade fastighetsvärdet är 1 500 miljarder. En räntesänkning med ytterligare 1 % mot vad marknaden för närvarande kalkylerar med, skulle innebära att fastighetsvärdet skulle kunna räknas upp med i storleksordningen ca 10 %. Det skulle då innebära att det samlade fastighetsvärdet skulle stiga med ca 150 miljarder vid en räntesänkning på 1 %. Jag är medveten om att det exemplet ur matematisk synpunkt kan diskuteras. Det skall ses som ett exempel på hur ytterst känslig fastighetsmarknaden är.

Politiska beslut som innebär försämringar slår igenom genast och fullt ut. Beslut som innebär förbättringar räknas däremot försiktigt in i kalkylen, eftersom den politiska osäkerheten ofta är stor. Vi vet ju alla att när en så gigantisk kapitalmassa kommer i rörelse, blir det som att försöka stoppa en oljetanker. Det gäller att till varje pris undvika en sådan situation.

Jag tror att krisen på fastighetsmarknaden långt ifrån är över. Vi vet också att förändringar kan slå igenom hårt och snabbt när marknaden diskonterar de nya förutsättningarna. Mycket talar nu för att kommunerna och de enskilda står på tur, inte minst vad gäller konkurser för relativt unga bostadsrättsföreningar. Ett antal allmännyttiga bostadsbolag riskerar också att komma på obestånd. I dag har vi marknadshyror på de flesta orter i Sverige

eller t.o.m. en nivå som ligger över marknadshyrorna. Det innebär att det inte går att öka hyrorna överallt. I Stockholms innerstad skulle det gå, men det är många gånger svårt ute i landet. Det märks också att taket är nått när det gäller nyproduktionen i Stockholm.

Kommunerna har ofta stora borgensåtaganden, vilket kan leda till att hela ekonomin kommer i gungning. Det kan i förlängningen innebära ytterligare instabilitet och minskat förtroende på kapital- och penningmarknaden.

En miljard i den ena änden kan i värsta fall bli mer än tio i den andra. Tyvärr är det oftast skattebetalarna som befinner sig i den andra änden.

Jag tycker att regeringen snarast och med hjälp av kvalificerade bedömare skall utreda hur fastighetsmarknaden kan stabiliseras. I utredningens direktiv måste ingå att föreslå sänkning av fastighetsskatten, som är en stor bov och inte alls den mjölkkossa som många tror. Vidare bör försämringarna i bostadssubventionerna frysas till dess att räntorna har sjunkit och fastighetsmarknaden har stabiliserats.

Så över till räntorna. Jag tror att regeringen är väl medveten om problemen och om vilka positiva effekter man får genom räntesänkningar, men man är oförmögen att ta tag i dem. Budgeten är för svag, och en av anledningarna till att den är för svag är att statsråden sitter på sina hjärtefrågor, vilket gör att handlingsförlamningen blir stor. Mitt tips är därför: Möblera om i regeringen och se till att budgeten kommer i bättre balans med verkligheten!

I Riksbankens senaste rapport sades att räntemarginalerna är häpnadsväckande 8,5 %. De kan ha sjunkit litet nu, men de ligger ungefär fem procentenheter för högt.

Det var positivt att få höra att Ann Wibble tidigare här i dag inte bara talade om marginalräntan, utan också om räntemarginaler och de problem som finns där.

Bostadslåneräntorna skjuter fart så fort obligationsräntorna går upp. I det motsatta fallet går det, vänligt uttryckt, mycket trögt med sänkningar. Problemet är naturligtvis konkurrensen och problemen med de höga räntorna.

Ett annat problem är bristen på kapital. Under 80-talets glada dagar märktes en av anledningarna till att priserna på fastigheter sköt i höjden, nämligen att man kunde låna utan insats av eget kapital. Man kunde i stort sett låna hundra procent efter en värdering.

Bristen på kapital verkar i negativ riktning så att priserna sjunker. Om priserna blir tillräckligt låga, kommer utländska investerare att göra billiga uppköp. Det är inte fråga om att det inte är bra att utländska investerare kommer hit och handlar, men risken är nu stor att omfattningen blir alltför stor både vad gäller fastigheter och företag.

Nu måste man ta tag i problemen. Jag vill därför be om skatteministerns syn på detta och höra vad regeringen är beredd att göra för att få in mer kapital på den svenska marknaden. Man måste ta tag i alla problem som finns och kanske söka okonventionella lösningar, t.ex. att låta Posten ha ett samarbete med en utländsk bank.

Anf. 106 LENA KLEVENÅS (s):

Herr talman! Ekonomin fungerar inte i ett vakuum, utan ingår i naturens kretslopp som en liten virvelstorm där pengar cirkulerar mellan företag och

hushåll. Vi gör uttag av råvaror och energiresurser ur naturens skafferi utan att räkna det som en kostnad när vi tullar av förrådet eller när vi förorsakar miljöskador som måste betalas i framtiden.

Vi är ganska bortskämda i Sverige med att kunna lösa våra problem genom att skapa en allt större kaka som vi sedan mer eller mindre rättvist vill dela på. I över 100 år har vi haft en ekonomisk tillväxt på ca 2 % per år. Perioder med stagnation eller tillbakagång har varit kortvariga. Därför är det lätt att tro att om vi bara får i gång tillväxten i ekonomin så blir de flesta problem lösta. Jag delar inte den uppfattningen. Tillväxten, om den sker på fel plats, skapar också problem av ganska allvarlig art.

Om vi för ett ögonblick lämnar Sverige och ser på jorden som helhet kan vi omedelbart konstatera att välståndet är mycket ojämnt fördelat. 1,2 miljarder människor lever ungefär som vi. 1 miljard lever under den absoluta fattigdomsgränsen, dvs. de saknar allt, såväl mat som vatten. De flesta av dessa människor är barn och man beräknar att 65 000 dör varje dag.

Vi kan också konstatera att miljön på jorden försämras i en allt snabbare takt. Ozonlagret tunnas ut, matjorden eroderas bort, dricksvattnet försämras, klimatet förändras, arter dör ut. Det kan ta en ände med förskräckelse. Det finns risk för att människan håller på att utrota sig själv genom att systematiskt förstöra sin egen livsmiljö.

Hur kan detta fortgå utan att vi reagerar eller åtminstone här i riksdagen prioriterar debatter om den ekologiska krisen?

Jag tror att det beror på att siffror saknas på den. Vi skulle behöva A-ekologi i stället för A-ekonomi och "börsrapporter" om hur ozonlagret går upp och ner. Vi skulle behöva grafiska bilder över matjordens minskning, så att vi kunde lägga pannan i djupa veck och kalla till krismöten när vi ser hur kurvorna dalar. Men vad är det vi mäter och oroas över?

Jo, vi mäter BNP. Går siffrorna upp så gläds vi och tror att vi blir rikare och går siffrorna ner så tror vi att vi blir fattigare. Vad mäter då BNP? Ja, inte mäter det välståndet i Sverige, utan det mäter bara alla ekonomiska transaktioner, ont och gott i en osalig blandning. Om det som mäts är till nytta eller skada spelar ingen roll.

Dessutom jämför vi vår tillväxt med andra länders. Och vi mäter alltid i procent. Vi bryr oss aldrig om vilken nivå vi utgår ifrån. Därför får vi i bland höra att vi halkar efter. Vi halkar ofta efter länder som är fattigare än vi, dvs. vår procentuella tillväxtsiffra är något mindre. Ändå har vi hela tiden en materiell standard som ligger skyhögt över de allra flesta länders.

Är då detta så mycket att orda om? Ja, jag tycker det. FN:s konferens om miljö och utveckling konstaterade att om miljöförstöringen på jorden skall stoppas måste fattigdomen utrotas. Vad jag förstår kan detta inte ske med mindre än att klyftorna minskar och att tillväxten sker i tredje världen. Procentuellt borde den vara betydligt större där än i Sverige.

Vi måste också lära oss att skilja på åtminstone tre olika sorters tillväxt. Den vi har i världsekonomin, i räntesystemet och i befolkningsutvecklingen är s.k. exponentiell, dvs. mängden fördubblar sig på allt kortare tid och det slutar i en explosion. Vi borde sansa oss och ha en ekonomi i balans och inte drömma om den eviga tillväxten.

Jag inser att många blir förvånade och kanske upprörda över att jag mitt i

Sveriges värsta ekonomiska kris kan stå här och säga att det är dåligt att ha tillväxt. Men jag gör det för att jag bedömer den ekologiska krisen som ännu allvarligare. Jag inser också att för att komma ur vårt akuta läge, måste vi nog ha tillväxt under några år. Men jag tänker litet längre framåt, och jag vet att när konjunkturen har vänt och vi åter står på topp kommer tillväxt fortfarande att vara vårt högst prioriterade politiska mål, oavsett partitillhörighet. Det håller inte! Vår kaka kan inte fortsätta att bli större. Men kanske kan vi baka en godare kaka.

För att lösa problemen med arbetslösheten borde vi i mycket högre grad satsa på att skapa arbetstillfällen inom miljöområdet. Där har uppfinningsrikedomen varit dålig och mycket återstår att göra. Kemikalieinspektionen behöver folk för att informera i kommunerna. Ackumulatortankar behövs för dem som eldar med ved. Dessa skulle sänka utsläppen av kolväten tio gånger, och de skulle ge jobb åt många rörmokare. Detta var bara ett par exempel. Lägger vi om jordbruket mot mer ekologisk odling kommer det också att gå åt mer arbetskraft.

Vi har så smått börjat inse i Sverige att vi måste övergå till ett kretsloppssamhälle och minska resursslöseriet. Men fortfarande tror vi att vi skall fortsätta att växa. Vi måste ställa oss den oundvikliga frågan: Är ekonomisk tillväxt långsiktigt uthållig, och hur ser den i så fall ut?

Vilken slutsats skall man dra av det faktum att endast 500 miljoner människor kan leva på den standard som är vår om inte jorden skall drabbas av en ekologisk kollaps? Jag kan inte dra någon annan slutsats än att vår materiella standard är för hög.

Den mest angelägna reformen på det ekonomiska området vore att forma en kretsloppsekonomi. Utredningen om miljöräkenskaper är ett steg på rätt väg, men det dröjer fem år innan vi får något förslag. Det känns alldeles för avlägset. Vi måste påskynda arbetet med att hitta en ekonomi, där utarmning och förstörelse av jordens kapital räknas som en minuspost. Miljöskulden beräknas uppgå till 260 miljarder i Sverige, och den ökar med 7 miljarder varje år om vi inget gör. Detta borde också räknas in i budgeten.

Anf. 107 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Fr.o.m. sommaren 1991 och fram till nu har svenska folket fått en ny kunskap om läget för Sveriges ekonomi. Vi minns valrörelsesommaren 1991. Den socialdemokratiska regeringens finansminister Allan Larsson bemötte Anne Wibbles beskrivning av Sveriges dåliga ekonomi. Det vänder, sade Allan Larsson.

Nu beskrivs Sveriges ekonomi som ett svart hål.

När Allan Larsson såg ljuset i det ekonomiska mörkrets tunnel, var det inte slutet av tunneln han såg. Det var tåget som kom.

Nu har det tåget kört över oss alla, och det är fortfarande mörkt. Vi måste alla anstränga oss för att det skall ljusna för Sverige i det ekonomiska mörkret.

Något drastiskt måste göras. Vår regering ägnar också en oerhört stor del av sin tid åt att finna vägar ur Sveriges ekonomiska kris.

Värderade talman! Skatteuppgörelsen för några år sedan var en stor framgång för svensk ekonomisk politik. Jag trodde att vi, som stod bakom den

uppgörelsen – riksdagens socialdemokrater och folkpartister – skulle stå fast vid uppgörelsens huvuddrag, särskilt nu när även de flesta andra partierna tycks gilla uppgörelsen.

Därför blev jag besviken, när jag kunde konstatera att Socialdemokraterna i sin senaste motion om Sveriges ekonomi lade fram förslag om skattehöjningar för stora grupper av Sveriges folk i vanliga inkomstgrupper – generella skattehöjningar utan redovisat slut.

Jag inser att Socialdemokraterna i sin motion måste finansiera de förslag som kostar pengar, men jag är besviken över att den socialdemokratiska fantasin inte är större än tidigare.

Vi höjer skatten. Så har socialdemokrater alltför ofta sagt i kommunfullmäktige, landsting och riksdag så länge jag minns. Tyvärr har årets upplaga av socialdemokratiska riksdagspolitiker inte kommit på något annat. Till en mycket stor del av Sveriges löntagare är Socialdemokraternas besked: Vänta inte annat än högre skatter om Socialdemokraterna får ökat inflytande.

Nu undrar säkert en och annan varför just jag kritiserar Socialdemokraterna för att de vill höja skatten. Jag har ju själv i en motion föreslagit att skatten skall höjas för vissa.

Ja, det är naturligtvis en litet märklig situation att jag, en 170:edel av regeringens i övrigt säkra underlag i riksdagen, i en motion framfört en egen idé om den ekonomiska politiken. Jag har också av Folkpartiets gruppledning fått frågan om jag kan ta tillbaka motionen. Jag tycker att det är en styrka att det är så stor generositet i Folkpartiet att en enskild riksdagsledamot utan att riskera sin ställning kan gå emot partiledningen.

Jag föreslår en tillfällig skatt på 10 % av beskattningsbar inkomstdel överstigande 300 000 kr. En person som tjänar 302 000 kr får 200 kr i skattehöjning. En som tjänar 400 000 kronor får 10 000 kr i skattehöjning enligt mitt förslag.

Jag vänder mig till dem som har det allra bäst. Socialdemokraterna klämmer åt en mycket större grupp i vanliga inkomstlägen.

Så här skriver jag i motionen:

Det ekonomiska läget för Sverige är kärvt. Alla svenskar torde vara beredda att göra insatser för att förbättra landets ekonomi. Besparingar i statens budget försämrar privatekonomin för människor som redan har det svårt. Det är angeläget att den ekonomiska politiken utformas så, att även s.k. höginkomsttagare ökar sitt bidrag till statens inkomster.

Nu säger de som kritiserar mig att det som jag föreslår är ett avsteg från skatteuppgörelsen och att jag därmed faller under samma dom som de skattehöjningsföreslående socialdemokraterna.

Värderade talman! Regeringen – och därmed vi, som utgör dess underlag i riksdagen – får nu stark kritik för att landets ekonomiska problem drabbar dem som har det svårast. Jag förutsätter att de flesta, som inte hör till de hårdast drabbade grupperna, gärna accepterar ett tillfälligt skatteuttag för att visa att solidaritet även finns hos höginkomsttagare.

Mitt förslag innebär också att ett eventuellt beslut om en extra beskattning formuleras så att det klart framgår att beslutet enbart gäller det närmaste budgetåret och att några nya beslut inte skall behövas för att beskattningen därefter åter skall ske enligt skattereformens principer.

När jag skrev motionen trodde jag att den här extra beskattningen av höginkomsttagare inte skulle ge något nämnvärt till statskassan utan endast ha symbolisk betydelse. Jag förordade av moraliska skäl en extra skatt för dem som har det allra bäst. Jag tycker fortfarande att det är viktigt att riksdagens budskap till svenska folket skall vara att inte enbart de som har det svårast skall få det sämre innan alla får det bättre.

Nu har riksdagens utredningstjänst hjälpt mig och räknat ut att den samlade inkomstsumman för inkomsttagare med en statlig beskattningsbar inkomst över 300 000 kr 1990 uppgick till ca 56 miljarder kronor. Om skatten höjdes med 10 procentenheter för denna inkomstgrupp skulle det ge nästan 6 miljarder kronor – 6 tusen miljoner kronor – till statskassan. Uppgifterna är hämtade från Statistiska centralbyråns senast publicerade inkomststatistik.

Värderade talman! När jag nu vet att denna tillfälliga beskattning av dem som har det allra bäst, ger så mycket som ca 6 miljarder kronor till statskassan, inser jag att mitt förslag inte längre har enbart symboliskt värde. Nu tror jag faktiskt att stora grupper i Sveriges riksdag kan känna sympati för förslaget. Jag kommer därför att arbeta för att få en sådan uppslutning kring det här förslaget att riksdagen beslutar ta in de här 6 miljarderna till statskassan utan att därmed fatta principiellt beslut om avsteg från skattereformens skatteskalor.

Jag fick en fråga från Arne Kjörnsberg. Jag ser emellertid att han har begärt ordet igen, och jag kan därför kanske svara på den samtidigt som jag svarar på det som han tänker fråga om nu.

Anf. 108 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Där ser man vådan av färdigskrivna manuskript. Då blir det aldrig någon tid över för att svara på frågor.

De 6 miljarderna måste vara fel, i varje fall om avsikten är att den 10-procentiga ökningen av statsskatten skall utgå på beloppet över 300 000 kr. Då måste det vara fel. Det är fel på minst en decimal, skulle jag gissa. Men ni kan väl tala med utredningstjänsten på nytt.

Carl-Johan Wilson, vad är reavinstskatt, aktievinstskatt, omsättningsskatt på aktiehandel, arvsskatt, gåvoskatt och förmögenhetsskatt? Jo, det är där som ni, Carl-Johan Wilson, har gjort avsteg från skattereformen. Tala om besvikelse. Vem skall känna störst besvikelse, Carl-Johan Wilson eller jag, för att vi nu föreslår en höjning av statsskatten som skulle inbringa omkring 4 miljarder kronor?

Anf. 109 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Herr talman! Arne Kjörnsbergs och andras uppfattning när de angriper regeringspartierna för sådana saker, är att om Socialdemokraterna hade fått igenom sin idé, hade läget för Sverige varit bättre. Men så är det inte. Det är inte trovärdigt att man från socialdemokratiskt håll går ut och angriper den borgerliga regeringen för alla problem som har uppstått i svensk ekonomi nu. Det är som att stå ute i duggregn och iaktta översvämningar som finns runt omkring och säga att det är duggregnet som är orsaken till över-

svämningen. Visst duggregnar det fortfarande, men marken är vattensjuk, och det beror på det gamla regnet.

Jag är inte här som representant för Folkpartiets skattepolitik, utan jag är här för att kommentera min motion. Det finns andra här som kan svara på frågor av det slag som Arne Kjörnsbergs.

Anf. 110 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Jag bara kommenterar att Carl-Johan Wilson var besviken på mig, därför att jag tillhör det parti som vill höja statsskatten med en summa som motsvarar 4 miljarder kronor för dem som ligger över brytpunkten. Det var då jag räknade upp detta. Jag skall emellertid räkna upp något annat. Reavinstskatt, arvsskatt, gåvoskatt och något mer har redan höjts. Det beslutades vid överenskommelsen i höstas. De höjdes från 25 procentenheter, som det hade fattats beslut om, till 30 procentenheter. Jag är därför litet mindre besviken nu. Men det var väl under galgen.

Frågorna om räntan och muraren får jag vänta med tills nästa gång som Carl B Hamilton deltar i debatten.

Anf. 111 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag känner mig tvingad att göra ett genmäle, därför att det förslag som Carl-Johan Wilson väckt ställer till så skadliga effekter för Sveriges ekonomi.

Att höja marginalskatten, ens om det avser att vara ett tillfälligt förslag, till 61 % i genomsnitt, skulle leda till direkt negativa effekter genom ökade snedvridningar på ekonomin och ökad skatteplanering. Det var just det som den marginalskattereform som Carl-Johan Wilsons eget parti, och sannolikt även han själv, förespråkar skulle förhindra. Samma effekter uppkommer om man nu går tillbaka till det perversa skattesystem som äntligen ändrades.

Till detta kommer de indirekta effekter som är än mer förödande för svensk ekonomi. Det är ju den typ av symbolpolitik som Carl-Johan Wilson förespråkar – med bl.a. förmögenhetsskatter som har gett så litet och kostat så mycket – som har skadat ekonomin i Sverige. Det är den typen av symbolpolitik som gör att Ingvar Kamprad, bröderna Rausing och andra flyttar från Sverige efter att ha gett tusentals svenskar arbete. Den politiken missgynnar dem som skadas av låg tillväxt, nämligen de allra svagaste grupperna i Sverige.

Anf. 112 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Det känns litet snopet att stå här i kammaren och debattera med den skatteminister vars verksamhet jag själv vill känna mig som ett underlag för. Skatteminister Bo Lundgren agerar dock här utifrån en sakligt ekonomisk ställning som han besitter.

Jag har med min motion agerat utifrån moraliska skäl. Det är viktigt att Sveriges riksdag ger signaler till svenska folket, vilka tydligare än som hitintills varit fallet visar att vi erbjuder också dem som har det allra bäst att bidra vid de tillfällen då alla som har det svårt upplever att situationen har blivit mycket svårare för dem.

Anf. 113 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Vad gäller syftet kan jag instämma. Syftet är ädelt och bra. Men om resultatet blir raka motsatsen, dvs. att man ytterligare försämrar situationen för svensk ekonomi och för de svaga, tror jag att inte ens Carl-Johan Wilson själv kommer att rösta för sin egen motion när denna tas upp här i kammaren.

Anf. 114 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Nej, om följden blir vad statsrådet Lundgren här befarar, är det naturligtvis svårt att säga att förslaget är bra.

Jag har faktiskt funderat över om jag skulle lägga fram min motion. Jag möttes då av alla de argument som stämmer med de argument från andra som statsrådet här nämnde. Men egentligen har jag inte funnit några argument som talar mot den moraliska del av projektet som jag haft som första grund.

Jag har talat med ganska många personer i de aktuella inkomstlägena. Men jag har bara träffat på en person som tyckte att det var fel att göra en insats. Alla övriga som jag har talat med har sagt: Ja, det är klart att vi också kan vara beredda att göra någon insats.

Jag känner en viss stolthet över att här i kammaren kunna säga att det finns ett utrymme för den här typen av resonemang även inom regeringspartierna. Jag hade kanske inte trott att vi skulle behöva föra detta resonemang här i kammaren. Men när det nu kan komma med i riksdagens protokoll känner jag en viss glädje över det som kunnat sägas här. Jag tänker arbeta vidare för att en sådan här inriktning som visar riksdagens ansvar för en moralisk inställning i dessa frågor hålls vid liv i debatten.

Anf. 115 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Ordet kris är ett ofta missbrukat ord. Men ibland är beteckningen helt korrekt. Så är det beträffande "bankkrisen", som numera inte bara handlar om bankteknik. Saken har utvecklats till en allvarlig medborgerlig förtroendefråga som riskerar att undergräva tilltron inte bara till bankväsendet utan även till rättssamhället.

Bankkrisen kan helt enkelt liknas vid ett bottenlöst "träsk". Men det är närmast omöjligt att kortfattat redovisa alla nödvändiga åtgärder här och nu. Jag skall dock peka på några huvudpunkter som gäller utkrävandet av ansvar, förebyggande åtgärder och avveckling av krisen. Särskilt handlar det om allmänhetens misstroende.

Bankkrisen skyller alla på alla. Ytterst skyller man på "klimatet", och då menar man väl inte solen utan tidsandan på det ekonomiska området. Men huvudansvaret åvilar bankerna, med något undantag. Det är fegt att skylla ifrån sig på avregleringen av kredit- och valutamarknaderna. Även om vissa lagregler försvinner, borde i vart fall moral och etik finnas kvar hos normalt hederliga människor och inte ersättas av en kriminalitet av aldrig tidigare skådad omfattning.

Medansvar bärs av obegripligt "lojala" bankrevisorer och särskilt av Finansinspektionen. Denna myndighet var – sitt namn till trots – oacceptabelt

passiv mesta tiden, och inte ens så sent som under hösten 1992 såg man någon anledning att initiera en polisiär granskning av bankkrisen.

En rättslig granskning har nu trots allt påbörjats och måste omfatta alla inblandade. Alla utan undantag måste bära sitt ansvar för sitt handlande. Resultatet måste bli straff, skadestånd, hävning av oskäliga fallskärmsavtal samt "sparken" från misskötta tjänster.

Herr talman! De inblandade har förhoppningsvis redan lärt sin läxa. Men genom att utkräva ansvar förstärks allvaret, och samtidigt uppnår man en viktig förebyggande effekt inför framtiden.

Dessutom behövs det uppenbarligen en omfattande särskild satsning på förebyggande åtgärder för att vi skall slippa en återupprepad bankkris. Främst handlar det om en reorganiserad och kompetensförstärkt finansinspektion med en kraftfull tillsynsfunktion. Dessutom krävs det väsentligt ökade insynsmöjligheter och en kraftigt förstärkt revisorsroll inom bankväsendet.

Bankakuten var nödvändig då den tillskapades för att garantera betalningssystemet men får inte missbrukas för att garantera banksystemet.

Bankakuten och dess verksamhet är förenade med många och stora nackdelar. Det är principiellt betänkligt att ha statligt beroende banker. Risken för en permanentning av Bankakuten är överhängande. Bankakutens verksamhet äventyrar konkurrensneutraliteten mellan bankerna. Dessutom tycks det statliga garantiåtagandet få en oöverblickbar omfattning utan rimligt hopp om återbetalning från bankerna. Allt detta drabbar ytterst alla oskyldiga skattebetalare.

Därför är det nödvändigt med det åtgärdsprogram som närmare beskrivs i min motion till riksdagen. Där krävs åtgärder i tre steg, nämligen:

1. En konkret tidsplan fastställes för snar avveckling av Bankakuten.
2. En banklag införes med krav på garantier från bankerna, inte från staten, till kundernas säkerhet.
3. Olönsamma svenska banker får skyndsamt avvecklas i ordnade former med kundgaranti.

Kraftfulla signaler av sådant innehåll efterlyses för att vi skall komma ut ur bankkrisen. Detta skulle också stoppa "trollerikonster" och "hästhandel" där bankdirektörer försöker "roffa åt" sin bank största möjliga garantibelopp.

För övrigt behöver en avveckling av olönsamma banker inte vara destruktiv, utan den kan göras konstruktiv och öka lönsamheten hos de återstående bankerna.

Herr talman! Bankkrisen har blivit särskilt allvarlig genom att en allvarlig misstanke nu sprider sig i allt bredare kretsar i vårt samhälle. Innebörden är att det skulle saknas verklig vilja att klarlägga bankkrisen och att försök t.o.m. gjorts för att mörklägga händelseförloppet under krisen – allt på grund av att många av samhällets toppar är mer eller mindre inblandade i bankkrisen.

Sådan kritik har även drabbat tidigare och nuvarande regering. Ytterst måste därför riksdagen – som det skattebetalande folkets representant – med kraft engagera sig i bankkrisen och dess vida konsekvenser i samhället.

Mot denna bakgrund föreligger synnerligen starka motiv för riksdagen att

tillsätta en medborgarkommission med opartisk sammansättning och bred kompetens med tillgång till svensk och utländsk expertis.

Anf. 116 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Högt värderade talman! Inom Finansdepartementet beklagar man sig med all rätt över bankernas bristande kompetens.

Finansministern ondgjorde sig tidigare i dag över bankernas stora marginaler. Hennes kritik går delvis tillbaka till hennes eget fögderi, där man inte fått bankerna att tänka samhällsekonomiskt.

Hittills har det svenska finansiella systemet av staten erhållit runt 60 miljarder – en siffra som väntas stiga till 200 miljarder. Gudskelov har vi äntligen fått en Akutchef, som dock i sin första TV-intervju verkade något förskräckt inför sin uppgift. Det kan man förstå. Han behöver hålla huvudet kallt när bankernas dans kring guldkalven staten skall börja.

Kurserna på bankaktierna har redan börjat rusa i höjden, då marknaden redan intecknat bankgarantiernas alla fördelar. Det är obegripligt, då bankerna är de stora förlorarna.

Det är bankernas ledningsgrupper, styrelser och revisorer och, inte minst, Finansinspektionen som genom inkompetens och släpphänthet förorsakat dagens krissituation.

Bankerna har under många år hänsynslöst utnyttjat sin oligopolsituation. Oskrivna lagar har gällt. Räntemarginalen måste vara 7 %, mot Tysklands ca 2 %. Skillnaden, 5 %, illustreras av mitt eget företag, som i går betalade 16 % ränta i Stockholm. I dag gällde 11 % i Hamburg. Varför skall jag göra investeringar i Sverige när skillnaden är 5 % och speciellt som Socialdemokraterna föreslagit att arbetsgivaravgifterna och marginalskatterna skall höjas? Då har man inget incitament att stanna kvar i landet med sina investeringar.

Företagarnas riksorganisation presenterade i går resultatet av en SIFO-undersökning bland de 300 medlemmarna. En tredjedel av dessa deklarerade klart missnöje, framför allt beträffande räntorna. Man anser i likhet med Ny demokrati att bankerna måste känna sitt ansvar för samhällsekonomin. Det är rimligt att begära att de banker som drar fördel av statens krediter måste förbinda sig att arbeta med internationellt konkurrenskraftiga räntor.

Som en absolut sista utväg för att tvinga fram lägre räntor återstår inget annat än att staten som ersättning får garantier och genom riktade nyemissioner går in som tillfällig *minoritetsaktieägare* i bankerna. När konjunkturen sedan vänder och vinsterna kommer tillbaka skall staten vara tvungen att erbjuda sina aktier till i första hand bankens gamla aktieägare. Detta betyder att staten ges goda möjligheter att få avkastning på sitt investerade kapital.

Jag har en fråga till Bo Lundgren: Vilka åtgärder har ministern vidtagit för att på kort sikt få ned de svenska räntemarginalerna?

I pressen har vi nyligen läst vilka släta figurer de politiskt tillsatta representanterna i bankstyrelserna utgjorde. Det är en välgärning att regeringen har stoppat de politiska utnämningarna. Mot denna bakgrund är det med viss oro vi nu har förstått att regeringen har valt att ge Bankakutens styrelse en viss politisk anstrykning genom att bl.a. utnämna den i och för sig förträfflige

Odd Engström till ordförande. Eventuellt kan finten vara att gentemot utlandet markera den politiska enigheten beträffande Bankakuten. Det är viktigt.

Jag frågar Bo Lundgren: Skall Bankakuten politiseras? Vidare frågar jag om han är beredd att bekräfta att regeringen i framtiden kommer att välja styrelseledamöter enbart på basis av kompetens och skicklighet och inte på politiska meriter.

Många inom Ny demokrati känner olust inför de stora belopp som en sanering av det svenska banksystemet kommer att kosta. Jag har tidigare nämnt 200 miljarder kronor. Regeringen och dess akut har med rätt eller orätt från riksdagen erhållit ett carte blanche att spendera ett ospecificerat, men mycket stort, antal miljarder, mot löfte att riksdagen får regelbunden rapportering.

I orätta händer kan detta carte blanche-vapen missbrukas. Vi skulle därför gärna ha sett att riksdagen i stället hade fått göra sin stämma hörd med regelbundna mellanrum och därvid fått godkänna alla större, mångmiljardkrävande, avtal.

I dag finns emellertid inga restriktioner för regeringen och dess akut. Det är fritt fram, och jag kan endast uppmana Bo Lundgren att umgås varligt med sitt carte blanche. Om inte kan han lätt få ett carte rouge, ett rött kort, och förvisas till utvisningsbåset, långt ifrån den varma regeringsbänken.

Anf. 117 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Låt mig omedelbart svara Simon Liliedahl på de två frågorna.

Det regeringen kan göra och gör för att bl.a. skapa möjligheter för rimliga räntenivåer och rimliga räntemarginaler är att styra den ekonomiska politikens inriktning. Det skapar sådant utrymme rent generellt för nivån. Genom det stödsystem som har utformats och den garanti som har utfärdats skapas möjlighet för banksystemet att fungera normalt.

Jag har bara en kort kommentar vad gäller Bankstödsnämndens ordförande. Odd Engström har självfallet utnämnts på grund av sin kompetens och skicklighet, inte för att han i riksdagen har representerat ett visst politiskt parti eller ens för att han var riksdagsman. Han har ju lämnat sina politiska uppdrag för att som ordförande sköta Bankstödsnämnden.

När man står inför den situation som vi har, känner man naturligtvis en stark vrede över att det som har hänt faktiskt har hänt. Kreditförlusterna i banksystemet och i den finansiella sektorn i övrigt har blivit stora, med behov av statliga insatser, som dock inte, såvitt jag kan bedöma, kommer att uppgå till de nivåer Simon Liliedahl talade om. Inom parentes sagt kommer jag ihåg att den enda reservation som Ny demokrati hade var att man ville utvidga garantin till att också gälla eviga förlagslån. Snarare ville man utvidga garantins omfattning än göra någonting annat. Men det är en parentes i sammanhanget.

Den vrede man känner får ändå inte förblinda, så att man inte tar tag i problemen och faktiskt löser dem. Det är nödvändigt. Det är självklart att vi i det arbetet inte kommer att mörklägga vad som har inträffat eller vad som nu görs. Tvärtom har vi mycket stor öppenhet. Bl.a. kommer vi att kon-

tinuerligt informera riksdagen. Redan nästa vecka, på onsdag kl. 9, kommer vi att informera om hur situationen är för närvarande vad gäller de olika banker som har kommit in i eller är på väg in i systemet.

Orsaken till krisen i den finansiella sektorn är i grunden den ekonomiska situationen under andra hälften av 80-talet. Vi hade en hög inflation. Vi hade höga marginalskatter, med högt avdragsvärde. I det läget avreglerades 1985 kreditmarknaden. Utlåningsregleringen togs bort. Med tanke på att det fanns ett uppdämt behov, som det alltid finns efter en reglering, och en miljö med hög inflation och höga avdragsvärden, som gjorde fastighetsinvesteringar lönsamma och intressanta, blev det en våldsam kreditexplosion. Den i sin tur födde en uppgång av värdena på fastigheter, som i sin tur skapade utrymme för ytterligare lån. Det fanns ju ingen begränsning som i den gamla kreditregleringen. Lönsamheten verkade vara i stort sett evig.

Den här effekten förstärktes av att vi fortfarande hade en valutareglering i Sverige, vilket gjorde att det var svenska fastigheter man efterfrågade. Man kunde inte sprida investeringarna. Just svenska fastigheter och svenska tillgångar steg snabbare än motsvarande värden i andra länder. Där är den grundläggande orsaken till det som inträffade.

Hade vi haft en lägre inflation, en lägre marginalskatt och därmed lägre avdragsvärden, hade de problem vi i dag har att hantera varit väsentligt mycket mindre. Kalkylerna hade inte varit sådana att spekulanter och andra hade gått in och spekulerat i både fastigheter och andra tillgångar.

Självklart hade inte heller bankerna tillräcklig kompetens. Oskicklighet och inkompetens i banksektorn bidrog till att man i kreditbedömningarna så småningom helt kom bort från en rimlig bedömning av vad en fastighet kunde avkasta och i vad mån det skulle påverka det långsiktiga värdet. Man beviljade krediter på ett sätt som uppenbarligen var orimligt.

Bägge sakerna är orsaker, bägge sakerna måste hanteras. Vi måste lära av läxan att hålla nere inflationen och inte ens fundera på att åter höja marginalskatterna. Däremot skall vi inte gå tillbaka till en regleringsekonomi. För regleringar föder problem och uppdämda behov samt skapar långsiktiga problem. Med en bra ekonomisk-politisk miljö, en tillräcklig och tillfredsställande tillsyn och kompetens inom den finansiella sektorn kommer det här inte att vara något som upprepas. Vi skall naturligtvis ge den lärdomen vidare.

Den verkan på ekonomin som finanskrisen har är mycket större än flertalet bedömare egentligen har insett. Det är klart att när hushållen ser tillgångarna minska i värde, när plötsligt begagnade fastigheter är väsentligt billigare än nyproducerade, ökar sparandet. Konsumtionen minskar, vilket i sin tur påverkar efterfrågan. Investeringsbehovet dras ned. Sammantaget krymps förutsättningarna för ekonomin och ekonomins tillväxt. Finanskrisen spelar en stor roll i det avseendet. Därför måste den hanteras med allvar och även med sådana lösningar som gör att kreditförsörjningen fungerar.

Vi kom i en situation där förlusterna i den finansiella sektorn accelererade alltmer. För att över huvud taget ha ett fungerande betalningssystem, vilket såvitt jag förstår alla i riksdagen inser är nödvändigt, var vi tvungna att utfärda den garanti som gäller insättare och övriga fordringsägare i bankerna,

så att deras fordringar på bankerna kan infrias, och infrias i rätt tid. Det var nödvändigt för att över huvud taget få betalningssystemet att fungera.

Det krävs naturligtvis också, som komplement till denna garanti, stödåtgärder för att hindra att garantin bara utnyttjas, för att anknyta till det Bengt Harding Olson tog upp. De institut som har problem skall också kunna få stöd och hjälp. De skall kunna avvecklas. De skall kunna rekonstrueras i ordnade former, vilket också framgår av den bankstödsproposition, som riksdagen har antagit, och som Bengt Harding Olson såvitt jag förstår har röstat för utan några som helst kommentarer. Det gläder mig naturligtvis.

Det krävs ett stöd i de här frågorna för att få en fungerande kreditförsörjning för främst de mindre och medelstora företagen, som inte har mycket annat att vända sig till än just den svenska kapitalmarknaden. Det är alltså nödvändigt att ha en fungerande kreditförsörjning. Jag instämmer självfallet i finansministerns synpunkter vad gäller räntemarginaler. Jag har själv vid flera tillfällen sagt att bankerna måste se till att kreditförsörjningen fungerar på ett rimligt och bra sätt. Syftet med garantin är alltså att ekonomin skall fungera och inte riskera att dras in i en depression samt att insättarna skall skyddas, inte att ägarkapitalet skall skyddas.

I den mån en bank eller ett annat institut som omfattas av garantin skulle få problem skall naturligtvis i första hand ägarnas kapital, det egna kapitalet, tas i anspråk för att täcka förlusterna. Det är först därefter det kan bli aktuellt med statliga insatser. De insatserna syftar alltså inte till att garantera banksystemets fortbestånd. De syftar till att garantera insättarna kreditförsörjning och kapitalförsörjning i Sverige och ingenting annat.

I garantin inkluderas naturligtvis också fordringsägarna i övrigt, utöver insättarna. Om inte fordringsägarna, de som finansierar bankernas verksamhet, utländska såväl som svenska, känner trygghet, kommer systemet att kollapsa. Då fungerar inte kreditförsörjningen. Även fordringsägarna måste garanteras.

Men i den mån banker inte har en inneboende överlevnadsmöjlighet på sikt är det naturligtvis fråga om en rekonstruktion, en avveckling eller en kombination, i ordnade former. För de banker som har överlevnadsmöjligheter gäller det för oss att genom stödet skapa möjlighet till en överbryggning, och det är också vad det rör sig om. I det senare fallet kan vi räkna med att kunna få tillbaka något av de åtaganden staten gör.

En hel del av åtagandena kommer att innebära en kostnad som vi inte kommer ifrån, men så långt möjligt skall naturligtvis de satsningar som staten gör återvinnas. Det är också en självklarhet.

När vi praktiskt hanterar detta oönskade men ändå nödvändiga arbete skall vi självfallet, då vi analyserar de olika bankerna, observera om det finns misstanke om brott. Vi skall se till att polis och åklagare får i uppgift att utreda i rimlig omfattning och resurser för att göra det.

Det är också viktigt att klarlägga vems ansvaret är. Det finns en tendens i Sverige att skylla ifrån sig, att säga att någon annan hade ansvaret. Det gäller nog på många olika områden. Det kanske inte heller är unikt för Sverige. Det är självfallet så, att den styrelse som har suttit i en bank och givit instruktioner som inte fungerat tillfredsställande har ett ansvar för detta. Det kan alltid diskuteras hur långt det ansvaret går, men det är viktigt att utreda frå-

gan. Det är mot bakgrund av detta som jag kommer att ge någon eller några jurister i uppgift att exempelvis bedöma i vilken mån det är rimligt eller möjligt att driva skadeståndstalan mot tidigare styrelser i Nordbanken.

Juristerna får komma med sin rapport, och sedan får vi diskutera saken. Vi måste naturligtvis undersöka möjligheten för skattebetalarnas och medborgarnas skull. Det är ganska självklart.

Det politiska systemet och banksystemet har ett delat ansvar. Vi måste hantera problemen, och vi måste göra det på ett så effektivt sätt som möjligt för att minimera kostnaderna och snedvridningarna. Det är den ambition jag har, och jag hoppas att riksdagen också i fortsättningen kommer att ge oss utrymme att fullfölja ambitionen. Jag är medveten om att man kommer att göra det.

Anf. 118 SIMON LILIEDAHL (nyd) replik:

Herr talman! För mig som är småföretagare är småföretagens och de medelstora företagens problem speciellt viktiga. Det går inte att leva med en 5 % för hög ränta. Jag tycker inte att regeringen har haft ett tillräckligt kraftfullt språk gentemot bankerna.

En regeringen närstående bank har sagt upp mitt bolags checkräkningskredit med enda motivering att det skulle vara "company policy". Jag har gudskelov ett mycket lönsamt företag.

Regeringen borde inte acceptera detta beteende. I ert ställe skulle jag sätta statens egen bank under tryck och säga till att den inte får lov att utan orsak säga upp checkräkningskrediter osv.

Om man gör detta skulle jag vilja föra in den bankombudsman som vi har talat om tidigare. Det har beslutats om en utredning som vi avvaktar. Jag tror att han behövs mycket snabbt, inte bara för allmänheten utan också för småföretagarna. De skall känna att de kan vända sig till någon för att få sin rätt.

Jag tror att regeringen skall instruera sin egen bank att sänka räntemarginalen. Om den banken sänker med hälften, tvingas de andra bankerna att följa efter. Det är ett rättvisekrav att regeringen går i spetsen för att få ned räntemarginalen, vilken är ytterligt besvärande och störande. Man måste på något sätt få ned räntorna, annars får vi inte fart på Sverige igen.

Slutligen vill jag säga någonting om de 200 miljarder kronor som det skulle kosta att sanera banksystemet. Summan är naturligtvis en gissning. Det kan bli 100 miljarder. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att denna investering, som kommer att bli mycket stor, inte finns med i finansplanen. Jag vet inte hur regeringen har tänkt att behandla dessa miljarder. Oavsett om det rör sig om 50, 100 eller 150 miljarder måste de finnas med i bokföringen på något sätt.

Anf. 119 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Den bankstödsproposition som antogs av riksdagen syftar till att skapa möjlighet till kreditförsörjning för mindre och medelstora företag. Det finns också andra målsättningar, men detta är ett givet syfte. Det är också därför vi hanterar problemet med betalningssystemet som sådant.

Det är viktigt att vid varje tillfälle framhålla för de institut som verkar

inom den finansiella sektorn att de omfattas av denna garanti just för att de skall kunna fullfölja en normal verksamhet. Syftet är inte att låta pendeln, som slog för långt åt ena hållet under den ohämmade kreditexpansionen på andra hälften av åttiotalet, slå tillbaka så att det nu blir en våldsam åtstramning och strypning på kreditsidan.

Man får inte behålla 80-talspolitiken. Det gäller att göra en seriös och noggrann kreditprövning även fortsättningsvis. Genom stödsystemet och garantin ger vi möjlighet för bankerna att kunna fungera normalt.

Det är självfallet så, att även möjligheten att hantera räntemarginalerna påverkas av stödsystemet och stödåtgärdernas utformning. Det är dock en balansgång när det gäller räntemarginalerna och den kostnad skattebetalarna kan få generellt. Jag säger inte att den nuvarande räntemarginalen är önskvärd – den bör tvärtom kunna dras ned. Om den dras ned minskar intäkterna i banken, vilket i sin tur leder till att kostnaderna för skattebetalarna i en förlustsituation ökar. Det är en balansgång.

Jag håller med finansministern om att det är viktigt att den önskvärda nedgången i den allmänna räntenivån inte leder till att man vidgar räntemarginalerna. Vi skapar förutsättningar för en förnuftig räntemarginalpolitik och utlåningspolitik.

Anf. 120 SIMON LILIEDAHL (nyd) replik:

Herr talman! Det Bo Lundgren sade om räntemarginalen är väldigt viktigt. Jag vidhåller i alla fall att man måste tvinga en bank att sänka räntemarginalen. Det är givetvis Nordbanken man skall tvinga. Jag tror att man skall acceptera att banken kommer att gå med förlust. Det kan röra sig om ett visst antal 100 miljoner. Jag accepterar det mycket gärna, om vi på så sätt kan få i gång investeringsverksamheten i företagen i Sverige. Jag är övertygad om att det är en mycket bättre idé att driva Nordbanken med förlust och sänka räntorna med t.ex. 3 %.

Dessutom tycker jag att Bo Lundgren verkligen skall försöka att få hit någon utländsk bank som kan ta hand om t.ex. Gotabankens kontorsnät. Det gör han kanske. Det är bara genom konkurrens man kan få ned räntemarginalerna och få ett normalt banksystem igen.

Jag tycker att Bo Lundgren och hans gossar har gjort ett mycket gott jobb när de försökt rensa i det augiasstall bankkrisen utgjort. Jag värdesätter speciellt den utredning som skall kartlägga eventuella oegentligheter och analysera orsakerna till bankkrisen. Det är väldigt viktigt att arbetet kommer i gång. Jag vill inom parentes säga att Ny demokrati i en motion har föreslagit att regeringen skall undersöka om banksekretessen vid behov kan upphävas för att ytterligare förbättra möjligheterna att kartlägga alla oegentligheter.

Anf. 121 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! För att bryta igenom banksekretessen skall det föreligga misstanke om brott. Det gäller naturligtvis att skydda normala kunder så att det inte uppstår några problem i det avseendet.

Man kan inte bara se till en isolerad bank. Jag håller med om att det är en strävan inte bara att genom en stram finanspolitik få ned den allmänna räntenivån, utan också att minska de kraftiga räntemarginaler som finns i

dag. Det är ett konkurrenssnedvridningsproblem. De banker som står utanför stödsystemet och hanterar problemet själva kan komma i mycket besvärliga konkurrenssituationer och tvingas in i systemet. Jag bara pekar på de avvägningsproblem som finns i detta avseende.

Vi har under föregående år vidtagit flera åtgärder för att skapa konkurrens och möjlighet bl.a. för utländska banker att etablera sig i Sverige. Vi har inte längre några skattekonsekvenser när det gäller att ombilda utländska bankers dotterbolag till filialer. Det är en möjlighet som kan utnyttjas. Det är fullt rimligt att tänka sig att en utländsk bank skall kunna ta över delar av eller hela Gotabanken. I det avseendet finns inga förutfattade meningar.

Vi har också tagit bort hinder när det gäller direkt upplåning utomlands. Man behöver inte gå via svensk valutabank. Det är ytterligare en sak som förbättrar konkurrenssituationen.

Anf. 122 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill först ge en eloge till Bo Lundgren – vi kan kalla honom för bankministern – för att han först och främst är närvarande i den här debatten. Det visar på en öppenhet som verkligen behövs. Hans uppgift har verkligen inte varit avundsvärd. Han har inte tiggt om att få ta hand om dessa frågor, och han gör en enorm arbetsinsats som är värd all respekt.

Jag noterar också med tacksamhet att vi är eniga om en del saker. Vi är faktiskt eniga om att bankakuten skall inrättas. Vi är uppenbarligen också eniga om att olönsamma banker skall avvecklas. Jag antar att det skall ske så snart som möjligt. Det vore bra om jag kunde få några ytterligare synpunkter på detta.

Jag har försökt att marknadsföra att det inte längre handlar om bankteknik. Det handlar om ett allmänhetens misstroende mot hela systemet – mot "sörjan", för att använda bankministerns eget ord. Det är fråga om allmänhetens förtroende för rättssamhället. Jag har därför föreslagit att man skall inrätta en medborgarkommission. Kommissionen skall ha till uppgift att för svenska folkets räkning nära följa dessa frågor, dvs. utkrävandet av ansvar, förebyggandet av upprepning och avveckling av krisen. Det här skulle innebära att den medborgerliga kommissionen också skall följa den nytillsatta ekonomiinriktade utredningens arbete. Kommissionen skall ha en självklar rätt att föreslå de åtgärder som behöver vidtas. Dessutom skall kommissionen offentligt avlägga kontinuerliga rapporter. Enkelt uttryckt skall kommissionens roll vara att fungera som folkets rättssäkerhetsgaranti. Det handlar alltså inte bara om bankteknik.

Det är mot denna bakgrund man skall se den motion jag har väckt i frågan. Jag har där klarlagt ett åtgärdsprogram i tre punkter, som inkluderar frågan om avveckling av banker. Det hade varit intressant att få en något mer preciserad uppfattning om detta från bankministerns sida. Som jag sade i mitt huvudanförande behöver avveckling inte vara destruktivt. Avveckling kan vara konstruktivt. Det gäller att genomföra avvecklingen så snabbt som möjligt för att undvika fortsatta driftsförluster.

Den framtida bild man kan se är minskade marginaler för svenska banker. Bredden är för stor, och den måste minskas. Därmed minskar också möjligheterna att återbetala kreditförlusterna. Man riskerar då att systemet perma-

nentas. Jag talar nu bara om svenska banker. När de utländska bankerna, som är vana vid en helt annan marginal, kommer in i det hela blir det ännu tuffare.

Anf. 123 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Låt mig i denna replik kommentera Bengt Harding Olsons motion om olönsamma banker. Jag noterar att Bengt Harding Olson inte har väckt någon motion, eller hade några synpunkter i debatten den 18 december i fjol, om bankstödspropositionen och den analys som har sin utgångspunkt i flera månaders arbete i Finansdepartementet. Jag noterar att Bengt Harding Olsons motion innefattar en sida maskinskriven analys. Det är inget fel i det. Men den analysen utgör grunden för de krav han ställer.

Det första kravet är att en konkret tidsplan fastställs för en snar avveckling av bankakuten. Bankstödsnämnden och stödsystemet skall avvecklas så snart det kan ske utan fara för fordringsägare och insättare. Det är det enda som kan preciseras i dagsläget. Vi måste återställa ett fungerande och bra banksystem. Om man vill avveckla i förtid uppstår de problem för betalningssystemet som just bankgarantin och stödsystemet är avsedda att klara av.

Vidare vill Bengt Harding Olson att det skall finnas en banklag som reglerar att bankerna garanterar kunderna säkerhet. Jag antar att han menar en insättarförsäkring. Det kan vara något som behövs när väl stabiliteten är återvunnen i banksystemet. En insättarförsäkring löser inga av de akuta problem som finns i dag. Det är inte heller möjligt för de banker som inte klarar sig ekonomiskt att garantera kunderna säkerhet. Det är därför staten har fått gå in.

Det är helt klart att vi i en framtid kommer att arbeta för en insättarförsäkring. Det har aviserats tidigare. Men det löser mindre problem, inte de stora systemfel som finns för närvarande.

Vidare föreslår Bengt Harding Olson att olönsamma banker i Sverige skall avvecklas skyndsamt. Man kan inte uttrycka sig på det viset. Det framgår i bankstödspropositionen vad det är fråga om. De banker som inte kan bedömas återfå en tillräcklig lönsamhet på sikt får avvecklas eller rekonstrueras i ordnade former. Det finns inget behov av att väcka motioner i det avseendet.

Menar Bengt Harding Olson verkligen vad han skriver? Menar han att alla olönsamma banker skall avvecklas? Då skulle det i dagsläget finnas få banker kvar. Det kan väl ändå inte vara Bengt Harding Olsons mening?

Anf. 124 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Bo Lundgren och jag debatterade dessa frågor innan propositionen lades fram. Vi hade en debatt den 27 november, och jag framförde i stort sett samma synpunkter som i dag.

Jag säger än en gång att vi är eniga om att bankakuten skall inrättas. Men nu handlar det om dess avveckling, dvs. ett ordnat återtåg. Det har inte med propositionen att göra, utan det är fråga om nästa steg.

Jag hade hoppats att vi egentligen inte skulle vara oeniga i frågan. Jag har förstått att Bo Lundgren inte riktigt tror på avveckling av banker. Han säger att då får väl alla banker avvecklas eftersom de alla är olönsamma.

Låt oss för enkelhetens skull säga att det finns tio olönsamma banker. Om två, tre, eller fyra banker avvecklas, blir effekten att de andra bankerna blir mer lönsamma. Det är egentligen fråga om ett företagsekonomiskt ABC.

Man kan tycka vad man vill om denna motion – bra eller dålig. Jag tänker inte ägna mig åt betygsättning. Men jag är i gott sällskap. Jag har här Konjunkturrådets rapport av SNS, som är kanske det bäst välrenomerade ekonomiska institutet i Sverige. Där finns framstående ekonomer, t.ex. Hans Tson Söderström. Där finns också regeringens ekonomiska guru, nämligen Assar Lindbeck. De skriver i stora svängar likadant som jag gör – fast boken kom ut senare. Men det ligger alltså mycket mer av sakkunskap bakom. Jag känner att jag befinner mig i gott sällskap.

Anf. 125 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag har naturligtvis läst SNS-ekonomernas rapport. Jag håller med om att det är en kvalificerad samling ekonomer, men som i och för sig inte alltid har rätt. I det här fallet har de säkert rätt. De delar inte den uppfattning som framgår i den motion som Bengt Harding Olson har väckt här i kammaren.

Det är möjligt att jag har missförstått motionen. Men om jag har missförstått motionen, är det antagligen så att det som Bengt Harding Olson kräver finns med i bankstödspropositionen.

Vi skall avveckla Bankstödsnämnden och det systemet så fort det kan ske efter riksdagsbeslut utan fara för insättare och fordringsägare. Men vi måste ha denna hårda garanti för att få effekter på betalningssystemet. Annars kommer inga utländska eller inhemska fordringsägare att acceptera situationen. Det är självklart att det måste finnas en strikt garanti nu. Det har också riksdagen uttalat utan reservationer i det avseendet.

En insättarförsäkring löser inga problem nu. Kravet på garantier från bankerna till kundernas säkerhet förutsätter ett system med en försäkring. Men i dagsläget har bankerna problem att garantera säkerheten, och staten måste träda in till dess att systemet blir stabilt.

Det står i bankstödspropositionen att olönsamma banker som inte kan bedömas bli lönsamma på sikt skall avvecklas eller rekonstrueras. Man kan inte som Bengt Harding Olson bara hugga till med att några banker i största allmänhet skall avvecklas.

Vi får på ett seriöst sätt göra en bedömning av vilka överlevnadsmöjligheter som finns. Vi måste se till att vi har ett bra fungerande banksystem med tillräcklig konkurrenskraft i fortsättningen. Utländska banker accepteras. Men man kan inte vara så vårdslös med orden att man bara skriver att olönsamma banker skall avvecklas skyndsamt. Det är alldeles uppenbart inte riktigt vad Bengt Harding Olson vill.

Det finns en medborgarkommission. Den heter Sveriges riksdag. Jag tycker att det är den absolut viktigaste medborgarkommissionen som finns i den här frågan. Riksdagen har av tvingande skäl varit beredd att delegera en hel del ansvar till regeringen när det gäller bankstödet. Mot den bakgrunden måste vi i regeringen komma tillbaka och kontinuerligt redovisa vad som händer. Det skall vara en öppen debatt. Vi skall redovisa både muntligt och skriftligt.

Min ambition är att ofta redovisa muntligt, skriftligt en gång i vår och en gång tidigt under hösten, och därefter åtminstone ett par gånger per år så länge det finns rimliga förutsättningar och behov av att rapportera.

Jag tänker också återkomma muntligen med information för att kunna ge ledamöterna möjlighet att ställa frågor i kammaren. Den stora medborgarkommission som enligt grundlagen har att företräda folket har också delat upp sig i utskott av vilka näringsutskottet definitivt kommer att regelbundet granska vad som händer, såvitt jag kan bedöma. I den mån jag och andra skulle kunna tänkas begå några fel kan det ske en prövning via konstitutionsutskottet.

Svenska folkets medborgarkommission är här. Jag kommer att göra allt jag kan så att den får ett sådant underlag att den kan utföra sitt viktiga arbete.

Anf. 126 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Jag kanske skall överraska statsrådet genom att vara vänlig. Det är vänliga timman.

Statsrådet sade att finanskrisen måste tas på största allvar. Jag tycker att statsrådet har alldeles rätt. Det är avgörande att statsrådet har den inställningen. Här finns såvitt jag förstår en mycket bred politisk enighet.

En av de stora bankerna – eller för att tala i klartext, den nye mannen från Wallenbergsfamiljen i S-E-banken – tyckte i massmedia häromveckan att detta var ett fiffigt sätt att få statligt stöd. Nu tycker jag att statsrådet mycket klart deklarerade, och jag instämmer helt i det, att det främst är det egna kapitalet som skall tas i anspråk. Först därefter kan det bli fråga om statliga insatser. Det är mycket bra att statsrådet gör de i och för sig självklara deklarationerna. Statsrådet har gjort det vid flera tillfällen, men det kan nog inte sägas för ofta.

Får jag bara sticka upp ett litet varningens finger när det gäller att analysera orsakerna till finanskrisen. Den historieskrivning som statsrådet i talarstolen gjorde en inledning till kan vara litet farlig. Det har varit finanskris i USA, finanskris i Japan, finanskris i England, i Norge och i Finland. Det har säkert varit det i flera länder, vilket statsrådet känner till mycket bättre än vad jag gör.

De grundläggande förhållandena vad gäller skatter, marginalskatter och avdragsmöjligheter är något olika i dessa länder. Man kanske gör det alltför lätt för sig om man inte vidgar perspektivet en smula. Men det kommer kanske de medarbetare som statsrådet kommer att använda sig av att göra.

Jag håller självfallet med om att vi skall lära oss av vad som har hänt, till båtnad för samhället, skattebetalarna och även för banksektorn.

Herr talman! Innan jag avslutar mitt anförande vill jag tacka statsrådet för det vänliga brev som jag fick mellan jul och nyår där statsrådet tackar mig för mina värdefulla insatser i den bank som inte behöver ha något stöd, samtidigt som statsrådet talar om för mig att mitt mandat upphör.

Anf. 127 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Vi har konstaterat att systemet med offentliga styrelserepresentanter inte har varit sådant att det egentligen krävs att det finns kvar –

även om mycket förtjänstfulla insatser säkert har gjorts i bankstyrelserna – och det är därför det också är avskaffat.

Självfallet har också andra länder upplevt kriser i det finansiella systemet. Men vissa länder har inte gjort det. Det finns alltid olika förklaringar, och i viss mån är det gemensamma förklaringar. I USA var orsaken till en del de stora satsningar man gjorde på lån till Latinamerika. Det var mindre fråga om spekulation, utan man skapade problem för sig själv på ett annat sätt. Det var dessutom i viss mån skattebetingat, t.ex. spekulationer i fastigheter när man införde mycket förmånliga avdragsregler, något som i dag ifrågasätts i USA.

Det är olika faktorer som påverkar. Men jag tror inte att någon kan ifrågasätta att spekulationsekonomin blomstrade extra mycket på grund av att vi hade för hög inflation och för höga avdragsvärden vad gäller ränteutgifter. Det tror jag att alla i dag är överens om. Sedan finns det andra faktorer, t.ex. inkompetens i banksektorn, som jag tidigare talade om.

Jag skall gå tillbaka till den ursprungliga frågan, eftersom också jag anser att det är viktigt att klarlägga detta. Naturligtvis tänker vi inte låta lura oss av vare sig den ene eller den andre. Vi tänker inte låta någon utnyttja systemet. Vi kommer att riskera att begå misstag, men utgångspunkten vid hanteringen av stödet kommer att vara följande.

Vi begär från bankerna in underlag för analys av deras situation. Vi analyserar själva och kompletterar vår analys. Vi förbehåller oss rätten att skaffa all information som behövs från banken genom de organisationer vi använder oss av för att kunna få den. Vi kommer därefter att ta ställning till 1) om stöd behövs och om man har uttömt sina egna möjligheter, 2) hur stödet skall utformas om stöd behövs.

Man kan möjligen diskutera detaljer i detta. Men analysen kommer att ske på statens och skattebetalarnas initiativ. Det är inte så att man kommer att kunna beställa några pengar. Det finns en missuppfattning om att detta skulle kunna vara en risk. Vi kommer att vara mycket hårda. Vi har också mycket kompetens i Bankstödsnämnden för att i ett första steg hantera dessa frågor.

Det är självfallet, med tanke på vad som har sagts tidigare och vad som har fastslagits av riksdagen, att det i första hand är ägarkapitalet, riskkapitalet, som tas i anspråk för att täcka uppkomna förluster. Därefter kan det vara fråga om statliga insatser. Det är självklart, men det förtjänar uppenbarligen att upprepas.

Anf. 128 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Statsrådet sade avslutningsvis att detta förtjänar att upprepas. Jag utgår ifrån att statsrådet inte menade att det skulle upprepas för att jag skulle förstå det. Där är vi helt överens. Jag tycker att det är bra att statsrådet Bo Lundgren säger detta gång på gång. Det kan inte sägas tillräckligt många gånger.

Jag håller med om det som sades om USA. Det berodde till en del på lån till Latinamerika. Men alla de sparbanker som gick omkull i USA hade ju inte lånat ut pengar till Latinamerika. Det finns många olika orsaker.

Jag var i Japan för ungefär två och en halv månad sedan och talade med

en del bankmän där. De talade om att fastighetspriserna i Tokyo-området har gått ner med 60 % på tre år. Aktievärdet på Tokyobörsen har gått ner med 50 % på ungefär lika lång tid. Orsakerna är därför troligen litet olika på olika ställen.

Jag vill på nytt understryka att analysen är viktig och att vi måste lära oss av den. Vi skall inte ha några förutfattade meningar. Men det kanske statsrådet inte har.

Anf. 129 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag tror inte att jag har förutfattade meningar. Vi skall göra en bred analys, och en kommitté kommer att gå igenom olika faktorer som bidragit till de händelser som vi nu har att hantera. Vissa saker är dock rätt självklara.

Hade vi haft lägre inflation och lägre avdragsvärde skulle det varit mycket svårare att få kalkyler som gjort det intressant att spekulera i fastigheter i den omfattning som faktiskt skedde. Hade vi inte haft ett slags badkarseffekt genom att kreditmarknaden avreglerades medan valutaregleringen fanns kvar – vilket medförde en inskränkning i vad man kunde spekulera i, något som ytterligare drev upp priserna – hade också detta mildrat krisen. Jag konstaterar att även ekonomiska systemfel bidrog till den situation vi har att hantera i dag

Skatter

Anf. 130 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Den 1 januari 1993 blir ett datum som kommer att gå till den svenska skattehistorien. Då genomfördes den förmodligen kraftigaste skattehöjningen i Sveriges historia. Den som genomförde denna skattehöjning var den moderate skatteministern i den moderatledda regeringen.

Detta är naturligtvis någonting som kommer att uppfattas som ett jättelikt svek av de moderata väljare som trodde på Bo Lundgrens och Carl Bildts högtidliga och ibland litet yviga löften om skattesänkningar.

Men det värsta är nog ändå att den stora koncentrationen av skattehöjningar förstärker de nedåtgående tendenserna i den svenska ekonomin. Efterfrågan minskar drastiskt liksom konsumtion och produktion. Vi socialdemokrater har därför föreslagit att någon eller några av skattehöjningarna skall senareläggas till den 1 januari 1994.

Då hade vi kunnat undvika den kraftiga sänkningen av inhemsk efterfrågan som vi nu har att se fram emot under 1993. Det hade varit ett konstruktivt bidrag till den krispolitik som nu måste formas.

Vi socialdemokrater lämnar även andra bidrag till krispolitiken, t.ex. alla de offensiva åtgärder som vi föreslår för att få tillväxt i ekonomin och som också ökar sysselsättningen.

Jag skall för min del uppehålla mig vid ett annat av krisens kännetecken, nämligen ett budgetunderskott som växer med en förfärande hastighet. Det måste vi ovillkorligen göra någonting åt. Då handlar det naturligtvis om besparingar och indragningar. De kommer att kännas för alla och envar, mest

för låginkomsttagarna som redan i dag lever under knapphetens kalla stjärna.

Det handlar emellertid också om att öka samhällets inkomster. Här kommer skattepolitiken åter in i bilden. Vi socialdemokrater föreslår ett antal skattehöjningar fr.o.m. 1994. Det gör vi naturligtvis för att dra in pengar till staten och förbättra budgetsaldot, men vi gör det också av rent fördelningspolitiska skäl. Vi menar att det inte är möjligt att genomföra stora besparingar som drabbar låginkomsttagarna utan att samtidigt lägga en förhållandevis stor del av krisens bördor på höginkomsttagarna.

Våra förslag till skattehöjningar begränsar sig därför nästan uteslutande till de högavlönade, kapitalägarna och företagen. Vi föreslår t.ex. att statsskatten, dvs. den delen av skatten som ligger över brytpunkten, skall höjas med i storleksordningen fyra miljarder kroner.

Exakt hur det skall ske och om det skall vara en permanent eller tillfällig skattehöjning vill vi gärna diskutera med övriga partier i skatteutskottet. Vi tror att det finns en stor förståelse för en sådan solidaritetsskatt i Sverige.

Vi vet också att det finns en relativt stor parlamentarisk uppslutning bakom tankarna på en sådan värnskatt, för att använda ett begrepp som också har förekommit i debatten. Ledande centerpartister har begärt en sådan skatt och redan utlovat sitt stöd för den i riksdagen. Även kds-ledningen är positiv till tanken, och det finns åtminstone en folkpartimotion med krav på en värnskatt. Vi vet ju att motionären redan i dag bara för några minuter sedan engagerat har pläderat för sin sak.

Vi föreslår också att förmögenhetsskatten skall vara kvar. Det får uppfattas som direkt stötande att, som den borgerliga regeringen föreslår, avskaffa den skatten i en tid då budgetunderskottet är högt och solidariteten sätts på prov. Vi socialdemokrater föreslår därför att skatten på stora förmögenheter inte bara behålls, utan också reformeras så att den blir effektivare och rättvisare.

Vi tycker också att det är upprörande att de borgerliga, trots höstens krisuppgörelse, nu talar om att sänka skatten på kapitalinkomster. Det är statsfinansiellt lättsinnigt och fördelningspolitiskt orättfärdigt.

Sammantaget innebär våra skatteförslag en budgetförstärkning på 6,7 miljarder kronor budgetåret 93/94 och 14,8 miljarder på litet längre sikt. Det är en nödvändig åtgärd för att komma till rätta med vårt gigantiska budgetunderskott, men det är inte tillräckligt. Vi måste också se till att folk verkligen betalar sina skatter. I dag kan man konstatera att det är litet si och så med den saken.

Det rör sig om åtskilliga tiotals miljader kronor som går samhällets näsa förbi genom en omfattande ekonomisk brottslighet. Samhället kan inte längre vara passivt. Kraftfulla åtgärder måste sättas in. Vi föreslår sådana åtgärder av både organisatorisk och ekonomisk art.

Vi föreslår t.ex. att 100 miljoner kronor anslås till en intensifierad kamp mot den ekonomiska brottsligheten. Det är, herr talman, väl använda pengar som på sikt kommer att betala sig flera gånger. På det viset blir kampen mot ekobrotten också ett viktigt inslag i kampen mot den ekonomiska krisen.

Anf. 131 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! En talartid på 6 minuter tvingar oss ledamöter att koncentrera våra anföranden. Men det räcker med kortare tid för att konstatera att skattesystemet har misslyckats med sin grundläggande uppgift, nämligen uppgiften att finansiera de offentliga utgifterna. Statsskulden spränger snart 1 000-miljardersvallen.

I Isaksson bok, som heter När pengarna är slut, och som vi ledamöter följdriktigt fått oss till skänks av en anonym donator, kallas misslyckandet för "julaftonsteoremet", dvs. i valet mellan ökade utgifter och sänkta skatter har Sveriges riksdag erbjudit väljarna både och. Nu skall skattebetalarna dessutom betala för allt det som direktörerna, aktörerna och i förekommande fall svindlarna ställt till med på banken både före och efter tre. Vi har nyss hört den debatten här i kammaren.

Herr talman! Alla kan göra fel, men man har alltid skyldighet att göra om när det gått snett. Därför har man rätt att göra om i skattereformen. I dag vet vi att skattereformen är underfinansierad. Jag förutsätter, herr talman, att mina meddebattörer erkänner detta. Men vad har Hedfors, Johansson och Franzén för uppfattning om storleken på kassabristen i skattereformen? Det vore oerhört intressant att få det klarlagt i den här debatten.

Jag hävdar att den direkta underfinansieringen ligger i intervallet 15–20 miljarder. Det är den direkta underfinansieringen. Jag påstår inte att alla som inte säger något i denna fråga, skall tolkas som att de erkänner att jag har rätt. Det kan också vara så att de inte har någon åsikt eller att de tycker att detta är en mindre viktig fråga. Det är ju också ett slags svar.

Jag menar att politikerna har rätt, ja till och med skyldighet, att göra om i skattereformen. Anser man sig ha rätt eller vara tvungen till att göra om i alla välfärds- och socialförsäkringssystem, kan inte den enda fixpunkten vara skattesystemet oföränderlighet.

Vänsterpartiet har lagt fram förslag om betydande utgiftshöjningar. Det är utgifter för jobb och rättvisa. Vi kunde valt att föreslå att våra satsningar på känt manér skulle finansieras med dynamiska effekter.

Vänsterpartiet har inte gjort så. Vi vet att fler i arbete, dvs. ekonomisk tillväxt, skapar ökade inkomster och minskar utgifterna. Men vi är avvanda från tron på "kvick-fix"-metoder, och vi tror inte att politik skall presenteras som bokföringskonster.

Nej, herr talman, det finns inget sådant som en gratis lunch. På den punkten har nyliberalerna rätt. Det är bara synd att nyliberalerna inte förstod att också skattesänkningar kostar.

Vänsterpartiet har anvisat en realistisk finansiering. Det gäller en finansiering främst genom ökad inkomtsbeskattning och genom en återställning av arbetsgivaravgifterna, om än inte fullt ut. Detta är rimliga förslag.

En höjd inkomstskatt är rimlig, eftersom sänkningen av inkomstskatterna inte blev finansierad. En höjd inkomstsskatt är rimlig om den utformas så att den hårdast drabbar de som har de bästa inkomsterna. I debatten har detta kallats många ting, bl.a. solidaritetsskatt. Det är ett bra ord.

Det är en fråga om solidaritet från dem som har det bra, med dem som har litet. Det är en fråga om solidaritet med kommande generationers skat-

tebetalare. Dagens barn skall inte behöva betala för föräldrarnas, skall vi kalla det misstag, eller bara skattesänkningar.

Troligen så kommer någon i dagens debatt att säga att Sverige inte kan klara underskott genom höjda skatter, utan att det gäller att spara och skapa tillväxt. Den som säger så har rätt, men bara till två tredjedelar. Det fullt rätta svaret, rätt till tre tredjedelar, är att Sverige måste spara, få fart på tillväxten, men också höja vissa skatter. Det är den bistra medicinen.

Det går att utforma en skattepolitik som klarar att finansiera utgifter och minska inkomst- och förmögenhetsklyftorna. Det går att göra det utan att döda investeringsviljan och göra det omöjligt för industri och annat näringsliv. Vänsterpartiet har anvisat sådana förslag.

Gårdagens debatt har av vissa recenserats som en debatt med många låsningar, men alla lås kan öppnas.

Jag tror, herr talman, att Vänsterpartiet har en nyckel på skatteområdet, kanske rent av en dyrk. Vänsterpartiet har länge föreslagit att grundavdraget skall trappas av så att det slopas för inkomster över brytpunkten, dvs. fullt grundavdrag för låginkomsttagare, men inget grundavdrag för de som tjänar bra. Möjligheten att göra något åt grundavdraget antyds också i i regeringens finansplan på s. 28.

Ett slopat grundavdrag enligt Vänsterpartiets förslag slår hårdast mot högre inkomster, men – och här kommer poängen – det höjer inte marginalskatten över 50 %. Här finns en öppning, som Socialdemokraterna också borde se. Inte heller Folkpartiet – inte ens Kjell Johansson – kan hävda att förslaget bryter mot skatteuppgörelsen.

Förslaget innebär en inkomstförstärkning på ungefär 8 miljarder kronor. Det är en förstärkning som till stor del kan falla ut i kommunsektorn, något som borde tilltala Centerns Ivar Franzén och kds Harry Staaf.

Herr talman! Sverige har stora problem. Det vore bra om vi politiker i vart fall på skatteområdet kunde gå före och visa att man kan komma långt med kreativitet – och vilja.

Anf. 132 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag tänkte att jag kortfattat skulle kommentera Lars Bäckströms fråga om hur stor kassabristen är till följd av skattereformen. Det är nog inte någon som kan svara på det i dag, men att det finns en kassabrist är väl ganska klart, likaså att en mycket stor del av den bristen beror på uteblivna dynamiska effekter.

Vi socialdemokrater trodde nog inte att det skulle bli särskilt stora dynamiska effekter. Vi gissade, kan man väl säga, att de skulle bli i storleksordningen 5 miljarder. Vi vet att det finns företrädare för andra politiska partier här i kammaren som har gissat på betydligt större dynamiska effekter, i något skede upp mot 40 miljarder.

Men 5 miljarder var kanske en realistisk siffra i den situationen, och att det inte har blivit några dynamiska effekter är väl ganska självklart med tanke på den konjunktur som vi har nu. Det finns helt enkelt inga nya jobb att ta.

Vi hade hoppas att det statsfinansiella utfallet av skattereformen skulle bli föremål för en seriös utvärdering. Därför tillsatte vi en särskild kommitté, den s.k. Kusken, för att titta på de här sakerna. Kanske kan Bo Lundgren

säga någonting om det i sitt anförande. Det är min förhoppning att Kusken skall få möjlighet att arbeta med sådana här saker framöver.

Sedan vill jag också säga att om nu skattereformen är underfinansierad, då passar det ju som handen i handsken med den solidaritetsskatt som vi socialdemokrater har föreslagit. Den skulle åtminstone fylla ut en rätt stor del av kassabristen som Lars Bäckström talar om.

Anf. 133 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag tackar för svaret. Lars Hedfors säger att de dynamiska effekterna inte infann sig. Nej, Det är för förvisso sant att de låter vänta på sig.

Men jag tror inte att det kan vara korrekt att bara skylla på bristen på dynamik. Om man bara gör det, är i så fall underfinansieringsdelen 5 – 7 miljarder. Det är faktiskt inte mer än så som stod konterat på dynamiska effekter.

Jag vill säga att den direkta underfinansieringen ligger i intervallet 1 – 20 miljarder. Sedan finns det en så att säga negativ dynamisk effekt, som antagligen står för vida större del av underskottet i statsbudgeten.

Hushållen fick behålla mycket mer av sina inkomster, men de fick samtidigt en psykologisk signal att öka sparandet. Man fick en morot för ökat sparande, man blev rädd och drog in på sin konsumtion. Det har verksamt bidragit till den mycket djupa lågkonjunktur som vi nu har.

Det blev inte en positiv dynamisk effekt, utan det blev en negativ dynamisk effekt som är mycket mycket stor. Men den räknar inte jag in när jag säger 15 – 20 miljarder.

Sedan tackar jag också för att Lars Hedfors talade om att Socialdemokraterna vill ha en solidaritetsskatt i form av höjd marginalskatt. Men det tycks ju vara omöjligt med den nuvarande regeringen, där Folkpartiet uppenbarligen har vetorätt. Varför då inte nappa på vår idé, att ta bort grundavdraget enligt vår modell?

Ni gick ju vid höstens förhandlingar med på att ta bort 2 500 kr. av grundavdraget för alla. Vi säger: Ta bort hela grundavdraget men enbart för dem som har inkomster över brytpunkten! Det vore en verklig solidaritetsskatt, en skatt som vore effektiv. Ni socialdemokrater borde fundera på det. Jag tror att vi kan skapa majoritet i kammaren för en sådan typ av solidaritetsskatt.

Anf. 134 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Får vi inte igenom den ena solidaritetsskatten, så lär vi knappast få igenom den andra heller. Men jag har faktiskt inte gett upp hoppet om vår solidaritetsskatt.

Som jag sade från talarstolen, finns det ju ett antal politiska partier i den här kammaren som har uttalat sig mycket positivt om en sådan skatt. Det har t.o.m. ställts krav på solidaritetsskatt – från borgerligt håll! Det kan man inte springa ifrån hur som helst.

Så ge inte upp hoppet, Lars Bäckström!

Anf. 135 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Nej, förvisso ger jag inte upp hoppet. Jag hoppas t.o.m. på att jag skall vara med och utgöra regeringsunderlag efter nästa val. Det är mer än ett hopp, det är en god chans.

Nu skall vi inte strida om äran för idén, men Socialdemokraternas solidaritetsskatt är vi ju överens om. Vårt parti har inte bara antytt utan ställt konkreta förslag om 5 % höjning för inkomster över brytpunkten och 10 % i ett extra skikt vid 250 000.

Men Folkpartiet bjuder ju motstånd och vill absolut inte släppa 50-procentsregeln i fråga om marginalskatten. Då säger vi: Ett slopat grundavdrag enligt vår modell bryter inte mot den principen.

Därmed försvinner den försvarslinje som Folkpartiet har. Så låt oss förenas och pressa herr Kjell Johansson i denna debatt! Folkpartiet står då ensamt mot oss och er. Kanske får vi stöd från andra partier. Det är möjligt att centerrörelsen och kristdemokrater kan nappa. Moderaterna är väl inte att hoppas på i denna fråga. Men vi får se.

Anf. 136 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Ibland saknar jag debatten i skatteutskottet, men jag måste säga att när jag lyssnar till Lars Hedfors och Lars Bäckström här i dag, är det ju ekon av röster från 70-talets början som jag trodde hade slutat att göra sig hörda. Då var marginalskatten 90 %, och man diskuterade t.o.m. på borgerligt håll om det var fördelningspolitiskt tveksamt att sänka från 90 till 87 %.

Den marginalskattepolitik som Gunnar Sträng förde ledde till den största förmögenhetsomfördelningen i Sverige, när höginkomsttagare med stora ränteavdrag finansierade förvärv av fastigheter och andra tillgångar. Den förmögenhetsomfördelningen motsvaras väl bara av spekulationsekonomin under senare hälften av 80-talet, vars följder vi har diskuterat tidigare här.

Vilka skatter skall höjas? Hur mycket skall de höjas? Det excellerar Lars Hedfors och Lars Bäckström i här nu, utan att på något vis inse vari Sveriges problem ligger. Det fanns några ögonblick av klarsyn hos socialdemokratin i slutet av 80-talet, men åtminstone för Lars Hedfors verkar den gluggen ha stängts igen helt och hållet.

Det grundläggande systemfelet i svensk ekonomi är att vi har byggt upp en alldeles för stor offentlig sektor. Vi har också strukturfel inom den offentliga sektorn. Den har finansierats med alldeles för höga skatter, som i sin tur har snedvridit ekonomin ytterligare. Vi har t.o.m. beviljat oss så höga offentliga utgifter att inte ens de höga skatter vi har tagit ut har räckt till för att finansiera dem.

Därför har vi fått det s.k. strukturella underskottet – utgifterna överstiger vad som är möjligt att långsiktigt få in på inkomstsidan. Det strukturella underskottet grundlades på 70-talet, och vi har levt med det ända sedan dess. För fyra eller fem år sedan hade vi visserligen formellt sett balans i budgeten, men det var till priset av en överhettning i ekonomin och ett negativt hushållssparande. Ingen tror väl att man kan leva med en situation där hushållen ständigt konsumerar mer än sina totala inkomster.

Inom parentes, Lars Bäckström: Felet är inte att hushållen sparar nu. Fe-

let var att hushållen inte sparade när de borde ha gjort det. Vi skall väl inte förnedra hushållssparandet. Det behövs ett starkt och bra hushållssparande.

Följderna av den politik som ledde Sverige allt djupare in i den ekonomiska krisen under 70- och 80-talen måste självfallet rättas till genom att man reformerar den offentliga sektorn, ökar valfriheten, effektiviserar och inför förändringar i de offentliga transfereringsystemen som inte missgynnar produktivitet och utveckling och inte innebär flaskhalsar i produktionen totalt sett.

Detta leder också till besparingar, som ger möjlighet att reducera det strukturella underskottet successivt ned till noll och även att finansiera nödvändiga skattesänkningar. Skattesänkningarna har under denna regering gått upp till i storleksordningen 10 miljarder. Den statsfinansiella belastningen är inte lika stor, eftersom vi fått positiva dynamiska effekter av slopandet av en del skatter.

En sådan skatt är aktieomsättningsskatten. Den formella och den reella skattesänkningen uppgick till 3,3 miljarder, men statsfinanserna påverkas inte så mycket, eftersom omsättningen har ökat och vi har fått tillbaka en del av den handel som tidigare försiggick utanför Sveriges gränser.

Det är vidare så, Lars Hedfors, att alla skattehöjningar drabbar hushållen, direkt eller indirekt – direkt genom att momsen betalas av hushållen, indirekt genom att arbetsgivaravgifterna betalas med lägre löner eller högre priser. Det finns ingen chans för hushållen och för oss enskilda människor att komma ifrån att det är vi som betalar skatterna.

Detta innebär att varje skattesänkning också gynnar hushållen. Vissa skattesänkningar gynnar särskilt dem som har det allra besvärligast och de lägsta inkomsterna.

Ett sådant exempel är förmögenhetsskatten. Att denna slopas gynnar inte främst dem som har flyttat från Sverige med sina stora förmögenheter, vilket tyvärr har skett alltför ofta. Det gynnar framför allt dem som får uppleva värdet av att människor nu satsar på att förbättra sina förmögenheter och stanna kvar i Sverige med både kapital, kunskap och entreprenöranda.

Förmögenhetsskatten slopas alltså för att hjälpa dem som har det besvärligast. Det är de som har nytta av att de som har tillgångar och kunskaper stannar kvar i Sverige. Jag trodde att också Lars Hedfors egentligen förstod detta.

Det är mot denna bakgrund som vi måste skapa utrymme för skattesänkningar, exempelvis för småföretagen och i nästa steg för transporterna, så att vi kan bli konkurrenskraftiga i det avseendet. Så är fallet även om takten och omfattningen i skattesänkningarna måste anpassas till kravet att det strukturella budgetunderskottet skall dras ner genom besparingar.

Låt mig sedan kommentera uppgiften om att skattereformen skulle vara underfinansierad. Så är inte fallet. De siffror som redovisas utgår från att ekonomin fungerar annorlunda än man antog när man genomförde kalkylerna på finansieringssidan. Om baserna för inkomstbeskattning, mervärdebeskattning och annat förändras, blir utfallet självfallet annorlunda. Om baserna blir mindre, blir det lägre skatteintäkter.

Vi ser samma effekt av skattereformen, för att isolera just de skatteformer som berörs av den. När produktionen rent allmänt minskar och människor

blir arbetslösa, drivs utgifterna upp och inkomsterna för staten minskar genom att skatteintäkterna blir lägre. Det är inte en underfinansiering. Man kan däremot säga att en ekonomi som fungerar dåligt och inte har tillväxt leder till en underfinansiering av hela ekonomin. Det är också just därför som vi måste jobba för att få fart på tillväxten och dra ned det strukturella underskottet, men också måste vidta tillväxtfrämjande åtgärder, bl.a. på skattesidan, för större och mindre företag.

Vad tror Lars Hedfors att följden för Sverige blir, om man höjer arbetsgivaravgiften? Tror han att fler blir anställda och att priserna sänks i ett läge där man höjer arbetsgivaravgiften? Ert förslag tredubblas dessutom av Lars Bäckström. Det leder till samma sak: nya jobb slås ut och krisen förvärras. Man vill gå tillbaka till de gamla förhållanden som skapade krisen. Det är en fullständigt felaktig politik.

Man vill också höja marginalskatten. Klarsynen från den tid när Malm och Feldt talade om perversa skattesystem har försvunnit helt. Jag redovisade i en tidigare debatt varför marginalskatten inte får höjas.

Socialdemokraterna vill också att förmögenhetsskatten skall återinföras. Man vill t.o.m. reformera förmögenhetsskatten och ge den ett annorlunda utseende. Hur vill man då reformera den? Jo, genom att sänka skatteuttaget på rent finansiella placeringar och höja det på arbetande kapital. Lars Bäckström har förtjänstfullt fått Vänsterpartiet att inse att skatten på arbetande kapital bör slopas. Ni har faktiskt insett detta, och det är bra, men Lars Hedfors vill skärpa skatten på de mindre företagen i Sverige.

Hur tror Lars Hedfors att höjda arbetsgivaravgifter, höjda marginalskatter och höjd skatt på småföretagen skall kunna bidra till att föra Sverige ur krisen?

Anf. 137 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Statsrådet Bo Lundgren säger att jag låter som ett eko från 70-talet. Jag kan t.o.m. säga att jag låter som ett eko från 60-talet, när jag började engagera mig politiskt. Det var bra mycket behagligare att vara verksam i Sverige på 60-talet och i början på 70-talet än nu. Då var det vänsterbetoning i politiken. Arbetslösheten var betydligt lägre, och vi hade en hygglig tillväxt. BNP gick inte nedåt, arbetslösheten var låg och det mesta var bättre än under det borgerliga styret med skattesänkningsminister Lundgren.

Det är kanske därför som man kan säga i gammal god konservativ anda att det var bättre förr, innan vi fick de radikala nyliberalerna.

Bo Lundgren säger att det är fel att höja skatter och att det inte löser problemen. Nej, det är inte den enda lösningen. Jag tycker att Bo Lundgren har rätt när han säger att det behövs ett sparande i det offentliga utgifterna. Det är också korrekt att det behövs ekonomisk tillväxt. Men det behövs också skattehöjningar. Annars får vi inte bort underskotten, vare sig vi kallar dem konjunkturella eller strukturella.

Alla dessa tre inslag behövs. Det är ett oerhört kärvt och icke-populistiskt budskap som jag har, men jag är stolt över att kunna tala sanning i denna fråga.

Man kan fråga sig vad som hände under perioden 1989–1991, under de år

när skattereformen genomfördes. Det fantastiska var att hushållen år 1989 hade 610 miljarder i disponibla inkomster men år 1991 800 miljarder.

Vad hände med de ökade disponibla inkomsterna? Jo, de har länkats in i ett sparande. Hade detta sparande på ett normalt vis gått över i investeringar, hade allt varit utmärkt, men det länkades in i ett finansiellt sparande som inte motsvarades av investeringar, och det är det som är problemet. Den satsning som ni har gjort från regeringens sida att driva upp hushållssparandet har bara lett till ett ökat finansiellt sparande, inte till ett ökat reellt sparande i investeringar. Det är det misstag som ni har gjort.

Vi har inte insett att vi nu lever i en internationaliserad ekonomi, där ett ökat hushållssparande kan länkas in i investeringar, precis lika gärna i Frankrike och i Portugal som i Sverige.

Statsrådet Lundgren säger att det inte är skattereformen som är underfinansierad, utan att det är baserna som har blivit mindre. Ja, de har blivit mindre på grund av att man genomförde skattereformen och tvingade upp hushållssparandet. Man sänkte efterfrågan i ekonomin ganska medvetet, och det har lett till att baserna har blivit mindre. Men man kan inte säga att det var en olycklig omständighet. Det var ett av syftena med reformen. Det kan uttryckas så, att man vidtog rätt åtgärd vid fel tidpunkt.

Anf. 138 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag borde kanske inte, när Lars Bäckström längtar tillbaka till 60- och 70-talen, påminna honom om var hans parti då stod, för det är en annan debatt. Jag skall i stället ta fasta på vad han sade.

På 60- och 70-talen var det bra i Sverige. Då hade vi tillväxt i ekonomin, och det mesta fungerade. Det var på 60- och 70-talen som skattetrycket var 40 % som högst. Det var då tillväxten fungerade, Lars Bäckström.

Anf. 139 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Statsrådet har rätt i ett avseende, nämligen att 72 % i marginalskatt för inkomster på 180 000–190 000 kr är alldeles för mycket. Det är alldeles för högt att ha 61 % i marginalskatt för inkomster omkring 140 000 kr. Men det är ingen som vill att vi skall komma tillbaka till denna hårda marginalskatt.

Vi föreslår ungefär 55 % i marginalskatt vid brytpunkten, alltså ungefär 196 000 kr. Det är något helt annat än 72 %. Det är en differens på bortemot 20 procentenheter, och det är en väsentlig skillnad för den som skall disponera pengarna efter skatt. En sådan skillnad kommer alla i hushållet att uppleva som högst reell. Det är det som vi säger.

Ingenting skall drivas till övermått, men det är det felet som ni har gjort i er skattepolitik. Låt mig ändå vara litet erkännsam – de stora skattesänkningarna gjordes innan den nuvarande regeringen tillträdde. Men denna regering och statsrådet Lundgren hejade på och önskade att man skulle gå ännu hårdare fram. Det var väl bara tur att man inte hann göra mer när man hade tillfälle till det.

Just nu behöver vi tillväxt, sparande och en del skattehöjningar för att få kontroll på budgetunderskotten och för att pressa ned räntan. Då kan vi få tillväxt i ekonomin, fler jobb och ökade skatteintäkter. Sverige har inte höga

skatter på företag, utan tvärtom låga. Sverige har inte eller höga kapitalskatter, utan tvärtom låga. Vi har en hög moms, och det är på den punkten som vi skiljer oss från andra länder. Jag tror att det är riktigt att på sikt sänka den.

Men vad vi nu måste göra är att skaffa in en del intäkter och inte bara låta underskotten växa. Vi har inte något statsfinansiellt perpetuum mobile, som genererar sin egen energi genom skattesänkningar vilka betalar sig själva.

Anf. 140 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! När marginalskatten var 72 % tyckte Lars Bäckströms parti att den borde vara 80 %. Vänsterpartiet vill alltid höja skatter. Det vore en felaktig politik nu, och det var en felaktig politik då. Om man lägger skatt på arbete så arbetas det mindre. Om man lägger skatt på andra aktiviteter så blir det mindre av de aktiviteterna, exempelvis företagande. Det tror jag att var och en inser i dagsläget. Om man vill överbeskatta kommer man att få effekter på ekonomin. Det förslag som läggs fram såväl av Vänsterpartiet som av Socialdemokraterna leder till att fler människor slås ut i arbetslöshet, att det tar längre tid att återhämta ekonomin och att räntebördan blir värre än vad den har varit.

Under 80-talets perversa skattesystem fick vi en spekulationsekonomi och en överhettning som gled in i det våldsamma fallet i industriproduktionen 1989–1991. Om man hade genomfört en skattereform i mitten av 80-talet så skulle vi inte ha fått lika stora problem i den finansiella sektorn och vi hade inte fått de överhettningsproblem som vi upplevde i slutet av 80-talet. Därmed hade vi haft en betydligt bättre situation nu. Vi betalar nu priset för två förlorade decennier. Det är tyvärr så.

Det är helt uppenbart att ett finansiellt sparande mycket väl kan glida över i investeringar till kapitalbildning. Det är egalt om hushållen sparar i bank, privatobligationer eller genom att köpa aktier. Det kan alltid kanaliseras över till investeringar till kapitalbildning. Men det kräver lönsamhet och att kostnadsläget är sådant att man kan investera. Hur man skall kunna förbättra kostnadsläget genom att höja arbetsgivaravgifterna begriper inte jag, och säkert inte Lars Bäckström heller.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 141 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Det är nästan litet patetiskt när Bo Lundgren talar om att vi socialdemokrater excellerar i skattehöjningar. Vem är det som excellerar i skattehöjningar? Jo, det är Bo Lundgren. Han har höjt skatterna för hushållen med 37 miljarder kronor. Skattetrycket, marginalskatterna, momsen, bensinskatten och kapitalskatterna höjs. Detta är att excellera i skattehöjningar, Bo Lundgren.

Bo Lundgren säger att denna skattepolitik ledde in Sverige i 80-talets kris. Men vad var det som hände under 80-talet och vad gjorde vi socialdemokrater? Jo, vi fick ned ett rekordstort budgetunderskott. Vi ökade sysselsättningen så att vi fick full sysselsättning och ingen arbetslöshet. Vi fick fart på investeringarna. Det är nästan spöklikt att behöva konstatera att det är pre-

cis samma uppgifter som vi har i dag – efter ett och ett halvt års borgerligt styre.

När det gäller förmögenhetsskatten kan Bo Lundgren verkligen vända och vrida på begreppen. Han säger att man skall ta bort förmögenhetsskatten, eftersom det gynnar de sämst ställda. Hur kan det gynna de sämst ställda om man tar bort förmögenhetsskatten för dem som har en förmögenhet på mer än 800 000 kronor? Det skulle jag vilja veta.

Vårt förslag när det gäller förmögenhetsskatten går ut på att alla tillgångar skall beskattas efter samma princip. Det skall med andra ord inte löna sig att av skatteskäl flytta över från en tillgång till en annan. Detta sker i dag, och jag kallar det för skatteplanering.

Beträffande företagen och beskattningen av det arbetande kapitalet har vi klart och tydligt sagt att reformeringen av förmögenhetsskatten skall ske på ett sådant sätt att den inte drabbar småföretagen.

Slutligen återfaller Bo Lundgren i de gamla löftena om skattesänkningar. Jag trodde att han hade lärt sig läxan. I en situation där vi har ett stort budgetunderskott och nedskärningar som drabbar vanliga människor, lovar Bo Lundgren nya skattesänkningar. Det är i sanning ett allvarligt fall av verklighetsflykt.

Anf. 142 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Socialdemokraterna excellerar återigen verkligen i skattehöjningar. När vi diskuterade krisuppgörelsen i september hade socialdemokraterna ingrediensen skattehöjning som det väsentliga inslaget från sin sida. Förhandlingarna inleddes med att vi lämnade över en lista med förslag till besparingar. Detta kontrades med en lista på förslag till skattehöjningar. Resultatet blev till slut att endast bensinskatten och tobaksskatten höjdes och att en del andra åtgärder av mindre omfattning vidtogs. Socialdemokraterna ville inte spara 40 miljarder. De ville höja skatterna med 10 miljarder och spara 30 miljarder.

Vi menade att priset var värt att betala. Vi fick en besparing som var mycket väsentlig, och vi fick ändringar i de offentliga systemen. Jag beklagar att vi inte kunde få till stånd besparingar i stället för en bensinskattehöjning, vilket hade varit att föredra. Lars Hedfors kan inte här undandra sig ansvaret för detta.

Lars Hedfors säger att man för fyra till fem år sedan – under 80-talet – hade eliminerat budgetunderskottet. Det stämmer inte. Det fanns då fortfarande ett strukturellt underskott i budgeten. Lars Hedfors, hur skulle man kunna fortsätta att leva med en sådan överhettning i ekonomin? Hur skulle man kunna fortsätta att leva med ett hushållssparande på minus 5 %? Hushållen konsumerade genom spekulationsekonomin och lånekarusellen mer än de tjänade. Det var ni som satte i gång den karusellen. I och med det blev de beräknade inkomsterna större, och det dolde underskottet. Det är uppenbart att man inte kan leva på det sättet. Vi har levt med det strukturella budgetunderskottet sedan 70-talet. Nu måste vi ta itu med det. Det måste ske genom att man genomför besparingar.

Jag vill avslutningsvis ställa en fråga till Lars Hedfors, och han kan gärna inleda sin nästa replik med att svara på den. Hur menar Lars Hedfors att

man genom höjda arbetsgivaravgifter ökar sysselsättningen i Sverige? T.o.m. Kjell-Olof Feldt erkänner att det leder till att man ytterligare stampar ut arbetslösa människor.

Anf. 143 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Det handlar inte om att höja arbetsgivaravgifterna netto. Vi har tillsammans kommit överens om en kraftig sänkning av arbetsgivaravgifterna. Vi föreslår en liten höjning av arbetsgivaravgifterna. Det gäller således inte så förfärligt mycket.

Dessutom, Bo Lundgren, flyter kronan nu. Det innebär i princip en devalvering av kronan, vilket i allra högsta grad gynnar de svenska företagen. Jag vet inte hur mycket vi skall hålla på och gynna företagen för att de och Bo Lundgren skall bli nöjda.

Vi har i Sverige – det vet alla – förmodligen den mest förmånliga bolagsbeskattningen i den industrialiserade världen. Det är den förmånliga bolagsbeskattningen som medför att utländska företag är intresserade av eller kan bli intresserade av att investera i Sverige. Det hänger inte samman med förmögenhetsskatt eller kapitalskatt. Det är i stället bolagsskatten som är oerhört viktig för investeringar. Det har vi fått lära oss, bl.a. i samband med offentliga utskottsutfrågningar, där också Bo Lundgren har varit närvarande.

Bo Lundgren fortsätter att tala om att vi excellerar i skattehöjningar. Vi föreslår att skatterna skall höjas med 6,7 miljarder för budgetåret 1993/94. Det skall jämföras med de 40 miljarder som Bo Lundgren är med på att höja skatten med.

Det är riktigt att vi socialdemokrater var med om skattehöjningar i krisuppgörelsen. Vi var med om att höja momsen och bensinskatten, även om vi gärna hade sett att höjningarna hade senarelagts av konjunkturpolitiska skäl. Men vad var alternativet för oss? Jo, det var den lista som presenterades av Bo Lundgrens partiledare. Den listan innehöll ytterligare höjning av pensionsåldern till 67 år, två ytterligare karensdagar och ytterligare försämringar i boendet. Det var alternativet, som skulle slå stenhårt emot låginkomsttagarna. Delpensionerna skulle försämras, vilket nu ligger som förslag. Det var detta alternativ vi ställdes inför, och det var i den situationen som vi accepterade skattehöjningar.

Anf. 144 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det är alltid intressant med historieskrivning. Det lär vi kunna återkomma till rätt många gånger har jag en känsla av. Men det finns ju glidningar. Här säger Lars Hedfors nu: Visst var vi med om skattehöjningar. Men det var faktiskt så – och det framgick av vad Lars Hedfors sedan sade – att det var ni som *insisterade* på skattehöjningar i stället för besparingar. Då får ni också ta ansvaret för bensinskattehöjningen.

Det får jag också. Jag tyckte det var ett pris värt att betala för att ni accepterade besparingar på ungefär 30 miljarder. Det är mitt ansvar. Men stå hederligt upp och säg: "Vi ville ha bensinskattehöjningen."

Ni ville också höja matmomsen till 25 %, vilket vi lyckades förebygga i diskussionerna som sedan följde. Det var ett av de förslag ni hade och som

vi förebyggde. Hur hade det påverkat medborgarnas situation om ert förslag genomförts? Det kan man fråga sig.

Lars Hedfors sade själv tidigare att det på helår räknat rör sig om ungefär 14 miljarder i skattehöjningar. För egen del har jag bidragit till skattesänkningar i storleksordningen 10 miljarder. Det är det utrymme som funnits med tanke på att det strukturella underskottet var större än vi beräknade. Det var det strukturella underskott som skapades i början av 1970-talet och som har legat kvar länge.

Sedan har Lars Hedfors ett mycket intressant resonemang. Han säger att bolagsbeskattningen i Sverige är så förmånlig. Det är därför företagen investerar här.

Ja, under en förutsättning: att det finns någonting att bolagsbeskatta. Grundförutsättningen för en investering är ju att det finns ett tillräckligt bra och konkurrenskraftigt kostnadsläge. Kostnaderna för företagen – t.ex. för arbetsgivaravgifter – får inte vara så stora att det inte blir någonting att beskatta. Först måste man ha ett vettigt kostnadsläge, sedan skall man ha en rimlig, effektiv och konkurrenskraftig bolagsskatt. Höjer man arbetsgivaravgifterna – som Lars Hedfors säger att ni vill göra, visserligen bara litet grand, men ändå – så försämrar man kostnadsläget.

Gör ni det i förväntan att kronan skall sjunka ytterligare? Ni kanske menar att denna politik leder till en ytterligare försämring av kronkursen?

Vi var överens om 4,5 % sänkning från årsskiftet, därför att vi tyckte det var rimligt. Men vi har en flytande krona och en rörlig växelkurs. Den ställer in sig automatiskt. Resonemanget för Lars Hedfors skulle vara: Vi höjer kostnaderna för arbetskraften, men det kanske tas ut i att kronan försvagas ytterligare. Det i sin tur får betalas av de svenska medborgarna.

Skattehöjningen är felaktig, denna liksom de andra ni föreslår. De leder till att ekonomin försvagas och sysselsättningen försämras.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Hedfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 145 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! En artikel av Kjell-Olof Feldt i gårdagens DN med rubriken "Socialavgifter är lika skadliga som skatter" gjorde mig smått nostalgisk. Jag drömde mig för ett ögonblick tillbaka till den tid då insikten väcktes inom socialdemokratin att för höga skatter är skadliga för ekonomin och nationen.

Det var just denna insikt som bäddade för en genomgripande skattereform, skapad genom förhandlingar mellan Folkpartiet och Socialdemokraterna.

Nu har socialdemokratin åter trillat ner i de gamla plogfårorna och man är uppenbarligen beredd att radera ut en absolut grundbult i århundradets skattereform, nämligen principen att alla skall få minst hälften kvar av en löneökning eller ett extraknäck.

Man gör det dels genom att föreslå en höjning av statsskatten och dels genom att föreslå att det kommunala skattestoppet tas bort samtidigt som det kommunala utgiftstrycket skall ökas.

Det är fullständigt förbryllande att socialdemokratin så snabbt och så ef-

fektivt lyckats glömma hela den analys av det gamla perversa skattesystem som ledde fram till skattereformen.

Herr talman! Lika märkligt är det att Socialdemokraterna uppenbarligen tror att mindre företag skapas och tillväxer bäst om de utsätts för en massivt orättvis behandling.

Vi var överens om att beskattningen av företag som inte drivs i aktiebolagsform skulle utredas vidare och sänkas till den nivå som redan gäller för aktiebolagen. Men Socialdemokraterna lade inte två strån i kors för att genomföra detta. I stället har man nu i samband med krisförhandlingarna framtvingat en fördröjning. I sin motion säger man också nej. Det är en totalt obegriplig åtgärd i den nuvarande svåra situationen. Det innebär att man lägger sten på börda för livskraftiga företag och medverkar till att andra går i konkurs.

Det skulle vara ytterst intressant om Lars Hedfors åtminstone gjorde ett försök att förklara detta agerande.

Låt mig, herr talman, använda återstående minuter till ett försök att beskriva vad det handlar om.

I ett företag behövs många olika saker. Det behövs handverktyg, mindre maskiner, kontorsutensilier och en mängd andra förbrukningsartiklar eller korttidsinventarier. Tas vinstmedel i bruk för sådana anskaffningar får man göra avdrag samma bokföringsår. Det blir således ingen skatt. Detta är naturligt och bra.

Det behövs också maskiner, kontorsmöbler och andra s.k. inventarier. De kan skrivas av efter olika metoder. En metod innebär att man skriver av dem med 20 % av anskaffningsvärdet årligen. Detta innebär att företagaren, om han till fullo betalar ett inventarieförvärv med årets vinstmedel, likväl får skatta för 80 % av köpeskillingen. Beroende på detta måste inventarieköp ofta lånefinansieras.

En rörelsefastighet får endast skrivas av med några få procent årligen. Fastigheter byggs eller förvärvas därför oftast genom långfristig upplåning. Skattebelastningen blir annars orimlig.

Ett företag behöver också, och det är mycket viktigt, likvida medel, alltså rörelsekapital, för att kunna verka. För egenföretagare – dvs. företag som inte drivs som aktiebolag – har det genom åren varit närmast omöjligt att skapa sådant rörelsekapital genom att sätta av hela eller delar av årsresultatet. Hela det tilltänkta nya rörelsekapitalet läggs i sådana fall på toppen av företagarens inkomst, beläggs med arbetsgivaravgifter och marginalbeskattas.

I det gamla, perversa, skattesystemet försvann praktiskt taget hela det tilltänkta rörelsekapitalet i skatt. Men även i det nya skattesystemet går ofta drygt 70 % bort i skatt. Detta är ett orimligt förhållande. Motsvarande skattesats för aktiebolagen är mindre än 30 %.

Det är huvudsakligen denna orättvisa som skall rättas till genom den nya egenföretagarbeskattningen som Socialdemokraterna söker förhindra.

Jag begriper inte varför ni motsätter er detta. Frågan är om Lars Hedfors själv kan förklara för mig varför ni gör det.

Herr talman! Genom de förhållanden som jag beskrivit måste rörelsekapi-

talet lånas upp. För att kunna göra detta krävs säkerheter. Här kommer vi till problem nummer två.

Genom att årsvinsterna plöjs tillbaka i företaget i form av inventarier skrivs dessa ner snabbt eller motsvaras av låneskulder. Soliditeten blir därför mycket låg eller närmast obefintlig.

Därmed skärs lånemöjligheterna av mycket effektivt. Ingen har kunnat undgå att notera hur omöjligt det är för mindre företag att låna i bank i dag.

Nu har ju ni socialdemokrater skrivit till en del utskott och föreslagit att åtgärder som skapar jobb skall genomföras med förtur. Till skatteutskottet har det mig veterligt inte kommit något brev. Men Lars Hedfors, borde ni inte ta möjligheten att skriva till skatteutskottet först av alla? Det kommer att ge jobb, riktiga jobb.

Anf. 146 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag måste säga att jag är något konfunderad inför Kjell Johanssons citatkonst, när han nu plockar fram Kjell-Olof Feldts artikel och en enda liten detalj i den artikeln. Jag har också läst artikeln. Hela artikeln är en enda stor svidande kritik mot den borgerliga regeringens politik. Det säger Kjell Johansson inte särskilt mycket om.

Sedan kommer Kjell Johansson till detta att vi socialdemokrater skulle bryta mot skattereformen. Det är rörande att höra detta från Kjell Johansson.

Varför, Kjell Johansson, är det ett brott mot skattereformen när vi föreslår en höjning av statsskatten med i runda svängar 5 %? Varför var det inte ett brott mot skattereformen när ni drev igenom sänkningar av kapitalinkomstskatten? När ni drev igenom förmånliga regler för beskattning av delägare i fåmansföretag? När ni drev igenom slopande av socialavgifter på vinstandelsmedel? När ni drev igenom skattefria rabatter till dem som flyger ofta? osv. osv. Jag kan räkna upp massor med förslag som innebär brott mot skattereformen. Men dessa anser Kjell Johansson inte vara brott mot skattereformen. Det är mycket egendomligt.

Sedan kommer Kjell Johansson in på sitt favorittema, egenföretag. Han hävdar att vi socialdemokrater har framtvingat en försening eller att vi skulle vilja förhindra en förändring. Det ligger en del i vad han säger. Den orsak som Kjell Johansson efterlyser är 2 miljarder kronor. Det kostar nämligen Kjell Johanssons förslag. 2 miljarder vill Kjell Johansson spendera i en situation när budgetunderskottet exploderar. Det vill han göra i en situation där vi måste genomföra prutningar som drabbar gamla människor, sjuka människor, arbetslösa människor och handikappade människor. Då vill Kjell Johansson spendera 2 miljarder kronor.

Låt oss vänta med det där förslaget tills vi har råd. Då skall vi i en positiv anda studera det och ta ställning till det.

Anf. 147 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Det här med brott vill jag gärna förklara. Vi hade några fullständigt fundamentala regler som gällde för skattereformen. Den ena var att statsskatten inte skulle överstiga 50 %. Hälften kvar, det var som Bengt Westerberg sade i går en förutsättning för att det skulle bli en reform.

En annan regel var att vi skulle ha en enhetlig moms, men där sprang Socialdemokraterna ifrån reformen.

Men när Lars Hedfors säger att vi drivit igenom sänkta kapitalskatter kan jag säga att det inte fanns någon sådan generalregel uppsatt. Tvärtom. Under arbetet med att ta fram skattereformen sade t.o.m. Erik Åsbrink, som då var bas på den socialdemokratiska sidan i förhandlingarna, att han var helt medveten om att kapitalskatterna skulle behöva sänkas, att detta kunde inträffa och att detta skulle följas med stor noggrannhet. Så var det med den saken.

När det gäller vinstandelar så var dessa mig veterligen över huvud taget inte med i reformen. De diskuterades inte. Det är att försöka med en grej som inte hör dit. Arne Kjörnsberg försökte med en likadan grej i debatten med Carl-Johan Wilson när han talade om förmögenhetsskatten. Den var över huvud taget inte heller med i våra förhandlingar. Av de korta samtal vi förde om dem förstod vi att vi aldrig skulle kunna bli överens, och då blev vi överens om att vi inte var överens, och det tycker jag vi kan vara överens om än i dag.

Sedan frågar Lars Hedfors varför vi vill ta den här skattesänkningen nu, när vi har en situation som drabbar sjuka och handikappade.

Jag tycker det är klokt. Inte hjälper det de sjuka och handikappade att man också slänger ut folk från småföretag som skulle ha kunnat överleva om man inte haft en beskattning som var fullkomligt orimlig. Dessa människor skall sedan ha arbetslöshetsunderstöd och sättas i statliga åtgärder som är mångdubbelt dyrare än att ge den här skattesänkningen och se till att man får ett rättvist skattesystem.

Anf. 148 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! På det sista kan jag bara konstatera att vi har en utomordentligt gynnsam bolagsbeskattning i Sverige och beskattning av företagare i Sverige. Det är möjligt att det finns en obalans mellan egenföretagare och aktiebolag. Den obalansen har vi förbundit oss att rätta till. Men vi kan inte göra det till kostnaden av 2 miljarder kronor i nuvarande situation. Det har jag försökt att förklara för Kjell Johansson.

Sedan kan jag nöja mig med att konstatera att när vi höjer skatten för höginkomsttagare då är det ett brott mot skattereformen, då är det fundamentala regler som kommer i kläm, säger Kjell Johansson. Men när ni sänker skatten på framför allt kapitalinkomster då är det absolut inget brott mot skatteöverenskommelsen.

Det är alltså så, att Kjell Johansson menar att Folkpartiet har något slags tolkningsföreträde när det gäller vad som är fundamentalt och vad som inte är fundamentalt. Det är precis lika fundamentalt i bägge fallen.

Jag behöver inte påminna Kjell Johansson om att det finns en folkpartistisk riksdagsledamot – Kjell Johansson nämnde själv hans namn – som tycker att man skall höja inkomstskatten över brytpunkten. Denne riksdagsman har engagerat här i kammaren pläderat för det förslaget. I hans motion heter det:

Besparingar i statens budget försämrar privatekonomin för människor som redan har det svårt. Det är angeläget att den ekonomiska politiken ut-

formas så, att även s.k. höginkomsttagare ökar sitt bidrag till statens inkomster.

Det är alltså en folkpartistisk riksdagsledamot som har skrivit denna motion. Jag utgår från, Kjell Johansson, att det i Folkpartiet liksom i andra partier här i riksdagen är så, att man inte väcker motioner utan gruppledningens sanktion.

Det skulle vara intressant att höra Kjell Johansson förklara hur det förhåller sig med den här motionen.

Anf. 149 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag hade tänkt fatta mig mycket kort i den här repliken, men jag måste nog ta mina tre minuter i anspråk för att förklara detta.

Det är många inom Folkpartiet som tycker att man skall visa solidaritet. Men vi begriper att om vi företar en sådan här förändring så rubbas först och främst förtroendet för skattereformen inom landet. Men även hos människor utanför detta land rubbas förtroendet för vårt skattesystem, om vi håller på och förändrar marginalskattesatserna allteftersom konjunkturerna svänger.

Detta gör ett sådant förslag alldeles omöjligt. Men självfallet är det bra att man visar en sådan solidaritet.

Jag fäste mig vid att Carl-Johan Wilson sade att det skulle vara så, att man inte behövde fatta något nytt beslut utan att detta skulle försvinna efter ett år, något som inte är fallet med ert förslag. Det är precis samma läge som vi har när det gäller riksdagslönerna – tänk på det, Lars Hedfors. Vi vet hur det gick, och jag tror att det blir likadant med skatten, om vi nästa år skall sänka den på nytt.

Lars Hedfors sade att det var fråga om brott när det gällde kapitalbeskattningen. Vid den hearing vi före beslutet om skattereformen hade med Erik Åsbrink svarade han på frågor av mig att det inte alls är omöjligt att vi kommer att få lov att sänka kapitalskatten. Han sade att det är otroligt väsentligt att vi, när gränserna har öppnats, inte har en hårdare kapitalbeskattning än andra länder; det skulle bli katastrofalt för oss som land.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Hedfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 150 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! I strikt ekonomisk mening har alla skatter mer eller mindre negativa effekter. Från den synpunkten finns det alltid motiv för ytterligare skattesänkningar.

Å andra sidan är en sund finansiering av den offentliga verksamheten en nödvändighet. Dagens stora budgetunderskott är oacceptabelt och måste på olika sätt minskas och balans i statens affärer återskapas.

Det är självklart att det mot denna bakgrund är en förstahandsåtgärd att begränsa statens utgifter. Men de enkla besparingarna är i huvudsak redan gjorda, och vad som återstår är långtgående och omfattande förändringar som får många och komplicerade effekter. Tidpunkten för genomförandet av förändringarna kan också vara helt avgörande för om det blir en verklig

besparing i statsbudgeten eller inte. Ett typexempel på detta är borttagandet av RBF-stödet, något som i nuvarande sysselsättningsläge innebär en jätteförlust för statskassan men som för ett par år sedan kunde ha gjorts med en nettobesparing som resultat.

Statens skatteintäkter beror dels på nivån på skatterna, men dels också på skattebasen, dvs. den summa på vilken skatten tas ut. Genom skattereformen har statens inkomster av direkta skatter minskat, medan de indirekta skatternas betydelse har ökat väsentligt.

Detta gör statsbudgeten mer konjunkturkänslig än tidigare. Den nödvändiga ökning av hushållssparandet som skett de senaste två åren har minskat momsintäkterna med mellan 15 och 20 miljarder per år. När hushållen tidigare i betydande omfattning lånade till sin konsumtion, innebar det till viss del lånefinansierad momsinbetalning till staten – ett slags förskottsbetalning som i statsbudgeten betraktades som en fullgod intäkt. Den balans som vi till synes hade i statens affärer åren 1989 och 1990 berodde till stor del på bristfällig redovisning. Det är egentligen fantastiskt att staten har en ekonomisk redovisning som när det avser periodisering av kostnader och intäkter inte skulle godkännas ens i ett småföretag. Ingen revisor skulle godkänna en sådan bokföring.

Detta är självfallet mycket otillfredsställande, och det har vilselett många politiker och väljare.

Dagens sparande minskar successivt hushållens skuldbörda och räntekostnad, vilket i sin tur efter hand ökar utrymmet för momsbelagd konsumtion, varigenom statens skatteintäkter stiger.

Bostadssektorns betydelse som skattekälla har de senaste åren ökat dramatiskt. I och med att investeringsbidragen, som kompenserar en del av momskostnaden vid nyproduktion, försvinner belastas i princip hela bostadssektorn med 25 % moms. Därför drabbas statskassan mycket hårt av minskade aktiviteter inom bostadssektorn.

De stora neddragningarna av räntebidragen kan också, om de tas ut på ett olämpligt sätt, dramatiskt öka antalet konkurser för bl.a. bostadsrättsföreningar och småfastighetsägare. Detta kan komma att kosta skattebetalarna betydande belopp.

Det är mer än någonsin angeläget att ha en helhetssyn på besparingar, statsutgifter och skatteuttag. Att bostadsfinansieringen lagts på Finansdepartementet borde skapa förutsättningar att på detta område göra bättre totalanalyser. Hittills har dessa trots allt varit ofullständiga, men jag tror på förbättringar.

Socialdemokraterna försöker i sin ekonomiska motion tillämpa en helhetssyn, men det är uppenbart att de i flera fall övervärderar skatteintäkter och kostnadsminskningar, vilket gör deras alternativ till betydande del orealistiskt. Oavsett detta anser jag att det är viktigt att dessa analyser görs och att de görs bättre. Besparingar och skattejusteringar får inte ses departementsvis utan i perspektivet av hela den svenska ekonomin.

Skatterna måste så långt det är möjligt vara rättvisa och utgå efter bärkraft. De skall också utnyttjas för att styra mot bättre miljö och effektivare resursanvändning. På detta sätt kan man begränsa skatternas negativa effekter och aktivt medverka till en positiv styrning i en i övrigt fri marknad.

Anf. 151 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag kan faktiskt instämma i rätt mycket av det Ivar Franzén har sagt. Jag tänker inte heller plåga honom med det han har sagt utan i stället fråga honom om någonting som han inte har sagt.

Jag ställer till honom den direkta frågan hur han ser på förslaget att höja skatten över brytpunkten – en solidaritetsskatt. Ledande centerpartister – jag tror t.o.m. självaste partiordföranden – har uttalat sig positivt om detta. Nu har vi i vår motion ett förslag om en höjning av skatten ovanför brytpunkten. Om den höjningen skall vara permanent eller tillfällig kan diskuteras. Om vi kan få en majoritet för detta förslag, kan vi mycket väl diskutera sådana saker och även hur skatteskalan skall se ut.

Hur ser Ivar Franzén på det förslaget?

Anf. 152 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag har ägnat stor del av mitt korta anförande åt att poängtera vikten av en totalsyn, vikten av att analysera och att se alla effekter av en åtgärd. Jag har konkret visat på att vissa besparingar faktiskt kan ge betydande förluster. Självfallet kan också skattehöjningar få sådana effekter. Vi har många exempel på det.

Det vi nu exempelvis gör för småföretagen – en tillfällig skattelättnad – är säkerligen en sådan skattesänkning som ger många positiva effekter. Det är därför motbjudande att peka på en detalj och säga att det är just där något skall göras, därför att det är en solidaritetshandling. Jag tänker inte ställa upp på det. Jag menar att det måste vägas in i den helhetsbild som det är så väldigt viktigt att vi i de här sammanhangen ägnar oss åt.

Anf. 153 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Det här blir bättre och bättre, Ivar Franzén. Socialdemokraterna säger precis detsamma, nämligen att vi måste ha en totalsyn när det gäller att satsa på offensiva åtgärder, att göra besparingar och att förstärka statens inkomster. Vi kan alltså kanske diskutera denna totalsyn.

Det som Ivar Franzén kallar för en detaljfråga är inte helt oväsentligt. Och Ivar Franzéns egen gruppledare har uttalat sig synnerligen tvärsäkert om detta. Jag läser högt ur tidningen Bohusläningen den 18 januari 1993. "Centern viker inte en tum från förslaget om att med en tillfällig värnskatt stötta de arbetslösa och hjälpa upp budgetunderskottet. Det är inte för att höja skattetrycket, utan en solidaritetshandling där de som tjänar mer också får betala mer, säger Per-Ola Eriksson (c) ordförande i finansutskottet." Jag kan tillägga: gruppordförande för Centern i riksdagen.

Gäller de här orden, eller inte?

Anf. 154 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag poängterade att skatter skall vara rättvisa och fördelade efter bärkraft.

Jag bör kanske också poängtera att principen, som innebär hälften kvar, är mycket grundläggande. Det är därför väldigt viktigt att noga överväga dessa frågor. Jag tror också att det under alla förhållanden måste handla om tillfäl-

liga saker i en mycket akut situation för att över huvud taget kunna övervägas.

Anf. 155 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Någon gång när jag gick i småskolan fick jag min första jojo. Med viss möda fick jag rullen att krypa upp för tråden. Andra lärde sig det här mycket bättre och blev verkligt duktiga.

Skattepolitiken berör oss alla. En del tycker att det är lätt att ta till sig förändringar. För de allra flesta av oss menar jag emellertid att effektiviteten höjs om grunderna för skattelagstiftningen inte ändras för ofta, och att de ändringar som sker ingår i ett långsiktigt tänkande. Man bör alltså akta sig för att spela jojo med skatterna.

Detta bör gälla när vi betraktar den skattereform som antogs under förra mandatperioden. Från Kristdemokraternas sida ansåg vi att skattereformen i princip var riktig.

På fyra områden hade vi dock avvikande mening. Jag berörde dessa områden i mitt första anförande här i kammaren.

För det första önskade vi en lägre moms på maten. Här skedde en förändring förra året. Trappsteget kortades dock i höstens krisuppgörelse.

För det andra ville vi ha skattestimulanser för sparandet. Vissa förbättringar skedde även på det här området förra året, när det gäller det långsiktiga sparandet. Med det realränteläge som vi haft den senaste tiden har sparandet stimulerats. Jag ser med förväntan fram mot den aviserade propositionen om ett individuellt pensionssparande.

För det tredje ansåg vi att skattesystemet borde stimulera till en bättre miljö.

För det fjärde ansåg vi att skatteuttaget borde sänkas.

Jag anser mig våga påstå att vi hade en hyfsad realism när det gällde takten i sänkningen av skatteuttaget.

Vi menade att man någon gång mellan 1995 och sekelskiftet borde kunna komma ned till ett skatteuttag på 50 % av BNP. Vi förordade denna långsiktiga sänkning av skatteuttaget genom i huvudsak en sänkning av matmomsen och arbetsgivaravgifterna.

I valrörelsen, som ligger inte mer än 1,5 år tillbaka i tiden ansåg vår partiledare Alf Svensson att en sänkning av arbetsgivaravgiften med 3 % var en nödvändig åtgärd. Detta blev han mycket häcklad för i valrörelsen. Man sade att det skulle vara fullständigt omöjligt. I dag kan varje företagare, herr talman, konstatera att arbetsgivaravgiften sjunkit från 34,83 % förra året till 31 % detta år. Förändringen hade en massiv majoritet bakom sig. Så fort förändras synsättet.

I skattereformen aviserades en förändring av beskattningen för småföretagen. Jag berörde frågan i den förra allmänpolitiska debatten. Småföretag som inte är organiserade som aktiebolag bör få samma skattebelastning på uppbyggnaden av eget kapital som aktiebolagen har. Propositionens förslag om en uppskjutning av beskattningen av uppskovsbeloppet när det gäller återföring av obeskattade reserver är bra. Denna del accepterar ju också Socialdemokraterna. Till gruppen småföretag, som inte är organiserade som aktiebolag, hör de flesta jordbruksföretag.

Jordbruket lever i en pressad situation. Utöver det som Kjell Johansson redan har sagt om småföretagsbeskattningen kan jag anföra att i en inflationsekonomi medverkar inflationen till en uppbyggnad av eget kapital. Vid en låg inflation måste det nödvändiga egna kapitalet, som är en förutsättning för ett stabilt företag i kristider, byggas upp med beskattat kapital. Det är då nödvändigt att skattesatsen på denna kapitaluppbyggnad inte är högre än den som gäller för aktiebolagen.

Många undrade vid krisuppgörelsen i höstas varför inte alkoholskatterna höjdes. Nu aviseras att skatten på starkare alkoholdrycker höjs, så att priset på dessa drycker anpassas till prisutvecklingen för varor och tjänster i allmänhet.

Herr talman! En fråga som återkommer i nedgångstider är förslagen om skatteavdrag för reparationer av småhus. Ett av de bärande motiven bakom dessa funderingar är att stärka seriösa hantverkares ställning på marknaden. Många upplever att de förlorar arbeten till, som de förmodar, dem som utför svartjobb.

Kristdemokraterna Harald Bergström och Holger Gustafsson har i en motion framfört en intressant konstruktion med avsättning till fastighetsanknutna underhållsfonder. Dessa skulle också vara till nytta för fastighetsägare med små hyresfastigheter.

Valfrihet inom barnomsorgen är ett nyckelbegrepp. För vår del handlar det mycket om vårdlön, vårdnadsbidrag, till småbarnsföräldrar. Med olika alternativ visar det sig att skattereglerna är långt ifrån neutrala. Det gäller för både dagbarnvårdarnas verksamhet och daghemsverksamhet som drivs som ideell förening. Kristdemokraten Ingrid Näslund har tagit upp dessa problem i en motion.

Anf. 156 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! I går under partiledardebatten diskuterades skatter, och tidigare i dag under finansdebatten diskuterades också skatter. De skattemotioner som nu har varit föremål för debatt återkommer, sedan de har sakbehandlats i skatteutskottet, för att diskuteras en gång till.

Med anledning härav, och när våra moderata åsikter har framförts tidigare i debatten av Bo Lundgren – givetvis på ett förträffligt sätt – avser jag inte att hålla det anförande som jag hade förberett.

Bostäder, byggande

Anf. 157 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Vi har i Sverige en regering som har avskaffat bostadspolitiken, en bostadspolitik som av oss socialdemokrater grundlades för ungefär 50 år sedan, där man i bred enighet slog fast att bostaden skall vara en social rättighet och inte en handelsvara.

Efter det att vi fick en ny regering i vårt land har bostadsfrågorna splittrats upp på en mängd olika departement. Jag är helt övertygad om att orsaken till detta är att man medvetet skall skjuta den sociala bostadspolitiken i sank.

Det räcker med att titta på TV eller att läsa tidningar dagligen för att se

att allt fler människor i vårt samhälle undrar: Har vi råd att bo? Har vi råd att flytta in i en modern bostad?

Man kan konstatera att många människor, med den politik som bedrivs och kommer att bedrivas, över huvud taget inte kommer att ha råd att flytta in i en modern bostad.

Nu är det på det sättet, att med den politik som man nu bedriver är det marknadskrafterna som skall bestämma allt som skall byggas och vem som skall bo här och där. Man avskaffar kommunernas möjligheter att ha ett inflytande över planering osv.

Det är egentligen en ganska skrämmande utveckling, därför att samtidigt som vi i vårt land har behov av att bygga, t.ex. äldrebostäder, att reparera och att bygga om m.m., är det tusentals och åter tusentals byggjobbare som har 598 kr om dagen i A-kassa och som inte gör någonting.

Man kan också konstatera att kreditsystemet inte fungerar. Det kommer dagligen rapporter om att byggen kan sättas i gång. Det finns behov av att bygga bostäder. Det är inte problem överallt, utan på många orter behöver man komma i gång med bostadsbyggande. Det är bara det att man inte kan sätta i gång byggena, därför att man inte får några krediter.

Man kan alltså säga att bostadspolitiken, med den heliga marknadens hjälp, i stort sett har kollapsat. Därför skulle jag vilja ställa några frågor till de borgerliga företrädarna i den här debatten.

Jag utgår från att det är en fråga för regeringen att se till att kreditsystemet fungerar. Det är fullständigt vansinnigt att byggprojekt som det finns behov av inte kommer i gång därför att kreditinstituten inte lånar ut några pengar. Där har bostadsutskottets ordförande ett stort ansvar, eftersom han ibland betraktas som bostadsminister, då det inte finns någon sådan i regeringen.

Därför är min fråga till Agne Hansson: På vilket sätt kommer ni i majoriteten att se till att rätta till de här problemen, som har uppstått genom att det inte lämnas några krediter till byggen som är sunda, som måste komma i gång och som leder till att arbetslösheten minskar?

Vi socialdemokrater slår vakt om den sociala bostadspolitiken. Det säger ofta de borgerliga företrädarna också att de gör, i varje fall i debatten. Men man bedriver en politik som helt leder bort från den sociala bostadspolitiken. Det är marknaden som skall styra.

Vi socialdemokrater är helt övertygade om att bostadspolitiken i framtiden måste gå ut på att man på ett eller annat sätt subventionerar bostäder i nyproduktionen, för att få en omfördelning inom beståndet. Om unga människor skall ha råd att bo i en modern bostad, måste bostadspolitiken vara sådan att det sker en omfördelning mellan olika årgångar, osv.

Därför skulle jag vilja fråga bostadsutskottets ordförande om han är beredd att lägga ut de 3 miljarderna i besparingar, som vi har resonerat om i samband med krisuppgörelserna, över hela beståndet. Eller är det den lilla andelen boende i nyproduktionen som skall betala kostnaderna? Jag hoppas att jag kan få svar på den frågan.

Vi socialdemokrater är också beredda att, med utgångspunkt från att det behövs en långsiktig bostadspolitik, se över vilka system vi skall ha i framtiden. Agne Hansson har kämpat för en kontrollstation. Är han nu beredd att medverka till en utredning som leder fram till en långsiktig bostadspolitik?

Den bostadspolitik som regeringen nu bedriver har kollapsat, och det behövs någonting nytt.

Anf. 158 MIKAEL ODENBERG (m):

Herr talman! Lennart Nilsson ställde många frågor, och han försökte därmed samtidigt förmedla den skenbild av verkligheten som Socialdemokraterna i dessa dagar ägnar mycken energi åt att ta fram. Det gäller exempelvis att kreditsvårigheterna skulle ha något samband med det nya bostadsfinansieringssystem som har införts efter det senaste valet. Det är inte sant. Min taletid tillåter mig inte att närmare informera Lennart Nilsson om den finanskris vi har i landet.

Låt mig kommentera några frågor som har anknytning till den arbetsmarknadspolitiska debatt som också har förts. Byggarbetslösheten är mycket hög, och det finns risk för att den kommer att öka ytterligare. Det är naturligtvis en tragedi för de människor som berörs. Samtidigt är det priset som vi i dag får betala för den socialdemokratiska bostadspolitikens misslyckanden under 1980-talet.

Här reagerar jag mot att Socialdemokraterna försöker förmedla ett intryck av att det har lagts en död hand över byggsektorn efter valet 1991. Detta är inte sant. Visst har branschen minskat sedan rekordåren i slutet av 1980-talet. Inflations- , spekulations- och subventionskarusellen är slut. Det går inte längre att bygga vad som helst till vilket pris som helst, i trygg förvissning om att inflationen blåser upp fastighetsvärdena och staten fortsätter att vräka ut subventioner.

Däremot är det ingalunda så att byggbranschen har minskat mer än andra branscher. 1992 minskade de samlade investeringarna i byggande och underhåll med 5 %. Det är inte särskilt anmärkningsvärt. Man kan fråga sig vad det beror på att arbetslösheten inom sektorn ökar med 55 %, trots att investeringarna minskar bara med 5 %.

Det är ju resultatet av den förödande utvecklingen under 1980-talet. Byggbranschen kan sägas ha varit lika uppblåst som fastighetsvärdena. Det fanns inte en tillstymmelse till produktivitetsutveckling under tio år.

När korthuset faller samman är det klart att omställningen blir mycket smärtsam. Men det beror ju på att man så länge har skjutit problemen framför sig.

Man ger en väldigt falsk bild om man hävdar att detta beror på att vi i dag subventionerar för litet. Sanningen är, herr talman, att vi subventionerade för mycket i går.

Mot denna bakgrund är det litet patetiskt med det infrastruktur- och ROT-hysteri som nu breder ut sig i debatten.

Jag vill ingalunda utesluta att det under de år som kommer finns skäl för stimulanser till byggsektorn. Men stimulanserna skall i så fall ges med det uttalade syftet att säkra att den produktionskapacitet i byggbranschen som behövs när konjunkturen och ekonomin vänder uppåt igen inte slås ut.

Det är högeligen falskt och ohederligt att, som Scoialdemokraterna nu i två dagar har gjort, försöka förmedla ett intryck till de stackars människor som är arbetslösa, av att lösningen på deras problem är massiva satsningar på investeringar i infrastruktur och på reparationer, ombyggnader och till-

byggnader av bostadshus och kommunala lokaler. Det är ingen lösning på problemet. Några debattörer var inne på det. Om det vore så enkelt skulle vi inte behöva ha någon arbetslöshet i morgon.

Sanningen är ju att stimulanser i dag – oavsett om de finansieras med skattehöjningar, ökade budgetunderskott eller ökad upplåning – leder till ännu större behov av åtstramningar i morgon.

Det kan ju tyckas att den åtstramningsnota som Lennart Nilsson har lämnat efter sig borde vara tillräcklig.

Nu har vi skjutit problemen framför oss i tio år. Skall vi fortsätta att skjuta problemen framför oss? Skall vi fortsätta att låsa fast resurser i en bransch som omöjligen kan fortsätta att existera på den nivå som den befann sig på i slutet av 1980-talet?

Det är litet anmärkningsvärt att höra just Lennart Nilsson ta till bröstoner. Han har såvitt jag vet varit bostadspolitiker och suttit i bostadsutskottet under hela 1980-talet. Därmed blir han för mig, som ny ledamot, litet grand en exponent, en symbol, för 1980-talets totalt misslyckade bostadspolitik. Han blir en exponent för det fiasko som vi i dag har att betala notan för.

Anf. 159 LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Det är hårda ord som den moderata representanten i bostadsutskottet tar till här i kammaren.

Han pratar om en falsk bild, att det är patetiskt, att det är ohederligt, att det är fiasko under 80-talet osv.

Det stora problemet under 80-talet på byggandets område handlade om alla gigantiska kontorslokaler som den fria marknaden byggde och trissade upp byggkostnader med.

Det var inte bostadsbyggandet som var det stora problemet. De tomma lägenheter som finns i dag har ju kommit som en följd av att den regering som Odenberg förespråkar och representerar har sett till att ungdomarna inte har något arbete. De har inte råd att hyra några bostäder. Där ligger problemet.

Om man företräder ett regeringsparti borde man ibland vara litet försiktig med s.k. sanningar. Samtidigt tycker jag att man, om man representerar ett regeringsparti, borde kunna tala om vad det finns för råd att ge till dessa ungdomar som med den politik som bedrivs inte har råd att bo i en modern bostad. Det är detta som det handlar om.

Man vill avskaffa subventionerna. Det leder till att det blir ett segregerat boende i Sverige, vilket vi under ett femtiotal år har jobbat oss bort från.

Hur skall dessa problem lösas?

Det finns, som jag sade i mitt anförande, behov av att sätta i gång en rad olika projekt.

Jag har inte sagt att alla byggjobbare som i dag går arbetslösa kan få jobb. Byggarbetarkåren är för stor. Bland alla dessa människor som i dag stämplar finns det åtskilliga som inte borde behöva stämpla därför att det finns uppgifter att fylla, inom ROT-sektorn, nyproduktion osv., där det inte går att få krediter men som skulle kunna sättas i gång, och naturligtvis infrastruktursatsningar. Så är det. Men Mikael Odenberg har ingenting att tillföra i debatten.

Anf. 160 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Nu är sanningen ingalunda sådan som Lennart Nilsson försökte hävda, att problemet till följd av 1980-talets bostadspolitik skulle vara att några anonyma spekulanter blåst upp priserna på kontorsbyggen. Problemet är att vi ända sedan det gamla bostadssubventionssystemet infördes 1974 av Socialdemokraterna har haft en formlig kostnadsexplosion som har växt över alla bräddar och som – även Socialdemokraterna kommer till slut att inse det – hotade ekonomisk stabilitet i vårt land och som det var nödvändigt att komma till rätta med.

Det är problem för inte bara ungdomar utan även för många andra – också för mig själv, för jag är hyresgäst – att det inte är särskilt billigt att bo i Sverige. Det har blivit dyrare under de senaste åren, delvis naturligtvis som en följd av att kostnader som förut har varit dolda i subventionssystemet nu har blivit synliga.

Låt mig med en enkel jämförelse illustrera vad Lennart Nilssons och hans partis insatser har lett till när man konstruerade det bostadsfinansieringssystem som tillät kostnaderna att skena.

För 20 år sedan kostade ett ordinärt kylskåp 4 000 kr. Om prisutvecklingen för kylskåpen hade varit densamma som den prisutveckling som det gamla subventionssystemet tillät för bostadsmarknaden, skulle detta kylskåp i dag kosta mellan 40 000 och 50 000 kr.

Mot den bakgrunden tycker jag att det är litet märkligt att Lennart Nilsson som suttit tio år i bostadsutskottet frågar mig hur det kan komma sig att ungdomar har litet svårt att betala för sin bostad. Jag tycker att det är ganska uppenbart att den situationen har uppstått efter just det som jag kallar, och jag vill vidhålla det, 80-talets gigantiska bostadspolitiska fiasko.

Anf. 161 LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Mikael Odenberg är från trakterna runt Riksdagshuset. Jag förmodar att han i varje fall någon gång har rest ut till Arlanda. Jag utgår från att han på vägen sett en och annan kontorsskrapa som ett monument över de stora satsningarna på 80-talet.

Vad var det som hände när vi såg att det var en överhettning på gång? Jo, vi sade att vi måste dämpa den del som handlar om lokaler. Vem var det som då förde väsen? Jo, Moderaterna sade: Vi måste låta de fria krafterna sköta detta. Vi kan inte lägga några pålagor eller restriktioner över verksamheter som innebär att det byggs lokaler.

Stockholm är bara ett exempel. Det finns många exempel runt om i landet där många har finansierat lokaler som i dag står tomma. I Göteborg och i min hemstad Uddevalla finns ett antal stora tomma kontorskomplex. Det har inte med socialdemokratisk regleringspolitik att göra. Vi ville dämpa den utvecklingen. Det handlar om Mikael Odenbergs fria marknadskrafter, som naturligtvis ledde fram till att kostnaderna trissades upp.

Självklart ställer jag frågan till Mikael Odenberg vad han har för råd att ge bl.a. unga människor därför att det system som han står för – fria marknadskrafter, avskaffandet av alla subventioner – leder fram till att människor inte kommer att ha råd att flytta in i nya bostäder.

När vi resonerar om subventionssystem handlar det inte om dolda pengar

utan om en omfördelning. Det är sådant som vi kallar solidaritet mellan olika grupper. En del som bor billigt är med och hjälper till så att unga människor som i dag bildar familj får möjlighet att bo till en någorlunda rimlig kostnad. Det handlar inte om att vi kan trolla fram några speciella pengar, utan det handlar om en omfördelning bl.a. över tiden.

Det är bara att konstatera att den politik som Moderaterna står för kommer att leda fram till att vi får ett system i Sverige som existerade en gång i tiden innan vi slog fast målet om den sociala bostadspolitiken. Det var då som marknaden styrde. Det var då som människor bodde dåligt. Det kommer vi att få uppleva i framtiden också med den politik som Mikael Odenberg står för.

Anf. 162 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Jag har sett kontorsskraporna på vägen ut till Arlanda. De är just ett resultat inte av socialdemokratisk regleringspolitik men väl av socialdemokratisk ekonomisk politik under 1980-talet, då det som Kjell-Olof Feldt kallat det perversa skattesystemet i kombination med en snabbt rusande inflation gjorde det möjligt att låna pengar och investera i stort sett vad som helst. Det klarades i alla fall med de uppblåsta fastighetsvärden som gällde i den spekulationsekonomi som i hög grad skapades av Socialdemokraterna med den bristfälliga eftervården av 1982 års devalvering. Vad vi reagerade emot var att ni lade straffavgifter på Stockholmsregionen. Det är vi stockholmare en smula känsliga för.

Vi har också sett segregationen här i Stockholm. Den finns nämligen på Stockholms bostadsmarknad. Monumenten över det Lennart Nilsson kallar social bostadspolitik kallar vi här i Stockholm för segregation. Den återfinns i en del ytterområden. De spåren förskräcker.

Ungdomar blir naturligtvis inte hjälpta av att vi i en situation med en svår ekonomisk kris och med nära 200 miljarder i budgetunderskott försöker tuta i dessa ungdomar att vi kan subventionera bort bostadens verkliga kostnader och därigenom göra bostaden tillgänglig för dem. Det finns ingen patentmedicin. Det finns bara ett sätt, och det är att ta ner byggkostnaderna.

Lennart Nilsson är som politiker personligen medansvarig för en byggkostnadsutveckling under 80-talet som har bidragit både till att förvärra den ekonomiska och statsfinansiella krisen och till att utestänga många människor med lägre inkomster från den bostad som de vill ha.

Nu har vi fått ett nytt bostadsfinansieringssystem, som på längre sikt kan medverka till att minska belastningen på statsbudgeten – det är nödvändigt, och det vet i grund och botten även Socialdemokraterna – och som kan bidra till att människors efterfrågan mer styr vad som byggs och framför allt tvingar dem som bygger att anpassa sina kostnader. Vi ser redan resultat, inte uteslutande till följd av det nya subventionssystemet utan naturligtvis också som en följd av den ekonomiska situation som vi befinner oss i.

Utvecklingen med snabbt stegrade byggkostnader, som vi har sett ända sedan det gamla subventionssystemet infördes 1974, är nu bruten. Nu har byggkostnaderna fallit med 25 %. Det är svaret på Lennart Nilssons fråga. Det är det enda sättet att få fram bostäder som människor har råd att bo i.

Anf. 163 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Inom bostadspolitiken finns det några principer som jag tycker det är viktigt att arbeta för:

Alla skall ha tillgång till en bra bostad.

Det skall ges möjligheter till ökat boendeinflytande och ökad valfrihet för de boende.

Pressa byggkostnaderna.

Tillämpa bruksvärdesprincipen vid hyressättning.

Låt mig göra en kort historisk tillbakablick. År 1990 fanns det drygt 4 miljoner permanentbostäder i Sverige, innebärande en ökning med 358 000 på tio år. Nyproduktionen av bostäder har varierat kraftigt under hela efterkrigstiden. Produktionsrekordet uppnåddes kring 1970, då 100 000 lägenheter producerades under miljonprogrammet.

Under senare år har statens utgifter för olika former av bostadssubventioner ökat från 34 miljarder kronor till 56 miljarder kronor mellan åren 1987 och 1992. Samtidigt, mellan åren 1987 och 1989, ökade den redovisade produktionskostnaden i byggnader med statliga lån med över 40 %. Inflationen steg under samma period med 18 %.

Byggbranschen bidrog i hög grad till 1980-talets överhettning. Detta fick vi alla betala för, dels via hyreshöjningar, dels via skattsedeln.

Under de senaste åren har vi från olika politiska partier sökt vägar för att kunna minska statens kostnader för bostadssubventionerna. Ett av de senaste försöken är den uppgörelse som regeringen och Socialdemokraterna träffade i september 1992 om att minska räntebidragen med ytterligare 3 miljarder fr.o.m. 1994.

Herr talman! Jag vill nu gå över till att kommentera den situation som råder inom svensk byggsektor.

Vår byggindustri har en allvarlig period med mycket hög arbetslöshet. Även om en del av problemen kan förklaras med att vi tidigare hade en för stor överhettning inom byggbranschen i slutet av 1980-talet och att detta nu slår tillbaka, kräver ändå situationen att staten på olika sätt går in och bidrar med insatser för att minska arbetslösheten.

Detta gör nu också regeringen. Under de senaste åren har regeringen satsat ett stort antal miljarder på arbetsmarknadspolitiska insatser. En del av dessa är de s.k. infrastruktursatsningarna på vägar, järnvägar och broar, vilka har ökat kraftigt. Bara under 1991 och 1992 har beslut fattats som är i storleksordningen 25 miljarder utöver de ordinarie anslagen på 4 miljarder.

Detta är viktiga satsningar som behövs. Sverige har under många år försummat infrastrukturen, medan man i övriga Västeuropa har satsat just på detta. Det är därför av många skäl viktigt att de kommer till stånd.

Samtidigt som detta görs är det dock viktigt att se på andra för samhället viktiga byggobjekt som skulle kunna ge bredare grupper arbetstillfällen. Jag tänker då givetvis på ROT-sektorn, där alla förslag är värda en snabb översyn. Vi kommer också i bostadsutskottet att snart behandla en del sådana förslag.

Det bör också finnas ett flertal andra typer av statliga byggobjekt som ändå kommer att byggas inom de närmaste åren, och där vi behöver se över

om sådana förslag kan tidigareläggas. I det sammanhanget tror jag att Byggnadsstyrelsen kan bidra med förslag om prioriterade satsningar.

Några förslag som jag själv vill ta upp är exempelvis satsningar inom både universitet och högskolor, där jag vet att det finns många värdefulla om- och tillbyggnader som man har väntat på i många år. För Göteborgs universitet har Byggnadsstyrelsen i västra Sverige pekat på fyra fem olika objekt såsom Nytt matematiskt centrum och Centrum för experimentell biologi bl.a. Det är värdefullt att de projekten kommer i gång.

Det andra förslaget berör våra landsarkiv. Riksdagen har fattat beslut om att kyrkobokföringen skall flyttas över från pastorsämbetena till skattemyndigheterna. En konsekvens av detta beslut är att kyrkobokföringsmaterial från 1895 till 1991 skall föras över till landsarkiven, vilka i princip är fullbelagda. Denna reform trädde i kraft den 1 juli 1991. Det är nu hög tid att riksdag och regering, som en konsekvens av tidigare fattat beslut, vidtar åtgärder.

Det tredje förslag som jag vill ta upp berör Ostindiska huset i Göteborg, där Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Boverket och många andra instanser säger att en satsning skulle vara värdefull. Göteborgs kommun har satsat 39 miljoner kronor. Projektet är på 117 miljoner kronor. Där borde man kunna gå in och använda kapacitet till något som är värdefullt och som staten vill prioritera.

De förslag som jag har räknat upp skulle kunna ge ett värdefullt tillskott på arbetsmarknaden för bredare grupper. Till skillnad från ett brobygge skulle även finsnickare, målare, plattsättare, elektriker, plåtslagare och många andra grupper kunna få arbete genom att sådana här och liknande projekt tas fram.

Herr talman! Det är min förhoppning att vi inom en snar framtid skall kunna se till att några av dessa projekt blir genomförda.

Anf. 164 LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill till Erling Bager ställa en enda fråga, som jag tror att han bör kunna svara på. Erling Bager sade att vi har kommit överens om att spara 3 miljarder på bostadsområdet under nästa år. Det är alldeles riktigt. Det ingick i uppgörelsen. Är Erling Bager beredd att lägga ut besparingarna så att de drabbar hela bostadsbeståndet eller anser Erling Bager att de enbart skall drabba 20 % av dagens boende?

Anf. 165 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! Varken Lennart Nilsson eller jag deltar i förhandlingarna. Men de parter som har ingått i förhandlingarna, regeringspartierna och Socialdemokraterna, får tillsammans försöka finna en lösning där man lägger ut den här besparingen.

Socialdemokraterna har ju bekräftat i krispaket 1, eller möjligtvis krispaket 2, att vi också måste göra besparingar på räntebidragen. Det är viktigt att man finner former för att minska statens utgifter. Det vore fel både av mig och av andra debattörer här att på något sätt låsa de förhandlingar som pågår. Jag hoppas att man kan finna en formel för att genomföra den typen av besparingar. Det finns säkerligen andra besparingar i den bostads-

politiska delen som både opposition och regeringspartier kan medverka till att verkställa.

Som det tidigare sades här av min moderata kollega har kostnaderna inom bostadssektorn fått accelerera. Där har många parter ansvar och inte minst Socialdemokraterna. Det är viktigt att man nu kan försöka finna lösningar på problemet.

I de förhandlingar som pågick om krispaketen var Socialdemokraterna inne på att man skulle göra besparingar inom räntebidragen. Jag förutsätter att en uppgörelse mellan dessa parter till största delen kommer att handla om räntebidragen.

Anf. 166 LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Detta var litet slingrigt. Jag ställde alltså frågan om det bara är 20 % av de boende som skall vara med och betala. Erling Bager hade kunnat svara: Nej, jag tycker att alla skall vara med och bidra till detta, även de som omfattas av räntesubventionssystemet.

Jag tycker inte att jag fick något svar, men jag utgår från att detta innebär att det är en liten grupp som skall vara med och betala, därför att det är den linje som man tydligen driver från regeringshåll. Jag hade hoppats att Erling Bager skulle säga att alla skall vara med och betala och att vi sedan får resonera om hur detta skall läggas ut.

Anf. 167 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! Problemet är ju, som Lennart Nilsson vet, att de stora kostnaderna ligger just på räntebidragen. Det är för bostadshus byggda i huvudsak efter 1978 som de stora beloppen ligger, som staten har haft för nyproduktionen under de senaste årgångarna. Självfallet är det den gruppen boende som blir mest berörd.

Om Lennart Nilsson kan presentera någon formel eller på något sätt hitta andra möjligheter, är det klart att man kan studera dessa. Men hittills har det, vad jag har sett, bara kommit fram förslag på höjning av fastighetsskatten. Det är, som Lennart Nilsson vet, ett förslag som ökar skattetrycket och som flera partier har varit emot allt sedan denna skatt infördes. Men Lennart Nilsson kanske kan inspirera till att hitta nya idéer som man kan se på. De är i så fall välkomna.

Anf. 168 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga som jag tycker är central i den här debatten. Den vill jag rikta till alla, men främst naturligtvis till oppositionens företrädare i debatten. Den lyder: Är det vi och vår generation som skall betala våra egna kostnader för boendet eller skall vi överlåta till våra barn att betala vårt boende? Om vi inte vill att våra barn skall betala den bostadsstandard som vi nu har får vi inte låta kostnaderna springa i väg. Vad är då högtravande deklarationer om sociala mål i bostadspolitiken värda om inte också våra barn kan få del av dem? Vad är de bostadssociala målen värda för oss om nästa generation tvingas att bo med en standard som ligger långt under dagens bostadsstandard för att kunna betala av de skulder som vi har dragit på dem?

Vi från Centerpartiet ansluter oss till de sociala målen i bostadspolitiken. För att de sociala målen skall ha något värde i bostadspolitiken även i framtiden krävs det att vi är beredda att ta ansvar och att vi löser de ekonomiska problem som vi står inför i landet och i boendet just nu.

De problem som vi har på bostadsmarknaden i dag har sin rot i 1980-talets inflationsekonomi. Detta går inte att förneka. Den bostadspolitik som låg i botten för denna utveckling på 1980-talet kan inte heller Socialdemokraterna svära sig fria från. Det är en viktig utgångspunkt att vi alla bär ett ansvar och inte minst dagens opposition.

Från Centerns sida krävde vi åtgärder mot kostnadsstegringarna under slutet av 1980-talet. Vi krävde tidigt en investeringsavgift mot överhettningen och det ohämmade byggandet av kommersiella lokaler, inte minst i Stockholmsregionen. Socialdemokraterna sade nej. När åtgärden kom var det för sent och den var för liten. Vi krävde en parlamentarisk utredning för att hitta samlade breda lösningar för ett stabilare finansieringssystem. Socialdemokraterna sade nej. En enmansutredare tillsattes för att anpassa bostadssektorn till skattepolitiken med ett beting att plocka fram 30 miljarder från boendet för att finansiera en skatteomläggning som nu visar sig vara underfinansierad med 15 miljarder kronor.

Vi presenterade själva från Centern en bostadsfinansiering som utgick ifrån en enhetlig schablon som var lika för alla bostäder, prioritering av stöd till normalbostad upp till 120 kvadratmeter, starkt förenklade regler och ökad konkurrens som skulle pressa kostnaderna. Socialdemokraterna avvisade våra förslag och införde räntelånesystemet, ett system som de själva nu har insett vara omöjligt att genomföra med de höga realräntor som vi har.

Lennart Nilsson frågade mig om Centern och jag är beredd att medverka till en utredning för att få en långsiktig och stabil utveckling när det gäller bostadsfinansieringen.

Självfallet är vi nu liksom tidigare öppna för diskussioner. Det är viktigt att vi har ett finansiellt stabilt system. Det är vi som har kämpat för att få in kontrollstationen 1995. Det är rimligt att man gör en genomgående belysning av det system som vi har satt i sjön.

Den politik som Centern nu medverkar till i regeringsställning har som huvudmål att bryta den ohämmade kostnadsutvecklingen i byggandet – en politik för låg inflation och låga räntor, förenklingar som ökar mångfalden, skärper konkurrensen och pressar kostnaderna i byggandet. Genom det nya bostadsfinansieringssystemet kan de boende i större utsträckning påverka kostnaderna och utformningen av sitt eget boende. För närvarande uppskattar man att byggkostnaderna har sjunkit med ungefär 25 %.

Sänkta arbetsgivaravgifter, sänkta energiskatter och sänkta skatter för småföretagen som föreslås i regeringens budget innebär en generell politik för tillväxt, vilken även skall stimulera till ökad ombyggnadsverksamhet. Nya starkt förenklade byggregler är på gång, och en utvidgning av 1992 års byggregler vid övergången till 1993 är andra åtgärder som syftar till att öka främst ombyggnadsverksamheten.

Centern har som huvudmål att skapa tillväxt i ekonomin, värna sysselsättningen och skapa en rättvis fördelning. När det gäller arbetsmarknadspolitiken skall arbetslinjen gälla. Det är bättre att människor har meningsfulla

jobb än att man betalar ut arbetslöshetsunderstöd. Helt klart kan bostadssektorn medverka i det sammanhanget. Från Centerns sida är vi öppna för att pröva de förslag som nu ligger på riksdagens bord och försöka finna breda lösningar för att stärka sysselsättningen och stärka bygg- och bostadssektorn. Det kräver att alla är beredda att ta ansvar för finansieringen. Möjligheterna till breda lösningar för att stärka byggsektorn hade ökat om Socialdemokraterna hade varit mer konkreta i sitt budgetalternativ. Men jag har förhoppningen att vi gemensamt skall komma fram till en god lösning.

Anf. 169 LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att det är en helt annan sak att resonera med Agne Hansson än med andra representanter för de s.k. regeringspartierna.

Jag kan erkänna att det under tidigare år har funnits för mycket låsningar när det gäller bostadspolitiken. Jag kan också erkänna att räntelånesystemet, i en situation med en så hög realränta som vi nu har, hade kostat mycket pengar.

Jag är glad över att Agne Hansson i sitt anförande ändå framför vissa öppningar om en framtida bostadspolitik där vi kan resonera oss fram till det som jag utgår från är i varje fall Centerpartiets och Socialdemokraternas syn på detta, nämligen att vi måste stötta barnen. Det som vi är rädda för är en bostadspolitik som bär Danells kännemärke, dvs. att alla subventioner skall avskaffas. En sådan skulle innebära att vi i stället klipper till barnen. Vi socialdemokrater anser att vi måste stötta barnen. Då måste vi finna ett system som innebär att ungdomar har möjlighet att flytta in i en modern bostad.

Man kan hålla på och dribbla fram och tillbaka om att kostnaderna skall minska osv. Men det är bara att inse att det i framtiden inte kommer att vara gratis att bygga. Vi ställer krav på miljö, ventilation m.m., vilket gör att det över tiden kommer att bli något dyrare att bygga bostäder. Även om priserna i dagens läge har sjunkit, vilket i och för sig är bra, kommer det att kosta mer att bo i ett nytt hus än i ett som är byggt för 20–30 år sedan. Därför måste vi stötta barnen.

Jag är därför glad över att åtminstone Centerpartiet och vi socialdemokrater är överens om att vi måste finna ett system för framtiden som innebär att vi stöttar barnen och att vi får en bostadspolitik som bär det gamla hederliga kännemärket att vi skall ha en social bostadspolitik och att bostaden inte skall vara en handelsvara.

Jag uppskattar alltså Agne Hanssons inlägg och hoppas att vi framöver får ett konstruktivt samarbete i utskottet.

Anf. 170 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Den första förutsättningen för att våra barn också skall kunna omfattas av en social bostadspolitik är naturligtvis att vi nu ser till att vi inte kräver åtgärder som gör att budgetunderskottet ökar ytterligare och att räntor och inflation sätter fart. Det förvärrar problemen på bostadsmarknaden.

De lösningar som jag hoppas att vi skall finna måste hålla sig inom den budgetram som vi har att röra oss inom. Det är en viktig förutsättning. Det var i detta sammanhang som jag menade att det hade varit en bättre utgångs-

punkt för utskottet om Socialdemokraterna hade varit beredda att visa var de är beredda att spara och hur de vill finansiera de åtgärder som måste vidtas.

Mycket i Socialdemokraternas budgetförslag innebär ökade anslag som nu inte behöver finansieras men som tyvärr kommer att belasta budgeten om två tre år. Jag förutsätter emellertid att det finns utrymme för resonemang i dessa sammanhang.

Från Centern är vi öppna för att resonera t.ex. om hur vi skall kunna behålla RBF-stödet och hur vi skall finansiera det.

Vi från Centern skulle också vilja se en tillfällig avdragsrätt för arbetskostnader vid reparation av alla kategorier av bostäder.

Jag tror att det viktigaste nu för byggandet, vilket även Lennart Nilsson tog upp, är att vi får ordning på kreditmarknaden. Så länge bankerna inte har några pengar att låna ut – vilket tyvärr är verkligheten – då hjälper det inte hur mycket stimulans staten än sätter in. Det var intressant att Lennart Nilsson ställde frågan vad vi är beredda att göra åt i första hand kreditmarknaden. Det är inte bostadspolitiska åtgärder som är viktigast just nu.

Kreditmarknaden hänger mycket nära samman med banksystemet. Jag vill varna dem som vill gå hårt fram med besparingar. Det kan slå tillbaka i form av ökade krediter i banksystemet.

Jag tror att jag därmed har svarat på de frågor som jag har fått från Lennart Nilsson.

Anf. 171 ULF BJÖRKLUND (kds):

Herr talman! "I en röd liten stuga ned vid sjön vill jag bo." Så börjar en fin schlager som fastnat i mitt minne från ungdomens dagar. I Dalarna, mitt hemlän, är den här miljön mycket vanlig. Dalarna är i många avseenden en idyllisk del av vårt land, med en fin boendemiljö. Där finns allt – ett Sverige i miniatyr.

Men i dag skymmer arbetslöshetens moln himlen, inte bara i Dalarna utan i hela vårt land. I länet är arbetslösheten 7,5 %, i Vansbro 11,5 % och i Rättvik nära 10 %. Detta stör naturligtvis idyllen, och vi lider alla med arbetslösa människor ute i stugorna.

Den bransch som har drabbats hårdast av arbetslösheten är byggnadsbranschen. Behovet av nya kontor, hotell och industrilokaler är minimalt. Av naturliga skäl sätter många sitt hopp till infrastruktursatsningarna, där en omfattande expansion nu sker, från ca 4 miljarder kronor under de senaste åren till dagens 13–14 miljarder kronor.

Kommunikationsminister Mats Odell har också fått gehör för att låna ytterligare 30 miljarder kronor för satsningar på infrastrukturen under de närmaste åren. Problemet är bara att detta är en blygsam del jämfört med vad byggbranschen under de senaste åren har omsatt, ca 200 miljarder kronor per år. Detta innebär att sysselsättningskrisen inte kan lösas enbart med ökade infrastrukturåtgärder.

Under 1980-talets andra hälft var byggsektorn överhettad. Men nu undrar man om vi inte riskerar att företag och arbetstillfällen inom denna sektor slås ut i en alltför stor utsträckning. Över 100 000 jobb har redan försvunnit se-

dan 1990. Vi riskerar att få en så liten byggsektor att nya överhettningsproblem snabbt kan dyka upp när konjunkturen blir normal igen.

Det finns alltså all anledning av både arbetsmarknads- och näringspolitiska skäl att se till att byggsektorn inte minskar för snabbt och för mycket.

Speciellt inom området reparation och underhåll finns det i dag kanske anledning att göra insatser. Skolor behöver renoveras, ålderdomshem upprustas, hyreshus repareras och vatten- och avloppsledningar ses över. Det är nu också förmånligt att ta itu med detta, eftersom byggkostnaderna är lägre än på mycket länge, kanske på grund av den prispress som bl.a. lågkonjunkturen har inneburit.

Det är självfallet i första hand berörda huvudmän som löpande skall sköta om renovering och upprustning av sina lokaler. Men i det bekymmersamma läge som i dag råder och med en förväntad försämring på arbetsmarknaden finns det all anledning att försöka hitta modeller för stimulering med s.k. ROT-åtgärder.

Jag har observerat här att ingen än så länge helt har avvisat möjligheten att diskutera fram tänkbara modeller.

Dessutom konstaterade ett enigt finansutskott strax före jul att behovet av sådana insatser fanns. Man förutsatte att regeringen skulle återkomma med förslag till ROT-stimulanser. Detta har ännu inte hunnits med i budgetpropositionen, bortsett från att räntebidragen till ombyggnad av flerfamiljshus föreslås bli nedtrappade snabbare än tidigare planerat. Tanken med nedtrappningen är att arbeten därigenom kan tidigareläggas till 1993 och 1994. Den här åtgärden ensam kan ändå inte vara en tillräcklig stimulans som ROT-åtgärd.

I detta läge är naturligtvis förslaget om att slopa RBF-stödet olyckligt. Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO, hävdar att stödet på 135 miljoner kronor möjliggör åtgärder för 7,5 miljarder i fråga om SABO:s bestånd. Det beror inte på beloppet som sådant utan på att åtgärder med statligt bidrag enligt reglerna får aktiveras på tillgångssidan i balansräkningen. Samma åtgärd måste, om regeringens förslag skulle fullföljas, omedelbart finansieras genom t.ex. höjda hyror.

Eftersom ytterligare hyreshöjningar inte är möjliga kommer det egna kapitalet att belastas. Det är då tveksamt om de här bostadsföretagen kan klara detta med tanke på den tidspress som de lever under.

Att utföra byggarbeten nu är samhällsekonomiskt mycket billigt, eftersom dessa kan utföras av byggnadsarbetare som annars kanske bara passivt skulle uppbära arbetsmarknadsstöd.

För att stimulera ROT-arbeten i näringslivet kan förslagsvis direktavskrivningsmöjligheter diskuteras för den del av näringslivet som riksdagen bedömer vara rimlig i dagens konjunkturläge. Direktavskrivningsmetoden kan kanske kompletteras eller ersättas med någon form av kvittning mot fastighetsskatten. Insatserna skulle därigenom främst inriktas på de äldre husen.

I det arbetsmarknadsläge som vi nu befinner oss i får inga ansträngningar sparas för att pressa ner arbetslösheten, sätta fart när det gäller investeringar och att se till att angelägna åtgärder vidtas.

Naturligtvis är det också viktigt, inte minst för byggsektorn och boende-

kostnaderna, att räntan kan sänkas ytterligare. Detta är möjligt endast om den offentliga sektorns underskott kan pressas tillbaka.

Herr talman! Med dessa tankar, som kan vidareutvecklas i det fortsatta utskottsarbetet, vill vi i Kristdemokraterna visa vårt djupa engagemang och vår vilja att aktivt bidra till åtgärder som tillfälligtvis, i väntan på en snar konjunkturuppgång, kan hjälpa människor och företag.

Anf. 172 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Min avsikt är inte att polemisera med Ulf Björklund. Möjligen skall mitt inlägg ses som en komplettering av hans tankar med en något annorlunda nyans.

Som jag sade i tidigare inlägg utesluter inte heller jag att det kan finnas näringspolitiska skäl att stimulera byggsektorn under 1993. Men samtidigt varnade jag för en tro på att det går att åstadkomma en varaktig förbättring genom massiva ROT-satsningar i hopp om att sysselsättningen i branschen skall kunna hållas uppe. Jag grundar detta på en titt i backspegeln.

Inför 1990 var det 5 % arbetslöshet inom byggsektorn. I dag rör det sig om drygt 25 % – ja, nästan 27 %, tror jag. Ändå minskade investeringarna i byggande och underhåll med futtiga 3 % under 1991 och med futtiga 5 % under 1992. Innan man sätter ihop ROT-paket måste man ändå göra en sorts bedömning av vad denna oerhörda utväxling i fråga om arbetslösa beror på. Jag har svårt att dra någon annan slutsats än den att byggbranschen nu på mycket kort tid har tvingats till den effektivisering och den produktivitetsutveckling som helt sopades åt sidan under 1980-talets bygg- och spekulationskarusell.

Om man vill stimulera den här sektorn är det således väldigt viktigt att man, trots det vällovliga syftet att hjälpa människor som blivit arbetslösa, inte leds dithän att man de facto så att säga subventionerar fast en ineffektivitet i byggsektorn. I själva verket är det kanske så, att när konjunkturen vänder uppåt behövs just de här människorna i den konkurrensutsatta exportsektor som är oerhört betydelsefull när det gäller att få Sveriges ekonomi på rätt köl.

Anf. 173 ULF BJÖRKLUND (kds) replik:

Herr talman! I det här fallet är meningsskiljaktigheterna inte så stora, Mikael Odenberg! Utan tvivel är läget ändå det att man befarar att det under det närmaste året eller de närmaste åren blir ytterligare ett antal arbetstillfällen inom byggsektorn som försvinner. Det är väldigt viktigt att ha en bevakning här, så att byggsektorn inte hamnar under en viss gräns och vi därmed får nya problem när en normal marknad återigen gäller. Vi hoppas ju ändå på en sådan.

Det är just sådana saker som jag menar att vi måste bevaka. Vi vet naturligtvis att människor är i behov av arbetstillfällen, och detta samtidigt som en hel del objekt kräver åtgärder. Och självfallet skall vi hitta en modell som inte innebär att vårt budgetunderskott ökar. Men den modellen, menar jag, får vi i utskotten tillsammans diskutera fram. Det tycks finnas en öppenhet för en sådan diskussion och för att hitta möjliga lösningar.

Anf. 174 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Jag delar helt Ulf Björklunds uppfattning när det gäller den inställning som han nyss ganska tydligt gav uttryck för, dvs. att det är högst motiverat att överväga stimulansåtgärder när syftet uttryckligen är att säkra att kapaciteten inom byggsektorn framöver inte minskar så mycket att kapacitet som behövs längre fram slås ut. Den utvecklingen skulle naturligtvis vara farlig både för samhällsekonomin och för våra möjligheter på längre sikt. Den skulle leda till flaskhalsar och överhettningstendenser längre fram. Naturligtvis är vi helt överens på den punkten. I utskottet kommer vi att föra diskussioner om dessa saker.

Möjligen kan jag tillägga en personlig synpunkt: Jag tycker nog att det, när sådana här stimulansåtgärder diskuteras, finns alldeles särskilda skäl att ta en titt på motioner som väckts från flera olika håll. Bl.a. har man i kds väckt motioner, och det berördes av Harry Staaf i föregående debatt här i dag. Det handlar då om stimulanser i form av ökade möjligheter för lägenhetsinnehavare och husägare att göra avdrag för olika reparationsinsatser under det närmaste året eller de närmaste åren.

Anf. 175 ULF BJÖRKLUND (kds) replik:

Herr talman! Samtidigt finns det kanske skäl att ha i åtanke att vi i dag och under det närmaste året – kanske också under åren framöver – kommer att betala ut en hel del i kontant arbetsmarknadsstöd. Och det är ändå en kostnad. Självfallet är det viktigt att vi använder arbetskraften på ett aktivt sätt. Kan vi göra det genom att stimulera till arbetsuppgifter så att vi nyttjar de här medlen mera effektivt, är det naturligtvis mycket viktigt i sammanhanget.

Anf. 176 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! Regeringens bostadspolitik, eller kanske snarare brist på bostadspolitik, har lett till en slakt av stora delar av byggbranschen. Snart går var tredje byggnadsarbetare utan arbete. Byggföretag slås ut på löpande band.

För ett år sedan varnade Byggentreprenörerna och sade att regeringens politik kommer att leda till att 100 000 människor i byggbranschen och angränsande branscher blir arbetslösa. Då verkade det vara ett skräckscenario, men nu har vi den situationen. Man fick rätt. Nu går AMS, Byggentreprenörerna och Byggnadsarbetareförbundet ånyo ut med varningar för att den politik som nu förs kommer att leda till att antalet arbetslösa i nämnda branscher nästa år fördubblas till 200 000.

Regeringen reagerar inte. Detta är ett bevis på att det är en genomtänkt och medveten politik. Det framgick alldeles tydligt av Mikael Odenbergs anförande här. Möjligheten att få moderater att inse att deras bostadspolitik leder mot en katastrof har jag slutat hoppas på. De är i detta avseende hopplösa fall. Men att folkpartister och centerpartister inte reagerar med handling är än mer förvånande.

Mellan skål och vägg, som det heter, är vi socialdemokrater vid enskilda kontakter med ledamöter från Centern, Folkpartiet och kanske också Kristdemokraterna ändå överens om att den politik som bedrivs på bostadsområ-

det måste förändras. Men det stannar vid detta. Man försöker att ha två ståndpunkter samtidigt: att både vara i opposition och att vara i regeringsställning. Detta håller fram till dess att beslut skall fattas. Då kryper man till korset och röstar med regeringen och, tydligen, många gånger mot den egna övertygelsen.

Agne Hanssons inlägg skall dock kanske tolkas som en förändring på detta område. Jag tycker att Ulf Björklunds inlägg också andas detta. Jag kan instämma i mycket av det som dessa har sagt och som är positivt.

Detta har genomskådats av hela svenska folket. Det är bara att studera de opinionsmätningar som regelbundet presenteras i dagspressen.

Förutom att det är en tragedi för den enskilde att bli arbetslös och få sociala och ekonomiska problem är det ett slöseri med samhällets resurser att låta bostäder och statligt och kommunalt ägda fastigheter förfalla samtidigt som det finns ledig kapacitet. Enligt två utredningar – den ena från Byggnadsarbetareförbundets utredningsavdelning och den andra från Boverket – är det rent av lönsamt för samhället att i nuvarande situation satsa på ombyggnad av bostäder i stället för att bara passivt betala arbetslöshetsförsäkringen.

Kostnaderna för räntebidrag under hela bidragstiden är lägre än kostnaderna för arbetslösheten. Det är mot denna bakgrund ofattbart att regeringen krånglar med det uppdrag den fått av riksdagen, nämligen att lägga fram ett ROT-program för bostäder och kommunala byggnader. Vi lägger nu fram ett sådant förslag och förväntar oss att en majoritet i riksdagen stöder det.

Riksdagsmajoritetens beslut om ett nytt bostadsfinansieringssystem från den 1 januari 1993 har nu lett till en anhopning av ärenden hos myndigheterna. Ingen vill bygga enligt de nya reglerna, utan alla försöker komma i gång enligt 1992 års regler. Till länsbostadsnämnderna inkom 52 000 ansökningar om nybyggnad 1992 och 102 000 ansökningar om ombyggnad. Dessutom lär 10 000 ärenden representerande ungefär 50 000 bostäder ha inkommit till kommunerna.

De som kommit i gång innan årsskiftet genom att de har grävt s.k. Danellgropar kan nu bygga enligt 1992 års regler eller kanske sälja sina "Danellgropar", som det redan finns en marknad för. Annonser finns i dagspressen. Detta har föranletts av en absurd bostadspolitik. För de övriga, som ej grävt "Danellgropar", beslutade riksdagen i höstas att de som inlämnat ansökan borde få bygga enligt 1992 års regler.

I kammardebatten slogs det fast att beslutet skulle tolkas så, att de ärenden som inkommit innan årsskiftet skulle omfattas av detta beslut. Ändock har regeringen beslutat att dra "deadline" den 18 november. Detta har lurat många byggare och kommer nu att leda till att många av dessa byggprojekt aldrig kommer till utförande. Det bidrar till ytterligare arbetslöshet, och regeringen har ansvaret för detta.

Herr talman! Byggandet är en motor i samhället. En byggnadsarbetare i arbete genererar i sin tur arbete åt flera andra inom andra näringar. Det är därför det är viktigt att i en lågkonjunktur satsa på byggandet.

Entreprenadpriserna ligger i dag påtagligt lägre än tidigare. Detta är ytterligare ett skäl att nu satsa på byggande. Fortsätter utslagningen i byggbran-

schen står vi med för låg kapacitet när vi så småningom behöver bygga mer. Detta kommer att leda till en överhettning med kraftiga prisökningar som följd. Samma farhåga framfördes av Ulf Björklund tidigare.

Byggmaterialindustrin drabbas i nästa led av den för låga byggnadsvolymen. I den valkrets jag representerar, Norra Älvsborg, är denna industri en av de bärande. En neddragning av kapacitet har redan skett, som resulterat i varsel och uppsägningar. Kommer inte byggvolymen snarast att öka, kommer flera av dessa ledande basindustrier att slås ut, i så fall av en medveten borgerlig politik.

Om detta får ske utan att regering och riksdag reagerar kommer det att leda till att vi förlorar ett kunnande och en industri som blir svår att ersätta. Den som en gång slagits ut tvekar säkert länge innan han på nytt ger sig in i en så osäker bransch.

Detta leder till att vi i framtiden i större utsträckning kommer att få importera byggvaror, produkter som vi i dag själva tillverkar. Det kommer att leda till att handels- och bytesbalansen försämras i framtiden. En snar förändring behövs, och vi hoppas att fler partier inser detta.

Anf. 177 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Rune Evensson talar som om han hade suttit och sovit under hela debatten. Han inledde med att tala om den borgerliga regeringens slakt på hela byggbranschen, när jag strax innan hade pekat på hur ganska små minskningar av investeringarna i byggande och underhåll som har skett. De minskningarna har dessutom skett från den extremt höga nivå och stora omfattning som branschen hade i slutet av 80-talet.

Det är en sak att Rune Evensson är medansvarig till 80-talets uppblåsta spekulationsekonomi. Men man blir närmast förundrad när man nu hör honom till råga på allt försvara denna uppblåsta spekulationsekonomi. Det hade jag inte riktigt förväntat mig.

Det är klart att många byggföretag i valet mellan att bygga enligt 1992 och 1993 års regler, det gamla och det nya subventionssystemet, hellre väljer det gamla systemet, eftersom det ger betydligt mer i fickorna. Men det betyder inte att detta inte får några konsekvenser för det svenska folkhushållet.

Bara de 70 000 lägenheter som påbörjades 1989 och blev färdiga 1991 kommer med de gamla reglerna, under den tid de husen står kvar, att kosta de svenska skattebetalarna totalt 60 miljarder kronor. Det är en enda årgångs produktion.

Det säger sig självt att det är omöjligt att i längden bibehålla ett bostadssubventioneringssystem som fungerar på det sättet. I all synnerhet är det omöjligt att bibehålla ett sådant system om man vill värna om de människor som har tvingats ut i arbetslöshet. Det är just för att kunna värna de människorna som vi faktiskt måste göra något åt den typ av kostnadsexplosion som Socialdemokraterna byggde in i de gamla systemen.

Det jag önskar är att man inte upprepar 1982 års misstag. Hade man efter devalveringen prioriterat inflationsbekämpningen, hade arbetslösheten blivit högre i början av 1980-talet. Men den hade blivit avsevärt lägre i dag. Man valde i stället att skjuta problemet framför sig. Men, Rune Evensson, gör inte om det misstaget! Försök inte att skjuta problemen framför dig yt-

terligare ett antal år! Det vi tror oss tjäna i dag, får vi betala igen mångfalt dyrare i morgon.

Anf. 178 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar, när jag lyssnar på inläggen från de olika borgerliga företrädarna, att det är en mycket stor skillnad mellan inläggen från Mikael Odenberg och de övriga företrädarna. De andra har andats en möjlighet till samförstånd, till att diskutera lösningar för att få arbetstillfällen. Men Mikael Odenberg använder sig bara av samma argument som alla moderater använder sig av i sin argumentnöd. Man har inget annat att skylla på än den socialdemokratiska politiken under 80-talet.

Jag vill bara erinra om det som Lennart Nilsson var inne på tidigare: Vad gjorde Moderaterna för att hjälpa till i den situationen, som motsvarar det sätt vi har ställt upp på med olika krispaket? Man var inte med i sådana diskussioner över huvud taget.

De andra har, som jag ser det, i sina inlägg värnat om sysselsättningen. Mikael Odenberg sade i sitt första anförande att de stimulanser som kan behövas endast skall användas för att hejda utslagningen av företag. Inte ett ord sade Mikael Odenberg om de arbetslösa.

Jag vill ställa en fråga till Mikael Odenberg. Som jag sade i mitt anförande har Boverket och Byggnadsarbetareförbundet nu räknat ut att det i stället för att ösa ut pengar till de arbetslösa genom A-kassa är lönsamt för staten att satsa på ombyggnader. Varför säger ni nej till det?

Anf. 179 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Min utgångspunkt är inte att värna byggbranschens företag i sig, för något diffust, konspiratoriskt ändamål. Där är det snarare Socialdemokraterna, byggfacket och byggbranschen som nu faller varandra i armarna och ropar på mer subventioner från skattebetalarna.

Det jag vill värna är de medborgare som har valt mig. Just därför är jag så orolig för en kortsiktig politik, där man försöker tuta i människor som efter 1980-talets misslyckanden tvingas ut i arbetslöshet att mer av samma medicin kan rädda dem och göra att de i morgon slipper denna arbetslöshet. När jag, precis som Rune Evensson, vet att det bara innebär att vi skjuter problemen framför oss, och att vi får betala dubbelt så dyrt i morgon. Detta är lärdomen av 1980-talets misslyckanden.

På något sätt verkar det som om Rune Evensson inte bara sov under den här debatten, utan möjligen under hela 1980-talet. Han verkar beredd att med öppna ögon fortsätta att skjuta problemen framför sig. Nu tror jag inte att Rune Evensson tror på mig, men är det något jag kan försäkra så är det att det sannerligen inte är till gagn och till glädje för dem som i dag är arbetslösa.

Anf. 180 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Byggentreprenörerna har slagit sig samman med AMS och Byggnadsarbetareförbundet. De har alla samma intresse, och det är att få leva vidare, både som arbetare inom byggfacket och som företag. Nu slås, som jag sade i mitt huvudanförande, väldigt många byggföretag ut därför att

marknaden har blivit så liten. Det är alltså en hel bransch som är i nöd och ropar på hjälp.

Dagens politik har faktiskt bara lett till skyhöga hyror, trots att ni i valrörelsen påstod motsatsen. Den har lett till den utslagning och den arbetslöshet som vi nu har. Dessutom tycker jag att regeringen har varit våldsamt nonchalant mot de beslut som riksdagen har fattat om att lägga fram ett ROT-program och att behandla de inkomna ärendena på länsbostadsnämnderna.

Jag konstaterar också att jag inte fick något svar på min fråga: Varför drar man inte i gång ett ROT-program och får något uträttat för pengarna, i stället för att ösa ut dem via arbetslöshetskassan?

Förste vice talmannen anmälde att Mikael Odenberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 181 BRITTA SUNDIN (s):

Herr talman! Av den debatt vi hittills har hört drar jag slutsatsen att vi i utskottet ändå skall få majoritet för förslag till åtgärder som innebär att vi snabbt får i gång ROT-projekt. Det tror jag är just vad svenska folket vill höra nu. Det är det man väntar på, och det är bra om vi kan få i gång den här diskussionen så snabbt som möjligt.

Trots de problem som vi nu har diskuterat kan man ändå säga att den sociala bostadspolitiken i Sverige har varit framgångsrik. Det kan vi se vid en internationell jämförelse. Det kan vi se på bostädernas kvalitet och jämna fördelning. Vi har inte heller någon trångboddhet att tala om i vårt land.

Tyvärr har den borgerliga regeringens systemskifte gjort att man nu kan befara att den sociala bostadspolitiken raseras. Det finns tydliga tecken på att människor nu tvingas söka sig till mindre och trängre bostäder, i den mån det finns några sådana att få tag på, trots att man egentligen behöver större bostäder. Men man har helt enkelt inte råd.

Alla skall ha rätt till en god bostad. Det är målsättningen som vi har enats om i riksdagen. Men om vi menar allvar med den ambitionen, om det inte bara skall vara tomma ord, måste vi också fatta beslut som leder till det målet och inte tvärtom.

Om vi menar allvar med att barn skall växa upp med rättvisa förutsättningar i livet, om vi menar allvar med att de äldre skall få en trygg och värdig ålderdom, kan vi aldrig acceptera ökade klyftor i boendet och segregerade bostadsområden, där de sämre ställda får hålla till godo med de bostäder som andra ratat.

Jag vill ta upp några av de bostadspolitiska instrument som vi har använt oss av, och som jag upplever vara hotade i dag. Det är dels de allmännyttiga bostadsföretagens existens, dels bostadsbidragen, som inte får urholkas så att de blir verkningslösa.

De allmännyttiga bostadsföretagen spelar en stor och viktig roll när det gäller bostadspolitikens måluppfyllelse. Det är genom de kommunala bostadsföretagen som kommunerna har kunnat bygga upp en bostadsstandard som varit tillgänglig för alla samhällsklasser. Utan egen kontantinsats har de som har haft behov av bostad kunnat erbjudas en sådan. Genom bruksvär-

dessystemet har ett hyrestak satts även för det privata beståndet, vilket är en förutsättning för en mer solidarisk hyressättning.

De kommunala bostadsföretagen ifrågasätts och hotas nu från flera håll. Både centralt på riksnivå och lokalt ute i kommunerna diskuteras utförsäljning av allmännyttan. Några vill sälja ut av ideologiska skäl, och andra hänvisar till kommunernas dåliga ekonomi. Köparna har inte stått på kö, och det visar att hyresgästerna inte är intresserade av att köpa sina lägenheter.

Den nya bostadsfinansieringen innebär att särreglerna för de allmännyttiga bostadsföretagen tagits bort. Regeringen har också genom lagändringar velat göra det lättare att sälja ut bostadsföretagen. Man planerar att införa konventionell beskattning, och man tar bort räntestöd för underhåll.

Resultatet av alla dessa åtgärder kan i förlängningen bli att kommunerna får etablera speciella socialbostäder för att kunna erbjuda alla kommunmedborgare tak över huvudet. Då har vi slagit in på en väg som leder till segregation i boendet.

Vi måste slå vakt om de allmännyttiga bostadsföretagen och utveckla deras bostadsområden till ännu bättre bostadsmiljöer. Risken är nu, när så många av dem har svåra ekonomiska problem, att nedslitningen blir så stor att vi till sist får en stor förslumning.

Min förhoppning är att vi i stället skall kunna utveckla och stärka de allmännyttiga företagens roll i bostadspolitiken.

Jag vill också ta upp frågan om bostadsbidragen, som ju är en viktig del av den sociala bostadspolitiken. Hyrorna har nu stigit så kraftigt, att det för många är svårt att klara av boendekostnaderna. Regeringens politik innebär dessutom att vi kan förvänta oss ytterligare höjningar. Det är därför viktigt att bostadsbidragen anpassas efter de nya förutsättningarna. Vi vet att bostadsbidragen har en mycket bra fördelningspolitisk träffsäkerhet. De som har låga inkomster har med bostadsbidragens hjälp ändå möjlighet att efterfråga bostad efter behov.

Jag hoppas att regeringen i den proposition om administrationen av bostadsbidragen som är aviserad också tar upp frågan om justering av kostnadsgränserna, så att barnfamiljer och ensamhushåll med mycket låga inkomster också fortsättningsvis har möjlighet att efterfråga bostad efter behov.

Att av besparingsskäl rasera den sociala bostadspolitiken kan ganska snabbt visa sig bli en mycket dyr historia för samhällsekonomin.

Anf. 182 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Fru talman! Jag brukar personligen inte använda uttrycket social bostadspolitik, men också för mig handlar bostadspolitik om att försöka se till så att alla invånare i vårt land har tillgång till en bra bostad. Om den målsättningen råder inte delade meningar.

Eftersom Britta Sundin vältaligt har likställt social bostadspolitik och socialdemokratisk bostadspolitik tänkte jag att jag skulle få hjälp med några uttolkningar.

I Stockholm har vi, som jag berörde tidigare, en del segregationstendenser. Det finns en del väldigt stora och fina lägenheter på förnäma adresser centralt här i staden. De är omöjliga att komma över, men hyrorna är hygg-

liga. Det är betydligt dyrare att bo i något av allmännyttans bostadsområden från 60-talet i ytterkanten av staden. Det är områden som säkert har sina förtjänster, men som många invånare i Stockholm ändå inte betraktar som fullt så bra. Det är dock betydligt dyrare att bo där.

Jag skulle vilja fråga Britta Sundin hur denna yttring av socialdemokratisk bostadspolitik kan betecknas som särskilt social.

Jag åskådliggjorde i början av debatten effekten av socialdemokratisk bostadspolitik under 70- och 80-talet med ett exempel: Om man hade tillåtit samma kostnadsutveckling på kylskåp som på bostäder skulle ett kylskåp som för tjugo år sedan kostade 4 000 kronor kosta mellan 40 000 och 50 000 kronor i dag. Detta illustrerar den oformliga kostnadsexplosion som har sprängt alla ramar.

Min fråga till Britta Sundin, om jag kan få hjälp med uttolkningen också där, gäller vad det är för socialt med en bostadspolitik som får de konsekvenserna.

Anf. 183 BRITTA SUNDIN (s) replik:

Fru talman! Det måste vara ganska lätt att vara politiker om man, som Mikael Odenberg gör, alltid hittar någon annan att skylla på när det gäller utvecklingen. Det skulle vara litet mer klädsamt om man i stället ängnar sig åt att försöka finna lösningar på de problem som finns i dag.

Jag skulle vilja bolla tillbaka frågan till Mikael Odenberg. Tror Mikael Odenberg att hyrorna kommer att sänkas i de områden som han tog upp om vi släpper marknadskrafterna fria så att hyrorna i Stockholms innerstad höjs rejält?

Jag kan instämma i att det fortfarande finns områden också hos de allmännyttiga företagen som inte är särskilt bra. Därför anser vi socialdemokrater att det också fortsättningsvis är viktigt att vi får möjlighet att utveckla, reparera och bygga om i dessa områden.

Anf. 184 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Fru talman! Jag hade inte tänkt att starta en debatt om marknadshyror. Det är alldeles riktigt att det skulle innebära hyreshöjningar i en del centralt belägna attraktiva områden om vi i dag hade haft marknadshyror i stället för bruksvärdeshyror. Det är väl i och för sig ganska lätt att göra den iakttagelsen. För den övervägande delen av svenska folket skulle det dock innebära hyressänkningar. De lägenheter som står tomma på olika orter är uttryck för att bruksvärdeshyran ligger över marknadshyrorna. Det går inte att hyra ut till det priset.

Min avsikt med repliken, fru talman, var inte alls att skylla någonting på Britta Sundin, utan att få en uttolkning av begreppet social bostadspolitik av en expert. Vad är det för socialt med en bostadspolitik som leder till att det är väldigt mycket dyrare att bo i ett nedslitet förortsområde utanför Stockholm än att bo på de mest exklusiva adresserna inne i stan? Det var den ena frågan.

Den andra frågan gäller vad det är för socialt med en bostadspolitik som gör att kostnaderna för att bygga bostäder spränger alla gränser. Jag gör ingen recension av detta faktum, och jag hjälper gärna till och diskuterar

förbättringar av systemen med Britta Sundin. Eftersom hon påstod att det var social bostadspolitik vill jag, då jag är ganska ny här i kammaren, få en uttolkning av en äldre kollega av vari det sociala består. Jag är faktiskt dum nog att inte riktigt ha kunnat förstå och inse det.

Anf. 185 BRITTA SUNDIN (s) replik:

Fru talman! Jag skall gärna för Mikael Odenberg tala om vad social bostadspolitik innebär för mig. Den innebär att alla människor i detta land skall ha möjlighet till en bra bostad efter de behov man har, och att plånboken inte skall styra om man skall få den möjligheten eller inte. Det är den stora skillnaden mellan oss, Mikael Odenberg.

Anf. 186 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Fru talman! Läget på arbetsmarknaden är allvarligt. Byggarbetslösheten växer för varje dag, och en hel generation byggnadsarbetare riskerar att slås ut. Har vi råd att slösa med yrkeskunskaper? Vad händer den dag konjunkturen vänder och vi står utan utbildade byggnadsarbetare och återigen får se priserna på byggmarknaden rusa i höjden?

Vi måste se till att människor har en meningsfull sysselsättning, att vi under lågkonjunkturen gör nödvändiga underhållningsarbeten och att vi inte bidrar till den kapitalförstöring det innebär att låta kommunala byggnader förfalla.

Lågkonjunktur ger tid för planering och eftertanke. Det är nu vi kan ändra inriktning och få en mer demokratisk process i samhällsplanering och byggande. Antalet nybyggda bostäder framöver kommer att vara begränsat. Men vi har ett stort bestånd som måste rustas upp och förändras för att anpassas till dagens konsumenters behov och levnadsvillkor.

Drygt hälften av befolkningen är kvinnor. Men antalet kvinnor i byggprocessen är inte lika stort.

I debatten säger man ofta att kvinnor bor mer än män, och man menar då att kvinnor lever på ett annat sätt. Trots allt arbete för en verklig jämställdhet mellan kvinnor och män är det kvinnor som får vardagen att fungera. Kvinnor arbetar ofta halvtid, lever närmare barn och ungdomar, och de har därför en annan syn på vardagslivet och lägenhetens funktion. Kvinnor har andra erfarenheter av livet som måste få komma till uttryck i byggandet och planeringen.

Kvinnor och män söker skilda lösningar och ser olika alternativ. Vi har inte samma uppfattning om vad som är viktigt, och samhället skulle se annorlunda ut om fler kvinnor var med och påverkade.

Till bostadsmässan 1992 i Örebro projekterades och byggdes två hus helt i kvinnlig regi – Athena bostäder. Kvinnorna ville ha kontroll över hela byggprocessen. Det är annars vanligt att idéer faller bort under vägen. Byggherren inser inte alltid sambanden mellan alla de tusentals detaljer som ingår i ett bygge. Det blir lätt byggfel. Kvinnorna har räknat fram att ungefär 200 människor, förutom alla tillverkare, är inblandade under byggprocessen. Vad är det då som skiljer sig från det som planeras traditionellt av manliga arkitekter och byggare? Ett exempel är husformen, som ger mycket ljus i lägenheterna. Ett annat är takhöjden, som gör att man kan snåla på golvytan

och ändå få in mer ljus och rymd tack vare den måttliga takförhöjningen. Köken är rymliga och ger många chans att arbeta tillsammans. Det finns gammaldags skafferier, odlingslotter och gemensamma utrymmen. Det här är ett boende som ger förutsättningar för högre livskvalitet.

I Göteborg har Egnahemsbolaget startat ett bygge för jämställdhet. Bolaget skriver att "våra produkter och boendemiljöer utformas på ett sådant sätt att det främjar jämställdhet mellan könen". Här har man använt sig av olika referensgrupper i planeringsprocessen. En av grupperna har varit närboende kvinnor som arbetar i hemtjänsten och barnomsorgen, den andra gruppen består av kvinnor som arbetar på bostadsbolagets kontor. Det är kvinnor som förut bara kommit i kontakt med byggfrågor på ett indirekt sätt.

Denna syn på bostäder och byggandet måste i framtiden få mer utrymme och kommer att behövas som kontrast till det marknadsanpassade synsätt som sprider sig mer och mer. Ett exempel på det är den vinklade debatten om frågan om vilka det är som bor på för stor yta. Det hävdas ofta att det är dags att tränga ihop sig och ställa lägre krav. Men vem är det egentligen som bor för bra? Låt oss granska statistiken.

SCB säger att varje invånare har 47 kvadratmeter alldeles egen bostadsyta. Men detta är ett genomsnitt. Så här ser det ut i verkligheten. Drygt en miljon människor bor ensamma i småhus och har 98 kvadratmeter vardera. Ungefär 800 000 makar bor i småhus och har 58 kvadratmeter vardera. 95 000 ensamstående bor i lägenhet och har ungefär lika mycket yta. Men det ser annorlunda ut för barnfamiljer som bor i lägenheter och småhus. De har det mycket trängre än riksgenomsnittets 47 kvadratmeter. 916 000 makar bor i lägenhet, och de har bara tillgång till 38 kvadratmeter per person. 600 000 barnfamiljer som bor i lägenhet har bara 25 kvadratmeter vardera.

Det är med andra ord inte särskilt många som deltar i den överkonsumtion som tar upp en stor del av debatten. Det är för de lägenheter där de som är mest trångbodda bor i dag som den borgerliga regeringen har börjat att genomföra sina omläggning. Det är de som i första hand drabbas av de kraftigt minskade bostadssubventionerna. Men de som lyckats skaffa sig stora ytor och som bor billigt i äldre hus berörs knappast alls av regeringens försämringar.

En god bostad är en social rättighet. Vi måste använda lågkonjunkturen till att demokratisera samhällsplanering och byggprocess och ge kvinnorna mer makt och inflytande, så att alla goda erfarenheter tas till vara.

Anf. 187 LARS STJERNKVIST (s):

Fru talman! Den som har lyssnat på denna debatt måste tycka att den är obegriplig på många sätt. Jag m.fl. frågar oss hur det är möjligt att Ulf Björklund, Erling Bager och Agne Hansson väljer att samarbeta med Mikael Odenberg. Det här är naturligtvis inte personligt menat. Det är däremot naturligtvis obegripligt vad det är Agne Hansson – han är ändå den främste företrädaren för den borgerliga bostadspolitiken – i bostadspolitisk mening ser hos Mikael Odenberg och som han tycker att jag saknar. Vad har Mikael Odenberg som jag inte har? Den frågan är jag oerhört nyfiken att få svar på.

Jag tror att många tycker att det är märkligt att regeringen har varit så okänslig för den kritik som riktas mot bostadspolitiken. Många förvånas

över att regeringen inte har reagerat, trots att kostnaden för en nybyggd trerummare vid det senaste årsskiftet ökade med 1 000 kr. Trots denna mycket kraftiga ökning av bördan, och trots att kapaciteten inom byggsektorn redan i höstas var nere på en nivå som låg under den man befann sig på innan den snabba uppgången på 80-talet, reagerar inte regeringen. De siffror som Mikael Odenberg redogjorde för är struntprat. Sanningen är att vi nu bevittnar ett ras inom byggsektorn som vi aldrig har sett motsvarigheten till.

Trots dessa illavarslande beskrivningar av verkligheten och det håll åt vilket kurvorna pekar är regeringen okänslig. Det är klart att det måste förvåna och upprö̈ra många. Men vad som är ännu mera märkligt är att regeringen inte är beredd att ompröva sin politik, trots att inte ens regeringspartierna längre tror på politiken. Förutom allt som har sagts här, och som bevisar mitt påstående, vill jag läsa några rader ur årets motionsflod i januari.

Ivar Franzén, som har nämnts tidigare i debatten, skriver att 1994 kommer att bli ett katastrofår för byggsysselsättningen om inte något konkret görs. Förändringarna i räntebidragssystemet har bildligt talat ryckt undan mattan för ombyggnads- och upprustningsverksamheten.

Inte ens en illvillig socialdemokrat skulle komma på sådana vassa formuleringar.

Ny demokrati ingår som bekant i regeringsunderlaget. Inte enligt dem själva – men i praktiken. Ny demokrati skriver att den bostadspolitik som bedrivs är häpnadsväckande.

De som stödjer den förda bostadspolitiken i kammaren beskriver den egna politiken – i sammanfattning – som häpnadsväckande katastrofal. För dem som befinner sig utanför det här huset måste detta naturligtvis framstå som fullständigt obegripligt.

Jag skulle vilja fråga Dan Eriksson i Stockholm i Ny demokrati hur det kan komma sig ... nej, jag skall välja att ställa frågan i en mera positiv mening. Jag skall naturligtvis inte förutsätta att han inte kommer att rösta som han skriver. Jag skall artigt ställa följande fråga: Kommer Dan Eriksson att följa sina egna motionsförslag i den fortsatta behandlingen av bostadspolitiken under våren?

Jag vill gärna instämma i vad Rune Evensson sade tidigare. Det finns en lyhördhet i debatten för problemen på bostadsmarknaden.

Det är bara Mikael Odenberg som likt den ståndaktige tennsoldaten har stått upp och försökt att försvara det elände som har skapats inom bygg- och bostadssektorn.

Det är min förhoppning, och jag vet att oerhört många människor delar den förhoppningen med mig, att detta inte stannar vid vällovliga uttalanden och förstående yttranden här i kammaren. När vi under denna vår skall behandla olika förslag som skulle kunna restaurera den sociala bostadspolitiken och rädda det som finns kvar, hoppas jag att Ulf Björklund, Erling Bager och Agne Hansson inte nöjer sig med de vällovliga fraserna. Jag hoppas att ni förenas i det som Mikael Odenberg tidigare beskrev, nämligen det kramande som sker mellan oss socialdemokrater och aktörerna på byggmarknaden.

Jag hoppas också att även de övriga borgerliga ledamöterna förenas i detta kramande. Det behövs om ni skall kunna sätta stopp för det som Mikael

Odenberg och hans politiska kamrater ställer till med på bygg- och bostadsmarknaden.

Anf. 188 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Fru talman! Jag skall inte alls försöka att göra någon uttolkning av vad olika ledamöter av bostadsutskottet tycker om mig. Men den omständigheten att just Lars Stjernkvist faktiskt inte har förstått hur tilldragande jag egentligen är och hur mycket kloka saker jag har att framföra återfaller uteslutande på honom själv.

Egentligen begärde jag repliken närmast för att reagera litet mot det som Lars Stjernkvist kallade struntprat, nämligen de siffror ur mycket officiell statistik som jag anförde när jag beskrev den faktiska minskning som skett i byggande och underhåll under åren 1991 och 1992. Detta är inte något struntprat, utan det är officiell statistik. Detta är verkligheten. Risken finns att man fattar felaktiga beslut om man tror att verkligheten är struntprat eller något slags chimär.

Det är riktigt att utsikterna för 1993 ser betydligt mer dystra ut. Det kommer också att leda till att vi i bostadsutskottet får diskutera tänkbara stimulansåtgärder för byggsektorn. Detta har berörts tidigare i debatten. Vad jag reagerar emot är att Lars Stjernkvist och andra försöker att göra gällande för de människor som i dag går arbetslösa att massiva offentliga satsningar på ROT-sektorn skulle vara en lösning på det problemet. Det är ingen lösning på problemet.

Anf. 189 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Fru talman! Det är ett faktum att kapaciteten inom byggbranschen redan i höstas var nere på en nivå under den som föregick den snabba uppgången under 80-talet. Det finns en oro för, vilket Ulf Björklund uttryckte på ett mycket klokt och förståndigt sätt, att vi när konjunkturen vänder återigen skall befinna oss i en situation där vi på grund av en alldeles för liten byggsektor får en mycket snabb kostnadsutveckling. Vi kan konstatera att risken för en sådan utveckling redan i dag är överhängande.

Jag förnekar inte att den mycket snabba uppgången och den uppblåsta konjunkturen under slutet av 80-talet var olyckliga. Det håller jag med om. Det var väldigt många människor som då hamnade i bekymmer och drabbades av mycket snabbt ökade boendekostnader. Men det jag reagerar emot är att Mikael Odenberg vill lösa detta problem genom att lägga ytterligare bördor på just denna grupp. Det är de människor som redan i dag bor dyrast. De bor i de nyaste husen och i de nyaste lägenheterna. Det är de människorna som Mikael Odenberg ytterligare fördyrade boendet för med 1 000 kr – för den värst utsatta gruppen – nu vid årsskiftet.

Det är denna orimliga logik som jag förstår att de övriga i det borgerliga lägret inte förstår. Jag begriper inte hur en i övrigt så pass klok karl som Mikael Odenberg kan ge sig på den omöjliga uppgiften att försöka försvara förhållandet.

Anf. 190 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Fru talman! Nu började Lars Stjernkvist att tala om någonting annat, nämligen de lägenheter som byggdes under byggboomen och inte de lägenheter som kommer att byggas i morgon.

Det är riktigt att de som bor i det fastighetsbestånd som kom till under slutet av 80-talet i dag är mycket hårt trängda. De är trängda av flera skäl. De är trängda därför att de redan i utgångsläget hade en hög hyresnivå. De är trängda därför att man under den socialdemokratiska regeringstiden, innan ni fick lämna ifrån er makten, omfördelade oerhört mycket kostnader till boendesektorn genom att skatteomläggningen var totalfinansierad. Det kom att belasta bostadssektorn ganska mycket.

Vi fick från 1990 till 1991 hyreshöjningar på 32 % i detta land, och man började redan då skära i räntebidragen. Sedan gjorde Socialdemokraterna 1992 en indragning av en dryg miljard från räntebidragen till det befintliga beståndet. Det är klart att det ledde till ytterligare hyreshöjningar. Därefter genomförde vi av statsfinansiella skäl en indragning på 3,4 miljarder i år. Den gick ni emot. Men den har ni i efterhand accepterat genom att sedan i krisuppgörelsen göra upp med regeringen om att dra in ytterligare 3 miljarder nästa år. Nu bråkar man om utformningen.

Lars Stjernkvist skall inte på något sätt anklaga mig. Han får klaga hos regeringen och hos sin egen partiledning. Det är inte jag som har hittat på det här. Skall jag avslöja en hemlighet för Lars Stjernkvist, kan jag i och för sig vidgå att jag inte tycker att just den ingrediensen hör till de allra mest begåvade inslagen i krispaketet. Jag skall naturligtvis som den lojale ledamot av kammaren som jag är se till att baxa igenom uppgörelsen, om ni bara kan komma fram till hur det skall gå till.

Anf. 191 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Fru talman! Vi är i denna kammare rörande överens om att minska boendesubventionerna. Vad diskussionen nu gäller är hur vi skall fördela detta. I det avseendet är som bekant uppgörelsen långt ifrån klar. Fortfarande återstår frågor att lösa. Skall vi lägga bördan på 3 miljarder på alla boende, eller skall vi lägga den på 15–20 %, som Moderaterna vill? Det är detta som är den aktuella diskussionen, Mikael Odenberg.

Sedan säger Mikael Odenberg: Lars Stjernkvist väljer att smita från ämnet, han talar om de hus som byggdes i går och inte de som skall byggas i morgon. Det finns förklaring till detta Mikael Odenberg. Om Mikael Odenberg får fortsätta att styra byggs det inte några hus i morgon.

Talmannen anmälde att Mikael Odenberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 192 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Det var kanske ett något aningslöst anförande som Lars Stjernkvist höll här. Debatten tycks väcka väldigt mycket förhoppningar hos socialdemokratiska ledamöter. Jag skall inte grusa de förhoppningarna. Men det verkar som om ingen har klart för sig att vi har ett budgetunderskott i

detta land på 200 miljarder kronor. Vi har aldrig tidigare haft en sådan situation.

Det finns enligt min mening anledning att återigen erinra om den fråga som jag ställde vid inledningen av debatten. Skall våra barn och barnbarn ha en chans att uppleva en social bostadspolitik måste vi för det första erkänna att vi har ett ansvar bakåt för vad som har hänt, och vi måste ha ett ansvar för att ta oss ur den här situationen på ett sådan sätt att vi inte föreslår ytterligare åtgärder som kan belasta detta budgetunderskott.

Det är mot den bakgrunden jag tycker mig ana att man tror att vi skulle vara beredda att ösa på med en generös subventionspolitik som bygger upp stora räntebidrag under lång tid framöver. Det är inte vad det är fråga om. Det är fråga om att sakligt pröva varje förslag och lösa problemen inom den givna ekonomiska ramen.

När det gäller Centerns val, vill jag slutligen säga att vi driver en egen politik. Vi driver opinion för den. Vi tycker att vi har fått gehör för mycket av detta. Det är så vi arbetar, och vi upptäcker nu att Socialdemokraterna håller på att skriva av det bostadspolitiska program som vi har. Det är möjligt att vi kan resonera om det i framtiden. Det är så man tar sig fram i politiken. Man driver opinion för de åsikter man står för.

Anf. 193 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Fru talman! Jag måste ha uttryckt mig mycket oklart i mitt inlägg. Jag försökte inte förorda en generös subventionspolitik och öka budgetunderskottet. Jag uppfattar att vi är rörande överens om att det är extra viktigt att fördela bördorna på ett rättvist sätt. Det motsäger inte heller Agne Hansson. Därför är det av oerhört stor betydelse att vi fördelar de besparingar vi måste göra på boendet så att alla boende berörs, inte bara några och särskilt inte de få som redan i dag bor i de allra dyraste lägenheterna.

Sedan konstaterar Agne Hansson att vi socialdemokrater skriver av Centerns bostadspolitiska program. Jag skall inte förlänga den här kvällen genom att starta en upphovsmannarättslig debatt, copyrightdebatt, om vem som var först att uppfinna de idéer som vi nu torgför. Jag bara konstaterar att det är glädjande. Det är det vi försöker säga. Det är märkligt att vi inte, när vi faktiskt är överens i ord, lyckas komma överens i praktisk handling inom bostadspolitiken. Jag hoppas att orden skall följas av handling under våren. Min optimism kvarstår efter att jag har lyssnat på den här debatten.

Anf. 194 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Fru talman! Jag har ju bränt av mitt krut tidigare i kväll. Debattreglerna medger ju bara att jag svarar på de angrepp som jag har blivit utsatt för. Jag måste säga att det kliar litet i kroppen att svara på annat också.

Lars Stjernkvist citerade ur en av våra motioner om att det var häpnadsväckande. Det var en ROT-motion. Det gällde regeringens behandling av det som ett enigt finansutskott har kommit fram till och även en enig riksdag, nämligen att regeringen skulle återkomma med ROT-åtgärder. Att man inte har gjort det ännu är häpnadsväckande. Det står jag fast vid. Det är en häpnadsväckande behandling av riksdagen.

Svaret på den andra frågan är ja. Men allt är ju förhandlingsbart. Man

får inte vara så stel och kantig inom politiken att man inte kan tänka sig att förhandla, om man inte har egen majoritet förstås. Då är det ju inte så stora problem. Vi är beredda att förhandla. Då kommer vi givetvis att hålla dessa överenskommelser. En förhandling bygger ju på givande och tagande. Då får man kanske göra vissa avsteg från vad man primärt har skrivit. Men det vi har skrivit i våra motioner är självfallet utgångspunkten för vidare förhandlingar.

Anf. 195 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Fru talman! Det är riktigt att uttrycket häpnadsväckande rörde ROT-programmet. Men det är inte bara på den punkten som Ny demokrati är mycket starkt kritiska mot politiken. De redogör i flera motioner för fastighetskrisen.

Vi socialdemokrater och ni nydemokrater har litet olika utgångspunkter när vi kritiserar det som händer på bostads- och byggmarknaden. Vi socialdemokrater utgår i våra motioner framför allt ifrån den kris som många boende upplever, och vi beskriver den. Nydemokraterna väljer det andra perspektivet och beskriver den kris som fastighetsägarna upplever. Det beror kanske på vilka referenser man har i tillvaron.

Det viktiga just nu är att vi landar på samma slutsats, nämligen att det är orimligt att gå vidare med den bostadspolitik som bedrivs just nu. Båda partierna landar på slutsatsen att vi redan nu måste införa den kontrollstation som Agne Hansson talade om förut. Vi måste redan nu sätta oss ner och ompröva bygg- och bostadspolitiken och se över den.

Min fråga till Dan Eriksson i Stockholm blir då om detta står fast också i praktisk handling. Kommer Dan Eriksson att här i kammaren stödja förslag som gör att vi tillsätter en utredning som analyserar och även omprövar den bostadspolitik som bedrivs?

Anf. 196 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Fru talman! När det gäller fastighetsägarna är det ju så att fastigheter representerar ett mycket stort värde. Det finns risk för att det inte bara är de kommersiella fastigheterna som är i gungning. Inte minst Socialdemokraternas uppgörelse med regeringen gör att många nybildade bostadsrättsföreningar är i mycket stor fara. Vi riskerar att konkurserna kommer att öka där. Detta rör alltså inte bara fastighetsägarna.

Tyvärr är det så att om en fastighetsägare går i konkurs blir det kreditförluster. Alla vet ju i dag vem som får betala kreditförluster i fastighetsbranschen. Detta är ett sätt att värna om skattebetalarna. En miljon i ena änden, kan diskonterat bli 3–4 eller kanske upp till 10 miljoner i den andra, och skattebetalarna är ofta i den andra änden.

Vi kommer självfallet att rösta för det vi har sagt. Vi kan vara överens om utredningen och vad den skall göra. Men vi får ju se vad den kommer fram till och om vi är överens där. Vi kommer gärna att rösta igenom att man genomlyser detta ordentligt med riktiga experter som kan någonting, och inte vanliga politiska kommissioner. Fastighetsmarknaden rör så stora värden att

det är viktigt att det är kompetenta människor som utreder detta. Vi medverkar gärna till det.

Välfärdspolitik

Anf. 197 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Nyligen kunde ledamöterna i en statlig utredning ta del av följande formulering i en utvärdering av den s.k. valfrihetsreformen: "Om man bortser från sedimentskolorna får alla barn lika bra eller bättre skolor."

Mer brutalt kan man, fru talman, inte beskriva skillnaden mellan den högerpolitik som nu genomdrivs och den generella välfärdspolitik som Gustav Möller karakteriserade med orden "Endast det bästa är gott nog åt folket" – åt alla, inte bara några. Med den politiken har vi åstadkommit underverk i vårt land. Men nu skall vi tillbaks till det orättvisa samhälle där barn delas upp i bottensats och elit.

Det accepterar inte vi socialdemokrater. Vi tar striden för själva den mjuka kärnan i välfärdssamhället – alla barns rätt till den bästa starten i livet, allas rätt till god omvårdnad och ekonomisk trygghet när vi blir sjuka, arbetslösa, gamla eller handikappade. Ett rättvist och solidariskt samhälle som omfattar alla har inte blivit omodernt eller obsolet, som Gunnar Sträng skulle ha sagt.

De dåliga tiderna ger inte anledning att förkasta och rusta ner trygghetssystemen. Det är inte så att det minskar behovet av en väl genomtänkt välfärdspolitik. Det är tvärtom så att det blir viktigare än någonsin.

Vi vet också att svenska folket vill att vi, deras valda ombud, skall samarbeta för att möta hoten mot välfärden. Vi socialdemokrater är beredda till breda lösningar för att värna välfärden. Men för att de skall bli möjliga måste mittenpartierna välja sida för rättvisan, det gemensamma ansvarstagandet och den generella välfärdspolitiken. Då räcker det inte med de mycket hedervärda deklarationer som både Bengt Westerberg och Olof Johansson gör då och då. Orden måste omsättas i handling.

Krisuppgörelsen var ett led i ett sådant ansvarstagande. Den hade ett särskilt värde därför att vi gemensamt kunde stoppa högerkrafternas systemskifte på en rad punkter, t.ex. sjukförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och vårdnadsbidraget. Nu reagerar vi skarpt mot att regeringen inte lever upp till det ansvar som vilar på båda parter.

Arbetet med reformeringen av socialförsäkringarna har ännu inte kommit i gång. Regeringen har ännu inte närmat sig oss för den överenskomna diskussionen om arbetet i beredningen. I stället har regeringen i flera fall, som berör detta område, utan förhandlingar med oss, förelagt riksdagen förslag som regeringen vet att vi inte accepterar, eftersom vi avvisade dem i förhandlingarna som orättvisa, kortsiktiga och ineffektiva.

I stället för att fullfölja åtagandena i uppgörelsen lutar sig regeringen nu på ett förnedrande sätt mot Ny demokrati. Flera förslag är utformade så att de direkt överensstämmer med Ny demokratis.

På detta sätt äventyrar regeringen långsiktiga och breda uppgörelser – både ingångna och kommande. Vi är fortfarande inställda på att nå breda

lösningar i riksdagen, men ett villkor är att regeringen uppträder som en pålitlig och ansvarsfull samarbetspartner.

Fru talman! Vi anser att utgångspunkten för reformeringen av välfärdssystemen skall vara att vi inte får låna av kommande generationer. Vi som lever här och nu skall göra rätt för oss genom att fullt ut betala för den välfärd vi utnyttjar. Bördorna skall framför allt bäras av oss som är friska och har jobb – inte av dem som är sjuka, arbetslösa eller handikappade.

Vi anger två huvudlinjer för arbetet. Den första är en reformering av sjuk- och arbetsskadeförsäkringen med fyra punkter som grund:

1. Vi står fast vid inkomstbortfallsprincipen. Den lagstadgade ersättningsnivån bör vara så hög att särlösningar inte skall behövas. Men den skall utformas så att den enskilde stimuleras att delta i åtgärder som leder till tillfrisknande och återgång i arbetet.

2. Försäkringen skall omfatta alla i åldrarna 16–66 år och finansieras kollektivt och solidariskt. Det skall finnas ett tydligt fördelningspolitiskt inslag, så att högavlönade lågrisktagare bidrar till kostnaderna för lågavlönade högrisktagare, friska för sjuka och handikappade.

3. Systemet skall organisatoriskt och finansiellt hållas samman, så att inte några grupper kan tjäna på att stänga ute andra.

4. Nuvarande sjuk- och arbetsskadeförsäkringar bör lyftas ur statsbudgeten så snabbt som möjligt.

Den andra huvudlinjen är ett handlingsprogram för övergång från passivt kontantstöd till aktiva förebyggande och rehabiliterande insatser.

Fru talman! Den väg vi anvisar kan på en gång minska människors lidande och pressa ned kostnaderna, för att därigenom frigöra resurser för verksamheter som är av stor betydelse för att ge människor ett gott liv och upprätthålla omistliga värden i välfärdssamhället. Det är kring ett sådant arbete vi vill ha bred samling.

Anf. 198 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Fru talman! Sverige befinner sig i kris eller rent av i depression. Alla insiktsfulla bedömare och ekonomer utanför riksdag och regering är överens om orsakerna, att det är en strukturell kris till ca 80 % och en lågkonjunkturell till ca 20 %. Vi hävdar att den dessutom är politisk till 100 %.

I ett sådant läge krävs det krafttag och mod. Då är frågan: Var finns det? Hos regeringen? Nej, sannerligen inte, om man skall bedöma budgetpropositionen. Hos det största oppositionspartiet? Nej, sannerligen ännu mindre, att döma av dess motioner. Hos Ny demokrati? Ja, faktiskt, enligt vår budgetmotion.

Det är en skrämmande kraftlöshet och ett politiskt taktiskt spel som verkar ha siktet på valet 1994 i stället för att lösa Sveriges akuta problem. Jag saknar faktiskt en finansminister som jag hyste mycket stor respekt för, en partikamrat till Birgitta Dahl, nämligen Gunnar Sträng. Han visste vad pedagogik var. Han kunde förklara ekonomiska samband och var inte rädd för att göra det heller, låt vara att han använde litet kul ord ibland.

Jag tycker att det är frustrerande och skrämmande att se. Det är det för alla oss som har fått lära oss att vara rädda om pengar, i all synnerhet när det är andras pengar. Men det allmänna välfärdståget rusar fram i full fart rakt

ut i den svarta natten med ett ånglok från en svunnen tid där socialministern, Bengt Westerberg, både är lokförare och eldar på så att pannan glöder, trots att den generella välfärdspolitiken är en av huvudorsakerna till den strukturella krisen.

Vad är generell välfärdspolitik? Är det lappverket som vi har i dag, måste jag säga att vi har väldigt olika uppfattningar om vad välfärd är.

Vad är välfärd? Är det att pengar distribueras av staten? Är det materialism? Nej, sannerligen inte. För oss är det betydligt mjukare och kvalitetsfyllda ord. Ord som lycka och kärlek finns med i vår välfärd.

Vem har ansvaret för välfärden? För oss är det självklart att varje medborgare har ansvaret för sin välfärd. Endast individer kan ta ansvar. Samhället kan aldrig ta ansvar. Samhället kan bara erbjuda trygghet, ekonomisk trygghet, och vi anser att den skall vara lika för alla.

Dagens s.k. inkomstbortfallsprinciper eller standardnivågarantier tycker vi är djupt orättvisa. De motverkar ansvarstagande, flit, arbetsvilja och engagemang hos medborgarna. Det är en sorts omvänd Robin Hood-mentalitet, att ta från de många medelinkomsttagarna och ge i orättfärdig utsträckning till höginkomsttagare.

Detta har skapat inlärd hjälplöshet och ett bidragsberoende som är kusligt. Man skulle drastiskt kunna säga att samhället har rånat medborgarna på deras självkänsla och bestulit dem på deras ansvarstagande. Det är ett stort bedrägeri, och nu kommer uppvaknandet – och räkningen. Många i denna kammare borde känna djup skuld och ånger.

Kris kräver nytänkande och totalrevision. Det finns någonting som heter nollbasbudgetering, när man budgeterar utanför statsförvaltningen – ett rent skrivbord, skulle man kunna kalla det för.

Vår utgångspunkt är äkta omsorg och omtanke om människorna. Vi vill bygga nya system som ger stöd till dem som behöver dem, system som medborgarna vill och har råd att betala, system som inte intecknar våra barns och våra barnbarns framtid. Vi tycker att det är djupt omoraliskt och orättfärdigt att göra så som sker i dag. Hela socialförsäkringssystemet behöver totalrenoveras. Hela socialtjänsten och socialtjänstlagen behöver totalrenoveras.

Vi har lagt fram ett nytt förslag till familjepolitik, och jag citerar en av de mera framträdande tidningarna på ledarplats: "Ny demokrati har tagit ett bra helhetsgrepp inom familjepolitiken och leder loppet i denna fråga." Det var glädjande. Vi är inte så vana vid att få beröm på ledarplats.

Vår utgångspunkt är just omsorg om barnen – och föräldrarna. Det är utgångspunkten, men förslaget innebär dessutom mycket kraftiga besparingar.

Förslaget innebär som bekant i korthet vårdnadsersättning från 0 till 6 år och barnbidrag från 7 till 16, för alla som behöver men inte för dem som inte behöver, höginkomsttagare och liknande.

Vårdnadsersättningen tycker vi dessutom är rejäl. Den motsvarar faktiskt lönen till en förskollärare/dagisfröken. Barnbidraget är höjt och enhetligt oavsett antalet barn. Ledstjärnorna för oss är omsorg om barnen, valfrihet för föräldrarna och omsorg om familjen som fundament i ett välfärdssamhälle värt namnet.

Varför är ni så rädda för att föräldrarnas fria val skall få styra, att de väljer

och avgör vad som är bra omsorg om just deras barn? Kan det möjligen vara rädsla för att de skall välja något annat än vad vissa partier anser vara det bästa?

Anf. 199 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! "Om din hand förleder dig, så hugg av den. Om din fot förleder dig, så hugg av den. Det är bättre för dig att gå in i livet ofärdig än att ha bägge fötterna i behåll och kastas i helvetet." Så säger Jesus i Markus evangelium angående "den som förleder en av dessa små som tror".

Jag är orolig för att det är detta bibelcitat som föresvävar Moderaterna och Ny demokrati när de talar om välfärden. Jag undrar om hela regeringen ser välfärden som den hand eller fot som måste huggas bort.

Jag förstår inte heller hur några av Socialdemokraterna – så att säga över en natt – kan överge den nordiska modellen för vår välfärd. Det är många i vårt land som är beroende av det generella välfärdssystemet: uppemot 500 000 pensionärer, 400 000 människor med olika handikapp och drygt 300 000 arbetslösa. Det är många som behöver socialt ekonomiskt bistånd, t.ex. många barnfamiljer med låga inkomster och ensamstående kvinnor med barn.

Att föra över hela vårt socialförsäkringssystem till arbetsmarknadens parter är liktydigt med att dessa grupper inte kommer att ha en naturlig koppling till det generella systemet.

Vi har föreslagit en oförändrad ersättning vid sjukdom och angett en finansiering av detta. Vi skär i topparna och lägger pengarna på dem som bäst behöver detta. Den s.k. inkomstbortfallsprincipen är dock grundläggande.

Jag vet att Moderaterna också kan tänka sig att sänka ersättningstaket. Men Moderaterna vill också sänka sjukpenningsnivåerna generellt i stället för att, som vi ville, bibehålla dem genom att ta pengarna från människor med höga inkomster. För oss handlar det här om solidaritet.

Sjukförsäkringen bör vara ett generellt system. Risken är uppenbar att man med regeringens inriktning hamnar på en låg grundnivå och att det blir förhållandena på de olika avtalsområdena som bestämmer vilka tilläggsförmåner som skall finnas samt hur stor kompensationen blir. Sjuka och handikappade kanske inte får någon kompensation alls, och de välbeställda kompletterar med privata försäkringar.

Den karensdag som regeringen kommer att införa är ett hån mot alla med tunga arbeten och mot dem som inte kan gå och vara småhängiga på sin arbetsplats en dag.

Höstnatten gav oss också försämringar när det gäller pensionerna. Den gav oss en fingervisning om vad som komma skall. Det allvarligaste är att man utan närmare eftertanke, för det kan inte ha föregåtts av någon närmare analys, höjde pensionsåldern till 66 år.

Dagens pensionsålder är ju inte 65 år, som många tror, utan den är faktiskt i genomsnitt 59 år. Vad regeringen borde ha gjort var att sätta in insatser för att höja denna den verkliga pensionsåldern och inte den lagstadgade.

Det finns åtgärder, som alla här vet, som kan sättas in så att antalet förtidspensionärer blir färre. Det är faktiskt ett lättare sätt att justera upp pensions-

åldern än att genom en lag höja den med ett år. Det är också här som den stora ekonomiska, men framför allt den humanitära vinsten kan göras.

Fru talman! Alla partier säger sig värna om barnfamiljerna. Hur skall man då tolka Ny demokratis förslag att minska anslagen på det familjepolitiska området med en tredjedel? Bidragsförskott, barnbidrag, stöd till barnomsorg osv. fyller ju helt olika uppgifter.

Barnbidragen har av många lyfts fram som det bästa i den generella välfärdspolitiken. Från flera håll kommer nu attacker mot detta. Det som är bra är just det generella – det finns ingen möjlighet till fusk, man har låga administrationskostnader m.fl. fördelar. Nyd har diskuterat inkomstprövade barnbidrag, och jag kan förstå varför man börjar fundera på det. Det händer ofta att människor frågar oss om det är rimligt att kungen och Silvia, Bert Karlsson och andra med höga inkomster skall ha barnbidrag.

Ja, jag tycker att det är rätt att kungen och Silvia får barnbidrag. Barnbidragen representerar nämligen en omfördelning från hushåll utan barn till hushåll med barn. Det är faktiskt bara 13 % av hushåll med en sammanlagd inkomst på över 400 000 kr som får barnbidrag.

Tanken på inkomstprövning leder i mina ögon helt fel. Det som vi däremot från Vänsterpartiet har föreslagit är att man skall utreda om en beskattning av barnbidragen är en framkomlig väg. Då skulle nämligen barnbidragen kunna höjas och bli mer värda för den barnfamilj som har låga inkomster än för den som har höga. Detta är emellertid en så stor fråga att vi anser att den måste bli ordentligt belyst med synpunkter från Socialstyrelsen, Riksförsäkringsverket, sociala forskare osv. innan beslut om förändring görs.

En för mig mycket positiv erfarenhet här i riksdagen är att jobba över partigränserna med barnfrågor. Det har gått alldeles utmärkt att få fram bra och konstruktiva förslag till förändringar.

När det däremot gäller familjepolitiken och förebyggande insatser är det betydligt svårare. Jag undrar exempelvis vad den nyutnämnde jämställdhetsministern anser om den fempartimotion där hans partikamrat Erling Bager är med och där det föreslagits en förändring av abortlagstiftningen. Jag ser det som en klar försämring av kvinnors möjlighet att bestämma över sin egen framtid.

Jag undrar också hur socialministern ser på statsministerns uttalande om att ändra socialtjänstlagen, om det visar sig att kammarrätten tolkar den så att kommunerna måste hålla med mellanstadieverksamhet. Har statsministern gjort sig till talesman för hela regeringen i den här frågan?

Det finns en rad andra frågor att ta upp, men jag vill avslutningsvis bara ansluta till det som jag sade i inledningen. För Vänsterpartiet är det ingen hand eller fot som behöver huggas av. Vi behöver hela välfärdssystemet, även om det behöver ses över. Att rekommendera den som har dålig hälsa och dåliga värden att hugga av en fot är betydligt sämre än att rekommendera bantningskurer, sunda vanor, motion osv. Hugg inte av välfärdssystemet!

Anf. 200 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Fru talman! Några ord i Eva Zetterbergs inlägg gav intrycket att hon skulle tro att Socialdemokraterna har övergett den generella välfärdspolitiken och inkomstbortfallsprincipen. Jag är oerhört angelägen om att rätta till detta.

Visst finns det enskilda socialdemokrater som i tidningsartiklar har uttryckt den uppfattningen, men vi som parti har redovisat vår uppfattning i vår partimotion, där vi mycket klart och tydligt tar ställning för den generella välfärdspolitiken och för inkomstbortfallsprincipen. Vi säger där också – för att gå in på just de grupper som Eva Zetterberg talade om – att i det nya systemet bör den som har en inkomst betala med avgift, den som är egen företagare betala premie, men för den som inte har inkomst skall kostnaderna klaras med skatter. Det skall, som jag också upprepade här nyss, finnas ett tydligt fördelningspolitiskt inslag som innebär att den som har det gott ställt bidrar till kostnaderna för den som inte själv skulle kunna skaffa sig en lika bra grundtrygghet.

Jag tycker inte att vi i onödan skall strida med varandra, för vi har tillräckligt starka krafter emot oss. De som skulle förlora allra mest på att inkomstbortfallsprincipen försvann är ju personer med låga och medelstora inkomster. De kan inte klara att skaffa sig en privat försäkring som skulle kunna ge dem den grundtrygghet som de behöver.

Det som man talar om när man försöker låtsas som om en grundtrygghet skulle vara så extra bra för de sämre ställda är att låginkomsttagaren får nöja sig med ungefär 50 % av sin lön, om han är sjuk eller arbetslös, inte som nu 80, 90 eller 100 %. Det är en oerhörd försämring för den gruppen. Låt oss därför nu gemensamt slåss för den här principen.

I regeringen finns det en grupp, företrädd av Moderaterna, som vill gå bort från den generella välfärdspolitiken. Dess synpunkter har framförts i en DN-artikel av Gunnar Hökmark i höstas.

Det finns en annan grupp, som åtminstone i ord har sagt sig vilja slå vakt om den generella välfärdspolitiken och som häromdagen i en mycket bra artikel i Dagens Nyheter – Bengt Westerberg var den ene författaren – tog ställning för den generella välfärdspolitiken.

Vårt syfte med uppgörelsen var att vi skulle få till stånd en stark allians mot högerkrafterna för den generella välfärdspolitiken. Det är därför som vi är så oroliga över att regeringen ännu inte har kommit till oss för att ta det andra steget för att vi skall kunna klara den uppgiften tillsammans.

Därför upprepar jag också min fråga till Bengt Westerberg: Varför har ni inte tagit det steget? När kommer ni att göra det?

Anf. 201 TALMANNEN:
Repliken gäller Eva Zetterberg, ingen annan.

Anf. 202 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag är glad, Birgitta Dahl, att vi är överens beträffande inkomstbortfallet, eftersom jag och Vänsterpartiet ser detta som en viktig grundpelare i ett generellt välfärdssystem. Det var emellertid inte detta som jag främst avsåg i polemiken gentemot Socialdemokraterna. Jag ville i stället ta upp att man lägger över sjukförsäkringssystem och andra insatser i den generella välfärdspolitiken på arbetsmarknadens parter. Socialdemokraterna har medverkat till försämringar i sjukförsäkringen, bl.a. när det gäller karensdagar och i andra frågor som kom upp i krispaketen. Jag menar att Socialdemokraterna därmed har övergivit delar av den generella välfärdspo-

litiken, och det beklagar jag. Men i övrigt håller jag med Birgitta Dahl om att det är oerhört viktigt att vi tillsammans arbetar för att behålla det som finns kvar av det generella välfärdssystemet. Vi måste också arbeta på att reformera. Det finns nämligen behov av att effektivisera olika insatser. Det bör vi hjälpas åt med för att vi skall kunna behålla den generella välfärden.

Anf. 203 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Fru talman! Det är riktigt att vi är överens om att man skall lägga över huvudansvaret på arbetsmarknadens parter. Detta skall dock göras med en lagstiftning i botten, som skall garantera att vi behåller ett rättvist och generellt system. Om vi hade haft ett tydligare försäkringssystem där ansvaret med att det skulle betalas fullt ut under slutet av 80-talet, hade det inte varit lika lätt för de bättre ställda att smita ifrån ansvaret genom att acceptera högre avgifter när inkomsterna blev mindre än utgifterna. Då kunde de dölja underskottet, när de inte ville ta på sig högre avgifter som en del av lönesumman. De kunde i stället lassa över kostnaderna på statsbudgeten. Det är den typen av bristande ansvar i förhållande till vårt gemensamma välfärdssystem som vi vill komma ifrån genom att göra tydligt att det är fråga om ett försäkringssystem där parterna har ett ansvar för finansieringen.

Anf. 204 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Birgitta Dahl kan ändock inte komma ifrån att Socialdemokraterna har gjort upp med regeringen på vissa avgörande punkter, som jag anser leder till klara försämringar. Sedan måste vi komma åt de felaktiga utnyttjanden av välfärdssystemet som har förekommit. Men jag är också angelägen om att vi skall kunna samarbeta med Socialdemokraterna för att höja de lägsta nivåerna i sjukersättningen, i föräldraförsäkringen, i pensionssystemet osv. Vi tror inte att man kan få detta till stånd genom nya pengar till statsbudgeten på det området. Det kan bara ske genom att man sänker detta för dem som har det allra bäst i dag. Jag hoppas att Socialdemokraterna också kommer att medverka till detta.

Anf. 205 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Fru talman! Jag skall inte gå in på någon ideologisk polemik med Eva Zetterberg, eftersom det är ganska meningslöst. Våra idealsamhällen ser helt olika ut.

Jag vill ändock ta upp en fråga. Eva Zetterberg talade om omsorgen om barnfamiljen. Det gör vi också – med tonvikt på både *barn* och *familjen*. Eva Zetterberg säger att andra skall betala för barnfamiljerna. Detta skall alltså de äldre, de pensionerade göra, som har en materiell standard som är långt under barnfamiljernas. De skall bidra och betala för t.ex. daghemsplatser, som i snitt kostar 85 000 kr. Dessa daghemsplatser håller en standard på det materiella planet som ligger långt över vad ålderdomshemmen och skolorna gör på många håll. Detta tycker vi är upprörande.

Det är upprörande att gamla människor, som har byggt det här samhället, inte skall få del av det som Eva Zetterberg kallar för generell välfärdspolitik. Vad är generell välfärdspolitik för Eva Zetterberg?

Jag tycker att det är upprörande att se hur fyrtiotalister ser om sitt hus och

på andras bekostnad beviljar sig en barnomsorg som är dyrast i världen. Det kallar inte jag för solidaritet.

Vem skall betala Eva Zetterbergs politik? När skall den betalas? Detta är två utomordentligt viktiga frågor som dessutom har en djup moralisk innebörd om man inte vill inteckna framtiden för våra barn och våra barnbarn. Och det vill inte vi.

Anf. 206 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag börjar med Stefan Kihlbergs sista fråga: Vem skall betala? I Vänsterpartiets ekonomiska motion finns en mycket klar finansiering av våra förslag. Vi är inte inne på linjen att våra barn skall betala i framtiden. Vi är helt på det klara med att vi är tvungna att skära ned på väsentliga delar i statsbudgeten för att få det att gå ihop. Vi har långtgående förslag om hur man på sikt skall kunna minska de generella bostadssubventionerna och även i pensionssystemet, just därför att det bl.a. är vi fyrtiotalister – som Stefan Kihlberg säger – som i stor utsträckning har använt oss av detta. Det är viktigt att fördela om kostnaderna i samhället.

Jag vill också säga till Stefan Kihlberg att jag inte tycker att det stämmer att det är pensionärer, handikappade och andra som har det svårt i samhället i dag som betalar för barnen. Det sker en omfördelning av kostnader från hushåll utan barn till hushåll med barn. Jag tycker att den omfördelningen är riktig. En familj som har flera barn har större kostnader än en familj som inte har barn.

Det är inte heller sant som Stefan Kihlberg säger att daghemmen i Sverige är extremt dyra. Vi har en mycket bra barnomsorg på de flesta håll i vårt land. Detta medför att småbarnsföräldrar, särskilt kvinnor, kan arbeta produktivt och delta i försörjning av familjen men också bidra till Sveriges ekonomi i högre utsträckning i Sverige än i andra länder. Siffrorna för de extremt höga kostnaderna i barnomsorgen blir ihåliga om man inte analyserar vad pengarna går till och hur barnomsorgen betalas av föräldrarna.

Anf. 207 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Fru talman! Jag har också läst Vänsterpartiets budgetmotion. Jag skulle i likhet med Gudrun Schyman kunna säga att jag inte är ekonom – i betydelsen civilekonom. Men jag kan ganska mycket om ekonomi. Om Eva Zetterberg kan leta rätt på någon ekonom som har ett gott rykte i det här landet som kan applådera Vänsterpartiets s.k. ekonomiska politik skall jag med förtjusning ta del av den ekonomens analyser.

Vi sätter ordet "omsorg" inom citationstecken när vi talar om den kommunala barnomsorgen. Den är inte uppbyggd med målet bästa möjliga omsorg för barnen. Den har byggts upp för att uppnå andra mål. Det är lika mycket en föräldraomsorg. Jag beklagar Eva Zetterberg, men Sverige har världens dyraste offentliga barnomsorg. Jag förstår att Eva Zetterberg inte regelbundet läser Finanstidningen eller Affärsvärlden, men gör gärna det. Tidningarna är skrivna av ekonomer som har analyserat situationen bl.a. i jämförelse med Danmark. Ingen har sagt att Danmarks offentliga barnomsorg är sämre än den svenska. Man menar tvärtom att den är fullt i klass med den svenska. Den kostar hälften så mycket. Kan det vara något?

Anf. 208 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag skall försöka att inte förlänga detta replikskifte alltför mycket.

Jag återkommer gärna vid ett annat tillfälle och ger Stefan Kihlberg namnen på ekonomer som tycker att vår budgetmotion är genomarbetad. Det är inte så svårt att finna sådana namn.

Jag tillstår gärna att jag inte så ofta läser Affärsvärlden. Det är säkert en brist. Det skulle säkert vara bra att läsa den litet oftare. Däremot har jag en mångårig och intensiv kontakt med barnomsorgen i Sverige, i både privat och kommunal regi. Jag anser att den i allmänhet håller en mycket hög klass. Man kan naturligtvis förändra barnomsorgen. Det är naturligtvis inte för alltid givet att den barnomsorg vi har i dag, oavsett om den är kommunal eller privat, skall se ut som den nu gör. Jag håller med Stefan Kihlberg om att barnomsorgen inte på alla håll har byggts upp för barnens bästa, utan för att möjliggöra förvärvsarbete. Då måste vi väl försöka koncentrera oss på att inrätta barnomsorg för barnens bästa och inte som någon form av förvaring, som den på vissa håll i dag tycks utvecklas till som en följd av bristen på resurser.

Anf. 209 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Det pågår en mycket intensiv välfärdsdebatt för närvarande. Det avspeglas också i det meningsutbyte vi har just nu här i kammaren. För min personliga del är en mycket central utgångspunkt i denna debatt att den välfärdsstat vi har byggt i Sverige och den generella välfärdspolitiken är ett stort och viktigt framsteg i mänsklighetens historia. Den har skapat trygghet, större rättvisa och ökad frihet för människor. Detta gäller inte minst kvinnor. Det finns en mycket stark koppling mellan utbyggnaden av den svenska välfärdsstaten, i synnerhet under efterkrigstiden, och den ökade jämställdhet mellan kvinnor och män som vi har uppnått i Sverige.

Låt mig göra det lilla inpasset att jag inte på något sätt stöder den motion som Erling Bager m.fl. har skrivit på. Jag tycker att det är viktigt att vi också för kvinnornas och jämställdhetens skull har kvar den abortlagstiftning som finns i Sverige.

Det är inte heller välfärdsstaten som är orsaken till krisen, som Stefan Kihlberg påstod. Krisen har helt andra orsaker, t.ex. de bankfallissemang som har följt efter 1980-talets ekonomiska utflykter.

Birgitta Dahl försökte antyda att jag och mina kolleger bekänner oss i välfärdsstaten bara i ord och inte i handling. Detta är inte korrekt. Vi har i handling visat att vi skall bygga vidare och utveckla den välfärdspolitik som byggts upp i Sverige under mycket lång tid.

Denna politik är bra. Den har nått goda resultat. Den står sig väl när man jämför med situationen i andra länder.

Men allt är inte bra. Det har funnits och finns problem med den svenska välfärdsstaten som vi har anledning att arbeta med på olika sätt.

Vi har haft en otillräcklig effektivitet i produktionen av sociala tjänster. Den faktiska innebörden av detta är att vi har haft ett resursslöseri som gått ut över de människor som inte har fått de tjänster som de borde ha fått – människor som blivit kvar i barnomsorgskön eller äldreomsorgskön eller

sjukvårdskön. Där pågår en mycket snabb reformering av produktionen av sociala tjänster genom bättre organisation och utveckling av bättre metodik. Genom ökad valfrihet kan vi också öka kvaliteten i de sociala tjänsterna.

Det händer mycket ute i kommunerna. Många har lyckats visa att det faktiskt går att utnyttja resurserna bättre, att ge mer valuta för skattepengarna.

Socialdepartementet har också publicerat en liten skrift i samarbete med flera myndigheter och dessutom kommunförbund och landstingsförbund. Där har vi redovisat ett antal goda exempel ifrån den kommunala verksamheten som visar att det går att få mer valuta för skattepengarna.

Kommunerna har fått en ökad frihet på senare år. Jag tycker att det är viktigt i den här processen därför att det ger kommunerna större möjligheter att hitta lokala lösningar, anpassade efter de lokala förutsättningar som finns. Men det ställer också större krav på statsmakterna att precisera de mål mot vilka kommunerna skall arbeta. På ett antal områden finns sådana mål väl preciserade. Men det behöver kompletteras bl.a. genom den lag om stöd och service till funktionshindrade som jag kommer att lägga fram i riksdagen här om en vecka och genom en förändring i socialtjänstlagen vad gäller barnomsorgen. Den lagen är mycket vag. Det beror på att statsmakterna inte bara har haft socialtjänstlagen, utan också statsbidragssystemet för att styra barnomsorgen fram till det årsskifte som ligger bakom oss. Nu är statsbidragssystemet ändrat, och därför krävs förändringar i socialtjänstlagen.

Vi har haft ett överutnyttjande av en del av våra försäkringssystem. Det är det andra problemet i välfärdsstaten. Detta uppkom framför allt under 1980-talet. Det har skett en del regelförändringar som både skapade ett överutnyttjande, drev upp kostnaderna väldigt snabbt och ledde till negativa samhällsekonomiska effekter.

Man kan, som Birgitta Dahl, säga att det var trist att vi inte då hade ett tydligare samband mellan avgifter och förmåner. Men ingen bär större skuld till det än Birgitta Dahl och hennes partikamrater. Det fanns gott om förslag, bl.a. från vårt håll, om att ett sådant starkare samband skulle skapas långt tidigare. Men ni motarbetade det länge. Ni ville inte se de problem som fanns i den svenska välfärdspolitiken.

Birgitta Dahl påstod att reformeringen av socialförsäkringen inte har kommit i gång. Men vi vet att det inte är korrekt att beskriva det på det sättet. Tvärtom har vi fattat en lång rad beslut under senare år, både under Socialdemokraternas sista år i regeringsställning och under det ett och ett halvt år vi har haft regeringsmakten nu.

Vi har också lagt fram en hel del förslag i årets budgetproposition som alla syftar till att få ett bättre resursutnyttjande.

Vi har t.ex. tillsammans infört en karensdag i sjukförsäkringen. Vi har sänkt ersättningsnivån under vissa perioder. Vi föreslår liknande arrangemang i arbetslöshetsförsäkringen. Vi har föreslagit förändringar i delpensionen och i pensionssystemet, och där är ännu mer på gång. Vi har föreslagit en hel del andra förändringar, t.ex. ändrat arbetsskadebegrepp, ökade insatser för rehabilitering osv.

Alla dessa åtgärder har inte varit utan effekt. Tvärtom börjar vi nu få ordning på de här socialförsäkringssystemen. Vi börjar se mycket konkreta resultat.

Syftet med dessa åtgärder är inte att rasera alla dessa system, självklart inte. Det är att säkerställa att vi långsiktigt kan ha system som inte får negativa samhällsekonomiska effekter, men som kan bevara standardtrygghet åt människor. Det är nämligen det människor vill ha.

Alla människor, oavsett vilka inkomster de har, har en rad fasta utgifter som i regel är anpassade efter den inkomstnivå de befinner sig på. De behöver vara säkra på att de även om de blir sjuka, arbetslösa eller råkar ut för någonting annat skall kunna fortsätta att betala räkningarna och försörja sin familj.

Så till några av de saker som kommit upp i debatten här.

Birgitta Dahl talade om vad Socialdemokraterna inte ville. Vi vet att ni avvisar en del förslag. Det är alldeles riktigt. Vi vet vad ni *inte* vill, men vi vet verkligen inte vad ni *vill*. Vi vet att ni avvisar de förslag till besparingar vi haft i vissa socialförsäkringssystem.

Jag ställde frågan i går till Ingvar Carlsson: I vilka system vill *ni* spara när ni talar om sänkt ersättningsnivå, lägre kostnader osv? Är det i föräldraförsäkringen ni tycker att man skall sänka nivån? Skall vi sänka nivån ytterligare i sjukförsäkringen? Eller skall vi sänka pensionerna?

Nu tror jag inte att Birgitta Dahl kommer att kunna ge ett konkret besked på den punkten. Det är inte riktigt Birgitta Dahls starka gren att ge konkreta besked. Men Birgitta Dahl kanske kan tala om ifall det finns något annat system som jag har glömt där Socialdemokraterna skulle vara beredda att göra besparingar. Det vore kul att få något konkret besked om vad ni vill och inte bara vad ni avvisar.

Sedan måste jag ta upp detta Stefan Kihlberg säger. Han talade om mod och familjepolitik. Jag har tittat på det nydemokratiska förslaget till ny familjepolitik och räknat litet på vilka effekter det skulle få för en del verkliga människor.

Hur skulle förslaget slå för en ensamstående mamma, tidigare gift med en försupen karl, som inte kan betala något underhållsbidrag, ensamstående med en unge som är tre år och går på dagis? Vad skulle hända med henne med Ny demokratis förslag? Hon skulle förlora 20 000 kr. per år. Skulle ni använda besparingarna till att sänka kommunalskatten, inskränker sig förlusten till 15 000 kr. per år. Dessutom blir hon av med sin barnomsorgsplats.

Vad skall den mamman leva på i Ny demokratis Sverige? Är det Bert Karlssons statliga bordell ni vill ställa till förfogande? Eller hur skall den mamman klara sig i Ny demokratis Sverige?

Man frågar sig naturligtvis: Vem är det som vinner? Det går att peka ut många vinnare om de bara har tillräckligt höga inkomster i Ny demokratis Sverige. Men ta den som har en inkomst på en halv miljon, som också har ett barn på tre år och hemmavarande make. Den personen vinner 10 000 kr. i Ny demokratis Sverige.

Jag har väldigt svårt att se rättvisan i denna familjepolitik. Jag tycker i själva verket att det är ganska rimligt att den som har en halv miljon i inkomst eller mer skall vara med och betala litet för den ensamstående mamman. Men det blir inte resultatet i Stefan Kihlbergs Sverige. Där får de ensamstående mammorna leva på – vad var det nu? – lycka och kärlek.

Sedan säger Stefan Kihlberg att barnomsorgen i Sverige är dyr. Ja, det är

riktigt. Vi har kostat på våra barn i Sverige. Men vi har också den bästa barnomsorgen i världen.

Jag tillhör dem som tror att vi kan bedriva mycket av barnomsorgen effektivare. Jag tror inte att vi behöver förlora så mycket på att vi har litet större barngrupper, om vi bara får bättre utbildad personal. Vi kan säkert effektivisera där också. Men kom inte och säg att svensk barnomsorg är dålig! Om Stefan Kihlberg upprepar detta påstående är jag övertygad om att han aldrig sett ett dagis inifrån. Vi har världen bästa barnomsorg i Sverige, och den tycker jag vi skall slå vakt om.

Åter till frågan om standardskydd i försäkringarna. Jag tycker att det är en viktig utgångspunkt och en viktig princip.

Ungefär 90 % av löntagarna har hela sin inkomst försäkrad i det svenska sjukförsäkringssystemet. Jag tycker att det är rimligt, och jag tycker också att det är rimligt med en ersättningsnivå på 80 %. Jag tror att det är väldigt svårt för de flesta att klara sina fasta utgifter om vi inte har åtminstone den nivån.

Herr talman! Det är viktigt att utveckla den svenska välfärdsstaten, och det är det som regeringen är i full färd med att göra.

Anf. 210 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Frågan om att gå från ord till handling! Jag skulle kunna instämma i väldigt mycket av vad Bengt Westerberg här har sagt om värdet av det svenska välfärdssystemet, den generella välfärdspolitiken och barnomsorgen. Det är bara det att samme Bengt Westerberg som säger allt detta hjälper Carl Bildt att dra in miljarder från kommuner och landsting, något som gör att dessa inte kan klara verksamheten för barnen, de sjuka, de gamla eller de handikappade på det sätt som de borde kunna göra. Dessutom blir tusentals anställda – mestadels kvinnor – arbetslösa i onödan.

Detta går inte ihop!

Sedan vill jag koncentrera den här repliken till frågan om krisuppgörelsen och dess fortsättning.

Jag vet inte om Bengt Westerberg inte förstod vad uppgörelsen innebar för vår del eller om han försöker slingra sig ur.

Vi uppfattade det så, att vi ingick en pakt för att gemensamt kunna långsiktigt reformera den generella välfärdspolitiken och socialförsäkringarna och att vi då skulle hålla ihop. Med de åstramningar vi då gjorde i botten skulle vi gemensamt i den parlamentariska beredningen komma överens om hur vi skall gå vidare. Vi kom också överens om att regeringen och vi skulle förhandla om riktlinjerna för och inriktningen av det arbetet.

Regeringen har över huvud taget inte tagit några kontakter med oss för fortsättningen. I stället har den valt att, utan att avvakta beredningens arbete, komma med en rad förslag som föregriper detta arbete.

Detta är inte att reformera – det är att rasera förutsättningarna för beslut på bred grund här i riksdagen om den nödvändiga omställningen.

Det var därför som jag sade i mitt inledningsanförande, att om det skall gå att klara detta i fortsättningen måste ni uppträda som en pålitlig och ansvarsfull samarbetspartner. Jag tror att skälet till att ni inte hör av er är att striden fortfarande är oavgjord i regeringen mellan å ena sidan moderaterna,

som inte släppt tanken på att avveckla välfärdssystemen – t.ex. privatisering av sjukförsäkringen – och å andra sidan er som helst tillsammans med oss skulle vilja utveckla dessa fina system så att de kan leva vidare in i framtiden.

Vi är uppbragta över att ni inte har fullföljt överenskommelsen, och vi kräver att ni gör det. Vi kommer inte att ställa upp på att man hackar sönder möjligheterna att åstadkomma lösningar för framtiden genom så illa genomtänkta och orättvisa förändringar som ni nu vill genomdriva.

Anf. 211 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Låt mig först ta upp detta med kommunerna! Birgitta Dahl säger att vi har dragit in orättfärdigt mycket pengar från kommunerna. Sanningen är ju att ni har accepterat den indragningen. Det är sant att ni i höstas inte ville göra indragningen för 1993, men ni har inte föreslagit någon återläggning för 1994 utan accepterat att denna indragning från kommunerna då sker. Det handlar alltså möjligen om ett års skillnad mellan regeringen och socialdemokraterna.

Birgitta Dahl tog vidare upp frågan om krisuppgörelsen. Det är alldeles självklart att vi inom kort kommer att kontakta socialdemokraterna för att tillsammans utforma direktiven till denna utredning. Men utredningen kommer inte att kunna lösa det långsiktiga problemet att spara pengar – något som ni också har instämt i. Enligt regeringens finansplan måste vi under nästa budgetår spara i storleksordningen 12 miljarder kronor. I själva verket har ni accepterat bara ett par av dessa miljarder, och då återstår 10 miljarder. Det beror på att ni säger nej till förändringar i arbetslöshetsförsäkringen, nej till förändringar i arbetsskadeförsäkringen och nej till förändringar av delpensionen. Då återstår de tre försäkringssystem som jag nämnde förut.

Jag tolkar Birgitta Dahls tystnad på denna punkt så, att inte heller hon har kommit på några andra försäkringssystem. Då återstår för henne att svara på frågan i vilket av försäkringssystemen ni vill sänka ersättningsnivåerna. Det står nämligen i er motion att ni skall sänka ersättningsnivåerna. Det vore ju oerhört intressant för de fortsatta diskussionerna att få veta vad ni menar när ni skriver det. Kan inte Birgitta Dahl antingen ge ett konkret besked på den punkten eller tala om vilka försäkringssystem jag har glömt bort när jag ställt mina frågor till Ingvar Carlsson och Birgitta Dahl?

Anf. 212 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! För det första hörde vi av oss redan före jul och ville gå vidare i arbetet med beredningens direktiv och arbetsinriktning. Regeringen skulle så sent som i går ha redovisat sin skrivelse till riksdagen. Nu säger Bengt Westerberg att vi "inom kort" skall kallas till diskussioner. Jag hoppas att det är sant, men jag måste säga att vi är oerhört besvikna och att vi vill ha konkreta bevis för att ni menar allvar, om vi skall kunna samarbeta med er i denna fråga.

För det andra är det så, som Bengt Westerberg tidigare sade, att den stora boven när det gäller budgetunderskottet är arbetslösheten, de skattesänkningar ni genomfört för kapital och höginkomsttagare, den underfinansierade skattereformen och bankakuten. Kom då inte och säg att man genom kortsiktiga och illa genomtänkta ingrepp i socialförsäkringssystemen, som

inte står i överensstämmelse med de långsiktiga förändringar som behövs, skall kunna lösa problemen.

Jag upprepar vad Ingvar Carlsson sade i går: Vi tänker inte redovisa några delar förrän ni har kommit oss till mötes när det gäller insatser mot arbetslösheten och för sysselsättningen. Vi kommer inte heller att gå in på några diskussioner förrän ni har visat att ni är att lita på när det gäller den långsiktiga förändringen av socialförsäkringen.

Anf. 213 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Låt mig bara få fortsätta på tråden med sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna. Detta är inte något sätt att lösa problemen, eftersom de försäkringarna efter de förändringar vi gjort i systemen går ihop. Sjukförsäkringen ger sedan förra året överskott, och arbetsskadeförsäkringen kommer att ge ett överskott under nästa budgetår. Dessa försäkringar ger alltså inte något bidrag till en lösning av budgetproblemen.

Min fråga ställer jag mot bakgrunden av att det i en motion som Birgitta Dahl har skrivit på står att socialdemokraterna tycker att man skall ompröva en del i försäkringssystemet, bl.a. ersättningsnivåerna. Då blir jag väldigt nyfiken på att få veta vad ni åsyftar när ni talar om sänkta ersättningsnivåer. Är det föräldraförsäkringen, ytterligare sänkningar i sjukförsäkringen eller är det pensionerna? Jag bara undrar vad ni själva menar med det ni skriver i era motioner.

Nu misstänkte jag efter att ha hört både Ingvar Carlsson och Birgitta Dahl tiga ihjäl denna fråga under gårdagen och i dag att ni har försökt lösa en intern motsättning i er riksdagsgrupp, där en del tycker att man skall spara och andra säger nej, genom att säga att ni skall spara utan att ange några konkreta mål. Det tycker jag är ett ganska fegt sätt att lösa en sådan intern motsättning. För dagen känner jag mig helt övertygad om att det är detta det handlar om: Ni har inga förslag!

Anf. 214 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Socialministern började sitt anförande med en flott och elegant deklaration:

Den svenska välfärdsstaten och den svenska välfärdspolitiken är ett framsteg i mänsklighetens historia.

Jag må säga, Bengt Westerberg, att vi har väldigt olika referensramar när det gäller vad som är stora framsteg i mänsklighetens historia. Jag är nog något ödmjukare. Dessutom har detta skett till priset av en knäckt samhällsekonomi. Detta kallar jag inte för framsteg – framför allt inte för dem som skall betala det.

Sedan fortsätter socialministern och säger att detta inte beror på de här systemen, som överutnyttjas och styr många människors handlande, utan på bankfallissemanget. Det var en ny dimension på Sveriges ekonomiska kris. Förvisso är bankfallissemanget också en mycket svår nöt.

Jag vet dessutom att Bengt Westerberg kan litet om ekonomi. Ett förslag är att lyssna på dem som kan ännu mer. Tag exempelvis Bo Södersten och Klaes Eklund. Jag skulle kunna räkna upp 25 nationalekonomer som inte

har många gemensamma omdömen med Bengt Westerberg i det här hänseendet.

Varför behövs en barnomsorgslag, som tvingar kommunerna till oförsvarbara investeringar och kostnader? Om det är för att garantera barnomsorg blir följdfrågan: Vill Bengt Westerberg också införa en livsmedelsförsörjningslag, som tvingar kommunerna att se till att det finns livsmedel i kommunerna? Mig veterligen, finns det ingen lagstiftning som framtvingar livsmedel i Sverige. Med Bengt Westerbergs logik skulle vi alltså utan den lagen riskera att svälta ihjäl.

Bengt Westerberg säger att han har läst Ny demokratis förslag. I så fall har han läst det slarvigt. Bengt Westerberg tar en ensamstående mamma med en försupen karl som exempel. Det är inte svårt att räkna fram sådana exempel, men det är ett vulgärargument. I vår motion har vi angett att förslaget är ett principförslag. Uttryckligen har vi skrivit att beloppsgränser, m.m. kan komma att behöva justeras.

Den uppbragthet som Bengt Westerberg visar, tror jag snarare beror på att han själv, med familj – sambo och Johan – är en stor förlorare, med vårt förslag. Det skulle bli dyrt för Bengt Westerberg, eftersom vårt förslag inte betyder pengar till höginkomsttagare. Bengt Westerberg skulle nämligen själv få betala sin barnomsorg.

Kosta på barnen! – om det hade varit så väl. Bäst i världen! Så säger Bengt Westerberg. Vem avgör det?

Anf. 215 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag börjar med att rätta till uppgifterna om min familj. Det är inte sambo och Johan, utan det är fru och Jakob som det handlar om.

Vi är mycket tacksamma för den svenska barnomsorgen. Vi tillhör naturligtvis dem som i och för sig skulle kunna betala mer för denna barnomsorg. Men det är inte för vår skull som jag tar upp denna fråga. Det är långt viktigare att tala om denna ensamstående mamma, som Stefan Kihlberg vill undvika att tala om. Han talar om det som vulgärexempel. Men det är ju precis de exemplen som det handlar om, nämligen att lyfta fram personer med låga inkomster och i utsatta situationer. Det är de människorna som har den allra största glädjen av den generella välfärdspolitik som vi för, med en barnomsorg av mycket hög kvalitet. Den är bra för alla barn, men särskilt bra för de barn som kanske inte får lika mycket stimulans och möjligheter hemma, som en del andra barn får.

Det här blundar Ny demokrati för. Det är ett problem som ni över huvud taget inte resonerar kring i era motioner. För er handlar det i stället om att spara 24 miljarder kronor. Tro inte att det går att göra på det här området utan att det kommer att vara *väldigt* smärtsamt för många – inte i första hand för mig, utan långt mer för andra personer.

Det går säkerligen att hitta ett antal socialdemokratiska ekonomer som inte delar min uppfattning när det gäller synen på ekonomi. Men det går också att hitta ganska många som delar min uppfattning. Det finns ingenting som tyder på att det är välfärdsstaten, välfärdspolitiken eller socialpolitiken som har orsakat den ekonomiska kris som vi har i Sverige.

Om man studerar budgetunderskottens tillväxt under de senaste åren –

från 0 till 200 miljarder kronor – finner man att det inte till någon del beror på utgifter inom socialpolitikens område. Man måste emellertid bortse från en, ganska naturlig, sak, nämligen arbetsmarknadspolitiken, som naturligtsvis kostar en del i ett läge med hög arbetslöshet. I övrigt har vi snarare bidragit till att stärka budgeten genom olika åtgärder, jämfört med hur läget såg ut för ett par år sedan. Orsakerna är alltså helt andra, nämligen svag ekonomisk utveckling, finanskris och annat som spelat in.

Stefan Kihlberg frågar varför man inte behöver en livsmedelslag, om man behöver en barnomsorgslag. Det beror på att problemen med försörjningen av livsmedel löser sig bra på marknaden. Så är det inte när det gäller barnomsorgen. Det finns nämligen en skillnad i utfallet för den enskilde vid köp av barnomsorg. Samhällsekonomiskt är barnomsorg utomordentligt bra. Men det behöver det inte nödvändigtvis vara för den enskilde, om denne skall betala allt själv. Vi måste därför korrigera detta genom att subventionera barnomsorg och skärpa socialtjänstlagen på den här punkten.

Anf. 216 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag undviker inte att besvara frågan kring Bengt Westerbergs ensamstående mamma med försupen karl – för att använda hans eget språkbruk. Tvärtom, vi bryr oss faktiskt om människor i sådana situationer. Men vi bygger inte system för undantagen. Vi vill ha ett generellt system, som är bra för den stora mängden. Självfallet, skall man också ha skyddsnät för undantagen, för vilka systemen inte stämmer. Problemet med det svenska generella välfärdssystemet är att det är ett lappverk utan like. Man har försökt att täppa till hål, osv. Det är bättre att ha ett enkelt generellt system och därutöver ta hand om undantagen.

Bengt Westerberg säger: Barnomsorg för alla barn! Det är en grov osanning. Knappt hälften av Sveriges barn har tillgång till kommunal barnomsorg – det är faktiskt så.

Jag noterar också att Bengt Westerberg inte svarar på frågan. Han säger med emfas och piskrappseffektivt att den svenska barnomsorgen är bäst i världen. Jag upprepar frågan: Vem säger det, förutom Bengt Westerberg? Vilka mått används? Vad mäter man? Vad är barnens uppfattning om detta? Är svensk barnomsorg bättre än dansk barnomsorg, enligt Bengt Westerbergs uppfattning? Vilka ekonomer delar Bengt Westerbergs uppfattning? Nämn gärna svenskar, som känner till våra förhållanden!

Bengt Westerberg säger vidare att marknaden inte kan lösa fenomenet med tillgång och efterfrågan, som dyker upp när det gäller barnomsorg. Varför skulle den inte kunna det? Nej, inte med dagens system, men med Ny demokratis system, där pengarna i praktiken hamnar hos föräldrarna. Vi låter föräldrarna avgöra vad de anser är bra barnomsorg. Det är Bengt Westerberg uppenbarligen livrädd för. Jag tror att Bengt Westerberg har riktiga farhågor. Väldigt många föräldrar skulle inte välja kommunal barnomsorg.

Bengt Westerberg påstår också att jag har sagt att svenska daghem är dåliga. Det har jag aldrig sagt! Aldrig! Tvärtom! Väldigt många svenska daghem är faktiskt ganska bra. För att Bengt Westerberg inte skall vara för orolig kan jag berätta att jag bor granne med ett daghem. Dagligen och stundli-

gen kan jag hemma i Göteborg titta på det. Jag ser då de här "lyckliga" barnen, som släpas dit halv sju på morgonen och hem halv sju på kvällen.

Anf. 217 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! När det gäller enkla generella system finns det inget bättre exempel än barnbidragssystemet. Det är det enklaste och mest generella system av alla våra bidragssystem. Det är oerhört enkelt att administrera. Administrationen kostar praktiskt taget ingenting. Varje annat system är dyrare att administrera, exempelvis ett inkomstprövat barnbidrag, som Ny demokrati tidigare har varit inne på.

Vi har också kompletterande system, just för de här ensamstående mammorna, därför att barnbidragen och andra stödsystem inte räcker riktigt till. Vi har bidragsförskott, eller utfyllnadsbidrag, som vi stöder dessa mammor med. Även dessa bidrag vill Ny demokrati ta bort. De tillhör de system, där ni vill spara in en massa pengar. Det gäller även bidragsförskotten. Och det är ett av skälen till att den ensamstående mamman förlorar så mycket på er politik. När Stefan Kihlberg försöker komma undan med att säga att det bör finnas andra system som den ensamstående mamman kan få stöd genom, kritiserar jag honom för att det är just det system som Ny demokrati har föreslagit skall försvinna. I själva verket tror jag inte att ni vet särskilt mycket om det svenska socialförsäkringssystemet, och därför gör ni så här stora misstag.

Stefan Kihlberg frågade: Vem tycker att svensk barnomsorg är bäst? Det är säkert många som tycker det, men låt mig åberopa ett par internationella auktoriteter på området, nämligen Alfred Kahn och Sheila Kamerman, som är kända amerikanska forskare. De har i 20–25 år studerat barnomsorg över hela världen. När de jämför barnomsorg i Sverige, med barnomsorg i andra länder, är i alla fall deras omdöme att Sverige har världens bästa barnomsorg. Jag tror att de är de två mest kunniga personerna i världen, och därför stöder jag mig på bl.a. deras jämförande studier.

Stefan Kihlberg förstår uppenbarligen inte det här med samhällsekonomi och den enskildes ekonomi. Det som gör att subventioner behövs när det gäller barnomsorgen är att den enskildes utfall – oftast kvinnans ekonomiska utfall – är mindre än samhällsvinsten, om man använder barnomsorg när man förvärvsarbetar. För att hennes personliga utfall skall bli lika gott som samhällets är det viktigt att använda subventioner i barnomsorgen. Om man inte gjorde det, skulle huvudsakligen en massa kvinnor, och kanske en och annan man, avstå från förvärvsarbete, därför att det skulle framstå som olönsamt. Samhället skulle då göra en mycket stor ekonomisk förlust.

Det är skälet till att Sverige sedan drygt 20 år tillbaka subventionerar barnomsorg. Det är självklart att vi skall fortsätta att göra det i framtiden också.

Anf. 218 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Tiotusentals människor lider av svåra psykiska störningar, som gör det omöjligt för dem att försörja sig på den ordinarie arbetsmarknaden. Många är hänvisade till att bo på sjukhus eller någon annan institution eller till att bo i olika former av skyddat boende, och många bor också kvar hemma hos föräldrarna. Bland dem som bor i egen lägenhet är många svårt

isolerade. Följden av detta blir just att problemen förvärras, och rundgången mellan öppna och slutna vårdformer fortsätter.

En av orsakerna till att de psykiskt störda hamnat på undantag är att man inte sett de psykiskt störda som en handikappgrupp och heller inte anpassat samhällets insatser till detta perspektiv. Man har sett på de svårt psykiskt störda som psykiskt sjuka och som föremål för psykiatrisk behandling och vård. Det har förhindrat att kommunerna gått in och tagit det ansvar för boende, sysselsättning och arbete som lagstiftningen egentligen har avsett. Det är uppenbart att kommunerna i allmänhet inte svarat upp mot de behov som finns. En viktig anledning är att kommunerna inte haft tillräckliga incitament att göra detta, och de har heller inte haft ekonomiska resurser för det, utan dessa har legat kvar inom landstinget.

Vi måste lämna den passiva bidragspolitiken och i stället gå in för en aktiv rehabilitering. Av Psykiatriutredningens kartläggningsmaterial framgår t.ex. att över 30 % av förtidspensionsintygen för psykiskt störda inte skulle ha skrivits om rehabiliteringen fungerat bättre.

Vi föreslår därför att samhällets insatser när det gäller psykiatrisk och yrkesmässig rehabilitering kraftigt förbättras. Det är insatser som skall göra det möjligt att öka satsningen på skyddat arbete och långsiktig arbetsrehabilitering.

Vi har konstaterat att det varje år satsas drygt 40 miljarder kronor på insatser till psykiskt störda. Det saknas alltså egentligen inte resurser, men insatserna skulle – rätt använda – kunna vara betydligt effektivare. Av en tidsstudie som genomförts vid sju psykiatriska kliniker och omfattar 20 olika enheter framgår t.ex. att andelen direkt patientarbete endast är 26 %, att stödet till andra vårdgivare är ringa och att journalskrivning och administration etc. tar mycket stort utrymme.

De som har egen bostad måste ha ett helt annat stöd än vad som ges i dag. Risken är stor att de åter hamnar i sluten psykiatrisk vård. Det blir ett slags passiv rundgång, som blir mycket dyr för samhället. Därför har vi föreslagit en rad insatser som bidrar till att dessa människor får ett boende som är anpassat till deras behov och till deras omgivning. Dessutom föreslår utredningen en rätt för den som är svårt psykiskt störd till ett personligt ombud. Syftet med detta är att underlätta för den enskilde att klara kontakterna med vårdgivarna. Ombudet skall ta ansvar för helheten och se till att myndigheter och vårdgivare inte springer ifrån sitt ansvar.

Fungerar inte vardagen och de sociala insatserna, fungerar heller inte medicinerna eller terapin. Insatserna måste samordnas, och de sociala myndigheterna måste samverka med den psykiatriska vården. Var ansvaret skall ligga måste tydliggöras!

Psykiatriutredningen har också haft i uppdrag att uppmärksamma problemen kring beroendeframkallande psykofarmaka, dvs. förskrivning av s.k. bensodiazepinpreparat. Totalt beräknas mellan 9 och 15 % av befolkningen använda något bensodiazepinpreparat under ett år.

Nuvarande förskrivning av bensodiazepinpreparat karakteriseras av följande problem.

Det finns ett fåtal läkare som allvarligt felförskriver dessa preparat. Förskrivning utan specifik diagnos eller indikationsprövning förekommer i

ganska stor omfattning. Förskrivning av bensodiazepiner tillgrips ibland då alternativ behandling ej är tillräckligt utvecklad, inte finns tillgänglig eller som ersättning för önskvärd förändring av vederbörandes livssituation.

De stora regionala skillnaderna i förskrivningen av bensodiazepiner motsvaras inte av känd variation i befolkningens hälsa. Inom vissa regioner med stor förskrivning står ett fåtal läkare för en stor del av denna.

Vi föreslår därför ett system som underlättar för den enskilde läkaren att kritiskt granska sin förskrivning av bensodiazepiner. Den enskilde läkarens förskrivning föreslås bli registrerad av apoteken vad gäller preparat, dos och förpackningsstorlek etc. Informationen skall sedan återföras till förskrivande läkare varje halvår.

För att underlätta den enskilde läkarens bedömning av sin förskrivning bör redovisningen utöver läkarens egen förskrivning även gälla exempelvis genomsnittlig förskrivning i landet, förskrivning inom jämförbara områden och totalförskrivningen inom vårdcentralen, sjukvårdsdistriktet etc.

Allvarligt felförskrivande läkare skall uppmärksammas genom effektivare tillsynsåtgärder. I grova fall måste felförskrivande läkare förlora sin förskrivningsrätt.

Det är angeläget att beroende och missbruk av bensodiazepiner även diskuteras som ett folkhälsoproblem. Allmänheten måste ges tillgång till en mångsidig, grundlig och opartisk information om nytta och risker med intag av bensodiazepiner. Det är viktigt från folkhälsosynpunkt. Sverige har jämfört med många andra länder en restriktiv förskrivning av sömnmedel och lugnande medel. Trots detta kan man fråga sig om bensodiazepinanvändningen håller på att bli ett kulturellt betingat mönster, i stället för att vara en specifikt medicinsk behandlingsmetod. Det är därför viktigt, herr talman, att användningen av dessa preparat görs mer distinkt!

Anf. 219 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Att i dag komma med visioner för framtiden är kanske inte det mest vanliga, men borde vara det mest väsentliga. Besparingar och förändringar upptar den mesta tiden av debatterna. Många vill behålla nuvarande situation med ett generellt välfärdssystem med standardgaranti, och andra inser betydelsen av ett nytänkande när det gäller den generella grundtryggheten, införandet av en grundstandard.

Rosa Östh och jag har i en motion väckt tanken på en grundtrygghet för framtiden. Centerpartiet har under många år hävdat begreppet grundtrygghet. Redan under ATP-striden utgjorde Centerns linje en grundtrygghetspension. Vi har åter väckt denna tanke under mitten av 80-talet och hävdar att det finns både besparingar och förenklingar att göra i pensionssystemet. Samtidigt ges den enskilde en enklare och överskådligare försäkring.

Arbetet är den främsta grundtryggheten, som alltid måste eftersträvas. Det skall aldrig vara mera lönsamt att avstå från arbete jämfört med att erhålla sociala förmåner.

Under högkonjunkturen var 5 % av det svenska folket beroende av socialbidrag. Att vi nu under lågkonjunktur, med hög andel arbetslösa och flyktingar och med det slutliga ansvaret för kommuninvånarna hos kommunerna, har en ökad andel socialbidragstagare är inte så märkligt. Den senaste

rapporten talar om 7 %. Mängder av byråkrati, långa köer och integritetskränkande utredningar leder inte till ett lätthanterligt bidragssystem. Detta måste kunna förändras, anser vi i Centerpartiet.

Hur långt skall samhällets skydd sträcka sig, och till vilken nivå skall denna försäkring gälla och räcka? Vi har inte från Centerns sida haft vare sig tid eller resurser att för dagen gå längre i våra framtidsvisioner. Målet är enkla regler, som ger ett grundskydd. Avgifterna för denna förmån måste täcka kostnaderna tillsammans med skatteinslag. Dagens sociala avgifter kan också kallas för skatt, eftersom det finns ett mått av solidaritet i fördelningen av de insamlade avgiftsmedlen.

Jag noterar att skatteministern nu aviserat ett tydliggörande av de socialavgifter som betalas för varje lönetillfälle. I dag ser man inte detta; arbetsgivaren suckar över avgifterna, och löntagarna räknar inte med de förmåner som ges via dessa avgifter. Jag anser att den inslagna vägen med en ökad öppen redovisning är rätt väg att gå.

Dagens socialförsäkringssystem bekostas av avgifter och delvis av skattemedel. Arbetsskadeförsäkringen är helt skattefinansierad, då fonderna för länge sedan är tömda.

Upp till 85 % av sjukförsäkringen har hittills finansierats med avgifter, och 15 % har finansierats med skattemedel. Med ett ökat löneutrymme, då avgifterna delvis överlåts till löntagaren, lämnas utrymme för avtalsbundna eller frivilliga försäkringar. Ökad konkurrens mellan försäkringsgivare kan ge lägre kostnader. Det ges därmed en möjlighet att själv styra över sitt liv. Ansvaret ligger i dag till stor del på samhället. Vi svenskar är invaggade i tron att samhället sköter om oss från vaggan till graven. Detta håller inte för all framtid.

Om vi skall förändra skattesystem och dra oss ur ett socialistiskt system, måste även transfereringssystemen följa med. När man gjorde om änkepensionen till efterlevandepension togs egentligen ett första steg mot en grundtrygghet. Ett ökat utrymme för den enskilde att planera för sin framtid skapar också ett större engagemang. Den svenska modellen har ju visat på sprickor i fasaden, och det är nödvändigt att hitta nya sätt att fördela de minskande resurserna till dem som verkligen behöver dem.

Familjepolitiken och behovet av vårdnadsersättning framstår som en reform som är starkt prioriterad i regeringens budgetförslag. Tyvärr saknas det i dag resurser för att genomföra ens ett första steg. Kommunerna borde få ökad frihet att också ge vårdnadsbidrag om det ses som en bra lösning. Nu läggs frigjorda resurser på att förbättra situationen för de handikappade. Ett fullföljande av handikapputredningens förslag har på ett föredömligt sätt drivits igenom, trots stora nedskärningar för övrigt.

Herr talman! Livskvalitet myntades som begrepp av professor Levi i slutet av 70-talet. Centerpartiet anser att det finns skäl att trycka på livskvalitetsbegreppen, speciellt i en situation då depression och svårmod breder ut sig. Arbetet som den första ingrediensen i livskvalitetssökandet är helt klart. Just nu är arbetet en bristvara. Att då få något att syssla med måste vara viktigt. Alla arbetslösa bor inte så till att de kan syssla med något intressant. För många är risken att hamna i ett beroende av alkohol eller narkotika uppenbar. Genom ett fortsatt stöd till frivilligorganisationer som arbetar förebyg-

gande, som ger en bra föreningsaktivitet, kan man förhindra utslagning senare i livet.

Sverige måste med kraft avvisa alla förslag till legalisering av vissa narkotiska preparat. Inte minst i avtalsförhandlingarna inför EG-medlemskapet måste både detta och kravet på bibehållandet av den svenska alkoholpolitiken med kraft hävdas. Det ger en förhöjd livskvalitet att slippa hamna i ett beroende.

Jag hälsar med tillfredsställelse Sten Svenssons insikter i bensodiazepinproblematiken. Jag har under många år i riksdagen hävdat detsamma. Det känns skönt att få detta stöd från Psykiatriutredningen.

Till sist, herr talman, vill jag tala om att Centern inför 2000-talet vill införa ett nytt trygghetssystem. Det skall bygga på grundtrygghet. Det skall gälla lika för alla och vara oberoende av inkomst. Samhället skall garantera tryggheten för de svagaste grupperna.

Anf. 220 PONTUS WIKLUND (kds):

Herr talman! Häromveckan träffade jag på tåget en studentkamrat. Det var ett glatt återseende. Vi har setts endast en gång tidigare under de senaste 40 åren.

Snart kom hans fråga:

- Vad sysslar du med nu för tiden?
- Jag är riksdagsman.
- Vad säger du? Är du inte riktigt klok?

Sedan kom nästa fråga:

- Vad är det för frågor du mest arbetar med i riksdagen då?
- Jag sitter i socialförsäkringsutskottet så...
- Är du självmordspilot? avbröt han.

Jag skulle tro att många av kammarens ledamöter har mött liknande, om än inte lika raka, reaktioner. Denne min studentkamrat är en dynamisk, rättfram och hedervärd akademiker. Han började med två tomma händer, och han har gjort stora praktiska insatser i svenskt näringsliv.

Han vet, liksom många andra, en hel del om det ohållbara i den nuvarande situationen, vad gäller ekonomi och välfärd och sambanden dem emellan. Han vet en hel del om hur mycket det politiskt kommer att kosta att vrida detta rätt.

Som så många framhållit, och även jag vill betona, var tankarna bakom vår välfärd goda, och genomförandet var länge lyckosamt.

Det som kanske under senare år har förvånat mig mest är att man inte djupare har tänkt igenom hur trygghets- och bidragssystemen, även på den höga nivå som vi har, påverkar människors högst mänskliga beteende. De ger en anpassning som bl.a. innebär att förmånen, helt naturligt, snart blir en rättighet, vilket ibland medför överutnyttjande. Det förvånar mig också att det inte tagits större hänsyn till de många signaler som kommit allt tätare sedan 70-talet om att en av konsekvenserna är en ohållbar ekonomisk utveckling.

I mitt yrkesliv har jag under de senaste två decennierna kunnat konstatera hur socialförsäkringarna har blivit alltmer sofistikerade. De har blivit det i

så hög grad att de ofta mera har gynnat dem som har det ganska bra ställt och som har varit om sig och har kunnat ta för sig. Andra som egentligen bättre hade behövt dem har undvikit eller inte haft förmåga att utnyttja förmånerna.

Under de senaste åren har man justerat reglerna för flera komponenter i välfärdssystemen. De har stramats upp. Fördelningspolitiskt har utfallet inte alltid blivit bra. Många människors situation har blivit svår. De äldres sjukvård och omsorg har exempelvis fått otillräckliga resurser – där behövs omfördelning.

Till allt detta kommer det största akuta problemet av alla, den stora arbetslösheten, som kastar sin mörka skugga över hela fältet. En förbättrad allmän arbetslöshetsförsäkring är en angelägen reform.

Lojaliteten har minskat bland vårt folk. Men det finns fortfarande en stor grupp människor som är barn till folkrörelsernas hedersmänniskor, som har lärt sig att klara sig själva i de små gemenskaperna, som har undvikit att sätta sig i skuld, som våndas över sina barns framtid. Dessa människor utgör en stor potential när det gäller att vrida rätt det som har gått snett, om bara det politiska ledarskapet blir tydligt.

Vi kristdemokrater tror att flera av trygghetssystemen bör förändras i sin konstruktion, så att träffsäkerheten blir bättre, så att lojalitet, arbete och sparande uppmuntras på alla nivåer, så att den som anstränger sig enligt gamla hederliga, säg gärna, folkrörelsebegrepp belönas. De skall skydda alla, men i första hand skall de effektivt och heltäckande skydda dem som mest behöver samhällets skyddsnät. Vi behöver även kompletteringar i välfärden. Ett vårdnadsbidrag är exempelvis mycket angeläget. Det måste komma snart.

Vi måste försöka hitta gemensamma vägar och minska behovet av partipolitiska profileringar. Det är lätt att få höga siffror i opinionsmätningar genom att t.ex. gå emot förändringar i socialförsäkringar, som är nödvändiga men smärtsamma, därför att de försämrar för enskilda människor.

Vi kristdemokrater anser att trygghetssystemen även i framtiden bör vara generella, dvs. att de skall omfatta alla. De bör som huvudprincip i första hand ge en god grundtrygghet. De skall vara lika för alla, och de skall vara solidariskt finansierade. Riktade inslag behövs till särskilt utsatta. Varje utredning för reformering av någon socialförsäkring bör ta fram ett alternativ med grundtrygghet som bas.

Vår principiella syn är att det vid behov ovanpå denna grundtrygghet bör läggas obligatoriska eller frivilliga försäkringar. De kan vara privata eller tecknas genom avtal. De skall bygga på inkomstbortfallsprincipen, där egeninsatser är en viktig beståndsdel. Därmed ökar den enskildes valfrihet.

Den parlamentariska arbetsgrupp som arbetar med att ta fram ett reformerat pensionssystem arbetar i rätt riktning. Basen skall vara en god grundpension byggd på fördelningsprincipen. Men för övrigt skall det vara bättre samband mellan livslön, avgifter och pensionsbelopp. Det är viktigt att vi får ett inslag med obligatorisk försäkring för alla, med premiereservsystem på kanske 15-20 % av avgiften, att vi får ett system med pensionsdelning mellan makar samt pensionsgrundande år för vård av eget barn.

Jag vill betona att de skisser av framtida trygghetssystem som jag kortfat-

tat har nämnt inte berör dem som nu är äldre, allra minst dem som är pensionärer, inte heller dem som för övrigt är inne i systemet – som t.ex. har ersättning. Förändringar i konstruktionen av socialförsäkringar kräver vanligen långa övergångstider.

Herr talman! Social välfärd är för oss kristdemokrater en mycket angelägen fråga. Subsidiaritetsprincipen ser vi som grundläggande. De små naturliga gemenskaperna, främst familjen i vid bemärkelse, är utgångspunkten. De offentliga systemen skall bistå med stöd och resurser till alla, när gemenskaperna inte effektivt kan klara av problemen.

Anf. 221 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Jag vill koncentrera mig på ett tema som jag tror kommer att ställa social- och välfärdspolitiken inför en delvis ny situation, nämligen en framväxande klyfta mellan de nationella mål som regering och riksdag lägger upp för välfärds- och socialpolitiken och resultatet ute i människornas vardag, när nu kommuner och landsting inte längre har tillräckligt med resurser.

Under vårriksdagen skall socialutskottet och riksdagen ta ställning till väldigt fina socialpolitiska mål för barnomsorgen, äldreomsorgen, lika sjukvård för alla osv. Samtidigt bedriver regeringen en ekonomisk politik gentemot kommunerna som innebär stora indragningar och fortsatt skattestopp. Helt nyligen fick vi se helt nya ekonomiska realiteter. Kommunförbundet har tagit fram en rapport som visar att man med sämre skatteunderlag, sämre tillväxt och minskade statsbidrag kommer att förlora 27 miljarder kronor från 1992 till 1994. 50 000 människor kommer att behöva sägas upp.

Samtidigt intar regeringen ett förhållningssätt gentemot den kommunala självstyrelsen som jag tycker är väldigt förbryllande. Man signalerar nu att det skall föreläggas en proposition för riksdagen där man sätter en grimma på kommunerna och begär obligatorisk upphandling. Kommunförbundets jurister säger att detta strider mot grundlagen och mot Europakonventionen om kommunal självstyrelse.

Jag skall med några exempel belysa varför jag tror att det blir en framväxande klyfta mellan de nationella målen och människornas vardag.

Socialutskottet har under hösten gjort studiebesök och haft utfrågningar där vi har tittat på situationen för de bostadslösa, psykiskt störda och narkotikamissbrukare. Vi har kunnat höra från socialarbetare och klientorganisationer att det nu är ekonomiska mål som gäller för narkotikapolitiken. Man får en viss summa pengar. När pengarna är slut i den kommunala budgeten gäller inte längre socialtjänstlagens mål om vård efter behov. Detta tar jag som ett uttryck för en obalans på ett viktigt område mellan nationella mål och realiteterna för dessa särskilt utsatta människor.

Den andra sak som jag vill peka på är att utgifterna nu stiger okontrollerat ute i kommuner och landsting. När riksdagen behandlade den s.k. avgiftspropositionen, kunde vi socialdemokrater konstatera att regeringen inte hade något grepp, inte kunde se hur det hela kommer att skena i väg.

I gårdagens Svenska Dagbladet kunde jag läsa att fritidshemsavgifterna i Stockholm skall ökas från 550 kr till 850 kr. Vi tror att vi måste diskutera

högkostnadsskydd för att de nationella målen på det här området skall kunna förverkligas.

I det moderatledda Stockholms läns landsting råder nu litet av en nyliberal yra. Regeringen har presenterat fina mål för primärvården. Men jag kan konstatera att man i Stockholms läns landsting slår sönder primärvården. Ordförandena för svenska gynekologers organisationer vill komma till socialutskottet. K G Nygren har berättat för mig vad det har betytt när man under 50 år har kunnat hålla ihop mödravården och vad det har betytt att man kunnat hålla nere spädbarnsdödligheten, livmodercancer hos kvinnor, sexuellt överförbara smittsjukdomar. I ett penndrag drar man nu undan möjligheterna att bedriva en sammanhållen mödravård och hälso- och sjukvård. Hur stämmer detta med de nationella målen?

I Sigtuna kommun, som är en av de kommuner som skall ha försöksverksamhet där primärvården bedrivs hos kommunerna, fanns ungefär 55 personer anställda inom primärvården. Man beslöt att ersätta dessa med 2,5 husläkare. Hur skall då riksdagen kunna utvärdera primärvården i kommunerna jämfört med primärvården i landstingen – tanken var att man skulle titta på den sociala dimensionen och den medicinska – när man så radikalt förändrar förutsättningarna?

I regeringens proposition står att läsa att Sverige har anslutit sig till den folkhälsopolitik som Världshälsoorganisationen har beslutat om. Jag kan inte se ett ord om att de målen om folkhälsopolitiken finns med i den nyliberala yrans politik som vispas igenom i Stockholms läns landsting.

En fråga till regeringen som vi kommer att ta upp framöver är hur vi skall hantera den här situationen. Man måste föra en politik som går hand i hand med verkligheten. Riksdagen skall inte umgås med en verklighet och besluta om fina nationella mål för välfärden när verkligheten kommer att te sig annorlunda. Hur skall regeringen förhålla sig till den kommunala självstyrelsen och ge möjligheter att realisera de nationella målen? Socialdemokraterna tror att det, för att man skall kunna behålla trovärdigheten, blir nödvändigt att samla parlamentarikerna i en bred kommitté och göra en syneförrättning för att ta reda på vad som händer ute i välfärdssamhället.

Anf. 222 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Livet är tomt och innehållslöst som en påse. Det är ett citat av en svensk revykomiker. När begreppet myntades var det nog inte avsett som ett ordspråk som syftar på politiska åtgärder 1993. Fakta är att livet av nästan 1 miljon medborgare nu upplevs som särskilt tomt och krisartat.

Sveriges medborgare är nu mer krismedvetna än förr. De förväntar sig därför en aktiv "signalpolitik". Vi måste trycka på och få blåljusen att lysa på regeringsbilarna, ta rejäla grepp på en välfärd som är överutnyttjad.

De sociala trygghetssystemen har byggts upp och tänkts att finansieras kollektivt efter varje medborgares förmåga. Detta skrivs i en ledare i Aftonbladet.

Under 1980-talet hade nästan alla svenskar jobb, skapade genom en näst intill okontrollerad expansion av den offentliga sektorn. Nu ser vi resultatet. Vi har inte råd med alla bidrag och ersättningar. Vi är med full fart på väg utför. Situationen är mycket allvarlig. Sverige är i närheten av en gräns då

alla medborgare kommer att behöva förändra sin välfärd. Om inte signaler om den nya välfärden sänds ut nu, kommer vi snart att få en välfärd i Sydeuropaklass.

Vi har konsumerat enskilt på kredit. Många medborgare häftar i skuld. Sverige måste spara mer och avsätta mer till investeringar men samtidigt betala skulderna. Alla måste spara – observera att alla måste spara. Ingen kommer undan. Socialtjänstutredningen måste också ta åt sig och spara.

Enligt Sydsvenska Dagbladet arbetar utredarna med en nettonorm för socialbidrag. Bidraget skall täcka de allra nödvändigaste levnadskostnaderna. Jag hoppas att de ansvariga ser till att en bostadskostnad för en liten bostad ingår i denna nettonorm. Det finns nämligen ingen rättvisa i att bidragstagare skall kunna bo i större bostäder än de som har arbete och betalar skatt.

Det måste till styrinstrument för att ändra missförhållandena. Man kan fråga sig om regeringen är beredd att verka för sådant.

Herr talman! Välfärden bygger på rätt till arbete och utbildning, rätt till goda uppväxtvillkor för alla barn, trygghet när man blir sjuk och när man är gammal. En sak är klar: All välfärd måste stå på säker grund, skapad genom produktion och tillväxt. Alla som kan och vill arbeta skall också ha ett riktigt jobb. Den verkliga arbetslösheten måste diskuteras i samband med välfärden. Det är inte bara de 330 000 registrerade som är arbetslösa. Vi måste redovisa alla som är utan jobb. Då framkommer vidden av krisen.

Jag har gjort följande försök till uppskattning av det berörda antalet personer inom arbetsmarknadsutbildning, rekryteringsstöd, beredskapsarbete, utbildningsvikariat, inskolningsplatser, ungdomspraktikplatser, lönebidragsanställda, Samhallsanställda i icke prioriterade grupper, offentligt skyddat arbete, Arbetsmarknadsinstitutets sysselsatta, lönegarantiplatser, komvuxelever utan alternativa jobb, förtidspensionärer som har pensionerats på grund av arbetsbrist, asylsökande, socialbidragstagare som behöver ersättning på grund av att de är utförsäkrade och till sist arbetslivsutvecklingssysselsatta på s.k. gubbdagis.

De uppräknade åtgärderna sysselsätter öppet eller dolt omkring 620 000 medborgare. Därtill kommer den redovisade arbetslösheten med 330 000 arbetslösa.

Anf. 223 FANNY RIZELL (kds):

Herr talman! I en period med svåra finansiella kriser är det särskilt angeläget att slå vakt om svaga grupper. Människovärdet måste alltid vara högre än penningvärdet. Ibland känns det dock som om den ekonomiska debatten alltför ensidigt dominerar i svensk politik. Det gäller att inte bli förblindad och att inte glömma bort det livsnödvändiga – vården och omsorgen för människor i krisens tider. Samhället får aldrig bli så hårt och kallt att det enbart prioriterar de materiella frågorna. Vi måste se till att de "mjuka frågorna" lyfts fram och prioriteras.

Årets budget innehåller avsevärda besparingar. Mycket av det som föreslås är smärtsamt, och vi har enbart kunnat acceptera det därför att vi vet att alternativet är så mycket värre. Många har i denna talarstol talat om arvet efter den socialdemokratiska regeringen. Det är ett faktum att om man tar över ett konkursbo, så måste man göra något för att få ordning på ekonomin.

Det som nu görs är nödvändigt för att även på sikt kunna erbjuda trygghet och omsorg för de gamla och sjuka.

Vård och omsorg vid sjukdom och svaghet tillhör de mest grundläggande kraven inom välfärden. Sverige är inte ett välfärdsland om inte alla vid behov kan få adekvat vård och omsorg, oberoende av vilka andra sociala förmåner som erbjuds i utbyte mot våra skatter och avgifter. Vi måste leva upp till gällande hälso- och sjukvårdslag; bra vård på lika villkor för alla, och till löftet i förklaringen vid regeringens tillträde 1991, att arbetet med att skapa värdiga villkor för gamla och sjuka skall intensifieras.

Det är glädjande att se att när regeringen nu har avlämnat sitt förslag i husläkarfrågan till lagrådet, har patienternas ställning stärkts. Den största ofrihet som någon patient kan uppleva är när det saknas läkare där man bor. Att införa en helt fri etablering för läkare löser inte detta problem. Därför är det bra att regeringen klart har uttalat att det för att få en god hälso- och sjukvård i hela landet krävs att befolkningen har tillgång till läkarinsatser oavsett bostadsort. Vidare är det viktigt att en läkare exempelvis på deltid kan vara husläkare samt också på deltid arbeta på sjukhus som specialist inom t.ex. reumatologi eller geriatrik. På så sätt kan läkarens kompetens utnyttjas optimalt till gagn för många patienter. Enligt min mening är det också angeläget att landstingen har ett övergripande ansvar för planeringen.

Vem som är huvudman för en viss verksamhet får dock aldrig bli en huvudfråga. Det väsentliga för den enskilda människan är vårdens innehåll och kvalitet. Vi måste helt naturligt acceptera att sjukvårdskostnaderna inte kan öka i ohämmad takt. Men i en tid då en rad reformer genomförs inom hälso- och sjukvården är det dock nödvändigt att fortlöpande följa upp dessa reformers effekter för att säkra vårdens och omsorgens kvalitet. I kvalitetssäkringen måste ingå ett effektivt fungerande forum dit den enskilde och anhöriga kan vända sig när de upplever att vårdens och omsorgens behov inte har tillgodosetts. Det gäller inte minst om detta sker på grund av bristande resurser. Det är hög tid för en nationell strategi för kvalitetsuppföljning och kvalitetssäkring inom svensk sjukvård.

Det nuvarande välfärdssystemet omfattar transfereringar på ca 300 miljarder kronor per år. Min uppfattning är att vi borde överväga omprioriteringar inom hela den befintliga välfärden i vårt land. Det är svårt, men det är vår uppgift som politiker.

Vad är egentligen viktigast? Att vi har världens största bostadsyta per invånare eller att vi alla och våra närmaste får adekvat vård vid behov, även om vi inte längre kan vara produktiva, när vi blir kroniskt sjuka eller mycket gamla, när vi behöver hjälp för att ta oss fram till toaletten, få mat och dryck, få hjälp med att klä på oss på morgonen och att klä av oss på kvällen, när vi inte längre orkar göra vår röst hörd? Detta gäller omsorg om människovärdet i dess allra djupaste dimension.

Herr talman! Det är min bestämda uppfattning att ytterligare indragningar när det gäller statliga medel till landsting och kommuner inte kan komma i fråga de närmaste åren mot bakgrund av de stora behov som finns för att tillförsäkra alla en god vård och omsorg.

Anf. 224 INGVAR BJÖRK (s):

Herr talman! Jag skall i detta mitt anförande uteslutande behandla de handikappades problem och svårigheter. Rubriken för denna del av debatten är Välfärdspolitik, och denna rubricering är för min del mycket välfunnen. Den täcker precis det som jag vill tala om.

I 1989 års handikapputredning gjordes ett försök att mäta människornas standard, för dem som hade drabbats av funktionshinder. Jag skall återge sid. 232–234 ur Handikapp och välfärd – en lägesrapport som Handikapputredningen gav ut 1990. Man jämförde tio olika slag av kommuner med varandra, nämligen en storstad, förortskommuner, mindre landsortskommuner och länshuvudstad. Den person som användes vid en jämförelse mellan de olika kommunerna var en handikappad med en inkomst som varierade mycket beroende på vilken kommun han bodde i. Han hade omkring 5 300 kronor i månadsinkomst efter att ha betalat skatt. Men till denna inkomst skulle den handikappade sedan lägga vad han fick i bidrag från den kommun som han bodde i. Här kommer de stora skillnaderna in. I den kommun där han fick den minsta inkomsten blev denna 3 475 kronor per månad och i den kommun där han fick den högsta inkomsten blev denna 4 792 kronor per månad. Inkomsten per år blev således 41 792 kronor i den ena kommunen och 57 504 kronor i den andra kommunen, dvs. en skillnad på 15 804 kronor per år. De övriga kommuner, som jag tidigare har nämnt, placerade sig mellan den kommun som gav mest och den kommun som gav minst. Det innebar alltså olika standard beroende på vilken kommun han bodde i, beroende på kostnaderna för färdtjänst och hemtjänst samt nivån på det kommunala bostadstillägget.

Herr talman! De handikappade lider alltså av att ha en mycket låg levnadsstandard. Det gäller faktiskt en stor del av de handikappade. Lägg sedan till att kommunerna bidrar till att förvärra denna situation för de handikappade, och att kommunernas ekonomiska svårigheter är i dag större än när den här undersökningen gjordes.

Enligt min mening är dessa skillnader i standard alltför stora. Jag önskar naturligtvis att de kommuner som ligger lägst skall kunna lyftas upp till den nivå där den kommun som ligger högst befinner sig. Om man önskar sig detta, måste staten helt enkelt gå in och omöjliggöra att en del kommuner ger för små bidrag.

Låt mig också ta upp frågan om resemöjligheten för de handikappade. Handikapputredningen säger: "Målet skall vara att människor med funktionsnedsättningar tillförsäkras samma villkor och möjligheter att resa som andra invånare." Har då inte människorna i vårt land denna möjlighet? Det gjordes en rapport om handikappanpassning av kollektivtrafiken – utvärdering av tio års anpassningsarbete. Vad drog då Transportrådet för slutsatser av denna rapport? För människor med mer omfattande förflyttningshandikapp har det inte skett några större förbättringar. En fullständig tillgänglighet till de kollektiva färdmedlen, dvs. plana insteg, lyftar eller ramper på alla färdmedel och alla knutpunkter och anhalter såsom terminaler, busshållsplatser, järnvägsstationer etc., har hittills inte kunnat genomföras.

Handikapputredningen påpekar mycket starkt att, och jag citerar här Handikapputredningens slutbetänkande Ett samhälle för alla, "kollektivtra-

fiken sett från den funktionshindrades synvinkel är en helhet och bygger på ett samspel av anpassning i hela resekedjan."

Man menar alltså att färdmedlen måste anpassas till funktionshindrade personer. Vidare måste förflyttningsmiljöerna anpassas till dem som är funktionshindrade. Det räcker inte om man bara tar hänsyn till färdmedlen, utan man måste också handikappanpassa trottoarer, terminaler, hållplatser och gator.

Om vi nu tänker oss att vi får en sådan utveckling på reseområdet som Handikapputredningen föreslår, kommer denna utveckling emellertid att ta tid. Vi är då framme vid år 2000. Vad återstår då för de personer som är funktionshindrade? Det är i huvudsak den kommunala färdtjänsten. Den beskrivs i Handikapputredningens betänkande Handikapp – Välfärd – Rättvisa. Den kommunala färdtjänsten har emellertid stora brister. Enligt min mening är det främst variationen i avgifter som är mycket orättvis. Det redogörs för bl.a. den avgift som den färdtjänstberättigade får betala. Man finner att denna avgift varierar kraftigt mellan kommunerna.

Det är min förhoppning att man verkligen skall se på vad dessa avgifter innebär för människorna. Skilda avgifter innebär att orättvisorna hålls vid liv i olika kommuner. Men egenavgiften borde inte överstiga kollektivtrafiktaxan i lokal- och länstrafik. Detta är något som även Handikapputredningen föreslår.

Anf. 225 MY PERSSON (m):

Herr talman! Låt mig få börja med att beklaga att socialministern tydligen var tvungen att gå innan debatten var slut. Men jag är övertygad om att han hade mycket starka skäl.

I Bra Böckers uppslagsbok av år 1990 definieras en välfärdsstat som "en stat som genom omfattande socialpolitiska åtgärder söker erbjuda medborgarna ekonomisk trygghet från vaggan till graven". Vidare sägs: "Sverige har länge betraktats som ett föregångsland på detta område – – –."

Sant är att "den svenska välfärdsstaten" blev något av ett begrepp under efterkrigstiden. Nu har denna välfärdsstat alltmer kommit att likna en stat i såväl ekonomisk som social kris, mycket på grund av att den goda folkhemstanken om en för alla av samhället garanterad trygghet kom att bli ett handlingsförlamande fångstnät i stället för det goda skyddsnät som det var ämnat att vara.

I kväll diskuterar vi den framtida välfärdspolitiken. Det kan göras på olika sätt. Förvisso är det nödvändigt att i en politisk debatt tala i konkreta termer. Förslag till lösningar i sakfrågor sätts under debatt. Detta är viktigt. Men lagregleringar och ekonomi är endast medel för att uppnå det goda samhället. Målet är dess innehåll.

Hur skall 2000-talets svenska välfärdssamhälle egentligen se ut? Vilken roll skall den enskilda samhällsmedborgaren spela?

Jag anser därför att det i denna debatt även bör diskuteras hur vi tillsammans skall kunna, inte restaurera den gamla välfärdsstaten, utan fastmer bygga ett nytt framtida samhälle, där välfärd skall innebära trygghet och gemenskap, men också frihet för och ett myndigförklarande av varje människa. Det är i detta långsiktiga perspektiv som jag skulle vilja fundera.

En gång intervjuade jag en pensionerad, ännu yrkesverksam läkare i Köpenhamn. Vårt samtal rörde sig om vad som fordrades för den äldre människan för att hon skulle få god livskvalitet. Min samtalspartner slog genast fast, utifrån sin långa erfarenhet, att det för ett gott åldrande fordrades, förutom förmånen att få vara lagom frisk också "de fyra K" – krav och konsekvens, kontakt och kärlek.

Hon sade: Dessa mina gamla, många i dag runt 90 år, har vuxit upp under svåra förhållanden – krig, fattigdom och sjukdom. För varje svårighet har de måst lita till sin egen kraft. Något samhällets skyddsnät fanns inte då. Alltså ställdes det stora krav på dem. Men för varje gång de klarat av en svårighet kunde de sträcka på sig och säga: Detta klarade jag. Och nästa gång jag möter en svårighet klarar jag nog den också.

Min samtalspartner sade sedan: Till detta vill jag foga att mina gamla växte upp i en levande gemenskap människor emellan, där kontakt och kärlek var realitet och därför blev till hjälp för dem.

Herr talman! "De fyra K" är enligt min mening också tillämpliga på det goda samhället. Varje människa måste omfattas av krav. För mig är krav inte ett fult moderat ord. Krav är egentligen förväntan, anpassad till vars och ens förmåga. Den som inte har positiva förväntningar på sig – det gäller människan i alla åldrar – har inte heller något att söka leva upp till. Det lilla barnets "kan själv" är kanske just uttrycket för det lustfyllda i att kunna visa sin omgivning att man klarar av det som förväntas av en. Och för varje gång som man klarat av en uppgift, växer man litet som människa.

I morgondagens samhälle måste det ömsesidiga ansvarstagandet mellan individ och stat återigen väckas till liv.

Det som utsatte vårt s.k. välfärdssamhälle för påfrestning var bl.a. att det sociala skyddsnätet kvävde och passiviserade. Detta tog i stor utsträckning död på alla former av den enskilda människans goda vilja både till att försöka klara sig själv och till att hjälpa andra, eftersom det ju var statens angelägenhet. Därmed började också gemenskapen människor emellan att luckras upp. Samhörigheten generationerna emellan försvagades. Unga och gamla kom att leva alltmer åtskilda. Och därmed försvann både stabiliteten och tryggheten i tillvaron.

Jag tror att vårt nya välfärdsbygge måste grundas dels på att var och en av oss omfattas av de goda förväntningarna, anpassade efter vars och ens förmåga, dels på den kontakt och kärlek som yttrar sig i att vi engagerar oss i varandra, att vi känner ansvar för varandra och att vi bryr oss om varandra. Detta är så enkelt att uttrycka i tal, men mycket svårare att leva upp till – kanske särskilt om vanan saknas.

Men i varje samhälle finns de människor som av olika anledningar inte kan uppfylla ställda förväntningar. Det kommer alltid att finnas de som är i extra stort behov av omsorg och medmänsklighet, t.ex. barn som far illa, de mycket svårt sjuka och inte minst de allt fler mycket gamla, ofta dementa. För dem skall samhällets skyddsnät, en social och ekonomisk trygghet, alltid finns till hands. Då blir det statens och därmed allas vår uppgift och skyldighet att hålla det i beredskap.

Herr talman! Slutligen: "Det behövs en kris för att gemenskapen skall tillvaratagas", sade Sven Delblanc.

Låt oss försöka göra den kris som vi i dag genomlever till en möjlighet för att skapa det framtida svenska samhälle i vilket vi alla kan färdas väl. (Applåder)

Anf. 226 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det är inte så värst länge sedan vi på moderata valmöten och i medierna gång på gång kunde höra att välfärden bara kunde räddas om vi sänkte skatterna och drog ned i den offentliga sektorn. Det var bara några sekunder sedan som vi fick höra detsamma här i kammaren. Hela valrörelsen ägnades åt att föra ut denna tanke, och Moderaterna lyckades övertyga många om att den var riktig.

Den personliga friheten skulle öka. Var och en skulle få chansen att styra sitt eget liv, utan inblandning av politiska beslut. Det skydd som våra gemensamma försäkringar, gemensamt finansierade och drivna skolor, sjukhus, dagis, vårdhem och mycket annat ger, beskrevs som en tung börda och något som fjättrade oss och tvingade oss in i något kolossalt maskineri. Umbärandena beskrevs närmast som något som stärker oss. Fria skulle vi bli först den dagen som var och en skötte sig själv.

Man lyckades övertyga så många om detta att Moderaterna fick makten, både här i riksdagen och i många kommuner och landsting.

De väntade inte en minut med att börja uppfylla sina löften till väljarna. Och varför skulle de göra det? De hade ju fått ett mycket tydligt mandat. Så långt, herr talman, är jag med. Men sedan förstår jag inte längre.

Nu när konsekvenserna av denna politik börjar visa sig i form av att det blir fler ungar i varje klass, färre vuxna på varje dagisavdelning och fler barn, färre hemtjänsttimmar, stängda bibliotek och mycket annat, då börjar människorna att dra öronen åt sig. Nu kommer också protesterna.

Då smiter Moderaterna från sin politik. De säger att pengarna tyvärr är slut. De säger att de är tvingade. Så fort de får tillfälle skyller de dessutom alltihop på oss socialdemokrater.

I går kväll fick jag höra en ny variant. Per Unckel stod här och sade att Moderaterna inte alls ville spara på komvux, utan det var kommunerna som ville göra det.

Jag har en stilla undran. Menade Moderaterna ingenting alls med sina vallöften, om de nu inte vill uppfylla dem utan tvingas av oss?

Varför gråter Moderaterna nu? Det var ju faktiskt det här som de ville. Om de inte ville det, skulle de ha kunnat stödja socialdemokratiska initiativ, vilkas syfte just har varit varit och är att hindra den nedrustning som nu pågår.

Jag vill påminna om ett par sådana initiativ. Utan att försämra budgetbalansen, skapade vi utrymme för bibehållet stöd till kommunerna under detta löpande budgetår. Det handlar om 7,5 miljarder kronor. Det är mycket.

Kommunerna måste dessutom få förtroendet att sköta sin ekonomi. Vi måste ge dem beskattningsrätten tillbaka. I många kommuner är skatten hög och kan förmodligen inte höjas ytterligare. Men det finns också lågskattekommuner som tål höjningar för att den soclala nedrustning som pågår skall kunna undvikas. Det förhindrar regeringen i dag.

Det kan inte hjälpas att man då och då tycker sig höra att en och annan

moderat med litet grand av triumf i rösten konstaterar att pengarna är slut och att festen är över. För de flesta andra människor innebär samma budskap oro för tryggheten, för barnens skolgång, för jobbet och för bostaden. Men för Moderaterna tycks detta duga som kamouflage för en orättvis och osolidarisk politik.

Vad är det som får moderater att bli övertygade om att vägen till en stabil ekonomi går över en raserad välfärd?

I dag snurrar i kommunerna – inte minst i Stockholmsregionen – en karusell som beror på dels resursbrist, dels moderata kommunledningars ambitioner att förändra kommunerna till ett slags "köp och sälj"-bolag. Privatiseringen verkar vara överordnad alla andra mål.

I den här karusellen går mycket kompetens till spillo. Tusentals anställda sägs upp och tvingas bryta upp från väl inkörda arbetsgemenskaper. De flesta av dem som sägs upp går direkt ut i arbetslöshet. Det finns inga jobb att söka.

Kostnaderna flyttas på det här sättet bara över till ett annat konto, och vi får ingenting tillbaka. Jag förstår inte vitsen med detta.

Starta eget! Det är vad moderata kommunalråd säger till dem som sparkas. Men det är snarast ett hån. Och vad är det som får moderater att bli övertygade om att ekonomisk stabilitet skapas genom ökad arbetslöshet?

Låt mig till sist säga något om fördelningen av statsbidragen till kommunerna.

På grundval av material från Svenska kommunförbundet har vi försökt att studera konsekvenserna av ett fullt genomfört nytt statsbidragssystem. Vi har fått fram en mycket skrämmande bild. I absoluta tal minskar statsbidragen till Stockholmsregionens kommuner från ca 9 miljarder år 1991 till 1,4 miljarder år 1995, när övergångsbestämmelserna upphört. Relativt sett minskar länets andel av statsbidragen till kommunerna från drygt 17 % till 3,5 %.

Var och en förstår att detta är en uppseendeväckande och mycket oroande utveckling.

Jag vill att vi skall använda den politiska makten till att styra utvecklingen i riktning mot solidaritet. Om vi föredrar att bara titta på när klyftorna ökar och marknadskrafterna slår ut både människor och regioner, kan vi göra det på något annat ställe än i riksdagen.

Finns det någon moderat här som skulle kunna redovisa hur det parti som i praktiken styr vårt land ser på dessa frågor?

Anf. 227 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Eva Johansson att det är nödvändigt att göra de här förändringarna i ekonomin för att vi skall kunna skapa den tillväxt som är nödvändig för en på lång sikt säkrad välfärd.

Det har varnats för den utveckling som Socialdemokraterna sedan deras långa regeringstid bär ansvar för. Kjell-Olof Feldt exempelvis har ju sagt att om det inte görs ingrepp i de olika systemen, kommer vi så småningom att hamna i en situation som han benämner arbetslöshetens stålbad. Nu är vi där.

Socialdemokraterna har ju själva bekänt att de här förändringarna är nöd-

vändiga i och med att de skrivit under på de motiv som fanns med i krispaketen 1 och 2. Hade detta fullföljts även i fråga om krispaket 3, skulle vi ha kunnat vara på god väg när det gäller att säkerställa våra framtida möjligheter att försörja de olika trygghetssystemen. Men modet svek hos Socialdemokraterna. Man klarade inte den interna opinionen beroende på att man under decennier vant sina väljargrupper vid att löner bara kan öka, att bidrag bara kan öka etc. etc. Men så kan man inte fortsätta.

Anf. 228 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är nödvändigt för tillväxten, säger Sten Svensson apropå förändringarna. Men finns det något exempel på att den här vägen varit särskilt lyckad när det gäller att skapa ökad ekonomisk stabilitet och tillväxt i ett land? Denna väg har prövats på ganska många ställen. Men jag har inte lyckats finna att man på något ställe har byggt upp en välfärd med den här politiken. Tvärtom har den lett till en ännu större arbetslöshet och till ytterligare bördor för ekonomin.

Den största styrkan för vår ekonomi och det som vi kan bygga en varaktig stabil ekonomisk utveckling på är faktiskt just att människor är i arbete.

Sedan säger Sten Svensson att Socialdemokraterna skulle ha skrivit under på den här politiken men att modet svek. Nej, vi har sannerligen inte skrivit under på en politik som går ut på att riva ner välfärden och öka arbetslösheten – en politik där marknadskrafterna tillmäts så stor betydelse att politiker inte skall få lägga sig i, som Sten Svensson säger.

Vi skulle inte använda de politiska instrument som vi har till att dämpa under en högkonjunktur och till att gasa lämpligt mycket under en lågkonjunktur för att på det sättet komma över de svårigheter som både en överhettad konjunktur och en djup lågkonjunktur innebär för nationen och för de enskilda människorna.

Vi har aldrig skrivit under på detta, och det kommer vi heller aldrig att göra. Vi har tillräckligt med mod för att våga förespråka en politik som medverkar till att landet tar sig ur svårigheterna.

Men regeringen duckar. Man gömmer sig, och man har smitit från sitt ansvar.

Anf. 229 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Genom uppgörelsen om krispaketen 1 och 2 har Socialdemokraterna godtagit de motiv som finns i det sammanhanget för att vidta de nödvändiga åtgärderna. Jag kan exempelvis peka på förändringarna i fråga om sjukersättningen och karensdagen – som Socialdemokraterna länge motarbetade. Tidigare sade ju Socialdemokraterna att de aldrig någonsin skulle gå in på de frågorna. Nu har de, genom att godta de här sakerna i krispaketen 1 och 2, ändå erkänt att detta skulle kanske ha gjorts långt tidigare.

Genom nämnda typ av insatser under en högkonjunktur blir det mycket lättare. Men det klarade man inte av, utan man sköt problemen framför sig. Problemet med Socialdemokraterna är just att de inte har kunnat förklara för de egna väljargrupperna vilka åtgärder som de facto krävs för att den

ekonomiska tillväxten skall säkras på litet längre sikt och för att vi därigenom skall få förutsättningar att finansiera välfärden.

Anf. 230 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag nödgas konstatera att Sten Svensson inte gärna vill redovisa motiven för den borgerliga och den moderata politiken. Hela tiden ägnar han sig i stället åt det som jag inledningsvis försökte beskriva. Han skyller dagens situation på Socialdemokraterna.

Jag vill påminna Sten Svensson om, och det får man göra ganska ofta när det gäller moderata debattörer, att vi faktiskt har en borgerlig regering. Efter ett och ett halvt år vid makten tycker jag nog att den borgerliga regeringen skall kunna tillskrivas åtminstone något ansvar för hur det ser ut i landet.

Vi är medvetna om att det är nödvändigt att diskutera både försäkringar och alla andra verksamheter som bedrivs i gemensam regi. Det är en självklarhet, och det har vi alltid gjort. Vi har aldrig trott att samhället en gång för alla är klart. Men det är en väldigt stor skillnad mellan å ena sidan att skära ner och riva ner och å andra sidan att vilja åstadkomma en förändring som syftar till en bättre anpassning till de behov som människor i dag har.

Vad som gällde i höstas, Sten Svensson, var faktiskt att vi i ett akut krisläge, där regeringen inte klarade situationen, var beredda att ta vårt ansvar. Men regeringen har faktiskt på ett väldigt torftigt sätt svarat upp mot de överenskommelser som sedan har träffats. Vi är beredda att ta de här diskussionerna, men också regeringen måste nog visa att den är beredd att ta ansvar för vårt land. Framför allt måste den sluta upp med sitt tröstlösa handlande – man skyller ju på en regering som avgick för ett och ett halvt år sedan.

Ni har bett väljarna om mandat att styra landet. Det mandatet har ni fått, och ni har makten. Använd den!

Förste vice talmannen anmälde att Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 231 JOHAN BROHULT (-):

Herr talman! HIV och aids har blivit ett ökande problem i samhället. Jag vill här framlägga några förslag till åtgärder som syftar till en minskning av riskerna för smittspridning.

Personer som drabbas av HIV och aids kan i princip delas in i fem grupper: narkomaner, prostituerade, homosexuella, heterosexuella och personer som behandlats med blod eller blodprodukter.

Innan jag går in på en beskrivning av de här grupperna vill jag framföra synpunkten att epidemiologiska, medicinska, sociologiska och demografiska fakta måste tillåtas väga tyngre än politisk ideologi och orealistiskt tänkande. Tvång måste ibland kunna accepteras såsom kontrollåtgärd. Betänk att aids är en långsam tortyr till döds!

Bestämmelserna och föreskrifterna om hur provtagning skall gå till hos patienter och grupper är ibland så svåra att myndigheter och läkare inte klarar av pappersexercisen. Det är emellertid viktigt att man av smittprofylak-

tiska skäl tillåts ta prover. Nu har man inte rättighet att mot en persons vilja utföra ett HIV-test, om inte synnerliga skäl föreligger att misstänka att en viss person är smittad. Man har inte rätt att undersöka vissa riskgrupper, såsom narkomaner och prostituerade. Detta är något som man bör ändra på. Samhället bör få ökade befogenheter att kontrollera vissa väl definierade riskgrupper.

Narkomaner utgör den största riskgruppen. Här finns det två typer av politiska åtgärder. Antingen tillåter man eländet och förser narkomanerna med fri narkotika och fria sprutspetsar, eller också skall man förbjuda narkotikaanvändandet. Då bör själva narkotikaanvändandet vara straffbart, för i så fall skulle man få mycket bättre möjligheter att komma till rätta med denna problematik.

En tung narkoman kostar flera miljoner kronor per år. Det kan alltså löna sig väldigt mycket att satsa stora pengar på att rehabilitera narkomanerna. Jag håller fullständigt med Bo Holmberg om att man måste kunna satsa mycket pengar på en aktiv rehabilitering, men då måste man kunna tillåta tvång. Man måste få ta hand om narkomanerna på ett sådant sätt att det blir en rehabilitering som håller.

Det borde alltså vara olagligt att vara narkoman. Antingen skall man åka i fängelse, eller också, vilket vore det bästa, skriva på för ett rehabiliteringsprogram som upprättas mellan narkomanen och staten. Detta innebär att narkomanen i stället för fängelse kan välja vård, en vård som leder till att narkomanen blir fri från sitt missbruk. Här finns det mycket att hämta. Man får rehabiliterade personer, och man får en minskad risk för smittspridning.

Den andra gruppen som är viktig för att minska risken för aids-spridning är de prostituerade. I det panoramat deltar tre grupper. Det är de prostituerade, det är torskarna och hallickarna.

De prostituerade utgörs ofta av flickor med narkotikaberoende. Det kan vara flickor med dålig ekonomi, och det kan vara flickor som har blivit psykiskt störda, t.ex. incestoffer. Om man på ett tidigt stadium kunde rehabilitera dessa flickor, skulle man kunna göra väldigt mycket.

Prostitutionen skall vara förbjuden. Flickorna skall inte straffas, men de skall ha skyldighet att ställa upp i rehabiliteringsprogram, som gärna får kosta mycket, eftersom man då sparar ändå mer pengar. Dessutom räddar man dessa olyckliga flickor.

Torskarna skall dömas till samhällstjänst, så att de får lägga till rätta en del av det de har åstadkommit. Lämpligt är att de kan få arbeta inom sjukvården eller inom omvårdnad.

Det finns en riskgrupp till, och det är de homosexuella. Här måste vi dock tänka på att de har fått sin smitta innan man kände till problematiken med HIV och aids. Därför kan man förvänta sig att den information som nu ges kan vara effektiv.

Samma sak gäller de heterosexuella. Men det är viktigt att påpeka för medborgarna att aids nu har spritt sig till det heterosexuella samhället. Man måste i sin information också vara berättigad att tala om och utpeka länder med en hög frekvens av HIV och aids.

Slutligen, herr talman, vill jag fästa uppmärksamheten på blod och blodprodukter. Det är viktigt att olika ekonomiska modeller, köp–sälj-modellen

och DRG-systemet, icke får innebära att man gör avkall på den kontroll av blod och blodprodukter som är nödvändig.

Herr talman! Jag vill framhålla att aids-problematiken är så allvarlig att allmänpreventiva skäl måste tillåtas väga tyngre än som hittills har varit fallet.

Invandrar- och flyktingpolitik

Anf. 232 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Inbördeskriget i det forna Jugoslavien leder till att människor tvingas fly till andra länder i Västeuropa. I dag är ca tre miljoner på flykt i f.d. Jugoslavien. I Sverige finns nu på flyktingförläggningarna närmare 70 000 människor från f.d. Jugoslavien.

Situationen i Europa visar med stor tydlighet att det europeiska samarbetet måste öka, bl.a. i frågor som rör asyl, synen på flyktingkvot och finansiering av FN:s verksamhet. Utan samverkan i asylfrågor kommer Västeuropas länder att bli mer och mer restriktiva, för att undvika fler och fler asylsökande till det egna landet.

I krigets spår följer också stora mänskliga tragedier. Från krigets Bosnien rapporteras att mellan 20 000 och 60 000 kvinnor har våldtagits av serbiska soldater. Våldtäkt används som vapen i kriget. Det är en skändning som drabbar de muslimska kvinnorna extra hårt. De kvinnor som skändats betraktas som orena och anses dra skam och vanära över familjen. För de kvinnor som vill behålla sitt barn återstår kanske inget annat än att fly.

Det är lätt att känna sympati för den sorgedemonstration som de kvinnliga statsråden och deras medarbetare genomförde utanför regeringskansliet i går. Men en fråga inställer sig omedelbart: Vad gör regeringen mer? På vilket sätt är regeringen beredd att hjälpa de kvinnor som man demonstrerar för? Är Birgit Friggebo t.ex. beredd att ge de våldtagna muslimska kvinnorna asyl och hjälp i Sverige om de begär det?

Jag efterlyser ett kraftfullt internationellt agerande från regeringens sida. Sveriges röst i världen har, om inte helt tystnat, så i varje fall blivit mycket svag, för att inte säga viskande.

Det är också svårt att se linjerna i den flyktingpolitik som regeringen bedriver. Flyktingpolitik är svårt. Det medger jag gärna. Den kräver helhetssyn och insikt. Den kräver förmåga att stå för svåra avvägningar och att fatta svåra beslut. Har regeringen den förmågan? Ser man tillbaka på vad som hittills uträttats blir svaret nej.

Herr talman! I dimma dold är en passande titel på årets budgetförslag när det gäller invandrar- och flyktingpolitiken. Regeringen lägger ut dimridåer för att dölja bristerna, inkonsekvenserna och nedskärningarna. Jag skall lämna några exempel och börjar med Utlänningsnämnden.

Beslutet om att inrätta en utlänningsnämnd togs i riksdagen den 4 december 1991, och den 1 januari skulle den träda i funktion. Det säger sig självt att det var omöjligt. Det har tagit ca ett år innan Utlänningsnämnden har kunnat fungera fullt ut. Det har också kostat mycket pengar, onödigt väntande och lidande för många människor.

Nu har nämnden en väl fungerande personalstyrka, med den personal som behövs för att klara av ärendena i rimlig tid. Det kostar 70 miljoner, men nämnden får nöja sig med 50 miljoner. Invandrarministern är medveten om att personalstyrkan behövs och skall återkomma i tilläggsbudget eller i kompletteringspropositionen.

Invandrarministern kan inte vara ovetande om att Invandrarverket har ett mycket stort antal öppna ärenden. Vi vet att de flesta som får avslag på sin ansökan av Invandrarverket överklagar till Utlänningsnämnden. Kan inte Utlänningsnämnden i snabb takt avgöra överklagandeärenden, kommer handläggningstiderna att ytterligare förlängas, med allt vad det innebär av onödigt lidande för människor som får vänta på ett besked. Det innebär också stora kostnader för samhället.

Det effektivaste sättet att minska förläggningskostnaderna är att se till att handläggningstiderna är korta. Vi föreslår därför i vår flyktingpolitiska motion att Utlänningsnämnden under budgetåret får behålla sin nuvarande inskolade extra personalstyrka.

En annan dimridå gäller flyktingkvoten. Jag delar regeringens uppfattning att det behövs flexibla resurser för att snabbt kunna ingripa i plötsliga nödsituationer. Jag delar också uppfattningen att medlen för kvotflyktingar även skall kunna användas för insatser i närområde.

Men beskrivningen av flyktingkvoten i budgetförslaget är underlig. Där påstår regeringen att FN:s flyktingkommissarie har bedömt att behovet av en kvot är sjunkande. Jag tror faktiskt inte att flyktingkommissarien har sagt det. Tvärtom vill jag påstå att behovet är stort.

Runt om i världen finns människor som vistats i stora flyktingläger i åratal. De är utredda av flyktingkommissariens medarbetare och klassas som flyktingar. Deras möjligheter att återvända hem är obefintliga. De är heller inte välkomna att stanna i det land där de befinner sig. Deras enda möjlighet att skapa sig en framtid är att få komma till ett annat land.

Anledningen till det här påståendet i budgeten är snarare att regeringen och Folkpartiet på det här sättet vill rättfärdiga att de sänker flyktingkvoten från 2 000 till 1 250 personer. Vad är det för signaler som den svenska regeringen sänder till omvärlden?

Anf. 233 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Regeringen har redovisat invandrar- och flyktingpolitiken under förra budgetåret.

Regeringsskrivelsen är enligt min mening ett dokument på en alltigenom misslyckad flyktingpolitik. I regeringsförklaringen 1992 gjorde regeringen bl.a. följande deklaration angående invandrar- och flyktingpolitiken:

"Invandrar- och flyktingpolitiken förs i en anda av internationalism och humanitet." Har man lyckats med det? Är det en anda av internationalism och humanitet att först invagga tiotusentals människor i tron att de skall få stanna i Sverige för gott och sedan utvisa dem? Är det humanitet att tvinga in människor i långvarig sysslolöshet och passivitet? Alla vet att en passiv väntan på ett asylbeslut är destruktiv för den som väntar. Den skapar misstro hos allmänheten. Den medför onödiga kostnader för samhället.

Regeringen sade vidare: "Ytterligare åtgärder mot diskriminering av invandrare vidtas."

Vilka är dessa åtgärder? Har man vidtagit några åtgärder för att främja den sociala anpassningen? De flesta är ense om att den viktigaste anpassningen av alla är goda kunskaper i svenska språket. Ställ därför krav på dokumenterade kunskaper i svenska – koppla detta till ekonomiska sanktioner i form av kraftigt sänkta socialbidrag. Riksdagens revisorer bekräftar att efter ett och ett halvt år har i något fall endast 6 % av eleverna lärt sig så mycket svenska i den s.k. Sfi-undervisningen att man klarar den av Skolöverstyrelsen fastställda kunskapsnormen. Andra siffror pekar på 20 %. Men även detta är ju för bedrövligt. Slopa omgående hemspråksundervisningen och skärp upp svenskundervisningen.

Regeringen fortsätter: "Vårt land har en självklar skyldighet att ta sin del av ansvaret för den svåra flyktingsituationen i Europa." Ja, nog har vi tagit ansvar så det förslår. Det är ett ansvar som är alldeles för stort – ett ansvar vi inte klarar av. Antalet asylsökande var år 1991 omkring 4 500 i vardera Danmark och Norge och drygt 2 300 i Finland för budgetåret 1991/92. Till Sverige kom under 1991 27 351 asylsökande, dvs. dubbelt så många som i de övriga nordiska länderna tillsammans. För budgetåret 1991/92 hade den svenska asylinströmningen fördubblats till 54 485, vilket är ungefär tre gånger så mycket som i de övriga nordiska länderna tillsammans.

Enligt regeringsförklaringen är det nödvändigt att begränsa kostnaderna för flyktingmottagningen. Klarar man den målsättningen? Nej, kostnaderna växer till närmast astronomiska belopp. Bara själva förläggningskostnaderna har fördubblats på två år till ca 6,4 miljarder.

Har då regeringen ingenting gjort? Jo, jag vill ge regeringen en eloge för att man snabbt – med hjälp av en ensamutredare – presenterat en översyn av asylmottagandet. Nu i dagarna tillsätts en parlamentarisk kommitté som skall se över hela problemområdet. Men här förväntar man sig inga snabba tag. Först i mars 1995 skall kommittén presentera sitt slutförslag. Delförslag skall presenteras i september i år och i mars nästa år.

Regeringens ekonomiska politik har lett till en arbetsmarknadssituation som vi aldrig tidigare upplevt i modern tid. De asylsökande som nu beviljas uppehålls- och arbetstillstånd har ingen som helst möjlighet att inom överskådlig framtid kunna bidra till sin egen försörjning genom arbete. Vi skapar därigenom medvetet en ny samhällsklass – en socialgrupp 4 – som för alltid blir beroende av samhällets bidrag för sin försörjning. Vi flyttar bara andra länders arbetslöshet till oss. Vem vinner på det? Ingen vinner på det. Åtminstone inte flyktingen – inte Sverige. Möjligen vinner en och annan driftig uthyrare av flyktingförläggningar. Möjligen vinner en och annan människosmugglare.

Apropå människosmugglare. Stoppa den illegala asylströmmen. Förverka smugglingsbåtarna. Stoppa smugglarna med kännbara straff, genom att förverka vinster och se till att skador ersätts. De skall efter avtjänat straff åka hem utan ett öre på fickan, och de skall självfallet inte kunna ta egen båt med sig hem. Men framför allt: Utred asylansökningarna så snabbt att avvisning kan ske inom några dygn. De som hittills kommit har ju inga egentliga

flyktingskäl att åberopa – de har humanitära skäl, ekonomiska skäl, men egentligen inga skäl som faller inom ramen för konventionsflyktingar.

Sverige har varken råd eller resurser för ett flyktingmottagande av den storleksordning vi i dag upplever. Medge endast tillfälliga uppehållstillstånd, och begränsa dessa till asylsökande som uppfyller kraven enligt 1951 års Genèvekonvention. När skyddsbehov inte längre föreligger bör de tillfälliga uppehållstillstånden omprövas för att möjliggöra mottagande av nya asylsökande med skyddsbehov enligt Genèvekonventionen. Begränsa också anhöriginvandringen till att strikt gälla endast make eller maka och deras barn under 20 år.

Förläggningssituationen än nu närmast kaotisk. 24 150 personer vistades på förläggning den 1 juli 1991. Ett år senare var siffran 51 800. Den 1 december i år hade siffran nått 77 100. Regeringen förutskickar att man kan behöva 4,5 miljarder i extraanslag detta budgetår. Men siffran är så osäker att man ännu inte kunnat presentera hur mycket mer pengar man skall begära av riksdagen.

Vi föreslår ett antal åtgärder för att minska kostnaderna. I dag är det viktigast att nedbringa utredningstiden och att ge rätt signal till omvärlden. Det skall vara en signal att Sverige inte har vidöppna gränser.

Inför arbetsplikt på förläggningarna och se till att den som inte utför ålagt arbete, inte deltar i anvisad svenskundervisning eller som försvårar sin asylutredning skall få kraftigt reducerade dagbidrag.

Begränsa konsumtionen av sjuk- och tandvård genom att införa samma patientavgifter för sjuk- och tandvård som gäller för alla andra i vårt samhälle.

Utvisa den som begår allvarliga kriminella brott eller som begår upprepade småbrott – typ snatterier. Vi måste ge rätt signal. Brottsligheten måste stävjas.

Stoppa utbetalningen av pension och andra socialförsäkringsförmåner till personer som utvisats från Sverige. Att ge mördare, narkotikalangare och våldtäktsmän statspension är ju befängt.

Ofta kommer ensamma asylsökande barn till Sverige. Men så fort barnet beviljats asyl kan det hända att föräldrarna snabbt och mirakulöst återuppstår från de döda och kräver återförening – inte i sitt hemland utan i Sverige. Fatta då snabbt beslut om barnets återförvisning till hemlandet så att föräldrarna kan återförenas med sitt barn i sitt hemland.

Till sist – apropå Sveriges urusla finanser. I ett perspektiv av kommande nödvändiga neddragningar i vårt välfärdssystem – lägre pensioner, försämrade sociala förmåner, reducerade barnbidrag, försämrad sjuk- och åldringsvård – kan vi då köra vidare med dessa enorma kostnader för vår flyktingpolitik? Enbart räntan på statsskulden kostar ca 160 000 kr per minut – en årslön per minut. Vi har en överkonsumtion som innebär ett budgetunderskott på mer än en halv miljard per dygn. Vilken dom kommer våra barn och barnbarn att fälla över oss. Tror någon att de säger tack?

Anf. 234 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Sverige skall vara ett land präglat av tolerans och öppenhet. Invandrar- och flyktingpolitiken skall föras i en anda av internationalism och humanitet.

Detta sade statsministern den 6 oktober när det här riksdagsåret började.

När trycket på Sverige ökar från flyktingar som söker vårt skydd, när ropen höjs för att stänga dem ute och för att åtgärder skall vidtas för att förhindra och försvåra för dem att ta sig över gränserna till Sverige och andra rika europeiska länder, måste även en del frågor ställas. Varför kommer flyktingarna? Röster måste höjas och åtgärder vidtas för att undanröja flyktens orsaker. De skall slippa behöva försöka ta sig till det de tror är den trygghet de inte har i sina hemländer.

Det flyktingarna mest och bäst behöver är just hjälp på plats. Ingen – absolut ingen – har någonsin påstått något annat.

De som kommer hit har vi skyldighet att hjälpa. Det är människor som inte har trott att vi skall hjälpa dem på plats. Vi har skyldighet att behandla dem på ett anständigt sätt. Jag anser att vi inte gör det i dag. På många flyktingförläggningar är situationen förfärlig.

Är det någon som tycker att människorna i det forna Jugoslavien har anledning att lita på att Europas länder kommer att hjälpa dem på plats? Är det någon här som med gott samvete kan hävda att kurderna från Irak, som nu i omgångar kommit till Sverige, kan känna sig lugna? Det har gått ett och ett halvt år sedan den USA-ledda alliansen började skydda kurderna. Kommer det att bli ett skydd till döds? Hur länge kommer de att skyddas?

Hur driver vi dessa frågor internationellt? Hjälper det, Birgit Friggebo, om man har en folkvald regering och har utropat sig som en federativ stat, om grannländerna gör allt för att störta federationen och de demokratiska länderna, även Sverige, inte erkänner staten? Kurderna är utsatta för en blockad både av hela världen och av sitt eget lands regim, dvs. Saddam. Vart skall vi skicka dem – till Bagdad? Det är ju med den irakiska regimen vi har våra relationer.

Jag är mycket nöjd med de utredningar som skall startas och att frågan om dokumentation och behandling av tortyrskador skall behandlas. Det var ett krav från oss i Vänsterpartiet.

Taletiden är begränsad, och jag vill ta upp ett område i Invandrarverkets verksamhet som inte finns med i utredningsdirektiven, nämligen upphandlingen av sjuk- och hälsovård. Upphandlingen av sjuk- och hälsovård är delegerad från Invandrarverket till regionscheferna. Kontrakten med sjukvårdsgivarna är hemliga. Jag har sedan länge fått signaler om att denna verksamhet skulle behöva synas i sömmarna. Med den erfarenhet som vi nu har av bristen på kompetens när det gäller upphandling av förläggningsplatser, har man all anledning att vara misstänksam och undra om det verkligen finns kompetens att upphandla sjukvård. En besparing som omedelbart skulle kunna göras gäller kostnaderna för förtroendeläkare. De fyller absolut ingen funktion.

Är ministern villig att antingen omedelbart föra över ansvaret för hälso- och sjukvård av asylsökande till Socialdepartement, Socialstyrelse och landstingen – som har ansvaret för att alla andra människor i det här landet mår så bra som möjligt – eller åtminstone ge tilläggsdirektiv till utredningen angående denna fråga?

Det är ett fullständigt vansinnigt experiment att låta ett stort statligt verk sköta saker som man inte har kompetens för, i stället för att använda sig av

den gedigna kunskap och kompetens som redan finns inom olika områden. Alltför ofta fattas de mest befängda beslut av verket. Det senaste är att om flyktingar inte törs gå till sitt eget lands ambassad för att få ett pass utfärdat, förlorar de förläggningsplats och dagbidrag.

Dagligen ringer människor som arbetar på förläggningar inom sjukvård och undervisning. Det är välutbildade, ambitiösa och engagerade människor, som mår dåligt och som slutar därför att de inte står ut med att se hur människor behandlas.

Anf. 235 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Ett brutalt och ovanligt grymt krig pågår i Europa. Målet i det kriget är att skända, terrorisera och fördriva civilbefolkningen. Det som drabbar kvinnor och barn är inte någon indirekt effekt av kriget, utan själva syftet är att våldföra sig på civilbefolkningen.

Kvinnor våldtas systematiskt på order av de serbiska ledarna. Bostäder bränns och sprängs systematiskt. Människor samlas ihop som boskap och interneras i läger. Familjer separeras. Människor avrättas, och deras anhöriga tvingas att titta på. Andra blir bestulna på all sin egendom och tvingas iväg på flykt. Tre miljoner människor är på flykt inom det forna Jugoslavien, och några hundratusen har sökt sig till andra europeiska länder.

Kriget förs nu som mest intensivt i Bosnien-Hercegovina. Spänningen har åter stigit i Kroatien, och rädslan är stor att kriget åter skall blossa upp där. Rädslan för krig i andra delar av det forna Jugoslavien finns latent.

Det här är bakgrunden till den förvärrade flyktingsituationen i Sverige. Det är mot den bakgrunden vi i dag skall diskutera flykting- och invandringspolitiken.

Inget enskilt land kan lösa eller ta ansvar för problemen. Sverige bedriver ett mycket aktivt arbete för en internationell samordning av flyktingpolitiken. Vi arbetar för en europeisk överenskommelse om ett gemensamt ansvar. Vi driver på en samordning inom EG. Vi stödjer själva, och har drivit på andra länder att stödja, FN:s flyktingkommissaries arbete för skydd och humanitär hjälp åt flyktingarna. Vi ger i enlighet med flyktingkommissariens enträgna önskan åtminstone ett temporärt skydd åt de personer som söker sig till Sverige.

Jag har på plats kunnat konstatera att den massiva hjälp som UNHCR och frivilligorganisationer ger på plats och i närområdet har en utomordentligt stor betydelse. Det har möjliggjort för den allt övervägande delen av flyktingarna att stanna i närområdet. Det är också det de i första hand vill göra. De flesta vill faktiskt återvända till sin hembygd så snart som möjligt.

Herr talman! Det finns i vårt land en stor osäkerhet om flyktingsituationen. Man undrar vad som skall hända i framtiden. Den osäkerheten är lätt att förstå. Den har sin grund i osäkerheten i världen – i Jugoslavien, i öst, i mellanöstern. Jag delar önskan om trygghet som många framför. En värld utan krig och fattigdom, en värld med mänskliga rättigheter, demokrati och välfärd skulle inte tvinga människor att lämna sina hemländer.

Men den tryggheten finns inte. Vi i Sverige kan inte avskärma oss från vår omvärld.

Så över till de olika frågor som har ställts och de olika påståenden som

har gjorts. Maud Björnemalm undrade vad regeringen gör för de våldtagna kvinnorna i det forna Jugoslavien. Jag har varit i Kroatien och träffat representanter för en mängd olika internationella organisationer, både officiella och ideella. Jag har träffat ledare för muslimerna i Bosnien-Hercegovina. Det var mycket lärorikt.

En sak som var alldeles klar var att det fanns en massiv önskan om att dessa kvinnor skulle få stanna i närområdet och tillsammans med sina familjer bearbeta de förskräckliga övergrepp som de har varit med om. Sverige stöder redan nu ett socialt projekt som Röda korset har, bl.a. i de olika hotell utefter den Adriatiska kusten vilka Sverige bekostar. Vi har också sagt att vi är beredda att ge ytterligare stöd till de olika projekt som nu planeras och som så småningom kommer i gång. Vi är beredda att lämna stöd till svenska organisationer som kan hitta en samarbetspartner nere i området.

Maud Björnemalm undrade också efter vilka linjer politiken bedrivs här i Sverige. Inriktningen är att ge skydd åt de människor som behöver skydd och inte att tillståndsgivningen skall vila på hur länge man har väntat på flyktingförläggning. Väntetiderna minskar nu på grund av de massiva personalresurser som har getts både till Invandrarverket och till Utlänningsnämnden.

Som Maud Björnemalm torde känna till har regeringen sagt att både Invandrarverket och Utlänningsnämnden får de tjänstemän som de själva vill ha för att behandla tillståndsärenden och som de själva bedömer att de kan ta emot. Det är svaret på den fråga som Maud Björnemalm ställde om huruvida Utlänningsnämnden får behålla sin personalstyrka. Ja, det får den om Utlänningsnämnden självt bedömer att den behöver det.

Det har påbörjats ett arbete med förnyelse av förläggningsverksamheten. Det kommer förslag till riksdagen under året. Vi har satt i gång ett arbete för att stävja brottslig verksamhet bland utlänningar. Vi har intensifierat arbetet mot främlingsfientlighet.

Jag välkomnar att Maud Björnemalm tyckte att det var bra att flyktingkvoten kommer att kunna användas på ett flexiblare sätt. Jag vill i detta sammanhang också undanröja ett missförstånd. Maud Björnemalm sade här, och jag har också sett att det sägs i olika motioner, att flyktingkvoten minskar från 2 000 ner till 1 250. Så är det inte alls. Däremot har vi när vi nu vill möjliggöra en flexiblare användning sagt, att vi dels skall ta hit människor på kvot, dels ge stöd till UNHCR till olika flyktinggrupper utanför landet. Vi har sagt att Invandrarverket skall ha en planeringsram på *minst* 1 250 personer.

Lars Moquist refererade till en del uttalanden i regeringsförklaringen och undrade först och främst om humaniteten. Jag frågar mig om Ny demokrati över huvud taget kan tala om humanitet när det gäller flyktingpolitiken. Från och till har vi hört att vi inte skall ta emot några flyktingar. Vi skall stänga gränserna. Ibland skall vi ta emot flyktingar enbart från öster, ibland från krigsområden, och ibland skall vi ta emot människor som har temporära arbetstillstånd. Det växlar från dag till dag. Men det mesta går ut på att det inte skall komma hit några människor som Sverige skall ge skydd och humanitär hjälp.

Jag tycker att representanter för Ny demokrati skall tala ganska tyst om humanitet i samband med flyktingpolitiken.

Lars Moquist undrar också vad regeringen har gjort för att uppnå ett delat ansvar i Europa. Som jag tidigare sade arbetar vi mycket intensivt på att få till stånd en överenskommelse mellan europeiska länder för att man skall kunna få ett gemensamt ansvarstagande. Situationen i Jugoslavien har visat på de enorma bristerna i detta avseende. Vi har sett till att fler länder stöder UNHCR:s arbete med att ge skydd och humanitär hjälp i bl.a. det forna Jugoslavien. Vi har intensiv kontakt med EG för att försöka samordna asylpolitiken.

Det frågades om minskning av kostnader för flyktinganläggningar. Det har lagts fram förslag, och det har fattats beslut om minskade dagbidrag. Dygnskostnaden går nu kraftigt ner, och det kommer ytterligare förslag i samband med förändring av förläggningsverksamheten.

Sedan sade Lars Moquist att de som hittills har kommit hit via de baltiska länderna inte är några flyktingar och att de inte har några flyktingskäl. Hur vet Lars Moquist det utan att man har gjort en individuell prövning? Shiamuslimer från Irak, har de inte flyktingskäl att komma hit?

Anf. 236 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är bra med de insatser som görs i närområdet när det gäller de våldtagna kvinnorna. Men min fråga till Birgit Friggebo var om regeringen är beredd att medverka till att de muslimska kvinnor som vill komma till Sverige skall få en fristad här.

När det sedan gäller flyktingkvoten lägger regeringen fram ett förslag till riksdagen om hur stor flyktingkvoten skall vara. I budgeten finns siffran 1 250 nämnd. Man kan då inte tolka detta på annat sätt än att siffran är 1 250, dvs. att man har minskat flyktingkvoten från 2 000 till 1 250.

Jag vill ställa en fråga till Birgit Friggebo. Vi har i kvällstidningarna den senaste tiden läst om att polisen är i färd med att undersöka om det ligger någonting i påståendet att flyktingbarn har utsatts för sexuellt våld och sedan dödats. Det är möjligt att detta enbart är sensationsskriverier. Men i den rapport som socialförsäkringsutskottet fick av Rikspolisstyrelsen vid halvårsskiftet 1992 fanns det 439 barn som var rapporterade som försvunna. Enligt polisen visste ingen var de var eller vad som hade hänt dem. Detta fann utskottet så oroande att man gjorde ett tillkännagivande som innebar att regeringen borde ge Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med andra myndigheter undersöka var dessa barn fanns och hur deras situation var. Min fråga är: Har regeringen gett Socialstyrelsen det uppdraget?

Anf. 237 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Maud Björnemalm frågar om de våldtagna kvinnorna skulle kunna få en fristad här i Sverige om de vill det. De personer som nu kommer från Bosnien får ju de facto ett temporärt skydd här i Sverige i och med att det inte fattas några beslut om återsändande. Om det kommer kvinnor har de i den meningen också denna möjlighet.

Det är Invandrarverket och Utlänningsnämnden som fattar de olika besluten. Men det är ingen hemlighet att det tidigare från och till har varit så, att våldtagna kvinnor kan ha fått uppehållstillstånd på grund av humanitära skäl. Det är naturligtvis en individuell prövning som skall göras.

Jag vet inte om vi skall diskutera flyktingkvoten mer. Maud Björnemaln ställde upp på principen att om vi samlar ihop alla pengar som i dag avsätts för flyktingkvoten kan vi också använda dessa pengar mer flexibelt. För att det skall kunna vara flexibelt kan man inte stipulera att alla pengarna skall användas till att ta hit kvotflyktingar till Sverige. Det måste ju finnas en fri ram för Invandrarverket att föra en diskussion med UNHCR om denna flexiblare användning.

Men för att vi ändå skall garantera att det också i framtiden kommer att tas ut kvotflyktingar, har det givits riktlinjer i budgetpropositionen om att man bör ha en planeringsram på minst 1 250 kvotflyktingar hit till Sverige.

När det gäller uppdraget till Socialstyrelsen, känner jag inte till att det har getts något sådant uppdrag ännu.

Anf. 238 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Jag måste ställa en fråga så att jag får detta klart för mig. Det kan ju vara bra när vi skall behandla detta i utskottet senare. Birgit Friggebo menar alltså att flyktingkvoten är 1 250 personer. Sedan skall det vara extramedel och extraresurser för de flexibla insatser som behöver göras i närområdena. Har jag uppfattat det rätt så, Birgit Friggebo?

Anf. 239 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Det är helt rätt uppfattat. I den nya rubriken för kvotflyktingar i budgeten finns det mer pengar än vad det kostar att ta hit 1 250 kvotflyktingar.

Anf. 240 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Kulturministern tog upp frågan om att vi i Ny demokrati inte borde höja rösten så mycket när det gäller humanitet. Jag tycker att man gott kan säga det som jag sade i det här sammanhanget, nämligen att det inte är humant att sätta människor i flyktingläger under flera års tid och invagga tiotusentals människor i tron att de skall kunna få asyl i Sverige.

Signalpolitiken har varit sådan att många av dem som kommer hit till Sverige tror att de kommer att få stanna för gott, trots att vi vet att det är väldigt många som sedan kommer att utvisas.

Kulturministern säger också att Ny demokrati i stort sett vill sätta stopp för all invandring och allt flyktingmottagande, men så är det inte. Det är dock helt klart att vi vill begränsa flyktingmottagandet i förhållande till vad regeringen nu tillåter. Vi vill nämligen acceptera konventionsflyktingar, dvs. de som uppfyller kraven enligt Genèvekonventionen från 1951. Vi vill också acceptera viss anhöriginvandring. Men då vill vi att man skall ha en strikt tillämpning och bara acceptera make, maka och deras minderåriga barn.

När det gäller smugglare och dem som kommer till Sverige illegalt, har vi kanske en annan definition på vad som är flyktingskäl. Kulturministern säger att vi inte anser att de har några flyktingskäl. Det är riktigt. Men det är också riktigt att de har vissa skäl att fly från den tillvaro de befinner sig i.

Jag sade också i mitt anförande att de naturligtvis har vad man kallar humanitära skäl och de har ekonomiska skäl. Detta är fattiga människor. Det är människor som saknar arbete och mycket annat. Vi anser att dessa männi-

skor inte skall komma in i Sverige om de inte uppfyller de krav som finns enligt FN:s Genèvekonvention från 1951.

Man kan se att de inte uppfyller dessa krav av att de kommer från områden där det i dagsläget finns FN-närvaro. Därför är det inga konstigheter att återförvisa dessa människor antingen till transitlandet eller till det land som de kommer ifrån. Är det så att transitlandet, t.ex. Ryssland eller i Baltikum, inte har resurser för att kunna hantera situationen, får vi stödja det med olika åtgärder för att se till att det kan klara gränsskydd och mycket annat.

Anf. 241 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Det finns inte någon ansvarig i regeringen som har sänt andra signaler till omvärlden än att det är människor i behov av skydd som kommer att få stanna här i Sverige. Däremot ägnar ni er i Ny demokrati ganska mycket åt att sända dessa signaler runt världen, eftersom ni hela tiden talar om att människor tas emot här som ekonomiska flyktingar. De skulle alltså inte ha flyktingskäl utan får stanna på bara humanitära skäl.

Jag kan medge att det under en viss period, när många tilläts att stanna bara för att de hade väntat länge här, gavs en felaktig signal. Om man lyckades hålla sig kvar tillräckligt länge fick man stanna. Regeringen har numera upphävt de reglerna. Hela asylprövningen går ut på att ge tillstånd till de människor som har behov av skydd.

Sedan säger Lars Moquist att nu skall bara flyktingar enligt Genèvekonventionen få komma hit. Vad vill Lars Moquist göra i dag med de människor som kommer från Jugoslavien? Skall vi kasta ut dem omedelbart eller skall vi det inte? De omfattas i regel inte av Genèvekonventionens bestämmelser.

Sedan undrar jag dessutom hur Lars Moquist så enkelt kan säga, utan att den individuella prövningen har skett, att alla de som kom smugglade över Östersjön inte har flyktingskäl. Hur vet Lars Moquist det? Många av dem som kom är shiamuslimer från Irak. Skulle Lars Moquist vilja beskriva för mig hur shiamuslimerna från Irak, framför allt de som deltog i upproret mot Saddam Hussein efter Gulfkriget, behandlas i Irak?

Vi skall försöka stoppa smugglarna som utnyttjar människor på olika sätt. Det är en sak. Men att människor har råkat komma med smugglare behöver inte innebära att de inte också är flyktingar.

Anf. 242 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om vad detta är för slags flyktingar, är det helt klart att de flesta som har kommit till Sverige under senare år är ekonomiska flyktingar. De har bara humanitära skäl.

Vi behöver bara titta på den statistik och de siffror som finns i regeringens egen skrivelse. Där ser vi att de som är konventionsflyktingar eller kvotflyktingar är en mycket liten andel. Detsamma gäller för den andel som är vad man kallar för nära anknytningsfall. Det stora flertalet är ekonomiska flyktingar. Det är de som har humanitära skäl. Det är självfallet synd om dessa människor, men det har aldrig varit meningen med svensk flyktingpolitik att Sverige skall ta emot dessa grupper.

Sedan frågar kulturministern vad vi skall göra med alla människor som kommer från Bosnien-Hercegovina, dvs. de som vi är överens om inte har

flyktingskäl enligt FN:s Genèvekonvention från 1951. De skall tillbaka till sitt närområde. Genom FN:s och UNHCR:s försorg måste man se till att man ordnar med läger eller annat i deras närområde.

Jag kan bara referera till vad Alf Samuelsson, Alf Svenssons närmaste man, har redovisat i ett sammanhang inför utrikesutskottet, nämligen att man hjälper elva gånger fler människor om hjälpen kommer till deras närområde, i stället för att de kommer hit. Vi kan alltså hjälpa många fler människor om vi genom en aktiv politik ser till att de inte kommer till Sverige och att de får en sådan information att de inser att alla kommer att skickas tillbaka. Nu tror många av dem genom kontakter med anhöriga i Sverige att de kommer att få stanna här för gott.

Om regeringen förde en signalpolitik som sade att de inte kommer att få stanna här för gott, skulle dessa människor inte komma till Sverige. Om vi anser att vi har råd att satsa de pengar som det kostar att ha flyktingar i Sverige, skulle vi kunna hjälpa många fler om hjälpen sändes till människorna i deras närområde.

Med den ekonomiska politik och de finanser som Sverige har för närvarande har vi helt enkelt inte råd med detta. Räntan på statsskulden kostar 160 000 kronor i minuten. Vi har ett budgetunderskott på en halv miljard per dygn. Jag inser mycket väl att vi inte löser de problemen genom att minska flyktingströmmarna till Sverige, men det är en del i det hela.

Anf. 243 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag kunde inte notera ett ord av medkänsla från Lars Moquists sida med de människor som nu terroriseras, mördas och våldtas i Bosnien-Hercegovina. I stället föreslår Lars Moquist att vi omedelbart skall packa in dessa människor i bussar, bilar eller flygplan och köra dem tillbaka till närområdet.

I mitt inledningsanförande pekade jag på den utomordentligt viktiga uppgift som UNHCR och frivilligorganisationerna har och vilken enorm betydelse det har haft med de satsningar som gjorts för att möjliggöra för människor att stanna i närområdet. Där finns tre miljoner flyktingar som försörjs dels av privatpersoner runt om i olika länder, dels via det internationella samfundet.

Det har varit en viktig uppgift för Sverige att se till att också andra länder ställer upp och finansierar detta. Det var en del av bakgrunden till Genèvekonferensen i somras, som ju gjorde att UNHCR fick alla sina appeller tillgodosedda.

Men det är något annat att jobba aktivt för det än att vi, när människor kommer till den svenska gränsen och ber om litet medmänsklighet, omedelbart skulle förpassa dem tillbaka till krigsskådeplatserna.

Lars Moquist sade att många får stanna av humanitära skäl. Ja, det är helt riktigt att det var så tidigare. Många fick stanna just på grund av att de hade väntat här länge. De reglerna är nu avskaffade, och jag vet inte hur många gånger jag har upplyst Ny demokrati och andra här i riksdagen om det.

Tillståndsgivningen utgår ifrån det skyddsbehov som de människor har som söker sig hit. De som behöver skydd skall få det, de skall tillåtas att stanna och ha en fristad här i Sverige.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 244 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Först vill jag påpeka att vi, när det gäller de bosniska kvinnor som har kommit hit, har skyldighet enligt FN:s tortyrkonvention både att dokumentera och rapportera deras skador och att behandla dem.

Det finns en annan Genèvekonvention – jag tror att den är från 1946 eller 1947 – om skydd för människor i krig. Enligt den har vi skyldighet att agera mycket kraftfullt för att de som gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser skall straffas, att den internationella tribunalen verkligen kommer till stånd och kommer till stånd snart, under pågående krig faktiskt.

Jag vill också fråga ministern igen om ministern tycker att det är ett bra förhållande att Invandrarverket köper upp en parallell sjukvård och om ministern tror att verket har den kompetens som behövs för att ta in offerter till vettiga priser.

Sedan vill jag påpeka när det gäller Irak att inte bara shiamuslimerna utan också kurderna kommer från områden som fortfarande kontrolleras av Saddam och inte har möjlighet att åka tillbaka. Saddams grymheter var minst lika svåra och omfattande som det som nu händer i Bosnien.

Jag tycker naturligtvis inte att man behöver ha en allmän hälsovård för dem som kommer hit, inte för dem som är unga och friska och säger att de är friska. Men i fråga om barn och gamla finns det anledning att peka på de krav vi har på oss genom internationella konventioner. Jag ifrågasätter om inte landstingen skulle sköta det här bättre än Invandrarverket. Jag vill höra vad ministern tycker.

Anf. 245 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag delar Berith Erikssons uppfattning att det är mycket viktigt att man nu, medan kriget pågår, dels kartlägger och registrerar krigsförbrytelser, dels naturligtvis måste ställa dem till svars som är ansvariga för dessa, så snart det över huvud taget är möjligt.

Sedan vill jag ta upp en fråga som Berith Eriksson tog med i sitt inledningsanförande, nämligen det som har stått i tidningarna under de senaste dagarna, att en del personer som inte själva vill skaffa pass och återvända till sina hemländer skulle flyttas från flyktingförläggningar och också gå miste om dagbidraget. Det är riktigt att det finns några enstaka sådana fall. Detta förfarande har dock icke beordrats av Invandrarverket, vilket också har stått i tidningarna.

Jag måste säga att jag är mycket tveksam till den åtgärden, som har vidtagits i en speciell region inom Invandrarverket.

Så till hälso- och sjukvården. Det kommer att bli förändringar där. Bl.a. kommer hälsoundersökningarna att minska, i den meningen att inte alla skall behöva genomgå fullständiga hälsoundersökningar, utan dessa bör ske med hänsyn till varifrån personerna kommer. Det bör också göras en individuell bedömning av behovet av hälsoundersökningar.

Det här har varit en mycket kostsam verksamhet, och den medicinska

kunskapen anser att värdet av de totala hälsoundersökningarna har varit ganska litet.

Slutligen vill jag säga att vi håller på att undersöka över huvud taget hur sjukvården bedrivs inom förläggningsverksamheten. Min uppfattning är att den nog skulle kunna skötas på ett rationellare sätt än vad som sker i dag.

Anf. 246 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är glad att höra ministern säga att hon inte tycker att Invandrarverkets agerande är särskilt lyckat i de fall som har beskrivits i tidningarna. Det är bara trist att det faktiskt har gått ut en skrivelse till regionerna om att så skall man gå till väga.

Upphandlingen är kostsam, säger ministern. Ja visst, och då frågar man sig ju varför. Jag vill också veta om man vid genomgången kommer att gå igenom hur upphandlingskontrakten ser ut och vad de har kostat.

Jag erinrar mig ett fall för ett år sedan, där en sjuksköterska var misshaglig för en förläggningschef, därför att hon gick hem till barnen som var sjuka. Det fick man enligt den förläggningschefen inte göra. Hon blev uppsagd, inte av förläggningschefen, för det kunde inte han göra, men förläggningschefen hotade sjukvårdsgivaren med att säga upp kontraktet, om inte sköterskan sades upp.

Det här stod det om i många tidningar. Jag var där uppe ett par gånger och fick helt klart för mig att det rörde sig om så pass attraktiva pengar att man var beredd att även säga upp sjuksköterskan.

Hon blev väl behandlad på det sättet att hon fick avgångsvederlag, och hon fick alla papper hon kunde behöva för att få ett nytt arbete. Men detta är bara ett av fallen, så jag hoppas verkligen att man synar sjukvårdsupphandlingarna på samma sätt som man har gjort i fråga om förläggningsupphandlingar.

Anf. 247 GUSTAF VON ESSEN (m):

Herr talman! Flykting- och invandrarfrågor har verkligen kommit i fokus den senaste tiden. Den fasansfulla konflikten i det forna Jugoslavien plågar människorna och sätter hela världssamfundet på prov. För oss i Sverige är det en självklarhet att på bästa sätt bidra till att mildra följderna för alla dem som fått fly från sina hus och hem därnere. Många har utsatts för övergrepp av grymmaste slag. Insatser för dessa människor måste prioriteras, och så sker också, i Sverige och på plats.

Men utifrån en mer generell synpunkt måste man ändå konstatera att vår flykting- och invandringspolitik misslyckats på väsentliga punkter, och därför är en omprövning nödvändig.

Regeringen har, tycks det, insett detta och tillsatt flera utredningar som syftar till att uppdatera lagstiftningen och också ompröva inriktningen. Verkligheten fordrar detta.

I vad består då misslyckandet?

Låt mig få börja med den humanitära aspekten. Sverige har skaffat sig en profil – rätt eller fel – som ett land med en generös flyktinglagstiftning. Därför söker sig många hit. De flesta blir dock grymt besvikna. Efter lång handläggning med regelmässiga överklaganden blir de sökande i flertalet fall av-

visade. Ord och handling hänger inte ihop, låt vara att en viss uppstramning skett den senaste tiden.

Signalerna, parat med den grymma verkligheten, blir en sorts falsk humanitet. Till detta kommer att många ändå fått stanna på grunder som inte klart kan definieras, vilket för allmänheten är svårförklarigt.

Integrationen av invandrare har också till stor del misslyckats, särskilt för dem som kommit under senare år. Kunskaperna i svenska är bristfälliga hos alltför många även flera år efter ankomsten hit. Arbetsmarknaden är för flertalet mestadels milt sagt begränsad liksom det aktiva deltagandet i samhällslivet.

Invandrarnas integration fungerar inte som tänkt, och detta har också riksdagens revisorer påpekat. Många riskerar att förvisas till att bli andra klassens medborgare och klienter i det sociala trygghetssystemet. Detta oroar allmänheten.

Kostnaderna för den rådande politiken är ett annat mycket stort problem. Förläggningskostnaderna har kommit att bli enorma. Skulle alla asylsökande bo på en plats, skulle vi behöva ta i anspråk en hel stad av Sundsvalls storlek. Till detta kommer kommunala kostnader i form av bostäder, socialbidrag m.m. Vi har knappast någon kontroll på kostnaderna. Vi vet inte om pengarna används effektivt. Allmänheten är minst sagt upprörd.

Slutligen, herr talman, är dagens politik inte fullt ut förankrad hos folkflertalet. De allra flesta svenskar har i grunden en förståelse för flyktingars skyddsbehov och är villiga till en generös och mänsklig hållning. Men dagens politik begriper man inte. Och den är nästan omöjlig att förklara.

Därför, herr talman, måste nu en ny inriktning läggas fast. Regeringen har aviserat en stor utredning om översyn av invandrarpolitiken samt invandrings- och flyktingpolitiken. Jag är utsedd av mitt parti att ingå i den. Från moderat sida vill vi kort redovisa några av många angelägna förslag som vi ämnar driva i utredningen.

Vi vill ha en stramare lagstiftning vad beträffar rätten till asyl och uppehållstillstånd. De facto-begreppet bör tas bort. Utrymme för en generös tillämpning bör finnas när detta är väsentligt och nödvändigt, beroende av händelser i vår omvärld.

Vi vill ha en lagstiftning för massflyktssituationer och en prövning om det går att införa bestämmelser om tillfälliga uppehållstillstånd. Sättet att hantera eventuella stora flyktingströmmar kan sannolikt få stor betydelse när det gäller riskbedömningar av investeringar i vårt land.

Vi vill vidare snäva in anhörigbegreppet och även här anpassa bestämmelserna till dem som är på väg att utformas i EG.

Vi vill ta emot fler s.k. kvotflyktingar. UNHCR har flyktingläger på många håll och vill i första hand repatriera, men det kommer ändå alltid att finnas behov av att placera flyktingar i tredje land, exempelvis vårt.

Vi vill också utöka kvoten för handikappade och tortyrskadade flyktingar, vilka finns i UNHCR:s läger.

Vi vill att person som saknar dokument vid inresa i Sverige skall avvisas, om denne inte kan uppge godtagbara skäl till varför dokument saknas. Vidare vill vi att man överväger att återinföra utresekontrollen.

Vi vill också se över förläggningsverksamheten och pröva möjligheterna att dela Invandrarverket i en mottagandedel och en immigrationsdel.

Vi vill öka frivilligorganisationernas roll i flyktingarbetet, inte minst när det gäller hemspråksundervisningen.

Inledningsvis, herr talman, nämde jag något om den viktiga roll som Sverige har när det gäller flyktinginsatser. Dessa bör i första hand ske inom närområdet, såsom nu sker i t.ex. Kroatien. Detta har flera fördelar. Vi når flera, och därför får sådana insatser ett mycket större genomslag även ur humanitär synpunkt.

Vi behöver en stramare och mer begriplig flykting- och invandrarpolitik utan att vi går ifrån den generösa och humanitära grundsyn som alltid bör prägla Sveriges politik på detta område.

Anf. 248 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill fråga Gustaf von Essen vad han menar: Skall de som kommer hit ha rätt att få sin sak prövad, eller skall de omedelbart avvisas vid gränsen?

Om kommunerna får ta ansvar för förläggningsverksamhet, kommer vi ifrån hela den nuvarande osäkerheten, insynen blir större och möjligheterna finns att använda frivilligorganisationer och andra resurser som man har i kommunerna. Överensstämmer detta med de linjer som Gustaf von Essen drar upp?

På vilket sätt skall lagstiftningen bli stramare? Lagstiftningen utgår i dag från flyktingkonventionen. Vi har tidigare i dag hört hur Lars Moquist tydligen blandar ihop kvotflyktingar och flyktingar enligt flyktingkonvention. Det är inte samma sak. Skall det även i fortsättningen kunna komma hit människor som blir bedömda efter flyktingkonventionen, utan att de är kvotflyktingar?

Anf. 249 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Alla som kommer till vår gräns skall givetvis få sin sak prövad, även om man har en stramare lagstiftning när det gäller vilka kriterier som skall föreligga i de fall där ansökan sker om uppehållstillstånd och sådant skall beviljas.

Det är svårt att förklara de facto-begreppets innebörd. Vi vill ha en Genèvekonventiondefinition med en generös tillämpning, framför allt i fall där det föreligger speciella omständigheter i det land varifrån flyktingarna kommer. Vi kan se sådana exempel just nu i form av de kurder som kommer hit och givetvis också människor från det forna Jugoslavien.

Men det är också fråga om något annat. Vi har i dag, herr talman, 50 000 kosovoalbaner vilka kommit hit, men för vilka skyddsbehov knappast föreligger. De avvisas också regelmässigt när deras fall har prövats. Det gäller att ha signaler som fungerar. Man skall i stort sett veta vilka kriterier som gäller och även i god tid innan man försöker ta sig hit kunna ha kännedom om vad som skall hända när man kommer hit.

När det gäller integrationsprocessen i nästa led är det väl inte omöjligt att kommunerna och frivilligorganisationerna kan få spela en större roll. Da-

gens system är tydligen inte adekvat, eftersom så många inte får den integration som de förtjänar. Vi vill inte ha några andra klassens medborgare.

Anf. 250 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Som jag uppfattar det är det förhållandet att dessa personer får sin sak prövad som skapar köer och väntetider. Om man inte omedelbart skall avvisa dem vid gränsen blir det köer och väntetider när det kommer många människor.

Jag anser att det är vi som skall reagera på signaler. Sverige och alla andra europeiska länder har fått signaler om vad som är på väg att hända exempelvis i Jugoslavien. Nu skickar Sverige FN-soldater till Makedonien, och det är jättebra. Det skulle vi göra också till Kosovo. Då kunde jag hålla med om att vi utan vidare kunde skicka tillbaka kosovoalbanerna.

Men det handlar ju inte bara om att vi skall sitta här och ge signaler ut till världen, utan vi måste faktiskt själva vara lyhörda för signaler och vara beredda att vidta åtgärder innan det händer katastrofer. Annars blir det ungefär samma resonemang som Ny demokrati står för – att människor som kommer hit gör det därför att de tycker att Sverige är ett jättebra land, och de är lycksökare allihop.

Människor lämnar inte sina hemländer utan vidare. En del av de kurder som nu kommer hit har varit på flykt sedan 1976, när Saddam började att bränna byar, använda kemiska vapen och fördriva folk. De har varit inne i Iran och väntat på att man från västvärlden skulle hjälpa till med att bygga upp deras byar, så att de kan flytta tillbaka.

De signaler som vi nu får är inte att det kommer att fortsätta att byggas upp en demokrati i det irakiska Kurdistan. Världen är inte längre intresserad av att skydda kurderna där. De signalerna bör vi reagera på och arbeta för att det blir en sådan situation att de kan åka tillbaka.

Anf. 251 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Våra regler bör givetvis harmoniseras med de regler som EG är på väg att skaffa sig, så att vi får en sammanhållen politik i Västeuropa på detta område. Handlar vi annorlunda än våra kolleger i Västeuropa i övrigt, kommer naturligtvis människor att komma just hit.

Vi måste analysera varför människor i så stor utsträckning har kommit just till Sverige. Anledningen härtill är att vi har haft en, kanske välförtjänt, profil av att vara generösa och humanitärt intresserade av att skydda flyktingar. Det tycker jag i och för sig är utomordentligt bra, och det bör man fortsätta med, men insatserna bör i första hand vara preventiva, i närområdena och omfatta direkt hjälp till dem som har flytt inom närområdena. Det gäller både att förebygga och att göra något för de människor som är nere på platsen. Det är där som vi skall göra stora insatser.

Det totala engagemanget för flyktingarbetet skall inte på något sätt minska, tvärtom. Det kan behöva ökas, men det skall ske på ett annat sätt, som jag tror att svenska folket kommer att vara mycket mera förstående inför och engagerat i. Det är där som vi i dag har problem med tydligheten. Jag tycker mig märka att regeringen mer och mer styr in på just den inriktning som jag har redogjort för här.

Anf. 252 MÄRTHA GÅRDESTIG (kds):

Herr talman! Sverige har sedan urminnes tider varit ett land dit människor invandrat, som arbetskraft eller som flyktingar. Under andra världskriget tog vi emot flyktingar, främst från våra grannländer. I dag har vi en flyktingström från länder betydligt längre bort, men människors lidanden är desamma eller kanske värre än tidigare. Många länder med avsevärt lägre levnadsstandard än Sverige får ta emot en mycket större andel flyktingar än vad vi gör.

Sverige skall ha en generös flyktingpolitik. Ansvaret för medmänniskors mänskliga rättigheter, innefattande rätten till liv, personlig säkerhet och trygghet, är en grundsten i den kristdemokratiska politiken.

Människans värde, oavsett ras och livsåskådning, liksom solidariteten och ansvaret inom den internationella gemenskapen skall vara utgångspunkter i invandrings-, flykting- och invandrarpolitik.

Det får inte vara så, eller bli så, att vi ger flyktingar ett annat värde.

Vi har flyktingar som kanske har lurats att ta sig till Sverige. Nu försöker de ta sig över Östersjön från Baltikum i dåliga båtar, uppenbarligen med hjälp av skrupelfria personer, som inte drar sig för att tjäna grova pengar på människors nödläge.

Hur skall vi bäst kunna hjälpa dessa människor – de som har kommit hit och de som ännu inte har tagit sig över havet? Vi kan inte blunda för dem. Deras nöd är lika stor, även om vi inte skulle vilja se den.

En viktig insats är att hjälpa aktuella länder att komma åt aktörerna.

Sverige kan inte lova att ta emot alla som av olika skäl vill söka sig hit. Det mest humana torde vara att ge hjälp på plats, så att människor kan stanna i hemlandet eller dess närområde och få möjligheter att bli kvar i sin egen miljö, kultur och tradition.

Därför skall ekonomiskt, materiellt och personellt stöd ges till presumtiva flyktingar i deras hemländer och till flyktingar i grannland och första asylland.

För dem som kommer hit skall resurserna vara tillräckliga för mottagande och utredning, så att korta handläggningstider, rättssäkerhet och effektiv hantering kan tryggas.

Asylsökande bör erbjudas möjlighet att i största möjliga utsträckning bo integrerade i det svenska samhället.

Det är viktigt att de asylsökandes vilja och förmåga att försörja sig uppmuntras.

Fantasi och kreativitet måste mobiliseras för att hjälpa både dem som väntar på uppehållstillstånd och dem som fått det att få struktur på sin tillvaro.

Jag anser att någon form av meningsfylld motprestation för de pengar de får skulle vara till stor hjälp. Det finns invandrare här som inte har arbete och som aldrig haft arbete sedan de kom hit. De behöver inte passa tider. Deras barn växer upp utan att ha sett sina föräldrar ha ett arbete. Därför har de heller inte i någon större utsträckning blivit integrerade i samhället. Den unga generationen lär sig aldrig att passa tider i skolan, och de blir utslagna på ett tidigt stadium.

Det är viktigt att kommuner, frivilligorganisationer och enskilda på olika sätt ger stöd, för att underlätta flyktingars första tid i Sverige. Upprättande

av servicecentraler som sköts av bl.a. frivilligorganisationer är ett viktigt alternativ. Dessa bör vara basen för stödjande och kontaktskapande verksamhet. Språkundervisning och annan utbildning kunde ske där.

Herr talman! I dessa tider med stor arbetslöshet bland invandrare är det viktigt att ge dem stimulans och stöd att ta fram egna färdigheter och söka göra något kreativt av dessa. Så t.ex. kan invandrarkvinnor samlas ett par gånger i veckan och lära sig sy kläder. På lördagarna kan man ha "öppen verkstad", där invandrare och svenskar syr eller lagar kläder. Sådana träffpunkter finns på sina håll, och det är viktigt att det skapas så många som möjligt. Det ger utmärkta möjligheter för invandrare och svenskar att lära känna varandra. Det underlättar invandrarnas integrering, och det ger också en nödvändig språkträning.

Anf. 253 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Den senaste tiden har flera båtar med en massa barn och vuxna kommit till Sverige för att söka asyl. Det har vi hört i flera av inläggen i den här debatten. Detta har vållat en mängd olika känslor. Många upprörs över det sätt på vilket de har tagit sig hit. En maffia i Ryssland och Baltikum har satt i system att tjäna grova pengar på att smuggla flyktingar. De utsätter dem dessutom för direkt livsfara genom att båtarna varit överlastade och inte lämpade för att frakta människor.

Nu höjs röster även här i kammaren för att vi skall sätta åt smugglarna – höja straffen, beslagta båtarna, m.m. Man säger att vi skall sätta stopp för smugglarna.

Men om det inte finns personer som är villiga att smuggla ut människor från länder där de är förföljda och hjälpa dem att komma in i länder som åtagit sig att ta emot politiskt förföljda personer – hur skall de då kunna fly? Om man accepterar att människor skall kunna fly, måste man också acceptera att det förekommer smuggling.

Man bör emellertid i möjligaste mån skilja på de sätt som smugglarna agerar på. Om de försöker lura människor att fly under falska förespeglingar, dvs. om de inbillar människor som inte har skyddsbehov utan som vill fly av ekonomiska skäl att de kan få arbete och bostad i Sverige – då är det enligt min mening en annan sak. Så var fallet i Makedonien innan svenska representanter reste ner och informerade om att det var osanning som spreds. Det hejdade ekonomiska flyktingar från att ta sig till Sverige.

Samtidigt är det så att de som sprider information, t.ex. vissa partier och vissa grupper som är emot flyktingar, om att flyktingar i Sverige får det så bra – att de går före i bostadskön och allt möjligt annat – bidrar till att få människor att söka sig hit i tron att det förhåller sig på det viset. Därför är det viktigt att man försöker möta denna desinformation och i stället ge riktig information, så att människor inte blir lurade.

Såvitt jag förstår kommer en del av de personer som senast anlänt till Sverige via Baltikum från irakiska Kurdistan. Det är mycket beklagligt. Det är ju den del av Kurdistan där kurderna själva har kontrollen.

Efter Gulfkriget gjorde kurderna uppror mot Saddam Hussein, uppmuntrade av västvärlden. De lyckades frigöra stora områden, och genom FN-alliansens försorg har de kunnat upprätthålla en självständighet. I maj förra

året hade de demokratiska val. Jag var själv där som valobservatör och kunde konstatera att det hela gick mycket demokratiskt till väga.

Det finns ingen politisk förföljelse i irakiska Kurdistan. Däremot finns det stora ekonomiska problem. FN har beslutat om ekonomiska sanktioner mot Irak, och det drabbar även den kurdiska delen. Dessutom bojkottar den irakiska regimen kurderna. De utsätts alltså för en dubbel bojkott. Det bistånd som FN skickar till kurderna måste gå via Bagdad, något som också är ett problem och förhindrar en ekonomisk utveckling i området.

Den politiska ledningen – en koalition av flera politiska partier – vill att de som före självständigheten flydde från området skall komma tillbaka och bygga upp de byar som Saddam har raserat. Det är också en fråga om säkerhetspolitik. Sverige bidrar i liten skala genom att bygga upp byar genom Qandilprojektet som Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter administrerar.

Det är därför mycket tragiskt att människor luras att av ekonomiska skäl ge sig av. Många av dem som gett sig av är välutbildade och skulle behövas i området.

Men samtidigt får man inte blunda för att det hela tiden finns ett hot om att Saddam Hussein kan återerövra området om FN-trupperna lämnar det irakiska Kurdistan. Grannarna Syrien, Turkiet och Iran har nyligen uttalat sin oro för att kurderna i Irak skall bygga upp ett självständigt och demokratiskt samhälle. De är rädda för vad det kan komma att innebära för kurderna i de egna länderna.

Med detta exempel har jag velat belysa att det är väldigt viktigt vad det internationella samhället gör och vad man bestämmer sig för t.ex. när det gäller det irakiska Kurdistan. Vill man att det där skall utvecklas en demokrati måste man också hjälpa till. Det är inte bara en fråga huruvida man skall skärpa straffet för människosmuggling, utan man måste också undanröja orsakerna till att människor flyr.

Detta var bara ett exempel. Det finns också andra orsaker till att människor flyr och till att det uppstår krig. Därför tycker jag att det är mycket olyckligt att den svenska riksdagen har beslutat om en mer liberal vapenexport. Vapnen i sig gör att det uppstår konflikter. Vi kan se det i Jugoslavien, dit Sverige har exporterat mängder av vapen, som används mot det egna folket. Ett annat exempel är Somalia, där både öst och väst har försett diktatorer med vapen. Detsamma gäller Irak. Vi ser vad det får för effekt.

Därför är det viktigt att man begränsar vapenexporten och att den kontrolleras.

Sedan fyller biståndet också en viktig funktion när det gäller att försöka utjämna resursernas fördelning över världen, så att fattiga länder skall kunna bygga upp en egen ekonomi. Därför beklagar jag även att vi har dragit ned på biståndet.

Anf. 254 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Ingela Mårtensson i Folkpartiet uppmanar faktiskt här till olagligheter, att man skall acceptera lagbrytare. Jag tycker det är häpnadsväckande att Ingela Mårtensson menar att det skall finnas en ventil som gör att man skall kunna ta sig in i asylprövningssystemet olagligt.

Jag vet att sådana tankar finns när det gäller fängelser, där en och annan anser att man måste kunna ha chansen att fly för att det inte skall ske något allvarligt våld i fängelserna, t.ex. att man tar gisslan. Men att acceptera det beträffande människosmuggling tycker jag är någonting helt annat.

Anf. 255 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Man kan inte bortse ifrån att det måste få förekomma smuggling av människor om de som är politiskt förföljda skall ha möjligheten att fly.

Det har ju varit tillfällen – om man tittar tillbaka i historien – där även svenskar gjort bragder t.ex. för att hjälpa förföljda judar att fly undan förföljelse.

Därför menar jag att man inte ensidigt kan säga att vi skall skärpa straffen, vi skall komma åt smuggling, vi skall inte tillåta någon smuggling, utan sätta stopp för den. Ibland kan det faktiskt vara nödvändigt med smuggling.

Men jag vill inte uppmana till det eller till att man hänsynslöst utnyttjar människors situation till att klå dem på alla pengar de har. Det är inte det jag menar. Jag menar att man också måste ha en mera nyanserad syn på detta än att bara säga att vi skall skärpa straffen.

Anf. 256 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Våra problem här i Sverige är trots allt begränsade i jämförelse med vad som händer ute i världen.

Det har aldrig förekommit så många flyktingar i världen som nu, det läste jag i regeringens skrivelse till riksdagen. Det är en riktig iakttagelse. Det rör sig om närmare 40 miljoner om vi räknar in också internflyktingarna i de olika länderna.

I Jugoslavien har antalet flyktingar ökat dramatiskt. Om man räknar in också de hemlösa är det mer än tre miljoner.

Situationen och bakgrunden är alltså ytterligt oroväckande. Samtidigt tvingas man konstatera att en rad länder i Västeuropa i ökad utsträckning inför viseringar som en utväg för att hindra flyktingar att komma till andra länder. Därigenom har vi fått en väldig koncentration av flyktingar i det forna Jugoslaviens gränsområden.

Sverige och Danmark har infört mera begränsade viseringar än vad exempelvis andra länder tillhörande EG har gjort. Vi har infört viseringstvång för Makedonien, Serbien och Montenegro. Jag har det intrycket att det är väldigt få som kommer från dessa länder. Jag erinrar mig att Birgit Friggebo i en tidigare debatt här sade att man på annat sätt skulle underlätta för de verkliga flyktingarna att komma till Sverige. Kan Birgit Friggebo redovisa att den politik man har på den punkten har varit framgångsrik?

Vi har hört flera inlägg här, framför allt från Lars Moquist och Gustaf von Essen. Ni ligger väldigt nära varandra när det gäller att införa en mycket restriktiv politik. Jag tycker att Gustaf von Essen går nästan längre än Ny demokratis motion här i dag.

Men den intressanta frågan, Birgit Friggebo, när vi nu hört om de restriktioner som både Gustaf von Essen och Lars Moquist vill införa, är denna: Hur ställer sig Birgit Friggebo till de här kraftiga begränsningarna, till avvis-

ning, till upphävande av de facto-paragrafen, till att krigsvägrare skall kunna få asyl?

Ett generellt avvisande av alla som är dokumentlösa – enligt anvisningarna från UNHCR – är en helt orimlig politik. Vi vet ju alla att väldigt många inte kan få dokument. Samtidigt finns naturligtvis de som missbrukar detta.

Jag tycker det är viktigt att få ett yttrande från Birgit Friggebo på den punkten.

Jag lyssnade naturligtvis med intresse på vad Birgit Friggebo sade om flyktingkvoten. När man läser noga i propositionen ser man att den är ett minimum, och sedan har Birgit Friggebo förklarat hur det skulle kunna kompenseras. Men samtidigt är reseanslaget minskat med hänsyn till detta. Man undrar om Invandrarverket har fått de rätta signalerna. De borde ju satsa mera för det här. Jag utgår ifrån att de kommer att göra detta, med den flexibilitet som Birgit Friggebo har nämnt här.

Detta är en väldigt viktig fråga med hänsyn till tortyroffren, de våldtagna kvinnorna, de som varit i koncentrationsläger. Det blir nu en ökad ansträngning på flyktingkvoten om inte andra människor från andra delar av världen än det forna Jugoslavien skall bli missgynnade.

Låt mig också ställa en fråga till Birgit Friggebo. Vi har flera tusen människor som lever underjordiskt. Det har talats här om 479 barn. Denna fråga oroar mig väldigt mycket. I Europarådet har man tagit upp frågan. Där har man långt större problem än i Sverige. Det är knappast något problem som är allvarligare än när flyktingar lever underjordiskt. Det skadar hela samhället.

Anf. 257 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! När det gäller dokumentlösheten, som Hans Göran Franck nämnde här, föreslår vi inte en generell avvisning. Vi säger att om den sökande inte kan uppge godtagbara skäl till att dokument saknas skall en avvisning kunna ske.

Ofta är det så som Hans Göran Franck själv påpekar att dokument inte kan företes därför att det inte funnits möjlighet att skaffa dem. Men ibland kunde det räcka med ett resedokument eller någonting sådant, som kan styrka varifrån man kommer, kanske också namn och bakgrund. Det är detta vi menar.

Det är inget tvivel om att falska dokument har använts i rätt stor utsträckning. Detta kan vara ett sätt att komma åt det.

Men vi är helt medvetna om att det kan finnas många godtagbara skäl till att dokument saknas, och då skall man kunna vara liberal. Om godtagbara skäl inte kan företes bör dock en avvisning kunna ske.

Anf. 258 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag tar fasta på vad Gustaf von Essen säger. Det är av betydelse att han nyanserar på detta sätt. Men jag konstaterar att han inte ger någon replik om de frågor som är ännu allvarligare, nämligen att han endast vill ha flyktingar enligt Genèvekonventionen.

Han vill avskaffa bestämmelser om de facto-flyktingar och om krigsvägrare samtidigt som han allmänt sett vill ha en stramare flyktingpolitik. Det

tycker jag är ännu mera långtgående, och det vore mycket oroväckande om vi skulle få en politik av det moderata slaget här i Sverige.

Anf. 259 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt att vi vill ha en stramare lagstiftning, och vi vill försöka få bort de facto-begreppet. Men som jag sade i mitt inlägg vill vi ha ett utrymme för en generös tillämpning av Genèvekonventionen när det är väsentligt och nödvändigt, beroende på händelser i vår omvärld.

Jag sade tidigare att vi nu kan se sådana händelser i vår omvärld, inte minst när det gäller den flyktsituation som har uppstått på grund av att kurder har kommit hit. Jag tror säkert att det finns ett latent skyddsbehov. Detta gäller också flyktingar från f.d. Jugoslavien och från andra håll. Det skall således vara väsentligt och nödvändigt beroende på händelser i vår omvärld för att det skall bli fråga om en generösare tillämpning. I normalfallet skall vi ha Genèvekonventionen som grund.

Anf. 260 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det här är ett ganska egendomligt sätt att resonera på. Vi har ansett att vi tillämpar Genèvekonventionen på ett generöst sätt. Att göra olika graderingar av den generösa tillämpningen och att anse att man därigenom kommer ifrån problemen, det tycker jag inte är godtagbart. Dessutom kommer den internationella aspekten in. Skall det finnas en rad olika tillämpningar av Genèvekonventionen? Problemen kommer att bli många om man gör på det sättet.

Jag konstaterar emellertid att på de övriga punkterna vill Gustaf von Essen avskaffa begreppet de facto-flyktingar. Man kan ju bara på statistiken se hur viktiga de här bestämmelserna är, som jag har nämnt vid sidan om Genèvekonventionen, förutom de regler som finns när det gäller att få stanna i Sverige om man har starka humanitära skäl.

Anf. 261 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Kvällen är sen, så jag skall fatta mig kort. Hans Göran Franck ställer frågan till kulturministern om man har gått över till att släppa in enbart typen "verkliga" flyktingar. Är det en fråga, Hans Göran Franck? Eller är det ett uttryck för att endast verkliga flyktingar, dvs. konventionsflyktingar, skall få komma till Sverige?

Anf. 262 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag klargjorde min ståndpunkt här ganska tydligt. Det räcker helt enkelt inte med att, som det står i Nydemokraternas motion, endast Genèvekonventionsflyktingar skall få stanna i Sverige. Det är en fullkomligt orimlig ståndpunkt, som bestämt måste avvisas.

Jag anser att man måste ha en vidsträcktare bestämmelse, inte minst därför att man får en rigorös och mycket konstig rättslig apparat om man – som Nydemokraterna vill – bara tillämpar Genèvekonventionen. Det finns länder som har det på det sättet, och det förekommer ett "juristeri" i anslutning till rättsliga prövningar som leder till en väldigt segdragen process.

Vi har ju de tilläggsbestämmelser som jag nämnt, just av den anledningen

att man därigenom på ett enklare sätt skall kunna handlägga dessa frågor. Därmed kan man vara generös, i ordets egentliga bemärkelse.
(forts. prot. 61)

8 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 10 februari

1992/93:362 av *Carl Olov Persson* (kds) till kommunikationsministern om säkerheten på polska färjor som trafikerar svenska hamnar:

Det tragiska haveriet där den polska färjan "Jan Heweliusz" kantrade i hårt värder under färd från Polen till Sverige visar på stora brister i sjösäkerheten på de polska färjorna. I samband med haveriet har det framkommit att rederiet har mycket dåliga säkerhetsrutiner. Lastbilar och andra fordon förankras bristfälligt och kedjorna som skall hålla fordonen på plats sträcks inte under resans gång. Det innebär t.ex. att bilar med luftfjädring, som sjunker när bilen står, riskerar att välta vid hårt väder. Både bland hamnpersonal och besättning förekommer alkoholbruk i samband med arbetet och disciplinen är dålig. Det framstår som naturligt att svenska myndigheter skall ha full insyn i och kunna kontrollera och påverka säkerheten på alla färjor som trafikerar svensk hamn.

Vad avser kommunikationsministern att vidta för åtgärder för att få en acceptabel säkerhet på de polska färjor som trafikerar svensk hamn?

1992/93:363 av *Georg Andersson* (s) till kommunikationsministern om den inrikes flygtrafiken:

SAS har nu annonserat att företaget avser att lägga ned flygtrafik på ett antal linjer i Norrland. Även trafiken mellan Arlanda och Halmstad har nämnts bland de nu nedläggningshotade linjerna i inrikesflyget.

Detta är en allvarlig effekt av den avreglering som regeringen brådstörtat genomförde våren 1992.

Avregleringen har, på det sätt den genomförts av regeringen, lett till att flygtrafiken nu är nedläggningshotad i stora delar av landet.

Mot denna bakgrund frågar jag kommunikationsministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att bibehålla en väl fungerande flygtrafik i hela landet?

1992/93:364 av *Nils Nordh* (s) till justitieministern om polisens planer om att förebygga brott och om offentlighetsprincipen:

I kvällspressen kan vi läsa att brottslingar som är intagna på anstalter och fängelser kan få tillgång till polisens aktionsplaner för att förhindra brott. Detta genom att hävda offentlighetsprincipen. När vi samtidigt vet att de in-

tagna kan ha, och har, kontakter med medbrottslingar utanför fängelsemurarna finns det anledning att ompröva offentlighetsprincipen i dessa specifika fall.

Min fråga till justitieministern är:

Avser justitieministern att göra undantag för brottslingar att genom åberopande av offentlighetsprincipen få tillgång till polisens aktionsplaner för förebyggande av brott?

1992/93:365 av *John Andersson* (-) till arbetsmarknadsministern om skogliga beredskapsarbeten:

25 % av landets skogsarbetare är arbetslösa. Tidigare när det varit stor arbetslöshet bland dessa, har skogliga beredskapsarbeten varit både en billig och meningsfull sysselsättning.

Är arbetsmarknadsministern beredd ta nödvändiga initiativ för att skogliga beredskapsarbeten skapas?

den 11 februari

1992/93:366 av *Inger Lundberg* (s) till kulturministern om skolundervisningen för asylsökande barn:

Enligt tidningsuppgifter förbereder Kulturdepartementet tillsammans med Utbildningsdepartementet förändringar i skolundervisningen för asylsökande barn.

Barn som vistas på flyktingförläggningar lever ofta under stor press. Skolplikten och undervisningen i den svenska skolan har ofta varit betydelsefull för deras möjligheter att orka med den osäkra tillvaro som väntandet innebär. De lokala skolstyrelserna har förtjänstfullt anpassat sin verksamhet till att ge flyktingbarnen trygghet och en god undervisning. Det är därför allvarligt att inte regeringen klarat ut ersättningen för deras kostnader när statsbidragen till skolverksamheten lagts om.

Regeringens oförmåga har bidragit till en kraftig höjning av kostnaderna för flyktingpolitiken. För att motverka kostnadsutvecklingen finns det risk att regeringen väljer att låta besparingarna gå ut över de allra mest utsatta – barnen.

Avser Kulturdepartementet föreslå regeringen att asylsökande barn inte längre skall erbjudas en fullgod skolundervisning under sin vistelse i Sverige?

9 § Kammaren åtskildes kl. 23.25.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 26 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 60 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 104 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 140 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 181 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 207 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 220 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Torsdagen den 11 februari

1 § Avsägelser 1
2 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott 1
3 § Anmälan om ersättare för statsråd 2
4 § Hänvisning av ärende till utskott 2
5 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 59) 2
EG-frågor 2
Mats Hellström (s)
Christer Windén (nyd)
Bengt Hurtig (v)
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)
Hadar Cars (fp)
Pär Granstedt (c)
Holger Gustafsson (kds)
Ekonomisk politik 39
Allan Larsson (s)
Bo G Jenevall (nyd)
Johan Lönnroth (v)
Finansminister Anne Wibble (fp)
Lars Tobisson (m)
Per-Ola Eriksson (c)
Dan Ericsson i Kolmården (kds)
(forts. 7 §)
Ajournering 80
Återupptagna förhandlingar 80
6 § Information från regeringen om de svensk-ryska förbindelserna 80
Statsminister Carl Bildt (m)
Pär Granstedt (c)
Sture Ericson (s)
Hadar Cars (fp)
Gustaf von Essen (m)
Ingela Mårtensson (fp)
Björn von der Esch (m)
7 § Allmänpolitisk debatt (forts. från 5 §) 89
Ekonomisk politik (forts.) 89
Arne Kjörnsberg (s)
Dan Eriksson i Stockholm (nyd)
Lena Klevenås (s)
Carl-Johan Wilson (fp)
Statsrådet Bo Lundgren (m)
Bengt Harding Olson (fp)
Simon Liliedahl (nyd)

Skatter 111
Lars Hedfors (s)
Lars Bäckström (v)
Kjell Johansson (fp)
Ivar Franzén (c)
Harry Staaf (kds)
Knut Wachtmeister (m)
Bostäder, byggande 131
Lennart Nilsson (s)
Mikael Odenberg (m)
Erling Bager (fp)
Agne Hansson (c)
Ulf Björklund (kds)
Rune Evensson (s)
Britta Sundin (s)
Marianne Carlström (s)
Lars Stjernkvist (s)
Dan Eriksson i Stockholm (nyd)
Välfärdspolitik 159
Birgitta Dahl (s)
Stefan Kihlberg (nyd)
Eva Zetterberg (v)
Talmannen (om debattreglerna)
Socialminister Bengt Westerberg (fp)
Sten Svensson (m)
Karin Israelsson (c)
Pontus Wiklund (kds)
Bo Holmberg (s)
Claus Zaar (nyd)
Fanny Rizell (kds)
Ingvar Björk (s)
My Persson (m)
Eva Johansson (s)
Johan Brohult (-)
Invandrar- och flyktingpolitik 195
Maud Björnemalm (s)
Lars Moquist (nyd)
Berith Eriksson (v)
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)
Gustaf von Essen (m)
Märtha Gårdestig (kds)
Ingela Mårtensson (fp)
Hans Göran Franck (s)
(forts. prot. 61)

8 § Anmälan om frågor

1992/93:362 av Carl Olov Persson (kds) om säkerheten på polska färjor som trafikerar svenska hamnar..... 215

1992/93:363 av Georg Andersson (s) om den inrikes flygtrafiken 215
1992/93:364 av Nils Nordh (s) om polisens planer om att förebygga brott och om offentlighetsprincipen 215
1992/93:365 av John Andersson (-) om skogliga beredskapsarbeten 216
1992/93:366 av Inger Lundberg (s) om skolundervisningen för asylsökande barn 216

gotab 43216, Stockholm 1993